MEDİNE'NİN ÖNCÜLERİ

Akabe Biatlerine Katılan Şanlı Sahabiler

SAİM ARI

MEDİNE'NİN ÖNCÜLERİ

MEDİNE'NİN ÖNCÜLERİ

SAİM ARI

MEDİNE'NİN ÖNCÜLERİ

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet YOLAÇAN
Necmi TOPAL

ISBN
978-975-278-242-6

Yayın Numarası
472

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Aralık 2007

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Takdim Yerine 13

Birinci Bölüm

AKABE BİATLERİ VE TARİHİ ÖNEMİ

Efendimiz'in Varlık Gayesi: Tebliğ 21
Tebliğ Yeri Olarak Panayırlar 22
Efendimiz'in Altı Medineliyle Karşılaşması:
İlk Akabe Buluşması 23
Tevrat'ta Müjdelenen Peygamber'e Kavuşma Sevinci 25
Medineli İrşad Kahramanlarının İlk Faaliyetleri 26
Birinci Akabe Biati 27
Hz. Musab'ın Medine'ye Muallim Olarak Gidişi 28
Biat ve Önemi 29
İkinci Akabe Biati: Hicrete Açılan Yol 30
Akabe Biati'ne Katılan Ensârın Büyüklük ve Faziletleri 33
Ensâr'ın Mekkeli Müslümanlara Kucak Açması ve Hicret 34
Medineli Mü'minlerin "Ensâr" Unvanıyla Şereflenmesi 35

İkinci Bölüm

BİRİNCİ AKABE ASHABI

1- Es'ad b. Zürâre 39
Kutsî Akabe Buluşmasında Hz. Es'ad 39
Birinci Akabe Biati ve Medine'de İlk İrşad Gönüllüleri 41
Hz. Es'ad'ın Medine'deki Mescid Hâline Gelen Evi 42
Hz. Es'ad ve Hz. Mus'ab'ın İrşad Çalışmaları 44
İkinci Akabe Biati'nde Hz. Es'ad 45

Allah Resûlü'nün Hicret Günlerinde Hz. Es'ad 48
Mescid-i Nebevî'nin İnşası ve Hz. Es'ad'ın Vefatı 49
Vefa İnsanı Allah Resûlü ve Es'ad b. Zürâre'nin Yetimleri 51
Es'ad b. Zürâre'nin Naklettiği Hadis-i Şerifler 52
2- Avf b. Hâris 53
Bedir Savaşı'nda Avf b. Hâris (Afrâ) 54
3- Câbir b. Abdullah 57
İlk Hayatı ve Akabe Biatlerine Katılması 57
Uhud Savaşı Sırasında Hz. Câbir 58
Hamrâü'l-Esed Seferinde Hz. Câbir 59
Bey'atü'r-Rıdvân'da Hz. Câbir 60
Vefatı 61
Hz. Câbir'in Naklettiği Hadis-i Şerifler 62
Hz. Câbir'in Efendimiz'den Hatıraları 63
Hz. Câbir'in Babasından Kalan Borcunu Efendimiz'in Ödemesi 63
Hz. Câbir'in Hendek Savaşı'ndaki Mucizeli Ziyafeti 64
Allah Resûlü'nün İltifatı ile Canlılık Kazanan Deve 65
Hz. Câbir'in Efendimiz'le Deve Alış verişi 66
Hz. Câbir'in Efendimiz'in Duasını Alması 66
Hudeybiye Günündeki Su Mucizesi 67
Hz. Câbir'in Şahit Olduğu Bir Başka Su Mucizesi 67
Hz. Câbir'in, Allah Resûlü'nün Kahramanlığına ve Allah'a Olan Güvenine Şahid Olması 68
Misk Kokusu Neşreden Allah Resûlü'nün Nübüvvet Mührü 68
Allah Resûlü'nün Gülmeleri ve Tebessüm Etmeleri 69
Gece İbâdetinin Önce Farzken, Sonra Nâfile İbadet Haline Gelişi 69
Allah Resûlü ile Ashâbının Mescidlerde Kılıcı Kınından Çekmeyi Hoş Görmemeleri 70
Allah Resûlü'nün, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Duyduğu Sevgi 70
Allah Resûlü'nün Zikir Meclislerinde Oturmaları ve "Cennet Bahçeleri'nde Dolaşınız!" Buyurmaları 71
Efendimiz'in Hz. Câbir'i Tesellisi ve Babası Hakkındaki Müjdeyi Haber Vermesi 71
Hz. Câbir'in ve Taşların Efendimiz'e Secdesine Şahit Olması 73
Efendimiz'in Evlilik Konusunda Hz. Câbir'e Tavsiyesi 73

Hz. Câbir'in İlmi ve Hadis Öğrenme Aşkı 74
Hz. Câbir'in Efendimiz'in Şefâati Hakkındaki Görüşleri 75
4- Râfi' b. Mâlik El-Aclân 77
5- Abbâs b. Ubâde 83
6- Ebu'l-Heysem Mâlik b. Teyyihan 91
İkinci Akabe Biati'nde Ebu'l-Heysem 92
Ebu'l-heysem'in Allah Resûlü'ne Ait Tatlı Hatıraları 94
7- Kutbe bin Âmir 94
8- Muâz b. Hâris b. Rıfâ'a (İbn Afrâ) 99
Muâz b. Hâris'in Ebû Cehil'i Öldürmesi 100
Muâz b. Afrâ'nın Dünyaya ve Ahirete Bakışını Gösteren Bir Hatırası 102
9- Zekvan b. Abdikays 105
İlk Hayatı ve Akabe Biatlerinde Bulunuşu 105
Allah ve Resûlü Yolunda Hayatını Fedâ Etmesi 107
10-Ubâde b. Sâmit 111
İslâm'a Girişi ve Akabe Biatlarında Bulunuşu 111
Efendimiz'in Medine'ye Hicretlerinde Duyulan Sevinç 112
Suffe Muallimi Hz. Ubâde'nin Eğitim Hizmetleri 113
Asker ve Komutan Olarak Katılmış Olduğu Savaşlar 114
Kaynukaoğulları'nın Medine'den Sürülmesi 114
Bey'atu'r-Rıdvan Gününde Hz. Ubâde 115
Mısır Fethinde Hz. Ubâde 116
Hz. Ubâde'nin Mukavkıs'a Elçi Olarak Gönderilmesi 117
Allah Resûlü'ne Ait Hatıraları İle Ubâde 120
Hz. Ubâde'nin Efendimiz'i Ziyaretlerinde Öğrendiği Bir Dua 121
Hz. Ubâde'nin İlim Anlayışı 121
Hz. Ubâde ve Namaz 122
Cömertliği ve Başkalarını Kendine Tercih Etmesi (İsâr) 122
Hastalıklar ile Dökülen Günahlar 122
Hz. Ubâde'nin Ahiret Endişesi ve Ümidi 123
İnsan Hak ve Hukukuna Riayet Etmesi 123
Hz. Ubâde'nin Vefatı 124
11- Ukbe b. Âmir b. Nâbî Es-Sülemî 127

Ukbe b. Âmir'in İslâm'a Girişi Akabe'de Bulunuşu 127
Yalancı Peygamberle Mücadelede Hz. Ukbe b. Âmir 128
Ukbe b. Âmir'den Allah Resûlü'ne Ait Hatıralar 129
12-Uveym b. Sâide 131
"Allah, Tövbe Edenleri ve Temizlenenleri Sever."
Ayetiyle Müjdelenen Sahibi Hz. Uveym 133
13-Yezid b. Sa'lebe 135
14-Ebû Eyyûb Ensârî 137
İlk Hayatı, İslâm'a Girişi ve İkinci Akabe'de Bulunuşu 138
Mihmandâr-ı Resûlullah 138
Hz. Ebû Eyyûb'un Mübarek Evinin Tarihçesi ve
Bir Mucizenin Gerçekleşmesi 140
Allah Resûlü'nün Medine'de İlk Kutsî Mekânı 141
Mescid-i Nebevî'nin İnşasından Sonra
Hz. Ebû Eyyûb El-Ensârî 142
Savaş Meydanlarında Ebû Eyyûb El-Ensârî 144
İstanbul Fethine Katılması 145
Şahsiyeti, Ahlâkı, Fazileti 148
İlmî Seviyesi ve İlim Faaliyetleri 152
Efendimiz'den Öğrendiği Ölümsüz Tavsiyeler 154

Üçüncü Bölüm

İKİNCİ AKABE'NİN MEŞHUR SAHÂBÎLERİ

1- Sa'd b. Muâz 159
İslâm'a Girişi 159
Yeni Bir Hayat 162
Bedir Savaşı Öncesindeki Tarihî Sözleri 164
Uhud Savaşında Hz. Sa'd 166
Hendek Savaşı'nda Hz. Sa'd 166
Hz. Sa'd'ın Vefatı 170
Meleklerin İştirakiyle Kılınan Cenaze Namazı 171
2- Abdullah b. Revâha 175
İslâm'a Girişi ve İkinci Akabe Biatinda Bulunuşu 175
Efendimiz'in Şairi 177
Ahlâkı ve Şahsiyeti 178

Abdullah b. Revâha'nın Münafık İbn Übeyy'e Cevabı 180
Saadet Asrındaki Savaşlarda Abdullah b. Revâha 181
Abdullah b. Revâha ve Mute Destanı 182
3- Ebû Talha 189
İslâm'a Girişi 190
Mücahede Hayatı 191
Hayatının Son Seneleri ve Kıbrıs Fethine Katılması 193
Ebû Talha'nın Allah Resûlü Yanındaki Makamı.............................. 194
4- Ka'b b. Mâlik 199
İslâm'a Girişi ve İkinci Akabe'de Bulunuşu 199
Peygamberimizle Birlikte Cihat Meydanlarında 200
Uhud'a Hayat Veren Bir Müjde 202
Ka'b b. Mâlik'in Tebuk Seferi'nden Geri Kalması 203
Hayatının Son Seneleri 209
5- Sa'd b. Rabî' 211
İlk Hayatı ve Akabe'de Bulunuşu 211
Kutlu Misafir'i Karşılaması 212
Hz. Sa'd'dan Tarihî Bir Kardeşlik Örneği 213
Bedir ve Uhud Savaşlarında Sa'd b. Rabî 215
6- Üseyd b. Hudayr 219
İlk Hayatı ve İslâm'a Girişi 219
Uhud Savaşında Hz. Üseyd 220
Hz. Üseyd'in Efendimiz ile Birlikte Bulunduğu Diğer Savaşlar 224
Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer Dönemlerinde Önemli
Hizmetleriyle Hz. Üseyd 225
Hz. Üseyd'den Nasihatler 225
Hz. Üseyd'in Okuduğu Kur'ân'ı Dinlemeye Gelen Melekler 227
Efendimiz'e ve Hanımlarına İftira Atanlara Hz. Üseyd'in Tepkisi 228
Hz. Üseyd'in, Allah Resûlü'ne
Duyduğu Sevgiyi Farklı Bir İfade Şekli 229
Hz. Üseyd'in Muhacirlere
Dil Uzatan Münafığa Gereken Dersi Vermesi 229
Cömertliği ve İhtiyaç Sahiplerinin Yardımına Koşması 230
Hz. Üseyd'in Vefatı 231

7- Muâz b. Cebel 233
İlk Hayatı ve İkinci Akabe'de Bulunuşu 233
Efendimiz ile Geçen Günleri ve Tebliğ Hizmetleri 234
Yemen Halkını İrşadı 235
Son Seneleri 239
İlim ve Şahsiyetine Ait Bazı Tablolar 241
Efendimize Ait Hatıralar 244
Efendimiz'den Şefaat Müjdesi 245
Naklettiği Hadis-i Şerifler 246
Muâz b. Cebel'den Nasihatler 249
8- Sa'd b. Ubâde 251
İlk Hayatı 251
İslâm'la Şereflenmesi ve Akabe Biatlerinde Bulunuşu 252
Medine'de Efendimiz ile Birlikte Geçen Günler 253
Suffe Ashâbını Doyurması 254
Allah Resûlü ile Savaş Meydanlarında Hz. Sa'd b. Ubâde 255
Mekke Fethinde Hz. Sa'd b. Ubâde 257
Hz. Sa'd'ın Tebuk Savaşı için Yardımları 258
Sa'd b. Ubâde'nin Son Seneleri 259
Sa'd b. Ubâde'nin Hayatından İbretli Tablolar 260
Efendimiz'in İltifatına Mazhar Olması 260
Hz. Sa'd'ın Efendimiz'in Selâmını Artırmak İstemesi 261
Hz. Sa'd b. Ubâde'nin Hoşgörülü Oluşu 262
Sa'd b. Ubâde'nin Duaları 263
Hz. Sa'd'ın Annesi için Hayır Duaları Peşinde Koşması 264
Sa'd b. Ubâde'nin Efendimiz'den
Rivayet Ettiği Bazı Hadis-i Şerifler 264
9- Abdullah b. Cübeyr 265
10- Abdullah b. Zeyd 267
11- Berâ b. Ma'rûr 271
12- Beşîr b. Sa'd 275
13- Abdullah b. Amr b. Haram 279
İslâm'a Girişi ve İkinci Akabe'de Bulunuşu 279
Uhud'da Ulaşılan Büyük Müjde 280
14- Cebbâr b. Sahr 283

15- Ebu'l-Yesar b. Ka'b 285
16- Ferve b. Amr 287
17- Hallâd b. Süveyd 291
18- Hârice b. Zeyd 293
19- Muavviz b. Hâris (Afrâ) 295
20- Muâz b. Amr 297
İslâm'a Girişi ve İkinci Akabe'de Bulunuşu 297
Babası Amr b. El-cemûh'un Hidayeti için Gösterdiği Gayret 298
21- Münzir b. Amr 301
Bi'r-i Maûne'de Necid İrşad Ekibi 302
22- Sa'd b. Heyseme 305
23- Seleme b. Selâme 307
24- Ukbe b. Vehb b. Kelede 309
25- Bişr b. Berâ 313
26- Abbâd b. Kays 315
27- Ümmü Menî' Esmâ Binti Amr 317
28- Ümmü Ümâre Nesîbe Binti Ka'b 319

Dördüncü Bölüm

İKİNCİ AKABE BİATİNE KATILAN DİĞER SAHÂBÎLER

İkinci Akabe Biati'ne Katılan Diğer Sahâbîler 329
1-Abdullah b. Üneys 331
2-Ebû Bürde b. Niyâr 331
3-Evs b. Sâbit 332
4-Abs b. Âmir 332
5-Amr b. Gameme b. Adiyy 332
6-Amr b. Gâzîye 333
7-Amr b. Hâris b. Lebde 333
8-Dahhâk b. Hârise 333
9-Hadîc b. Sa'lebe 333
10-Hâlid b. Amr 333
11-Hâlid b. Kays b. Mâlik 333
12-Hâris b. Kays b. Hâlid 333
13-Kays b. Ebî Sa'saa 334
14-Ma'kil b. Münzir 334

15-Ma'n b. Adiyy 334
16-Mes'ud b. Yezîd 335
17-Nüheyr b. Heysem 335
18-Rifâa b. Abdulmünzir 335
19-Rifâa b. Amr b. Zeyd 336
20-Sa'lebe b. Ganeme 336
21-Sâbit b. Ciz' (Sa'lebe) b. Zeyd 336
22-Sayfî b. Esvâd 336
23-Sehl b. Atik 336
24-Sinân b. Sayfî 336
25-Süleym b. Amr 337
26-Tufeyl b. Mâlik 337
27-Tufeyl b. Nu'mân 337
28-Ümâre b. Hazm 337
29-Umeyr b. Hâris 337
30-Yezid b. Âmir 337
31-Yezid b. Haram 337
32- Yezid b. Münzir b. Serh 338
33-Züheyr b. Râfi 338
Bibliyografya 339

TAKDİM YERİNE

Yüce Rabbimizin Kur'ân-ı Kerim'de "Muhacirlerden ve ensârdan o ilkler, o önde gidenler ve bir de ihsan şuuruyla onlara tâbî olanlar var ya, Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdırlar." *(Tevbe, 9/100)* şeklinde bizlere sena ettiği sahabe efendilerimizden Akabe Biatı'na katılmış olanların hayatlarını ele aldığımız bu eser, saadet asrından günümüze ışık tutacak tablolardan bir kısmını ihtiva etmektedir.

Rabbinden gelen yüce hakikatleri insanlığa ulaştırmada kendine muhatap arayan Allah Resülü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mekke'de yaklaşık olarak on yıl çırpınmış fakat hizmeti bir noktaya kadar gelmiş ve orada tıkanmıştı. Hüzün Senesi'ni takip eden günlerde Taif'e gitmiş ve orda gördüğü muamele sebebiyle daha da hüznü katlanmıştı işte bu sıkıntılı zamanda Akabe'de Medineli on bahtiyar, fedakâr ve sadık, O'nun çağrısına 'evet' demişti. Bu sahiplenme kaderdenk noktasında Akabe Ashâbı'nın İslâm ve insanlık tarihinde müstesna bir yeri vardır. Zira, bu civanmertler canlarını tehlikeye atma pahasına da olsa, Allah Resülü'nün davasına sahip çıkacaklarını ifade etmişler ve O'nun eliyle gelen son ilâhi dinin gönüllere sirayet etmesinde müessir rol oynamışlardır. Akabe Ashâbı'nın yüceliğini anlayabilmek için Allah Resülü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* dava arkadaşlığı yapan sahabileri yakından tanımak gerekir.

Evet, İmam-ı Rabbânî'nin Mektûbât'ında dediği gibi "Dünden bugüne, her zaman din adına sözleri hüccet, akılları kalbine yâr, kalbleri de akıllarına yâr, sineleri ulûm-i dîniye, akılları fünûn-u

medeniye ile aydınlanmış, her asırda İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî gibi müeddeb zâtlardan müteşekkil cumhûrun ittifakıyla, enbiyâdan sonra mutlak fazilet, sahâbe-i kirâma aittir. O kadar ki, çoklarınca ilk müceddid kabul edilen ve husûsî bazı faziletlerde çok önde olan Ömer İbn Abdülazîz Hazretleri bile, bu hususta sahâbenin en küçüğüne yetişemez."

Peki, sahabe neden büyüktür ve her türlü takdire layıktır:[1]

1. Sahâbe, Allah Resûlü'nün peygamberliğiyle ve risâletiyle münasebettardır. Allah Resûlü'nün vefatıyla nübüvvet kapısı kapanmış olduğundan, daha sonra gelen veliler, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ancak velâyetiyle münasebet içindedirler. Dolayısıyla, nübüvvet ve risâlet, velâyetten ne kadar üstünse, sahâbe de, en büyük velilerden o kadar üstündür.

2. "Sohbette insibağ vardır." Büyük bir zatın eserlerini defalarca okumak, onun huzurunda birkaç dakika durmanın kazandıracağı şeyi kazandıramaz. Huzurda bulunma ve sohbetten doğrudan doğruya istifade etme, hele Allah mehâbeti altında yaşayan insanın sözlerinde, bakışlarında, yüz işmizazlarında, dudak ve el hareketlerindeki ruhu, ma'nâyı yakalama ne yazılır, ne de kitaplarda okunur. Allah Dostu'nun namazını, ayakta nasıl durduğunu, nasıl rükû ve secde ettiğini kitaplar yazar ama, sinesinin ızdırabını, Allah karşısında iki büklüm olmasını, kıvrım kıvrım kıvranmasını, ancak ve doğrudan doğruya onun atmosferine girme, onunla arkadaş olma, diz dize gelme ve huzurda bulunma verebilir. İşte, sohbetteki bu insibağı anlamayan, sahâbiyi anlayamaz ve onun büyüklüğünü kavrayamaz. Sahâbi olmak için, mekânın üstüne çıkmak, 1400 sene öteye gitmek ve o uzak noktadan, ötelerde bir yerlerden yıldızları seyreder gibi onları seyretmek, bizzat Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzûruna dehâlet edip "dahîlek yâ Resûlallah" demek lâzımdır.

3. Sahâbînin hayatında, şakacıktan da olsa yalan yoktur. En doğru söyleyenin bile birkaç yalanının olduğu günümüzde bunu

1 M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 3/142 vd.

anlamak oldukça zordur. Onlar yeni Müslüman olmuş, yalandan ayrılıp doğruya gelmiş, ahlâksızlıktan ayrılıp ahlâka ulaşmış, karanlıktan uzaklaşıp ışığı yakalamış ve kendilerine vaad edilen güzelliğe ermek için mallarını ve canlarını seve seve fedâ etmişlerdi. Çok pahalıya satın aldıkları bu değeri, öyle ucuza satıp, fedâ edecek değillerdi. Sâdık-ı masdûk Hz. Muhammed'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* makamı olan sadâkat etrafında kümelenmiş bu insanlar, Müseylemetü'l-Kezzâb'ın makamı olan yalana asla tenezzül etmez ve böyle süflîlerden süflî bir makama düşmek istemezlerdi. Evet sahâbe, yalandan, yalancı bir dünyadan kopup son hızla uzaklaşmış ve bir daha da o çıyan yuvası, yalanın, dolanın, aldatmanın ve her türlü ahlaksızlığın yaşandığı anlayışa dönmemişti. Siyasetin yalana revaç verdiği, ahlâkın yanında ahlâksızlığın, yümnün yanında yümünsüzlüğün ticaretinin yapıldığı günümüzde, bunu duyup hissetmek çok zordur. Bunu duyup hissetmeyince de sahâbe-i kirâmı kendimiz gibi sanacak ve gökteki melekleri ya da yıldızları, yerdeki yıldız böcekleriyle bir tutmak gibi bir garabet içine gireceğiz.

4. Asr-ı saâdette birbiri ardına sahâbe üzerine semâvî sofralar iniyordu. Göklerin ve yerin Mâliki'nden, Meliki'nden her gün yeni yeni mesajlar geliyor ve sahâbe, her gün bu mesajlarla âdetâ yıkanıp arınıyordu... Gölgesini olsun rüyalarımızda yakalamamızın bize bir hafta yettiği Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* vasıtasıyla, O'nun azamet ve kudsiyetine münasip bir şekilde sürekli Allah'la münasebet içindeydiler. Onların hayatları, bu seviyede yakaladıkları anlayış, idrâk, basiret ve ma'rifet içinde sürüp gidiyordu

5. Sahabe zor ve çetin bir dönemde Efendimizin davasına sahip çıkmışlardır. Hz. Ebû Bekir "Biz ölümü birkaç defa göze almadan sokağa çıkmaya cesaret edemezdik; çıkarken de başımızda kılıçların kavis çizeceğini düşünürdük. Zağlanmış hançerlerin bağrımıza saplanmasını hesaba katmadan kimseye 'Allah birdir.' diyemezdik." sözleri bu konunun en çarpıcı bir tablosudur.

6. Sahâbe-i kirâm, bugünün insanının hayallerinin bile ulaşamayacağı bir insanî seviyeyi ihraz etmişti. Kalpleri dupduruydu... En ufak bir eğrilik yoktu içlerinde ve Allah, onlardan razı olduğunu daha hayatlarındayken ilân ediyordu. Tastamam mü'mindi onlar ve Allah, o mü'minlerden razı olmuştu: "Ey Resûlüm, seni Mekke'ye sokmadıkları zaman, canlarını ve mallarını yolunda vermek, her şeylerini uğrunda feda etmek ve sen ne dersen onu yapmak üzere ellerini ellerinin üzerine koyup sana biat ettikleri zaman Allah onlardan razı olmuştu, razı olmuş ve kalplerindekini de bilmişti... Niyetlerindeki ihlâsı, samimiyeti ve duruluğu bilmişti de onlardan razı olmuş ve üzerlerine sekine, itmi'nân, temkin indirmişti. Öyle ki, bütün dünya karşısında tek başlarına da kalsalar, itmi'nân içindeydiler... Çok yakın bir gelecekte de, Hudeybiye gibi bir fetih ve o âna kadar kapalı kalmış yolların açılmasını, maniâların bertaraf edilmesini ihsan etmişti onlara."*(Feth, 48/18)*

7. Sahâbe-i Kirâm, Resûlullah'a verdiği sözden, O'nunla yaptığı biattan, Allah'la olan anlaşmalarından hiç dönmemişti. Allah'a verdikleri sözde hep sâdık çıkmış ve her hadisede sadâkatlerini ortaya koymuşlardı. Kur'ân, onları bu yönleriyle de yani sadâkatleri, söz ve ahdlerine bağlılıklarıyla da destanlaştırmakta ve medhü senâ etmektedir: "Mü'minlerden öyle merd oğlu merdler, öyle yiğit oğlu yiğitler vardır ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini isbat etmiş; onlardan kimisi ahde vefa gösterip canını vermiş; kimisi de beklemedeydi."*(Ahzâb, 33/23)*

Bu yiğitler, Allah'a verdikleri sözü hiç değiştirmediler. İlk gün nasıl idilerse, son gün de öyleydiler. Dünya onları hiç mi hiç değiştiremedi, cismaniyetleri asla onlara galebe çalamadı, karanlıkların yırtılacağı, nurun ortalığı kaplayıp, karanlık ordularının ışık ordusu tarafından bozguna uğratılacağı âna kadar, hiç değişiklik göstermeden hep yiğitçe davrandılar...

Şimdi, bir de ashâb hakkında şeref-südûr olan hadîs-i şeriflerin nûrefşân ikliminden bir demet sunalım:

1. "Ashâbım hakkında uygunsuz sözler söylemeyin. Eğer, sizden birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve bunun tamamını Allah yolunda infak etse, bu, onların bir-iki avuçluk infakına, hatta yarısına bile mukabil gelmez." [2]

2. "Allah Allah! Aman ashâbım hakkında söz söylemekten sakının; Allah Allah! Aman ashâbım hakkında söz söylemekten sakının. Zinhâr benden sonra onları hedef almayın. Onları seven, beni sevdiği için sever; onlara buğzeden, bana buğzettiği için buğzeder. Onlara eziyet veren, bana eziyet vermiş, bana eziyet verense Allah'a eziyet etmiş sayılır. Allah'a eziyet vereni de, Allah hemen cezalandırır." [3]

3. "... Ashâbım da, umum ümmetim için bir emniyet ve güven kaynağıdır. Ashabım gidince de, ümmetimin başına çok şey gelecek ve çeşitli gaileler açılacaktır." [4]

Akabe Ashabının tertemiz dünyası ile sizleri baş başa bırakmadan önce bu şerefli sahabiler hakkında son bir hususu kayd etmek yerinde olacaktır. Onlar, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Sevinçli günlerinizde de üzüntülü anlarınızda da sözümü dinleyip bana itaat edeceksiniz... İyiliği emredip kötülükten menetmek vazifesini yerine getirmek üzere bana söz vereceksiniz. Bana, Allah için söylemek ve bu uğurda hiç bir kınayıcının kınamasından korkmamak üzere biat edeceksiniz. Bana yardımda bulunmanız, memleketinize vardıktan sonra, çocuklarınızı, nefislerinizi ve âilelerinizi nelerden koruyorsanız Beni de onlardan korumanız karşılığında sizler için cennet vardır." şeklindeki sözlerine Es'ad b. Zürâre, Ebu'l-Heysem, Abdullah b. Revâha, Nûman b. Hârise, Ubâde b. Sâmit, Sa'd b. Rabî', Berâ b. Ma'rûr ile birlikte sayıları yetmişi bulan Akabe Ashabı, teker teker Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek ellerini sıkarken, Kur'ân davasına sahip çıkacaklarına, bu uğurda canlarını feda etmekten çekinmeyeceklerine dâir söz verdiler.

2 Buhârî, fedailü'l-ashâb 5; Müslim, fedailü'l-ashâb 221.

3 Tirmizî, menâkıb 58; İbni Hibban, Sahîh, 9/189.

4 Müslim, fedailü'l-ashâb 207

Mekkeliler başta olmak üzere Arap Yarımadası halkının Kur'ân hakikatine karşı henüz gözlerini kapadıkları bir dönemde Ensâr'ın İslâm'a girmesi onların faziletini ortaya koyduğu gibi, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* davasına sahip çıkacaklarına dâir Akabe'de biat etmeleri büyük bir kahramanlıktır. Hz. Ali, onların bu büyüklük ve faziletlerini şu sözleriyle getirir;

"Ensâr'ı sevmeyen ve onların haklarını bilmeyen mümin değildir! Allah'a yemin ederim ki onlar, Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bağırlarına bastılar, O'na yardım ettiler. Allah onlardan razı olsun! Biz onların memleketine hicret ettik. Onların, bizi misafir etmek için bazen, aralarında çekiştikleri olurdu; hatta bizim için kura bile çekiyorlardı. Öyle ki daha sonraları biz onların mallarında tasarruf etmek hususunda onlardan daha yetkili kılındık. Bundan dolayı da hiç rahatsız olmadılar. Bütün bunlardan öte nefislerini Peygamberlerinin uğruna feda ettiler."[5]

Bakü 2007

5 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:88.

Birinci Bölüm

AKABE BİATLERİ VE TARİHİ ÖNEMİ

EFENDİMİZ'İN VARLIK GAYESİ: TEBLİĞ

İdrakimize yansıyabildiği kadarıyla, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* kulluk ve risalet gibi iki temel vasfı vardır. O, "Resûl" oluşuyla, Allah'a ait yüksek hakikatlerin insanlara tebliğ vazifesini yerine getirir. Varlığın hikmeti, Allah'a kulluk olurken, "tebliğ" de, kâinatın yaratılış gayesidir. Peygamber Efendimiz'in en büyük unvanı olan "Resûlullah," bu yüce hakikati ifade etmektedir. Kur'ân'a göre, Allah'a iman, sâlih amel ve tebliğ; bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır *(Asr, 103/1-3)*.

Peygamber Efendimiz yüce Allah tarafından, "Ayağa kalk ve insanları uyar!" *(Müddessir, 74/2)* emrini aldığı andan itibaren "Tebliğ", O'nun mübarek hayatının ayrılmaz bir parçası hâline gelmişti. Yüce Allah, Efendimiz'in bu durumunu, "Bu Kur'ân'a inanmazlar diye neredeyse arkalarından kendini harap edeceksin." *(Kehf, 18/6)* âyetiyle ortaya koymaktadır. Her anında tebliğ davası uğrunda neler yapılabileceğini düşünen, hep bunun sıkıntısını çeken Efendimiz, bütün insanlığın derdiyle dertliydi. Davası uğrunda, her türlü imkânı değerlendirmek amacıyla, insanlara ulaşma çabasına ilk basamak olması için Mekke halkına ziyafetler vermiş, Hz. Hatice'nin uzun seneler ticaretten kazandığı büyük servetin tamamını bu ziyafetlerde tükenmişti.

Allah Resûlü, insanları Allah'a iman etmeye davet ederken, aynı zamanda onların tebliğ konusunda kendisine yardımcı olmalarını istiyordu. Yine Bir gün, vermiş olduğu ziyafet sonrasında, orada bulunanlara, "İslâm'ın tebliğinde bana yardımcı

olacak yok mu?” dediklerinde küçük yaştaki Hz. Ali *(radıyallahu anh)* “Ben varım, yâ Resûlallah!” demişti.[1]

Çevresindeki insanların kendisini dinlememesine çok üzülen Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Kur’ân hakikatlerini dinleyecek ve Kendisine destek verecek talihlileri bulmak üzere Mekke dışındaki yerlere gitmeye karar verdikten sonra ilk olarak Tâif’e gitmişti. Ancak Tâifliler, kendilerini dünya ve ahiretin huzur dolu yollarına götürecek, onlara bu yolda kılavuzluk edecek Şanlı Peygamberi güllerle karşılayacaklarına taşa tutmuşlardı.

TEBLİĞ YERİ OLARAK PANAYIRLAR

Cahiliye devrinde hac mevsiminde kurulan; şenliklerin, şiir yarışmalarının ve ticarî faaliyetlerin yapıldığı yerler olan panayırların, Arapların hayatında önemli bir yeri vardı. Şefkat Peygamberi Efendimiz, her sene, Mekke’deki Mecenne, Ukaz ve diğer panayırlara giderek oralarda Kur’ân okuyup insanları İslâm’a davet ederlerdi. Allah Resûlü’nün bugünlerde en fazla arzuladığı şey de, Kendilerine destek verecek gönüllüler bulmaktı. O, panayırlarda karşılaştığı insanlara Kur’ân okuyup onları hak dine davet ederken, “Beni koruyunuz ki Allah’ın dinini tebliğ edeyim.” diyerek iman davasına gönül verip destekleyecek bahtiyar insanlar arardı. Ancak, iman ışığından rahatsız olan müşrikler, Efendimiz’in irşad etmeye çalıştığı bu insanlara “Bu genci dinlemeyin. Sizin inancınızı bozar!” diyerek İslâm’ın yayılmasına engel olmaya çalışırlardı. Kendisini dinlemek istemeyen ve başkalarının da dinlemelerine mâni olan bu müşriklere defalarca giden Efendimiz’e bazıları, “Artık bizden ümidini kesme vakti gelmedi mi?” diyorlardı. Allah Resûlü, onların bu uygunsuz sözlerine aldırış etmeden ertesi sene yine oralara gidip İslâm’ı tebliğ ederdi.[2]

1 M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:232

2 İbn Sa’d, Tabakât, 1:217

EFENDİMİZ'İN ALTI MEDİNELİYLE KARŞILAŞMASI: İLK AKABE BULUŞMASI

Nübüvvetin on birinci senesinde Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mekke'ye üç km mesafede olan Mina'nın Akabe denilen yerinde panayırları dolaşırken Medineli altı zat ile karşılaştı. Bunlar, Es'ad b. Zürâre, Avf b. Hâris, Râfi' b. Mâlik, Kutbe b. Âmir b. Hadîde, Ukbe b. Âmir b. Nâbi ve Câbir b. Abdullah'tan meydana gelen bahtiyar bir topluluktu. Bildikleri ve inandıkları hac ibadetini yerine getirmek üzere Mekke'ye kadar gelmişlerdi.[3] Hac, yönelmek ve bir işe niyet etmek demektir. Bu niyetlerini mükâfatlandırmak üzere Yüce Allah, onları Allah Resûlü ile karşılaşma bahtiyarlığına ulaştırmıştı. Efendimiz, bu fırsatı değerlendirmek üzere yanlarına doğru ilerleyip kendileriyle tanışırken: "Oturmaz mısınız; sizinle biraz konuşayım." dediler. Bahtiyar insanlar, kendilerine hitap eden Zat'ın fazilet sahibi olduğunu fark etmişlerdi. Efendimiz, onlara, Kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu anlatarak iman hakikatlerinin kaynağı olan Kur'ân'dan bazı âyetler okudu, İslâm'dan bahsetti.[4] Bu gençlerin gönüllerini aydınlatan söz konusu âyetlerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"İbrâhim *(aleyhisselâm)*, bir vakitler şöyle demişti, "Ey Rabbim! Burayı (Kâbe'yi) emin bir belde kıl, beni de evlatlarımı da putlara tapmaktan uzaklaştır." "Ya Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların birçoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse o da Senin merhametine kalmıştır, şüphesiz Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin." "Ey bizim Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin kutsal mâbedinin yanında, ekin bitmez bir vâdide yerleştirdim. Ey bizim Rabbimiz! Namazı gereğince kılsınlar diye böyle yaptım..." *(İbrahim, 14/35-41)*.[5]

---

3 Cahiliye insanı, Allah Resûlü'nün öğreteceği hakikatlerden henüz mahrum olduğu günlerde, Hz. İbrahim'den *(aleyhisselâm)* beri yapılmaya devam eden hac ibadetini, karıştırdıkları hurafelerle birlikte de olsa yerine getirir, Kâbe'yi tavaf ederek putlarına kurbanlar keserlerdi. Kâbe'yi ziyaretten sonra, Akabe'de de bulunmak bu ibadetin bir parçası idi.

4 Ebû Nuaym, Delâil, 2:257.

5 Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medineli bahtiyar gençlere okumuş olduğu âyetlerin devamında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey bizim Rabbimiz! Biz ister gizleyelim,

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, putperestliğin yaygın olduğu bir toplum arasından gelmiş olan bu gençlere, putların ilâh olamayacağına, kullarının ihtiyaçlarını sadece Allah'ın karşıladığına ve gerçek ibadete layık olanın O olduğuna dair, İbrahim'in *(aleyhisselâm)* kavmine ders verdiği âyetleri okumuştu.

Dinledikleri âyetlerden çok etkilenen Medineli gençler, Efendimiz'in davetini kabul etmede tereddüt etmemişlerdi. Böylece İslâm tarihinde yeni bir sayfa açılmıştı. Tarihe "İlk Akabe Buluşması" diye geçen bu kutlu karşılaşma sırasında, Es'ad b. Zürâre ve arkadaşlarının İslâm'a girmeleri, Medine'den yükselecek olan İslâm kalesinin ilk harcı olmuştu. Bu bakımdan, Medinelilerden İslâm'a ilk giren bu bahtiyar sahâbîlerin İslâm'da özel bir yeri vardır. Onlar, Allah Resûlü'nün "Hayırda çığır açan bir insan, kendisinden sonra bu yolda yürüyenlerin manevi kazançlarının bir mislini kazanır." mealindeki kutsî sözlerinde verdikleri müjdeden büyük bir paya nâil oluyorlardı. Onların Efendimiz'e iman etmeleriyle Medine'de bir tohum yere bırakılmış ve bu tohum kısa zamanda Birinci ve İkinci Akabe biatleriyle genç bir fidan hâline gelmiş; daha sonra da hicretle bütün kâinatı kaplayan bir ağaç olmuştu.

---

ister açığa vuralım, yaptığımız her şeyi bilirsin. Zaten göklerde ve yerde Allah'a gizli kalan hiçbir şey yoktur.", "Hamd olsun Allah'a ki, hayli yaşlı olmama rağmen, bu ihtiyarlık halimde İsmâil ve İshak'ı bana ihsan etti. Şüphesiz ki Rabbim duayı kabul buyurur.", "Ya Rabbi! Beni de, neslimden çoğunu da namazı devamlı olarak ve gereğince kılan kullarından eyle! Duamı, lütfen kabul buyur Ya Rabbi!", "Ey Rabbimiz! Beni, annemi, babamı ve bütün mü'minleri kıyamet günü affeyle.", "Sen, o zalimlerin işlediklerinden, Rabbinin habersiz olduğunu sakın zannetme! O, sadece onların, dehşetinden gözlerinin donup kalacağı bir güne ertelemektedir. (O gün) başlarını dikerek koşarlar, bakışları kendilerine dönmez, (öyle donup kalmıştır sanki). Yüreklerinin içi de bomboş havadır. (Şaşkınlıktan, kafalarında düşünce adına bir şey kalmamıştır). Hem, azabın geleceği günü hatırlatarak insanları uyar! O gün zalimler, "Ey bizim Rabbimiz! diyecekler, ne olur, bize kısa bir süre ver de senin çağrına uyma imkânı bulalım ve peygamberlerin izince gidelim." Peki, önceleri hiç zeval bulmayıp sürekli yaşayacağınıza dair yemin eden siz değil miydiniz? Sizden önce, kendilerine zulmetmiş olanların diyarlarına yerleştiniz. Onlara neler yaptıklarımız da size iyice belli oldu ve size meseller getirerek gerçekleri anlattık. Onlar tuzaklar kurdular, ama Allah nezdinde de onlara tuzak var, isterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun! Sakın Allah'ın, peygamberlerine vaadinden cayacağını zannetme! Allah elbette mutlak galiptir, intikam sahibidir. Gün gelir, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir. Bütün insanlar kabirlerinden kalkıp tek hâkim olan Allah'ın huzuruna çıkarlar. O gün mücrimlerin birbirine yaklaştırılarak kelepçelendiğini görürsün. Gömlekleri katrandandır, yüzlerini ise ateş kaplar. Allah her insana kazandığının karşılığını vermek için (diriltir). Allah, hesabı çok çabuk görür. İşte bu Kur'ân, kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara gönderilmiş bir tebliğdir..." (İbrahim, 42-52)

TEVRAT'TA MÜJDELENEN PEYGAMBER'E KAVUŞMA SEVİNCİ

Hiç şüphesiz ki, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* kalpleri etkileyen Yüce Zatı ile O'nun okuduğu Kur'ân'ın gönüllere tesir etmesi, Medineli bahtiyarların tereddüt göstermeden İslâm'a girmelerinde etkili olmuştur. Bunlara ilave olarak şu iki hususu da hatırlamak gerekir:

Dünyanın karanlıklar içinde bulunduğu böyle bir dönemde, sayıları az da olsa, ruhları aydınlık insanlar da bulunmaktaydı. Cahiliye devrinde, putperestlikten uzak, tevhit inancına bağlı; kan, leş ve dikili taşlar için kesilen kurbanların ve ölü hayvanların etini yemeyen, şarap içmeyen ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek gibi çirkin fiilleri işlemeyen; bunların çirkinliğini başkalarına da anlatan bahtiyar insanlar vardı. Yahudilik ve Hristiyanlığa da gönlü yatmayan, Hz. İbrahim'in dinine göre veya bu dine uygun saydıkları şekilde Allah'a ibadet eden bu insanlara "Hanîf" denilirdi. Berâ b. Ma'rûr, Muhammed b. Mesleme, Kays İbnu Sırma ve Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anhum)* bu devirde sayıları oldukça az olan bu bahtiyar insanlardan bazılarıdır.[6]

Es'ad b. Zürâre'nin* *(radıyallahu anh)* Hanîflerden olmasının, Akabe'deki kutlu buluşma sırasında, Efendimiz'e ilk iman etme bahtiyarlığına ulaşmasındaki rolü büyüktür. O'nun İslâm'a girmesinin, üzerlerinde nüfuz sahibi olduğu arkadaşlarının da vakit geçirmeden İslâm'a girmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Onların İslâm'a girmesine zemin hazırlayan diğer bir husus da şudur:

Medine'nin yerli Arap halkının putperest olmasına karşılık, buradaki Yahudiler, semavî bir inanca sahip idiler. Üzerinde yapılan bütün tahrifata rağmen Tevrat'ta "son ilâhî din" ve "son peygamber" hakkında pek çok müjdeli haber bulunmaktaydı. Yahudiler, komşuları olan putperest Araplarla kavga ettiklerinde,

6 Elmalılı, Âl-i İmrân Sûresi, 115. âyetin tefsiri; Uğur, Mücteba, Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu, s. 13

* Geniş bilgi için bkz: Eserimizin "Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)*" Bölümü.

"Bir Peygamber gönderilmek üzeredir. O'nun gölgesi üzerimize düştü. O Peygamber geldiği zaman, biz ona bağlanacağız. Onunla birlikte, sizi öldüreceğiz." diyerek onları tehdit ediyorlardı.[7]

MEDİNELİ İRŞAD KAHRAMANLARININ İLK FAALİYETLERİ

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, İslâm'a giren bu bahtiyarlardan, İslâm'ı yayma davasında kendilerine yardım edeceklerine dair söz almayı arzuluyordu. Onlar da, Allah Resûlü'nün bu arzusuna "evet" diyeceklerdi. Ancak, bu konuda bir endişeleri vardı. Düşüncelerini şöyle ifade ettiler:

"Bizler Evs ve Hazreç kabilelerine mensup kimseleriz. İki kabile arasında yıllardan beri kan dökülmektedir. Bu durumda iken, yanımıza gelirseniz etrafınızda zorlukla bir araya geliriz; şimdilik bizi serbest bırakınız. Kavim ve kabilemizin yanına dönüp onları İslâm'a davet edelim. Sizler vasıtasıyla Allah'ın bizleri birleştirmesini umuyoruz. Eğer onlar da size bağlanırlarsa; sizden daha güçlü kimse olamaz. Gelecek yıl hac mevsiminde sizin yanınıza gelmeye söz veriyoruz."[8]

İslâm, Medine'de huzur dünyası kuruyordu. Mü'minleri kardeş ilân eden ve dargınlığı dahi yasaklayan İslâm, yıllardan beri devam eden kabileler arası savaşlara son veriyordu. Arap toplumunda, kan davalarının sona ermesi ve düşmanın peşini bir anda bırakmak çok zordu. Ancak, İslâm, aşılması zor olan bu problemin halledilmesini kolaylaştırmıştı.

Barış ve huzurun olmadığı toplumlarda, tebliğ vazifesi yapılamazdı. Bu gerçeği idrak eden Hz. Es'ad ve arkadaşları, Efendimiz'in getirdiği İslâm kardeşliği sayesinde aralarındaki savaşların sona ereceğine inanıyordu. Nitekim İslâmiyet Medine'de kabileler arasında süratle yayılırken, Esv ve Hazreç'in birbirlerini boş yere tüketen kabile savaşları sona ermiş, kısa sürede aralarında İslâm kardeşliği hâkim olmuştu. Böylece,

---

7 Ebû Nuaym, Delâil, 2:234;

8 İbn Sa'd, Tabakât, 1:219; Ebû Nuaym, Delâil, 2:262.

Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tebliğ davasında sahip çıkacak güçlü bir toplum meydana geliyordu.

BİRİNCİ AKABE BİATİ

Akabe'de kısa bir süre önce Müslüman olan bahtiyarlar, Medine'ye döner dönmez Allah'a inanmanın bir gereği olarak İslâm'ı çevrelerine anlatmaya başladılar. Öyle ki, bu hakikat erlerinin bir sene içerisinde Medine'de İslâm'ı ve Efendimiz'i anlatmak üzere girmedikleri ev kalmamıştı.[9]

Peygamberliğin 12. senesinde hac mevsimi yaklaşırken, Müslümanlarda Efendimizle buluşma heyecanı başlamıştı. Hz. Es'ad ve arkadaşları, Akabe'de verdikleri söz üzerine, Allah Resûlü'nün huzuruna gidiyorlardı. Bu bahtiyar heyet, bir önceki yıl Peygamber Efendimizle ilk görüşmelerinde altı kişiden oluşuyordu ve bu yıl Mekke'ye on iki kişi olarak gidiyorlardı. Bir sene içinde; Muâz b. Hâris, Ubâde b. Sâmit, Yezid b. Sa'lebe, Abbâs b. Ubâde, Ebû'l-Heysem Mâlik b. Teyyehân, Uveym b. Sa'ide ve Zekvan b. Abdikays *(radıyallahu anhum)* isimli sahâbîler de Müslüman olarak bu kutlu heyete dahil olmuşlardı.[10] "Birinci Akabe Biati" denilen bu tarihî günde, gecenin en aydınlık saatlerinde onlar, Allah Resûlü'ne biat ettiler. Peygamber Efendimiz, müşriklerin baskısından uzak ve gönül rahatlığı içinde ashâbının biatini temin etmek üzere, bu kutlu buluşmanın gece vakti yapılmasını tercih etmişti.[11]

Efendimiz, huzurunda bulunan bahtiyarlara gönlünün heyecanlarını aktararak onlara Kur'ân okudu ve onlarla sohbet etti. Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri ve haramlarından kaçınmaları hususunda onlara nasihatler vererek tebliğ davasına sahip çıkmaları çağrısında bulundu. Onlar da, "Her türlü darlık ve sıkıntı anında emirlerini dinleyip itaat etmek, emirlik işinde ehil olanla çekişmemek, her nerede olursa olsun, hiçbir kınayı-

9 İbn Sa'd, Tabakât, 1:219; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:197.

10 İbn Hişâm, Sire, 2:73; İbn Sa'd, Tabakât, 1:220; Beyhakî, Delâil, 2:254; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:194.

11 İbn Hişâm, Sire, 2:76.

cının kınamasından çekinmeksizin hakkı söylemek üzere seninle biat ediyoruz." diyerek tebliğ davasına sahip çıkacaklarına dair Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* söz verdiler.[12]

Canları pahasına da olsa Allah Resûlü'ne itaat edeceklerine ve gerektiğinde O'nun yolunda savaşacaklarına söz veren Medineli bahtiyarların bu biatleri ile tarihte yeni bir dönem başlamış oluyordu.

HZ. MUSAB'IN MEDİNE'YE MUALLİM OLARAK GİDİŞİ

Bu şanlı sahâbîler, Medine'ye döner dönmez, bu büyük kutsî vazife uğrunda çalışmaya başladılar. Onların gayretleriyle Medine'de İslâm'a girenler gün geçtikçe çoğalıyordu. Öyle ki Efendimiz'le Akabe'de buluşma şerefine ulaşan insan sayısı, iki sene içerisinde yetmişe ulaşacaktı. Bu arada, Medineli mü'minler, iman meselelerine ve Kur'ân'a dair öğrenmeleri gereken çok şey olduğunu düşünüyorlardı. Hakikatlerin temsilcisi Efendimiz de Mekke'de bulunduğundan, O'na her zaman ulaşmak imkânları olmuyordu. Kendilerine gerekli konuları öğretecek ve namazlarda imamlık yapacak bir mürşide ihtiyaç duyduklarını Allah Resûlü'ne bildirdiler.[13] Bunun üzerine Allah Resûlü de, uzun yıllardan beri yanında yetişerek mürşitlik seviyesine ulaşmış yiğitlerden Hz. Mus'ab'ı[14] Medine'ye gönderdiler.

Medine'de Es'ad b. Zürâre'nin evine yerleşerek burayı irşad merkezi hâline getiren Hz. Mus'ab, Müslümanlara Kur'ân öğretip, Allah Resûlü'nden öğrendiği güzellikleri anlatıyor, namaz vakitlerinde mü'minlere imamlık yapıyordu. Zaman zaman, Hz. Esa'd'la birlikte kabileleri dolaşarak oralardaki insanlara İslâm'ı anlatıyordu. Onlar, bu kutsî vazifeyi yaparlarken, henüz hakikate

12 İbn Hişâm, Sire, 2:97; Beyhakî, Delâil, 2:174-175, İbn Sa'd, Tabakât, 1:220.

13 İbn Sa'd, Tabakât, 1:220; Beyhakî, Delâil, 2:177.

14 Mekke'nin en zengin ailelerden birinin çocuğu olan Hz. Mus'ab, genç yaşında Müslüman olunca ailesinin tepkisiyle karşılaşmış; dinden dönmeye zorlanarak evden kovulmuştu. Bir zamanlar en güzel elbiseler ve yiyecekler içinde hayat geçiren bu kutlu insan, Peygamber Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında çeşitli maddi sıkıntılara rağmen uzun seneler kalarak hak ve hakikate hizmet etmiştir.

gözlerini açamamış olanlardan ölüm tehditleri alıyorlardı. Buna rağmen onlar, iman hakikatlerini tebliğden geri kalmıyorlardı.[15]

Medine'nin şanlı mürşidi Hz. Mus'ab, bir gün Hz. Es'ad'la birlikte Abduleşheloğulları mahallesine giderek insanlara Allah'ı anlatıp Kur'ân okudu. Bu esnada oradan bulunan Üseyd b. Hudayr, onları ölümle tehdit etti ve şehirden kovdu. Hz. Üseyd'in bu şekildeki tavrına rağmen, Hz. Mus'ab'ın centilmence davranıp onu dinlemeye ikna etmesi ve O'na Kur'ân okuması Hz. Üseyd'in kalbinde iman nurunun parlamasına vesile olmuştur.

Hz. Üseyd, İslâm'a girer girmez vakit kaybetmeden Sa'd b. Muâz'ın yanına koşarak O'nu da Hz. Mus'ab'ın yanına getirdi. Burada okunan Kur'ân Hz. Muâz'ın da hakikatleri görmesine ve Müslüman olmasına vesile oldu. Medine halkı, O'nun İslâm'a girişini, Hz. Ömer'in Mekke'de Müslümanlığı kabulüne benzer bir coşkuyla karşılamıştı.[16] Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anh)* da Müslüman olur olmaz, daha yeni kabul ettiği iman hakikatlerini kavmine anlatmak amacıyla etkili bir konuşma yaptı. O'nun bu kısa ve etkileyici sözlerinden çok etkilenen Abduleşheloğulları'nın tamamı o gün İslâm'a girmişti.[17] İslâm nuru Medine ve çevresinde o kadar hızlı yayılmıştı ki kısa bir sürenin sonunda Allah'ın diniyle müşerref olmayan çok az sayıda aile ve hane kalmıştı.

BİAT VE ÖNEMİ

Biat; devlet başkanı durumunda olan kimseye, "Senin başkanlığını, idareciliğini kabul ettim, iyi ve faydalı her sözüne itaat edeceğim." demektir. Mekke'de Akabe denilen yerde, Medineli bir grup insanın Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* iman ederken tebliğ davasına destek vereceklerine ve bu yolda her türlü saldırıya göğüs gereceklerine söz vermeleri ve O'nun mübarek elini sıkmaları "biat" olarak tanımlanmaktadır.

15 İbn Sa'd, Tabakât, 1:220; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:195-196.

16 İbn Hişâm, Sire, 2:77-78; İbn Abdilber, İstiâb, 2:602; İbn Hacer, İsâbe, 2:37; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:373; İbn Sa'd, Tabakât, 3:420; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:197-198.

17 İbn Hişâm, Sire, 3:79-80; İbn Sa'd, Tabakât, 3:420-421, 605; İbn Abdilber, İstiâb, 1:93; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:112; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:198-199.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek hayatlarında, birkaç defa ashâbından kendisine biat etmelerini istemiştir. Ensâr, Akabe Biati'nde, Efendimiz'i ve İslâm'ı kabul etmeyen insanlardan gelecek her türlü kötülüğe karşı koruyacaklarına dair O'na söz vermiş ve biat etmişlerdir. Daha sonraları da sahabîler, Allah Resûlü'ne müteaddit defalar biat etmişlerdir. Bunlardan en önemlilerinden biri de Hudeybiye Barışı sırasında yapılan Rıdvan Biati'dir.

Sahabe efendilerimizin Akabe'de Allah Resûlü'ne biat ederek tebliğ davasına sahip çıkmaları, kendilerini, "Ashâbım, gökteki yıldızlar gibidir; hangisine tâbi olursanız, hidâyete ulaşırsınız."[18] hadîs-i şerifinde işaret edilen yüce mertebelere ulaştırmıştır.

İKİNCİ AKABE BİATİ: HİCRETE AÇILAN YOL

Birinci Akabe Biati'ndan sonra, Medine'deki Müslümanların sayısı günden güne artmaktaydı. Mekke'deki müşriklerin Müslümanlara yaptıkları eziyetlerin gittikçe arttığını işiten Medineli bahtiyarlar, kardeşlerinin çektikleri acıları ruhlarında hissederek bir çözüm bulmaya çalışıyorlar, özellikle Allah Resûlü'ne reva görülen hakaretleri duydukları zaman, buna tahammül edemiyorlardı. Bir gün toplanarak, "Allah Resûlü'nün müşriklerin baskı ve işkenceleri altına Mekke'de yaşamasına ne zamana kadar göz yumacağız..." dediler. Daha sonra da Allah Resûlü'nün huzuruna giderek bu hususu görüşmeye karar verdiler.[19]

Peygamberliğin 13. senesi, hac mevsimiydi. Yetmiş kadar Medineli Müslüman, Medinelilerden gizli bir şekilde, Allah Resûlü ile görüşmek üzere yola çıktı. Mekke'ye vardıklarında birkaç Medineli sahâbîyle birlikte Uveym b. Sâide ve Sa'd b. Heyseme, Allah Resûlü'nün huzuruna çıkarak:

– Ey Allah'ın Resûlü! Biz, servet, silâh ve güç yönünden çok hazırlıklı hâldeyiz. Aramızda konuştuk; içimizde senin ayrı bir yerin var. Senin yolunda canlarımızı feda etmeye, üzerimize

---

18 Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1:132.

19 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3:322; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:200-201.

gelen tehlikelerden korunduğumuz gibi, seni müdafaa etmeye hazırız. Seninle arkadaşlarımız buluşmak istiyorlar. Bu buluşma ne zaman mümkündür, diye sordular. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de; Zilhicce'nin 12. günü, Akabe'de buluşmaya söz vererek kötü niyetli insanlardan bu buluşma yeri ve tarihinin gizli tutulmasını emir buyurdular.[20]

Belirlenen gün ve saatte Ensâr, Allah Resûlü'nün huzuruna çıkıp O'nun ile sohbet-i cânân ettiler, Nur Cemali'ne bakıp gönül dünyalarını aydınlattılar. Bir müddet sonra Ensâr, Efendimiz'e, Medine'ye davet konusunu açtılar. Bu sırada, Allah Resûlü'nün yanında bulunan amcası Abbas onlara: "Ey Hazreçliler! Bildiğiniz gibi, ailemizden olan Muhammed, en sevdiğim insandır. Siz, O'nun Allah'ın elçisi olduğunu tasdik edip, kendisini yurdunuza götürmek istiyorsanız; O'nu yardımsız bırakmayacağınız konusunda sizden söz almak istiyorum. Eğer, O'na düşmanlık yapanların üzerinize oklar yağdırmasına karşı koyacak güce sahip iseniz, O'nu götürebilirsiz. Tekliflerimi aranızda iyice görüşüp kararınızı veriniz." dedi. Daha sonra Es'ad b. Zürâre, yaptığı konuşmasında, Allah Resûlü'nü her türlü saldırıya karşı koruyacaklarına dair teminat verdiklerini ifade etti.[21] O'nun bu sözlerinden sonra, Abdullah b. Revâha ve Berâ b. Ma'rûr da yaptıkları kısa konuşmalarda, "Allah Resûlü'nün önünde canlarımızı feda etmek arzusundayız." sözleriyle Efendimiz ve davasına sahip çıkacaklarını ifade ederek, bu teminat üzerine biat etmek istediklerini belirttiler.

Bahtiyar Medinelilerin bu konuşmalarından çok memnun olan Allah Resûlü, onlara bir miktar Kur'ân okudular. Daha sonra, kendileriyle biat etmek isteyen Ensâr'a iki şartının olduğunu ifade ederken:

"Rabbim adına biat şartım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız; Beni ve ashâbımı barındırarak bize yardımcı olmanız, kendinizi, kadınlarınızı ve çocuklarınızı savunduğunuz gibi bizleri de savunmanızdır. Bunları kabul ederseniz, sizinle biat

20 İbn Sa'd, Tabakât, 1:221; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:207; Zehebî, Tarihu'l-İslam, 2:204

21 Ebû Nuaym, Delâil, 2:258-259

yaparım." buyurdular. Efendimiz'in bu sözleri üzerine, Berâ b. Ma'rûr hemen Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek ellerini tutarak:

"Seni Hak Din ve Kitab ile Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, eşlerimizi, çocuklarımızı koruduğumuz şeylerden Seni de koruyacağız. Biatimizi kabul buyur, Ey Allah'ın Resûlü!" dedi.[22]

Allah Resûlü ile Ensâr arasında görüşmeler bu şekilde devam ederken sıra kendileriyle biat etmeye gelmişti. Bunun için onlar sıraya geçmişlerdi... Allah Resûlü, "Sevinçli günlerinizde de üzüntülü anlarınızda da sözümü dinleyip bana itaat edeceksiniz... İyiliği emredip kötülükten menetmek vazifesini yerine getirmek üzere bana söz vereceksiniz. Bana, Allah için söylemek ve bu uğurda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamak üzere biat edeceksiniz. Bana yardımda bulunmanız; memleketinize vardıktan sonra, çocuklarınızı, nefislerinizi ve ailelerinizi nelerden koruyorsanız beni de onlardan korumanız karşılığında sizler için cennet vardır." buyurdular. Bunun üzerine, Es'ad b. Zürâre ayağa kalkıp Peygamberimizin mübarek elini tutarak yaptığı bir konuşmasında, "Allah Resûlü'nü Medine'ye götürmek bütün Arap topluluğunun düşmanlığını üzerinize çekmek demek. Böyle bir tehlikeye göğüs geremeyecekseniz Efendimiz'i yurtlarına davetten vazgeçerek özür beyan edin." dedi. Onun bu sözlerine de Ensâr'dan her biri verdikleri cevapta, Efendimiz'e yaptıkları biatin gereklerini yerine getirip bunu hiçbir zaman bozmayacaklarına ve canları pahasına da olsa, O'na düşmanlık yapanlarla savaşacaklarına dair yemin ettiler.[23]

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzurunda bekleyen Ensâr, şimdi de Efendimiz'in mübarek eline sarılarak biate başlamıştı. Es'ad b. Zürâre, Ebu'l-Heysem, Abdullah b. Revâha, Nûman b. Hârise, Ubâde b. Sâmit, Sa'd b. Rabî', Berâ b. Ma'rûr ile birlikte sayıları yetmişi bulan Ensâr, teker teker Allah Resûlü'nün

22 İbn Sa'd, Tabakât, 1:222; 4:8-9; İbn Hişâm, Sire, 2:84; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:207; Zehebi, Tarihu'l- İslâm, 2:202, 203, 205.

23 Zehebî, Tarihu'l-İslam, 2:201; İbn Kesîr, Bidâye, 3:159

mübarek ellerini sıkarken, Kur'ân davasına sahip çıkacaklarına, bu uğurda canlarını feda etmekten çekinmeyeceklerine dair söz verdiler. Ensâr ile birlikte Akabe'ye Allah Resûlü'ne biat için gelen iki de kadın vardı. İslâm tarihinin daima kendisini şerefle yâd edeceği Ümmü Ümâre dediğimiz büyük kadın Nesibetü'l-Mâziniye ve Esmâ binti Amr... Allah Resûlü onlara mübarek elini vermeyip biatlerini kabul ettiğini sözlü olarak ifade buyurdular.[24]

AKABE BİATİ'NE KATILAN ENSÂRIN BÜYÜKLÜK VE FAZİLETLERİ

Mekkeliler başta olmak üzere Arap Yarımadası halkının Kur'ân hakikatine karşı henüz gözlerini kapadığı bir dönemde Ensâr'ın İslâm'a girmesi onların faziletini ortaya koyduğu gibi, Allah Resûlü'nün tebliğ davasına sahip çıkacaklarına dair Akabe'de biat etmeleri de kendilerini yücelten hususlardandır. Hz. Ali, onların büyüklük ve faziletlerini şu sözleriyle getirir:

"Ensâr'ı sevmeyen, mü'min değildir! Onların haklarını bilmeyen mü'min değildir! Allah'a yemin ederim ki onlar, kılıçlarıyla, dilleriyle ve cömertlikleriyle İslâm'ı yücelttiler. Onlar, Allah Resûlü'nü bağırlarına bastılar, O'na yardım ettiler. Allah onlardan razı olsun! Biz onların memleketine hicret ettik. Onların, bizi misafir etmek için bazen aralarında çekiştikleri olurdu; hatta bizim için kura bile çekiyorlardı. Öyle ki daha sonraları biz onların mallarında tasarruf etmek hususunda onlardan daha yetkili kılındık. Bundan dolayı da hiç rahatsız olmadılar. Sonra nefislerini Peygamberlerinin uğruna feda ettiler.[25]

Peygamber Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Mekke'de iman edip tevhid davasına sahip çıkan ilk sahâbîlerin (çilekeşlerin), İslâm tarihinde özel bir yeri vardır. Hz. Hatice, Hz. Ebû Bekir, Hz.

24 İbn Hacer, İsâbe, 4:418. (bkz. M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:203) Bu büyük kadınlar o günden sonra seferde, hazerde Allah Resûlünden ayrılmadılar; hatta irtidat hadiselerinde, Ümmü Ümâre, oğlu Habîb'in şehit olduğu Yemâme'de eline kılıcı alarak Uhud'daki gibi kahramanlık gösterir. O, Kur'ân davası uğurundaki gayretleriyle, Akabe'de Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* verdiği sözünü yerine getirdiğini ortaya koymuştu. Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:268)

25 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:88.

Ali, Hz. Zeyd, Hz. Habbab, Hz. Bilâl, Hz. Erkam, Hz. Ebû Zer, Hz. Abdullah b. Mesud, Hz. Cafer b. Ebî Tâlib, Hz. Suheyb, Hz. Yâsir, Hz. Ammar, (ve annesi; ilk şehit olan sahâbî hanım) Hz. Sümeyye, (ve kocası) Hz. Yâsir gibi Hz. Ömer' e kadar sayıları kırkı bulan sahâbîler, Efendimiz'e ilk iman edenlerden olmaları yönüyle şerefli bir mevkiyi kazanmışlardır. Bu sebepten dolayı, sahâbîleri itibar ve fazilet yönüyle derecelendiren İslâm âlimleri, Hz. Ömer'e kadar Müslüman olan 40 bahtiyar zata birinci derecede yer vermişlerdir.

Söz konusu ilklerden sonra sahabî tabakalarının derecelenmesinde, Dâru'n-Nedve ve Habeşistan'a hicret eden sahâbîleri müteakiben Birinci Akabe'de bulunan Ensâr, dördüncü; İkinci Akabe Biati'nde bulunan Ensâr'ın da beşinci sırada yer aldıklarını belirtmişlerdir.[26] Hiç şüphesiz ashâbın tamamı, Kur'ân'ın ve Allah Resûlü'nün mübarek diliyle övgüye mazhar olmuşlardır. Sahâbîler arasındaki söz konusu fazilet sıralamasında ön sırada yer alanlar, İslâmiyet'in yayılmaya başladığı ilk sıkıntılı dönemde, Peygamber Efendimiz'in Kur'ân'ı bildirme davasına yardımcı olmaları sebebiyle kendilerinden sonra gelenlerin önüne geçmişlerdir.

Allah Resûlü'nün ve Müslümanların Mekke'de müşrikler tarafından eziyete maruz bırakıldığı bir dönemde onlara himaye sözü veren Akabe ashâbının ayrı bir değeri de vardır. Zira, onların Akabe'de Allah Resûlü'ne biatlerinin meyvesi hicret olmuştur Hicret ise, İslâm tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. İslâmiyet hicretten sonra hızla yayılmaya başlamış ve Akabe biatleri de bir yönüyle Din-i Mübin'in 30–40 sene içinde Afrika, Anadolu ve Asya içlerine kadar yayılmasının temelini oluşturmuştur.

ENSÂR'IN MEKKELİ MÜSLÜMANLARA KUCAK AÇMASI VE HİCRET

İkinci Akabe Biati'nden birkaç ay sonra, Mekkeli Müslümanların Medine'ye hicret etmeleriyle yeni bir dönem başlamıştı. İnançlarından dolayı Mekkeli müşrikler tarafından bütün insanî haklardan mahrum bırakılan Muhacir cemaatine Ensâr'ın

26 Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2.391.

kucak açması, kardeşliğin, fedakârlığın tarihte benzeri görülmemiş bir örneğidir.

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, küfür karanlıklarından insanları kurtarmak ve onları Kur'ân nuruna ulaştırmak için Mekke'de yaklaşık 12 sene gece gündüz çalışması sonucu, Müslüman olanların sayısı ancak 200'dü. Zira bu dönemde Mekke'de Müslüman olmak, müşriklerin zulüm ve baskılarına maruz kalmak demekti. Ebû Cehiller, Ebû Lehepler gibi İslâm düşmanı müşriklerin önde gelenleri, Allah Resûlü'nü gölge gibi takip ederek O'nu dinleyenlerin kalplerine şüpheler atıyorlardı. Diğer taraftan, Hâlid b. Velid *(radıyallahu anh)* gibi nicelerinin de gözlerini İslâm'a açma dönemi henüz gelmemişti. Bu bakımdan, Mekke tebliğ için oldukça elverişsiz bir yerdi. Allah Resûlü, ilerleyen süre içerisinde, bir an önce, evrensel Kur'ân mesajlarını dünyanın her tarafına yaymayı çok arzuluyordu. Bunun için de, tebliğ davasına destek verecek ve gerektiğinde İslâm'ın yayılmasına engel olanları ortadan kaldıracak bir cemaatin meydana gelmesine şiddetle ihtiyaç vardı.

Yıllar süren sancılı ve sabırlı bekleyişten sonra Efendimiz, Akabe'de aradığını bulmanın sevincini yaşamıştı...[27] Zira Allah Resûlü ve Mekkeli Müslümanlar, Medine'ye davet ediliyordu. Mekke'de kendilerine hayat hakkının tanınmadığı günlerde böyle bir daveti alan Allah Resûlü, oradaki ashâbıyla Medine'ye hicret ediyorlardı. Onlar, Mekke'deki bütün maddi varlıklarını geride bırakarak Medine'ye hicret ettiklerinde, kendilerini himaye edecek iman kardeşlerinin sımsıcak ilgileriyle karşılaştılar. Artık, Allah'a giden yolda insanlara engel olmaya çalışan Ebû Cehiller, Ebû Lehepler de geride kalmış, tarihte yeni bir dönem başlamıştı.

MEDİNELİ MÜ'MİNLERİN "ENSÂR" UNVANIYLA ŞEREFLENMESİ

Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve Mekkeli ashâbına kucak açarak onları Medine'de himayelerine alan bahtiyar

27 İbn Sa'd, Tabakât, 1:276

Müslümanlara "Ensâr'" denilmektedir. Enes b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, bu ismin Medineli sahâbîlere Yüce Allah tarafından verildiğini belirtmiştir. Kur'ân'da, "İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu? Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı oldular. Allah onlara içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!" *(Tevbe, 9/100)* âyetiyle Allah Resûlü'ne Mekke'de iman ederek inançları yolunda hicret eden Muhacirler ile onlara yardım eden Ensâr'ın durumları anlatılmıştır. Görüldüğü gibi, "Ensâr'" kelimesi Kur'ân'da, Allah'ın dinine sahip çıkıp bu yolda mücadele edenler anlamında da kullanılmıştır.

Allah Resûlü'ne biat eden Ensâr, kelime-i şehâdeti söylerken bunu bütün yönleriyle kabul ettiklerini dile getiriyorlardı. Zira onlar, "Eşhedü en-lâ ilâhe illallah" sözüyle, Allah'tan başka ilâh olmadığını tasdikin yanında "ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühü" kutsî cümlesiyle; Efendimiz'in Allah'ın Resûlü ve Elçisi oluşunu tasdik ile bu yüce davada O'nun yolunda olduklarını ifade etmişlerdi. Peygamber Efendimiz'in tebliğ davasına sahip olup O'nu desteklemek, kalplerindeki imanlarının canlı kalmasının önemli sebeplerindendir.

İslâm öncesinde Medineliler, aralarında yıllardan beri devam etmekte olan kabile savaşlarıyla birbirlerini tüketerek ızdırap dolu bir hayat geçirmekteydiler. Onlar, İslâm'a girdikten sonra Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* davasını müdafaa etme gibi büyük bir vazifeyi yüklenmişlerdi. Böylece ahirette en büyük makamları elde etmiş olmalarının yanı sıra dünya hayatı yönüyle de İslâm'ın izzeti ile huzurlu bir hayat sürmüşler ve tarih boyunca da şerefle anılan insanlar hâline gelmişlerdi. Nitekim, Yüce Allah, Kur'ân'ın "Zikr" vasfından bahsettiği bir âyette, "Muhakkak ki! Hayatınız için gerekli notları içeren, size şan ve şeref sağlayan bir kitap indirdik. Hâlâ düşünmüyor musunuz?" buyurmaktadır. *(Enbiya, 21/10)*[28] Bu itibarla, yüce hizmetleriyle Kur'ân'a sahip çıkan sahâbî efendilerimiz, kıyamete kadar şan ve şerefle anılacaktır.

---

28 Bkz: M. F. Gülen, Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar, 2:264-265

İkinci Bölüm

BİRİNCİ AKABE ASHABI

1-ES’AD B. ZÜRÂRE

Es’ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)*, cahiliye döneminde insanları etkisi altına almış olan puta tapıcılık, batıl düşünce ve kötü alışkanlıklardan kaçarak şirkten uzak bir hâlde “Hanîf” inancı üzere yaşamıştı. Henüz rehberini bulamadığı günlerde bile, Allah’ın birliğine, eşi ve ortağı bulunmadığına dair vicdanında duyduğu sesleri etrafındaki insanlara anlatan Hz. Es’ad,[29] Akabe’de Fahr-i Kâinat’i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* görür görmez iman etmekte tereddüt etmemişti. Henüz cuma namazının farz olmadığı günlerde, evinde topladığı Müslümanlara namaz kıldırıp bir nevî hutbe okuyan Hz. Es’ad, hicret öncesinde Medine’de İslâm’ın yayılması için büyük gayretler göstermiştir. Fahr-ı Kâinat’a derin bağlılığını her defasında gösteren Hz. Es’ad, İslâm’a girdiği andan itibaren vefatına kadar geçen yaklaşık dört sene içinde bizler için ibretlerle dolu günler geçirmiştir.

KUTSÎ AKABE BULUŞMASINDA HZ. ES’AD

Sonsuz Nur *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mekke’de etrafı aydınlatmaya başlayalı on sene kadar olmasına rağmen, Es’ad b. Zürâre ve arkadaşlarına İslâm’a dair bilgiler henüz ulaşmamıştı. Ancak, hidayet güneşinin onların üzerine doğması çok yakındı.

Araplar cahiliye devrinde İbrahim *(aleyhisselâm)* zamanından kendilerine kadar gelen hac ibadetini eksik ve yanlış yönleriyle

29 İbn Sa’d, Tabakât, l, 218; 3:448.

birlikte de olsa ifa ederlerdi. Bu maksatla, her sene hac mevsiminde Mekke’ye gelirlerdi.

Hac mevsiminde kurulan panayırlar, insanların en fazla toplandıkları yerlerden biriydi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, bu panayırlarda kabileleri ziyaret ederek Kur’ân davasına destek verecek hakikat erlerini bulmaya çalışırdı. Ancak, göstermiş olduğu bütün gayretlere rağmen, kendilerini memnun edecek neticeye henüz ulaşamamışlardı.

İslâm’ı tebliğ amacıyla gitmiş olduğu, ancak halkının iman etmeyişinden dolayı kalbi kırık döndüğü Taif‘ten gelir gelmez, panayırlarda talihli insanlar aramaya koyuldu. Mina adı verilen yerde kurulmuş olan panayırın bir köşesindeki Akabe isimli yere geldiğinde, Medineli gençlerden bir grupla karşılaştı. Es’ad b. Zürare *(radıyallahu anh)* ile birlikte beş arkadaşı hac amacıyla Medine’ye gelmişti. Hac, yönelmek demekti. Onlar da Allah’ın gönderdiği hakikate yönelmeye çalışıyorlardı. Bu kutsî yolculuklarında, Yüce Allah, bu niyet ve gayretlerine mükâfat olarak onları Efendimiz ile karşılaştırmıştı.

Fahr-ı Kâinat, kendilerinin Allah’ın Resûlü olduğunu belirterek anlatacaklarını dinlemeleri için onlara ricada bulundular. Daha ilk andan itibaren Efendimiz’e edepli davranan Es’ad b. Zürâre ve arkadaşları Allah Resûlü’nü dinlediler. Efendimiz, orada onlara İbrahim Sûresi’nin son âyetlerini okumuşlardı. Bu sırada, Es’ad b. Zürâre’nin kalbinde bir anda hakikat güneşi doğuverdi. Avf b. Hâris, Râfi’ b. Mâlik, Kutbe b. Âmir b. Hadîde, Ukbe b. Âmir b. Nâbi ve Câbir b. Abdullah isimli bahtiyar arkadaşları ile Es’ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)* Allah’a ve Resûlü’ne iman etmede tereddüt göstermediler.

Hz. Es’ad ve arkadaşlarının Fahr-ı Kâinat’ı dinler dinlemez İslâm’a girmesinin bir sebebi daha vardı. Zira onlar, Yahudi komşularından Son Peygamber’in gelme zamanının çok yakın olduğuna dair haberleri defalarca duymuşlardı. Öteden beri hak-

kında müjdesini duydukları Peygamber'in huzurunda olduklarını anlamakta gecikmeyerek vakit kaybetmeden Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* iman ettiler.[30]

Onların Müslüman olmaları aynı zamanda, İslâm'ı tebliğ davasına sahip çıkmaları anlamına geliyordu. Zira Efendimiz, karşılaştıkları insanları Allah'a imana davet ederken, onlara tebliğ davasına hizmet etmeleri gerektiğini de anlatmaktaydı. Hz. Es'ad ve arkadaşlarının İslâm'a girmeleri üzerine Fahr-ı Kâinat, onları bir vazifeye davet etmişti. Bu vazife, Efendimiz ile Mekke'deki Müslümanları yurtlarında barındırmak üzere Medine'ye davet etme ve Mekke'deki Müslümanların hicretlerinden sonra gelecek zorlukları kabul etme anlamına gelmekteydi. Onlar, kendilerine verilecek vazifeyi tamamen yerine getirmeye şimdilik hazır olmadıklarını belirterek, bir sene sonraki hac mevsiminde Efendimiz ile buluşmaya söz verip Medine'ye döndüler.

Akabe Buluşması olarak adlandırabileceğimiz bu büyük hadise, İslâm Tarihi'nde bir dönüm noktası kabul edilen Hicret'e zemin hazırlaması açısından oldukça önemlidir.

BİRİNCİ AKABE BİATI VE MEDİNE'DE İLK İRŞAD GÖNÜLLÜLERİ

Allah Resûlü ile Akabe'de buluşan Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)* diğer beş bahtiyar arkadaşı ile birlikte Medine'ye varır varmaz, çevresindekilere İslâm'ı tebliğ etmeye başladılar. Bu arada Hz. Es'ad, eşi, ortağı olmayan gerçek Ma'bud hakkında öteden beri sohbet ettiği Ebu'l-Heysem Mâlik b. Teyyehân adında yakın bir dostuna gidip İslâm'ı anlattı. Arkadaşının dinlediklerinin,

30 Medine'de genel olarak puta tapan Arapların yanında onlarla birlikte yaşayan Yahudiler, tahrif edilmiş olmakla birlikte, semavî bir dine sahip idiler. Aslından oldukça uzak olan ellerindeki Tevrat'tan öğrendikleri kadarıyla, Yahudiler, "Son ilâhî din" ve "Son Peygamber' hakkında bilgi sahibi idiler. Onlar bu bilgiler ışığında, komşuları olan Evs ve Hazreçliler ile sürtüşüp kavga ettikleri zaman, "Bir Peygamber, gönderilmek üzeredir. Gelişinin gölgesi, üzerimize düşmüştür. O Peygamber geldiği zaman, biz ona bağlanacağız. O'nunla birlikte Âd ve İrem toplumlarının öldürüldükleri gibi; biz de, sizi öldüreceğiz " diyerek onları tehdit ederek gelecek olan "Son Hak Peygamber"den bahsediyorlardı. (Ebû Nuaym, Delâil, 2:234)

öteden beri aradığı gerçek olduğuna anlayan Ebu'l-Heysem de, İslâm'a girmekte tereddüt göstermedi.[31]

Hz. Es'ad ve arkadaşlarının büyük bir azim ve aşk ile sürdürdükleri çalışmalar sayesinde Medine'deki evlerin hemen hemen hepsinde Kur'ân hakikatlerinden bahsedilmişti.[32] İslâm'a girenlerin sayısı hızla artarken Hz. Es'ad ve arkadaşlarının, Akabe'de Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile buluşacakları gün yaklaşmaktaydı. Onların gayretleri ile İslâm'a girenler, Efendimiz'i ziyaret etme iştiyakı içindeydiler. Peygamberliğin 12. senesi hac mevsimi yaklaşınca, Es'ad b. Zürâre başkanlığında Medineli bahtiyarlardan oluşan heyet, Fahr-i Kâinat'ı ziyaret için Mekke'ye vardılar. Bir sene önce sayıları altı olan bahtiyar Medinelilerin sayısı şimdi on ikiye yükselmişti. Ayrıca, bu ziyaret sırasında İslâm'ın emirlerini yerine getirmeye dair söz veren Hz. Es'ad ve arkadaşları, tebliğ davasına destek vereceklerine dair Allah Resûlü ile biat ettiler.[33]

HZ. ES'AD'IN MEDİNE'DEKİ MESCİD HÂLİNE GELEN EVİ

Akabe'de Fahr-i Kainat'a İslâm'ı tebliğ için gayret edeceğine dair söz veren Hz. Es'ad, Medine'ye döner dönmez bu yoldaki gayretlerini ortaya koyar. Onun bu uğurda yaptığı fedâkârlıkların başında, evini Müslümanların toplandıkları bir yer hâline getirmesi olmuştur. Cömertlik ve yardımseverliği ve cömertliği sebebiyle sahâbîler arasında "el-Hayr" lâkabı ile anılan Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)*; namaz kılmak, Kur'ân okumak ve sohbet etmek üzere evine toplamış olduğu Müslümanlara ziyafetler vermiştir.

Bu arada Ensâr, haftanın belirli bir gününde, gün boyu toplu hâlde namaz kılıp Allah'a ibadet ve zikirle meşgul olmak üzere bir araya gelme kararı aldı. Es'ad b. Zürâre böyle hayırlı bir işin Arapların "Arûbe" dedikleri, daha sonra da "Cuma" olarak isim-

31 İbn Sa'd, Tabakât, 1:218.
32 İbn Sa'd, Tabakât, 1:219; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:197
33 İbn Sa'd, Tabakât, 3:608-9; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:87

lendiren günde yapılmasını teklif etti. Böylece, belirtilen bugünde bir araya gelen sahâbîler birlikte dua edip namaz kıldılar ve sohbet ettiler. Hz. Es'ad da öğle namazı vaktinde onlara, iki rekat namaz kıldırır ve bir nevi hutbe denilebilecek konuşmalar yapar, onlara nasihatler ederdi. Hz. Es'ad, bugünlerde toplanan sahâbîlere de, davar kesip sabah ve akşam ziyafeti verirdi. Medine'de ilk cuma namazını Es'ad b. Zürâre kıldırmıştır.[34]

Hz. Es'ad b. Zürâre'nin Medine'de ilk cuma namazı kıldırarak böylesine bir ibadetin öncülüğünü yapması, bazı sahâbîler tarafından senelerce sonra dahi rahmetle anılmasına vesile olmuştur. Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, cuma günleri ezan sesini işitir işitmez Es'ad'ı *(radıyallahu anh)* hatırlayarak ona dua eder ve hakkında Yüce Allah'tan mağfiret dilerdi. Abdurrahman b. Ka'b, babasına Hz. Es'ad'a niçin dua ettiğini sorunca, "Oğlum Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medine'ye teşrif etmesinden önce bize cuma namazını o kıldırmıştı." cevabını vermişti.

Hz. Es'ad'ın cemaate imamlık yapması, Hz. Mus'ab'ın Medine'ye gelişine kadar devam etmiştir. Daha sonra o, Hz. Mus'ab'ın arkasında namaz kılmıştır.[35]

34 Zebidî, Tecrîd-i Sarîh, 4:5.

35 Cuma namazı, Mekke'de farz olmuştur. Fakat Müslümanların azlığı ve açıktan namaz kılacak derecede güçlü olmamaları nedeniyle Mekke'de cuma kılmak mümkün olmamıştır. Ancak şartlar tahakkuk etmeden cumanın farz kılınması garip görünmektedir. Bu nedenle diğer âlimler, Mekke'de cuma için sadece izin verilmiş olabileceği kanaatindedirler. İbn Abbas'ın şu rivayeti de bu görüşü desteklemektedir: «Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, hicret etmeden önce cuma namazının kılınması için izin verilmiştir. Fakat Mekke'de cuma kıldırmaya gücü olmadı. Onun için daha önce Medine'deki Müslümanlara İslâm'ı öğretmek için gönderilmiş olan Mus'ab İbn Umeyr'e mektup yazarak: «Yahudilerin açıktan Zebur okudukları güne bak, siz de kadınlarınızı ve oğullarınızı toplayın da zeval vaktinden sonra Allah'a iki rekat (namaz) ile takarrub edin.» buyurdu. Bu emir üzerine Mus'ab, Medine'de ilk cuma kıldıran kişi olmuştur. Bu görevi Peygamber Medine'ye gelinceye kadar sürdürmüştür.» (Suyûtî, ed-Dürru'l-Mensûr, 6:218) Medine'de Cuma'yı ilk kıldıranların Es'ad İbn Zürâre ile Mus'ab İbn Umeyr oldukları hakkındaki rivayetlerin arasını birleştirmek gerekirse; Mus'ab'ın, Medine'nin merkezinde ve Hz. Peygamber'in emri üzerine cuma namazı kıldırdığı; Es'ad'ın ise Medine yakınında bir yerde ve Hz. Peygamber'in emri gelmeden kıldırdığı söylenebilir. Hz. Peygamber'in kıldırdığı ilk cuma namazı, Ranuna' denilen yerde Sâlim İbn Avf mescidindedir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret buyurduğunda ilk olarak Kuba'da Amr İbn Avfoğulları'na misafir oldu. Orada pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe günleri kalıp, Kuba Mescidinin temelini attı; sonra cuma günü Medine'ye gitmek için yola çıktı. Sâlimoğulları yurduna gelince cuma namazı vakti girmişti. Orada hutbe okuyup ilk defa cuma namazını kıldırdı. Bu, Hz. Peygamber'in kıldırdığı ilk cuma namazıdır. cuma'yı farz kılan âyet bundan önce nâzil olmuştur. Medine haricinde ilk cuma namazı kılınan yer de Bahreyn'de «Cevâsa» da Abdi Kays Mescidi'dir. (Şamil İslâm Ansiklopedisi, "cuma" Maddesi)

HZ. ES'AD VE HZ. MUS'AB'IN İRŞAD ÇALIŞMALARI

Hz. Es'ad ve arkadaşları Medine'de İslâm'ın yayılması için çalışmalarını hızla sürdürürken uzun yıllar Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* istifade etmiş, Kur'ân okumada daha mahir, dinî bilgileri derin bir rehbere ihtiyaç duyduklarına karar verdiler. Böyle bir rehber için Efendimiz'den talepte bulunduklarında, onların bu arzularını yerine getirmek üzere Allah Resûlü Hz. Mus'ab'ı rehber olarak Medine'ye gönderdi. İslâm'ın yayılmaya başladığı ilk senelerde Fahr-i Kâinat'a gönül vermiş ve peygamberliğin beşinci senesinde Habeşistan'a hicret etmiş olan ve güzel Kur'ân okuyan Hz. Mus'ab, Medinelerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek kapasitede bir sahâbîydi...

Medine'de Hz. Es'ad tarafından karşılanan Hz. Mus'ab, onun evinde misafir edildi. Bu kutlu ev, öteden beri Müslümanların bir araya gelip sohbetler ettikleri ve birlikte namaz kıldıkları bir yerdi. Hz. Mus'ab'ın oraya yerleşmesiyle, bu evin irşad merkezi olma fonksiyonu daha da artmıştı. Hz. Es'ad, Allah Resûlü'nün elinde yıllarca yetişmiş olan bu aziz misafiriyle her zaman birlikte olmanın hazzını yaşarken, onun ilminden azami derecede istifade ediyordu. Hz. Mus'ab bu mübarek evde, günün büyük bir kısmında Müslümanlara Kur'ân ve iman hakikatlerini öğretiyor, namaz vakitlerinde de onlara imamlık yapıyordu. Onun bu kutsî meşguliyetlerden başka, sokak sokak gezerek İslâm'ı tebliğ etmek gibi bir görevi daha vardı. Bu kutsî vazifede kendisine yardımcı olan Hz. Es'ad, suikastlarına karşı onu korumada ihtimam gösteriyordu. Hz. Es'ad'ın Medine halkı arasında itibar sahibi olması, Hz. Mus'ab'ın tebliğ hizmetini kolaylaştırıyordu. Hz. Sa'd ve Hz. Üseyd'in İslâm'a girmelerinde aracı olması, Hz. Es'ad'ın tebliğ davasındaki önemli hizmetlerindendir.

Bir gün, Abduleşheloğulları ile Zaferoğulları'nı bir araya getiren Hz. Es'ad, Hz. Mus'ab'ın onlara İslâm'ı tebliğ etmesini temin etti. Hz. Mus'ab da onlara, Peygamber Efendimiz'i anlatmaya ve Kur'ân'dan âyetler okumaya başladı. Bu sırada onları gören Sa'd b. Muâz, faaliyetlerine tepki göstererek Hz. Mus'ab'a hid-

detlendi, ancak halası oğlu olan Hz. Es'ad'ın korumasındaki bir insana kötü davranmayı da uygun görmediğinden yakın arkadaşı Üseyd b. Hudayr'a giderek Hz. Mus'ab'ın oradan kovulması için ona tahrik edici sözler söyledi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, Hz. Mus'ab'ın karşısına dikilip O'nu ölümle tehdit ederek, derhal şehri terk etmesini söyledi. Hz. Mus'ab da, hastasını şefkatle tedavi eden bir doktor edasıyla:

– Hele bir otur; biraz beni dinle! Eğer anlattıklarım hoşuna giderse kabul edersin; beğenmezsen, elindeki mızrak ile beni öldürebilirsin, diyerek ona Kur'ân okudu. İşittiği ilahi beyandan çok etkilenen Hz. Üseyd;

– Ne kadar güzel; ne yüce söz bunlar, diyerek o anda Müslüman oldu.

Daha sonraki günlerde Hz. Mus'ab, Hz. Üseyd'in İslâm'a giriş ânındaki durumunu, "Okuduğum Kur'ân'ı dinlemeye başlar başlamaz Üseyd'in yüzünde İslâm'ın nurunun parladığını ve kendisinin de yumuşadığını anladık." şeklindeki sözleriyle anlatmıştır.

Hz. Üseyd, Müslüman olur olmaz, dakikalar önce kendisini kötü işlerine alet etmeye çalışan dostu Sa'd b. Muâz'ın yanına giderek O'nu ikna eder ve Hz. Mus'ab'ın yanına götürür. Hz. Muâz da, mürşidinden dinlediği Kur'ân'dan etkilenerek iman etmekte tereddüt göstermez. O da İslâm'a girer girmez liderliğini yaptığı Eşheloğulları'na gidip etkili bir konuşma yaparak onları hak dine davet eder. Kavmi tarafından sözü dinlenen Hz. Muâz'ın gayretleriyle onlar da, aynı gün içinde İslâm'a girmişlerdir. Hz. Mus'ab'a destek vererek bütün bu güzelliklerin meydana gelmesine vesile olan Hz. Es'ad'ın İslâm'ın Medine'de yayılmasındaki hizmetleri gerçekten çok büyüktür.

İKİNCİ AKABE BİATİ'NDE HZ. ES'AD

Peygamberliğin 13. senesinde. Es'ad b. Zürâre'nin *(radıyallahu anh)* evinde toplanan Medineli sahâbîler, Mekke'de Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile ashâbın, müşrikler tarafından eziyete

maruz kaldıklarını dile getirerek, onları yurtlarına davet etmeye karar verdiler. Bu kutlu kararı tebliğ etmek ve Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* olan iştiyaklarını dile getirmek üzere 72 Medineli Müslüman Mekke'ye doğru yola çıktı. Onlar, Allah Resûlü'ne ulaşacak olmanın sevinci içinde 15 günlük yolu heyecanla aşarak Mekke'ye vardılar. Onlardan bir kısmı, Efendimiz'in gönüllere huzur veren mübarek yüzü ile ilk defa karşılaşacaktı. Bu kutlu kâfilenin başkanı olan Es'ad b. Zürâre, Mekke'ye ulaşır ulaşmaz, yanına birkaç arkadaşını alarak Efendimiz'in huzuruna çıktığında, "Biz Sana yardıma hazırız. Senin için canlarımızı veririz. Kendimizi, hanımlarımızı ve çocuklarımızı koruduğumuz gibi seni de korumaya hazırız." diyerek. Allah Resûlü'nden kendileriyle biat etmek talebinde bulundular. Efendimiz de, bu bahtiyar insanlarla buluşacakları yer, gün ve saati belirlediler.

Medineli Müslümanlar, zilhiccenin 12'sinde gece ortasında Kâinatın Efendisi ile bir araya gelme şerefine nail oldular. Efendimiz'in amcası Hz. Abbas, Allah Resûlü'nü yurtlarına davet eden Ensâr'dan O'nu düşmanlarına karşı koruyacaklarına dair söz vermelerini istedi. Yaptığı konuşma ile bu konudaki endişelerini dile getirdi. O'nun bu sözlerine Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)*:

– Ey Allah'ın Resûlü, bizi uzun zamandan beri bağlı olduğumuz dinimizi terk edip İslâm'a girmeye davet ettiniz. Bunu kabul etmek ağır bir şey olduğu hâlde; bizler, teklifinizi kabul ettik. Senin davetin üzerine, Allah'tan getirdiğin şeyleri kabul etmeyen müşrik akrabamızla ilişkilerimizi kestik. Biz, Allah'tan getirdiklerine inanarak, kalbimizin bütün samimiyeti ile seni tasdik ederek sana biat ediyoruz. Rabbimize ve Rabbine biat ediyoruz. Allah'ın kudret eli, ellerimizin üzerindedir. Kanlarımız senin kanınla, ellerimiz, senin elinle birliktedir. Kendimizi, karılarımızı, çocuklarımızı koruduğumuz gibi, seni de savunacak ve koruyacağız. Eğer, bu ahdimizi bozarsak, Allah'a verdiğimiz sözü bozmuş bedbaht kimseler olmuş oluruz, dedikten sonra, "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar Senin için yapılmış bağlılık yeminlerimizdir..."[36] sözleriyle konuşmasını tamamladı.

36 Ebû Nuaym, Delâil, 2: 258–259

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, huzurunda bulunan Medineli bahtiyara, aralarından kavimlerini temsil edecek on iki temsilci çıkarmasını emrettiler. Hz. Es'ad da kabilesi olan Neccaroğulları'nın temsilcisi seçilmişti.[37] Efendimiz onlara:

– Sevinçli günlerinizde de üzüntülü anlarınızda da sözümü dinleyip bana itaat edeceksiniz. Bolluk zamanında ve kıtlıkta bize nafaka vereceksiniz. İyiliği emredip kötülükten menetmek vazifesini yerine getirmek üzere bana söz vereceksiniz. Bana, Allah için söylemek ve bu uğurda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamak üzere biat edeceksiniz. Bana yardımda bulunmanız, memleketinize vardıktan sonra, çocuklarınızı, nefislerinizi ve ailelerinizi nelerden koruyorsanız beni de aynı şekilde himaye etmeniz karşılığında sizler için cennet vardır, buyurdular.[38]

Onun bu konuşmasından sonra Ensâr'ın her birinin, "Allah'a yemin ederiz ki, biz Peygamber'e yapmış olduğumuz biatten hiçbir zaman dönmeyeceğiz. O'nun istediği şartları kabul ettik. O da, karşılık olarak bize cennet mükâfatını müjdeledi."[39] diyerek itaat örneği gösterdiler.

Allah Resûlü'nün huzurunda bekleyen Ensâr, şimdi de Efendimiz'in mübarek eline sarılarak biate başlamıştı. Es'ad b. Zürâre, Ebu'l-Heysem, Abdullah b. Revâha, Nûman b. Hârise, Ubâde b. Sâmit, Sa'd b. Rabî', Berâ b. Ma'rûr ve onları takip eden ve sayıları yetmiş ikiyi bulan Ensâr teker teker Allah Resûlü'nün mübarek ellerine sarılarak sıkarken, Kur'ân davasına sahip çıkacaklarına ve bu uğurda canlarını vereceklerine dair söz veriyorlardı. Ensâr arasında, Allah Resûlü'ne ilk biat eden Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)* Efendimiz'in mübarek ellerini sıkarken:

– Yâ Resûlallah! Ben Allah'a biat ediyorum. Allah'ın Resûlü'ne de biat ediyorum. Ahdimi yerine getirecek, Sana yardım konusundaki sözümü hayata geçireceğim, diyerek Efendimiz'e biat etmişti.[40]

---

37 İbn Sa'd, Tabakât, 3:608-9; İbnu'l- Esîr Üsdü'l-Gâbe, 1:87

38 İbn Hişâm, Sire, 2:97; Zehebî Tarihu'l-İslâm, 2:294-295; Beyhakî, Delâil, 2:174-175, Ebû Nuaym, Delâil, 2:254; İbn Sa'd, Tabakât, 1:220

39 Beyhakî, Delâil, 2:182; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 2:201; İbn Kesîr, Bidâye, 3:159

40 Ebû Nuaym, Delâil, 2:261.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN HİCRET GÜNLERİNDE HZ. ES'AD

Allah Resûlü ve ashâbı, Mekke'de müşriklerin yıllarca yaptıkları eziyetlere karşılık vermeyip sadece sabretti. Zira, bir gün Yüce Allah'ın kendilerini bu sıkıntılardan kurtaracağına inanıyorlardı. Nihayet, sabretmenin sonunda kurtuluş kapısı açılmıştı. Medineli Müslümanlar kendilerini yurtlarına davet ediyorlardı. İkinci Akabe Biati'nden üç ay sonra Allah Resûlü'nün ashâbı gruplar hâlinde Medine'ye hicrete başlamıştı. Daha sonra Efendimiz de, Hz. Ebû Bekir ile birlikte Medine'ye hicret ettiler.

Efendimiz'in hicretleri esnasında Medine'de büyük bir heyecan yaşanıyordu Allah Resûlü Medine'ye gelecekti. Ensâr, çocukları ile birlikte Medine'nin Mekke'ye açılan yolunun başında günlerce o kutlu misafirlerini karşılamak üzere beklemeye başladılar. Beklenen o sevinçli an geldiğinde Allah Resûlü'nün Medine'ye yaklaştığı haberini alan, Hz. Es'ad bu sevinçli haberi yıldırım hızıyla arkadaşlarına ulaştırmıştı.

Allah Resûlü, Mekke'den Medine'ye kadar on, on beş günde aşılabilen beş yüz kilometrelik yolu müşriklerle karışlaşmamak için çölün yorucu şartlarına rağmen sekiz günde aştılar ve Medine'ye bir saat mesafede bulunan Kuba'ya teşrif buyurduklarında, burada on dört gün istirahat buyurdular.

Efendimiz'in Kuba'ya geldiğini duyan Ensâr, büyük bir sevinç içinde ziyaretine koşuyorlardı. Ancak, Ensâr arasında Hz. Es'ad, bu heyecanlı ânı yaşamaktan mahrum kalmıştı, çünkü İslâm'dan önceki günlerde cereyan eden Buas Savaşı'nda Evsli bir lideri öldürmesi sebebiyle kendisinden intikam alınmasından endişe etmekteydi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, O'nun, ashâbı arasında bulunmadığını fark edince, niçin gelmediğini sordular ve durumu öğrenince çağırılmasını istediler. Allah Resûlü'nün kendisini çağırdığını işiten Hz. Es'ad, derhal Kuba'ya koşarak hasret giderdi. Bu arada, Hz. Es'ad'ın can güvenliği, Efendimiz'in emirleri üzerine, Sa'd b. Heyseme *(radıyallahu anh)*, Rifâa b.

Abdulmünzir *(radıyallahu anhuma)* ve Mübeşşir b. Abdulmünzir *(radıyallahu anh)* tarafından temin edilmişti. Bütün bu olup bitenlerden haberdar olan Evsliler, kendilerinden Es'ad'a bir kötülük gelmeyeceğini Allah Resûlü'ne haber verdiler. Böylece, Hz. Es'ad Kuba'da Peygamber Efendimiz'in huzurundan gece gündüz ayrılmadı.[41]

Allah Resûlü on dört gün Kuba'da istirahat ettikten sonra Medine'ye hareket ettiler. Medine'de Ensâr, Efendimiz'i evinde misafir etmek için adeta yarışıyordu. Efendimiz, ashâbından hiçbirini diğerini tercih etmek istemiyordu. Bu işi halletmenin bir yolunu buldular. Binmiş oldukları mübarek Kusvâ isimli devesinin duracağı yere yakın ev sahibinin misafiri olacağını açıkladılar. Kusvâ, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin *(radıyallahu anh)* evinin önünde durunca Efendimiz'in misafir kalacağı yer belli olmuştu. Allah Resûlü, şeref misafiri olarak bu kutlu evde yerleşirken Kusvâ ile ilgilenip onu evine götürme şerefi Es'ad b. Zürâre'ye nasip olmuştu. Bu arada, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin yanındaki aziz misafirinin istirahat edeceği bir sedir bulunmadığını öğrenen Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)*, derhal evine giderek, ağaçtan yapılmış ve içi lifle doldurulmuş hasır kaplı bir sediri Allah Resûlü'ne hediye ettiler. Fahr-ı Kainat Efendimiz, ahirete irhitaline kadar uzun yıllar bu divanda istirahat buyurmuşlardır.[42]

MESCİD-İ NEBEVÎ'NİN İNŞASI VE HZ. ES'AD'IN VEFATI

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medine'ye teşriflerinin üzerinden aylar geçmişti. Bu zaman içerisinde, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir kalırken ashâbıyla bir araya geliyordu. Gün geçtikçe, Müslümanların sayılarının artmasıyla geniş bir mescidin inşasına da ihtiyaç duyulmuştu. Efendimiz'in Medine'ye ilk teşrif ettiği gün mübarek devesinin ilk çöktüğü arsada, Mescid-i Nebevi'nin yapılma-

41 Köksal, İslam Tarihi, 8:8

42 İbn Sa'd, Tabakât, 1:237

sına başlandı. Burası, Hz. Es'ad'ın himayesinde olan Sehl ve Süheyl isimli iki yetim gencin hurmalarını kuruttuğu bir arsaydı. Allah Resûlü bu gençlere, arsanın bedelini ödeyeceğini haber verince, "Vallahi olmaz! Yâ Resûlallah! Biz, O'nun bedelini ancak Allah'tan isteriz. Allah rızası için O'nu Size bağışlıyoruz." dediler. Yetim olan bu çocukların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak arsa bedelleri, Ebû Eyyûb el-Ensârî ile Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anhuma)* tarafından karşılanmıştı. Hz. Es'ad, ayrıca onlar için bir arazi temin ederek hurmalarını oraya sermelerini sağlamıştır.

Mescid-i Nebevî'ni inşâasına başlanmıştı. Ensâr ve Muhacir, Allah Resûlü ile daha sık bir araya gelebilecekleri bir mescide kavuşmanın sevinci içindeydiler. Onların sevinçlerini paylaşan Allah Resûlü de, ashâbıyla birlikte çalışıyor, kerpiç taşıyordu. Nitekim O, mübarek hayatları boyunca, topluma ait bütün işlerde ashâbıyla birlikte çalışarak insanlığa büyük bir örnek olmuştur.

Hicretin üzerinden dokuz ay geçmişti. Mescidin inşâsı devam ediyordu. Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)* bu arada hastalanmıştı. Vefa İnsanı Efendimiz, bu üzücü durumu haber alınca, o büyük dostunun ziyaretine giderek O'nun için dua ettiler. Yüce Allah, bu dünyayı ahiretin bekleme salonu olarak kurmuştu. Ebedî huzur yeri olan cennet de bu dünyada kazanılacaktı. Mescidin inşa edildiği sırada, Hz. Es'ad'ın bu dünyadaki vazifesi sona ermiş, (Şevvâl ayında) ahirete göçmüştü. Dostlardan ayrılmak zor bir işti. Allah Resûlü, bu aziz dostunun vefat haberini işitince çok üzüldü ve sadık sahâbîsi için yapılacak son vazifeyi yerine getirdi. O'nun cenazesini yıkayıp, namazını kıldırarak ona dua etti. Medine'de vefat eden ilk sahâbî olan Es'ad b. Zürâre, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâb tarafından Bakî Kabristanlığı'na defnedildi.[43]

Medine'deki İslâm inancından uzak bazı çevreler, Es'ad b. Zürâre'nin vefatını fırsat bilerek Müslümanların inançlarını sarsmak için etrafa birtakım çirkin sözler yaymaya başladılar. Onlar,

43 İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğâbe, 1:86-87.

Allah Resûlü hakkında, "Eğer, O'nun gücü olsaydı arkadaşını ölmekten kurtarırdı."[44] diyorlardı. Bu uygunsuz sözleri işiten Peygamber Efendimiz, onlara asıl vazifesinin peygamberlik olduğunu söyleyerek yanlış düşündüklerini açıklamışlardır. Kur'ân'ın ortaya koyduğu bu yüce hakikatleri anlayamamak kalpteki hastalık sebebiyledir. Allah Resûlü de, bu hastalıkları tedavi etmektedir. Nitekim, Hz. Es'ad, Akabe'den başlayarak hayatının sonuna kadar iman hakikatlerine gönül verirken Kur'ân sayesinde kalbini hastalıklardan korumuştu. O, Efendimiz ile karşılaştığı günden vefatına kadar dört–beş sene gibi kısa bir müddet yaşamıştı ancak bu zaman içersinde de, ömür dakikalarını Allah ve Resûlü'nün rızası yolunda harcamıştı. O, bu gayretleri ile ahirette Cennet meyvesini verecek bir yolda olmuştu.

Hz. Es'ad'ın vefatı ile sonuçlanan hastalığın omurilik ve beyini etkileyen menenjit olduğu rivayet edilmektedir. Böyle bir hastalık sebebiyle vefat ettiğinden şehitlik mertebesine ulaşmış oluyordu.[45]

VEFA İNSANI ALLAH RESÛLÜ VE ES'AD B. ZÜRÂRE'NİN YETİMLERİ

Hz. Es'ad, vefatına yol açan hastalığı sırasında kendisinden sonra kalacak çocuklarını düşünüyordu. Vefatından kısa bir süre önce Allah Resûlü'nün kendisini ziyaret etmesi O'nu çok rahatlatmıştı. Peygamberimiz, Es'ad'ın vefatı hâlinde çocuklarının bakımını üstleneceğine söz verdi. Ashâbının yetim, dul, hasta ve ihtiyaç içinde bulunan bütün fertleri ile ilgilenme ve onların ihtiyaçlarını gidermesi ile ümmetine büyük ders veren Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, dostunun vefatından sonra, O'nun küçük yaşlarda bulunan Kebşe, Habibe, Ferîa adlarındaki kızlarını himayesine alarak yetimlerin yaralarını sarmışlardı.

44 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4:138

45 Zehebî, Siyer, I, 304.

ES'AD B. ZÜRÂRE'NİN NAKLETTİĞİ HADÎS-İŞERÎFLER

Tarihî rivayetlerde görebildiğimiz üzere Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anh)*, Hicret öncesi İslâm'a girmiş olan Medineliler arasından Allah Resûlü ile en fazla görüşme şerefine nail olmuş olan sahâbîdir. İlk Akabe Buluşması'ndan Hicretin altıncı ayında gerçekleşen vefatına kadar yaklaşık üç sene Habibullah ile birlikte olabilmiştir. Henüz genç denilecek bir yaşta vefat eden Hz. Es'ad'ın Yüce Allah'ın kendisi için takdir ettiği ömrünün son yıllarını ikindi gölgesine benzetebiliriz. Kısa bir süre devam eden ikindi gölgesinin uzun oluşu bir gerçektir. Hz. Es'ad da, üç senelik bir sürede kendisinin hayırla anılmasını sağlayacak büyük hizmetler yapmıştır. Medine'de İslâm'ın yayılması için yaptığı hizmetlerle tarihte şerefle anılmaya hak kazanan Es'ad b. Zürare'nin, tevhidin yeryüzüne dağılması uğrunda daha sonraki yıllarda yapılacak çalışmalara ömrü vefa etmemişti. Kur'ân hizmeti yolunda Efendimiz'in yanında yer alıp canlarıyla-mallarıyla mücadele eden sahâbî efendilerinizin en büyük hizmetlerinden biri de, Fahr-ı Kâinat'ın insanlığa hayat bahşeden sözlerini ve örnek davranışlarını sonraki nesillere nakletmeleri olmuştur. Efendimizle derin bir gönül bağı kurmuş olan Hz. Es'ad da, O'nunla birlikte olabildiği dört senelik zaman diliminde pek çok hadis-i şerif işitmiştir. Hz. Es'ad hikmet deryasından bol bol istifade ettiklerinden ne yazık ki sadece birkaç tanesini aktarabilmiştir. Bunlardan bir tanesi Efendimiz'in şu hadis-i şerifidir:

"Kim ki, Allah'ın gölgesinden başka bir gölgenin olmadığı kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın gölgesi altında olma sevincine ulaşmak istiyorsa, sıkıntı içindeki bir borçlunun borcunu geniş bir zamana geciktirsin veya bu borcunu almaktan vazgeçip sıkıntılı borçluyu rahatlatsın."[46]

46 Zebidî, Tecrîd-i Sarîh, çev. Ahmed Naim, Kamil Miras, 4:383-384.

2-AVF B. HÂRİS

Mekke'de uzun yıllar, anlaşılamamanın ızdırabını çeken Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* çevredeki toplumlara İslâm'ı tebliğ ederek, bu yüce davaya destek verecek insanlar aramaya başladığında O'nun bu kutsî hedefi uğrunda kendisine yardım etmek için söz veren Medineli gençlerden biri de Afv b. Hâris idi. Altı kişiden oluşan bu heyetin Efendimiz ile Akabe'deki ilk buluşması sırasında, Afv b. Hâris 14 yaşında idi. Allah Resûlü ile çok genç yaşta karşılaşma şerefine ulaşan Hz. Avf b. Hâris, henüz günaha gözünün kapalı olduğu günlerde, gönlünü Allah'a ve Resûlü'ne açmanın bahtiyarlığını yaşıyordu. Hicretle birlikte tarihte başlayan önemli bir dönemin temelini atan bu kutlu insanlar, aynı zamanda Medine'de İslâm'ın yayılması için tohum eken hakikat kahramanlarıdır. Afv b. Hâris, böylesine önemli başlangıcın ilklerinden olmasından ve İslâm'ın hayata geçirilmesi için verdiği hizmetlerden dolayı, Efendimiz'in, "Hayırlı işlerin öncüsü, O'nu yapan gibidir."[47] şeklinde verdiği müjdeyle kendisini her zaman hayırla anmamız gereken sahâbîlerdendir.

Hz. Avf'ın babası Hâris b. Rifâa; annesi de, sahâbî hanımlardan Hz. Afrâ'dır. Hz. Avf, babasının adı ile birlikte Avf b. Hâris şeklinde anıldığı gibi, annesinin adı ile de Avf b. Afrâ şeklinde anılmaktadır.

Avf b. Hâris'in, Akabe'de Medineli arkadaşlarıyla birlikte Efendimiz'i ilk görüşünde ve Kur'ân dinlediğinde tereddüt

47 Tirmizî, İlim, 14

göstermeden ve vakit kaybetmeden İslâm'a girmesi ondaki ruh yüceliğini gösterir. Bu kutlu karşılaşma sırasında, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* iman hakikatlerini Medine'de yakınlarına anlatacağına dair söz veren Avf b. Hâris, Akabe'den Medine'ye döner dönmez kapı kapı dolaşarak bu kutsî vazifeyi yerine getirmiş; Allah'ı ve Peygamber Efendimiz'i anlatmıştı.[48] Bu kutsî vazifeye annesi Afrâ ve kardeşleri Muâz ile Muavviz'den başlayan Hz. Afv, annesiyle iki kardeşinin İslâm'a girmesine vesile olmuştur.

Hz. Avf b. Hâris, Efendimiz'i görüp iman ettikten sonra tekrar O'nun huzuruna gidip manevi ikliminden doyasıya istifade etmek için günleri saymaya başlamıştı. Onlar, Akabe'deki ilk buluşmadan bir sene sonra yine aynı yerde buluşacaklarına dair Efendimiz'e söz vermişlerdi. Birinci Akabe'de Efendimiz'in mübarek elini sıkma şerefine ulaşan Hz. Avf, tebliğ davasına sahip çıkacağına söz vermişti. Bu kutlu hadiseden bir sene sonra da, yetmiş kadar arkadaşıyla İkinci Akabe gecesinde bulunan Avf b. Hâris *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'e biat ederken, O'nu ve Mekke'deki ashâbını Medine'ye davet edip, O'nu koruma uğrunda her türlü fedakârlığa katlanacaklarını söylemişti. O verdiği bu söze sadık kalmış, Bedir Savaşı'nda ibret verici bir şekilde şehit olmuştur.

BEDİR SAVAŞ'INDA AVF B. HÂRİS (AFRÂ)

Ensârın, Allah Resûlü ve Mekkeli ashâbını müşriklerin zulmünden kurtarmak için yurtlarına davetinden sonra, hicret hadisesi gerçekleşmiş ve bütün mü'minler, Allah'a ibadet ve Resûlü'ne bağlılığın sağladığı huzur içinde yaşamaya başlamışlardı. Masum insanları Allah'ın yolundan çevirmek için işkenceler yapan Ebû Cehillerin zulmü artık geride kalmıştı. Bu arada, Allah Resûlü'nün mescidi inşa edilmiş; ashâp, O'nunla daha rahat görüşme imkanına kavuşmuştu. Mescid arkasındaki Suffe okulunda Ensâr ve Muhacir Allah Resûlü'nün dersleri ile

48 İbn Sa'd, Tabakât, 1:219; Zehebî, Tarihu'l-İslâm, 2:197.

nurlanıyorlardı. Hicretten iki sene sonra idi. Mekke'deki müşriklerin zulümlerine ait acı hatıralar geride kalmıştı. Tam böyle bir dönemde Mekkeli müşriklerin Müslümanlara karşı savaş hazırlığına başladıkları haberi Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ulaştı. Mekke'de yıllarca kendilerine zulmedilen ve yurtlarından göçe zorlanan Müslümanlar, müşriklere karşı gereken dersi verme fırsatını artık bulacaklardı...

Avf b. Hâris *(radıyallahu anh)*, diğer Ensâr arkadaşları gibi Akabe'de Allah Resûlü'ne O'nun yolunda savaşacaklarına dair söz vermişti. Mekke'de yıllarca Efendimiz ve ashâbına eziyet çektiren müşrikler, bu defa da Müslümanlarla savaşmak üzere Bedir'e kadar gelmişlerdi. Böyle bir manzara karşısında Avf b. Hâris *(radıyallahu anh)* üzerine düşeni yapacaktı. Zaten o Allah'ın rızasını kazanma yollarını aramaktaydı. Savaş başladığında O, aradığı bu fırsatı bulduğuna seviniyordu. Savaş esnasında Efendimiz'e yakın bir konumda bulunuyordu ve O'nun can veren sesini duymak için bir soru sordu: "Yâ Resûlallah Bir kulun Rabbini en fazla memnun eden ameli nedir?" Efendimiz onun bu sorusuna: "Bir kulun düşman içine dalıp yoruluncaya kadar savaşmasıdır." diye cevap verdiklerinde başındaki miğferini çıkarıp düşman saflarının ortasına kadar ilerleyerek kılıç salladı...[49] Allah Resûlü'ne uzanan elleri kırmak için kendine gelecek tehlikelere aldırış etmeden savaşan Avf b. Afrâ (Hâris) *(radıyallahu anh)*, o gün kardeşleri Muâz, Muavviz, Rafî ile birlikte büyük bir iş yapmaya karar vermişti. Onların sergilediği kahramanlık tablosu şöyle meydana gelmişti:

Allah Resûlü ve ashâbına yıllarca Mekke'de kötülük yapan Ebû Cehil, şimdi de Bedir'e gelerek Efendimiz'e kirli ellerini uzatmak istiyordu. Avf b. Hâris de, kardeşleri ile birlikte o gün, yolları kapatan bir kütük gibi, İslâmiyet'in yayılmasında büyük bir engel teşkil eden Ebû Cehil'i ortadan kaldırmaya karar vermişti. Nihayet onu buldular. Üçü birlikte harekete geçip kılıçlarını Allah düşmanına vurmaya başladılar. Bu arada, Afv ve Muavviz *(radıyallahu anhumâ)* yaralanmıştı. Ebû Cehil yere

49 İbn Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:11-12

yuvarlanırken onlara yetişen Hz. Muâz, Ebû Cehil'i hareketsiz hâle getirmişti. Artık, Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* en çok kötülüğü yapan Ebû Cehil yoktu. Bu arada Avf ve Muavviz kardeşler de, şehitlik mertebesine ulaşmışlardı.

Allah Resûlü'ne Ebû Cehil'in öldürülmesi ile ilgili tablo anlatıldığında:

"Allah'ım! Vaadini yerine getirdin. Hakkımda vaadettiğin nimetini de tamamla!" diyerek Allah'a şükrünü dile getirdikten sonra, Avf ve Muavviz *(radıyallahu anhumâ)* için de:

"Afrâ'nın oğulları'na Allah rahmet eylesin! Onlar, birlikte, bu ümmetin Firavunu ve kâfirlerin önde gelenlerinden olan Ebû Cehil'i öldürdüler." diyerek yaptıkları işin büyüklüğünü dile getirdi.

Afv b. Hâris ve kardeşleri, Sümeyra *(radıyallahu anhâ)* adı ile bilinen Afrâ Hanımın oğullarıydı. O da, Uhud Savaşı'nda oğullarını, kocasını, kardeşini şehit verdikten sonra Allah Resûlü'nü hayatta bulmanın sevinci ile cübbesini öperken, "Senden sonra bütün musibetler çok hafiftir." diyecek kadar Kâinatın Efendisini seven, en değerli varlıklarını O'nun yolunda seve seve feda eden kahraman bir kadındı.[50]

Avf b. Hâris'in, Ebû Cehil ile vuruşma sırasında şehit olarak Allah Resûlü'nün yolunda hayatını feda etmesi fani hayatını ebedîleştirmişti. Zira, Yüce Allah, "Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma; hayır, (onlar) diridirler, Rableri katında rızıklanmaktadırlar." *(Âl-i İmrân, 3/169)* buyurmaktadır.

50 İbn Hişâm, Sire, 3.105; İbn Kesîr, Bidaye, 4.53 vd.

3-CÂBİR B. ABDULLAH

Hz. Câbir, Medinelilerden, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile ilk defa karşılaşarak iman eden sahâbîlerden biridir. Allah Resûlü'nü tanıyarak tebliğ davasını üstlendiği günlerde 14 yaşında bir gençti. Medine'de Kâinatın Efendisine yıllarca hizmet edip O'nun yanından hiç ayrılmayan Hz. Câbir, Peygamberlik ikliminde yetişerek ilim ve marifette yücelmiş, uzun yıllar Medine'de talebe yetiştirmiş ve müftülük yapmıştır. Hicretin 78. senesinde sahâbîlerin sonuncusu olarak Medine'de vefat eden Hz. Câbir, sahabîden sonra gelen tâbiîne hocalık yapmış, insanlığa hayat veren Efendimiz'den 1540 hadis-i şerif nakletmekle büyük bir hizmeti yerine getirmiştir.

İLK HAYATI VE AKABE BİATLERİNE KATILMASI

Asr-ı saadette 'Cabir' olarak anılan Hz. Câbir b. Abdullah'ın[51] babası, Abdullah b. Amr, İkinci Akabe'de bulunmuş olup Uhud'da şehitlik mertebesine ulaşmıştır. Annesi, Enîse binti Ganame de, sahâbî hanımlardandır.

Câbir b. Abdullah *(radıyallahu anh)*, cahiliye günahlarının henüz kendisini kirletmediği bir dönemde, İlk Akabe ashâbı adı verilen bahtiyar altı Medineliyle birlikte hac ve Panayırları ziyaret[52] amacıyla Mekke'ye geldiği sırada Efendimiz'i görerek iman

51 Yine bu kutlu devirde aynı ismi taşıyan bir başka şerefli sahabîden bahsedilirken O'nun adı mutlaka Cabir b. Semure şeklinde belirtilir.

52 Hac ibadeti, İslâmiyetten önce de Araplar tarafından yerine getirilirdi. Onlar, Hz. İbrahim *(aleyhisselâm)* zamanından kendilerine kadar geldiği ölçüde eksik ve yanlış inançlarıyla birlikte bu ibadeti yerine getirirlerdi. Hac mevsiminde kurulan panayırlar da, günümüzdeki fuarlara benzemekte olup buralarda, ticari ve kültürel faaliyetler yapılırdı.

etmiştir. Peygamberliğin on birinci senesinde meydana gelen büyük tarihî hadisede de bulunmuş olan Hz. Câbir, Medine'de İslâm'ı yaymaya çalışan ilk bahtiyar sahâbîlerdendir. O, diğer arkadaşlarıyla birlikte Medine'ye döndüğünde de, ailesine ve çevresine Kur'ân hakikatlerini ve Allah Resûlü'nü anlatmış ve ailesinin de iman nuruyla nurlanmasına vesile olmuştur.[53]

Birinci Akabe Biati'nde bulunamayan Hz. Câbir, peygamberliğin on üçüncü senesinde, İkinci Akabe'de Efendimiz'in mübarek elini sıkarak biat etme şerefine nâil olmuştu. Efendimiz'e biat ettiği günlerde henüz bıyıkları yeni terleyen bir delikanlı olan Hz. Câbir, ruhen ileri yaşlardaydı. O'nun bu biati sırasında, Akabe ashâbıyla Allah Resûlü arasında geçen konuşmaları nakletmesi, bu kutsî davaya yakından alâka duyarak sahip çıkışının bir ifadesidir.

Hz. Câbir'in Efendimiz'e ait hatıralarından ve nakletmiş olduğu rivayetlerden anlaşılacağı üzere o, Efendimiz'e gönül vermiş, mümkün mertebe ondan ayrılmamış bir sahâbîdir.

UHUD SAVAŞI SIRASINDA HZ. CÂBİR

Kureyş müşrikleri, Allah Resûlü ve ashâbına öldürücü bir darbe vurma maksadıyla Bedir'e gelmişlerdi. Efendimiz, üzerlerine gelmekte olan müşriklere karşı ashâbını savaşa hazırlamaktaydı. Hz. Câbir'in babası Hz. Abdullah b. Amr'ın, yaşları küçük yedi kızı vardı. Babası, kardeşleriyle ilgilenme vazifesini Hz. Câbir'e verdiğinden Hz. Câbir, Bedir Savaşı'na katılamamıştı.

Bedir'de müşriklerin uğradığı ağır yenilgi, onları tamamen kin ve intikam duygularıyla hareket eden insanlar hâline getirmişti. Bedir'den bir sene sonra, Müslümanlara öldürücü bir darbe vurmak üzere yine Uhud'a gelmişlerdi. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de, onlara gereken dersi vermek üzere ashâbını savaşa hazırlıyordu. Bedir Savaşı'na katılamayışının üzüntüsünü yaşamakta olan Hz. Câbir, bu defa savaşa katılma sırasının kendinde olduğuna inanıyordu. O, Peygamberimizin huzuruna gelerek

53 İbn Sa'd, Tabakât, 1:219;

savaşa katılmak istediğini bildirdiğinde; Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, babasından izin alabildiği takdirde savaşa katılabileceğini belirttiler. O büyük bir heyecanla babasına gelerek savaşmak için izin istediğinde babası, “Evladım, yedi kız kardeşinin himayeye ihtiyacı var. Senden başka onlara bakacak kimse olsa idi, Allah Resûlü önünde savaşmana izin verirdim.” diye cevap verdi. Allah Resûlü ile müşriklere karşı savaşmak varken evde kalmak Hz. Câbir’e çok ağır geliyordu. Ancak, babasının isteğini de yerine getirmeyi Kur’ân’ın bir emri olarak görüyordu.

Uhud’da Allah Resûlü’nün önünde müşriklere karşı kahramanca vuruşan Câbir’in babası Hz. Abdullah b. Amr, savaşın sonunda şehit düşmüştü. O gün, kardeşi Hâlid b. Amr b. Haram da şehit olmuştu. Allah Resûlü’nün emirleri üzerine, Hz. Câbir, babasını şehit olduğu yere defnetmiştir.

HAMRÂÜ’L-ESED SEFERİ’NDE HZ. CÂBİR

Uhud’da müşrikler, ölülerinin sayısı arttıkça, canlarını kurtarmanın çaresini savaştan kaçmakta bulabilmişlerdi. Ancak, savaşın bir bölümünde sahâbî efendilerimiz büyük bir imtihan geçirirken düşmanın kılıçları onların üzerinde dolaşmıştı. Savaş bittiğinde, yetmiş şehidin yanında pek çok da yaralı vardı. Savaş süresince, Allah Resûlü’ne gelen tehlikeleri bertaraf eden sahâbîler, aldıkları yaralara aldırış etmiyorlardı. Savaş sonrası, Medine’ye varır varmaz bu yaralıların yaraları sarılmaya başlanmıştı. Bir kısmı da kan kaybından bitkin bir hâldeydi. Tam bu sırada, müşrikler tarafından kötü bir haber işitilmişti. Sahâbîlerin çoğunun yaralı olduğunu bilen müşrikler, yeniden onların üzerlerine saldırıp işlerini bitirmeyi planlıyorlardı. Efendimiz, bu haberi alır almaz, Mekke’ye doğru yola çıkmış olan düşmanı takip için ashâbına toparlanmalarını emir buyurdular. Uhud’dan gazi olarak dönen bütün sahâbîler, yaralı oluşlarına aldırış etmeden istisnasız Efendimiz’in bu emrini yerine getirdiler; hatta Abdurrahman b. Avf diyor ki: “Öyleleri vardı ki, yürüyemiyorlardı da sırtımızda taşıyorduk.” Kılıç tutmaya tâkati

olmayanlar da vardı... Bütün buna rağmen, ordu gidip hedefine ulaştı.[54]

Babasının cenazesini defnetmek için Uhud'a gelmiş olan Hz. Câbir, bir gün önce kaçırmış olduğu büyük fırsatı yakalamıştı. Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzuruna gelerek, düşmanı takip niyetiyle, yola çıkacak askerlerin arasında bulunmak için izin istedi. Hz. Câbir'in kendisi ile birlikte düşman karşısına çıkmayı çok arzuladığını gören Allah Resûlü onun bu isteğini kabul buyurdular. Düşman, Medine'ye sekiz mil uzaklıktaki Hamrâü'l-Esed'e kadar takip edildi. Sahâbîler karşısında savaşma cesaretini gösteremeyen düşman, kurtuluşu kaçmakta bulmuştu. Hz. Câbir ilk defa katılmış olduğu bu seferden itibaren, Saadet Asrı'ndaki İslâm'a gelen saldırılara göğüs germek üzere yapılan bütün savaşlarda bulunmuştur. Rivayetlerden, Hz. Câbir'in, Efendimiz'i canından daha aziz gördüğünü ve büyük bir kahraman olduğunu öğrenmekteyiz. Ancak, O'nun hakkında bu tespitten başka, tarih kitaplarda başka bilgilere yer verilmemiştir. Kur'ân'a karşı savaşanların saldırılarını kırmak üzere, O'nun destanlara konu olacak kahramanlıklar yaptığı muhakkaktır. Ancak, kaynaklarda, O'nun fedakârlık ve kahramanlıklarını gösteren tablolara dair bilgilere ulaşamadık.

BEY'ATÜ'R-RIDVÂN'DA HZ. CÂBİR

Allah Resûlü'ne iman eden sahâbîler, O'na, zaman zaman bağlılık yemini anlamında biatler yapmışlardır. Toplu hâlde yapılan bu biatlerin en önemlilerinden biri de, Bey'atü'r-Rıdvân'dır.

Hicretin altınca senesinde, Allah Resûlü 1400 ashâbıyla birlikte umre ziyareti için Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Bütün Müslümanların kalbinde Kâbe'ye karşı bir hasret vardı... Hudeybiye denilen yere geldiklerinde, müşriklerin engellemeleriyle karşılaştıklarından Mekke'ye giremediler. Onlar tarafından ileri sürülen, Müslümanlar açısından kabulü zor şartlar ile bir

54 İbn Kesîr, Bidâye, 4:56.

antlaşma yapıldı. Efendimiz, Hırâş b. Ümeyye'yi *(radıyallahu anh)* Mekkelilere gönderdi. Onlara, harp için yola çıkmadıklarını, sadece Kâbe'yi ziyaret için geldiklerini bildirecekti. Bu şerefli elçinin devesini kesen müşrikler, öldürmek için ona saldırdılar. Oradaki insaflı birinin araya girmesiyle kurtulan Hırâş, gelip başından geçenleri Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bildirdiğinde Hz. Osman elçi olarak Mekke'ye gönderildi. Kendisine verilen vazifeyi yerine getiren Hz. Osman, döneceği sırada müşriklerin engellemesiyle karşılaştı. Bu arada da, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şeklinde bir haber yayılmıştı. Acı haberi işiten Allah Resûlü, "Onlarla savaşmadan buradan ayrılmayız!" buyurdular. Bunun üzerine sahâbîler de yanlarında gerekli savaş malzemesi olmamasına rağmen, onlarla savaşacaklarına dair Efendimiz'e biat ettiler. Yüce Allah, "And olsun ki (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, mü'minlerden razı olmuştur." *(Fetih, 48/18)* âyetiyle sahâbîlerin faziletinden bahsetmiştir.

Müslümanlara yapılan bu çirkin hareketin hesabının sorulmasına karar verildiğinde sahâbîler, Allah Resûlü ile birlikte canları pahasına da olsa savaşacaklarına dair söz vermişlerdi. Bu tarihi tabloyu anlatan Hz. Câbir, bu biat sırasında ashâbın elini sıkmaktan yorulan Efendimiz'in mübarek bileğini, Hz. Ömer'in tutarak O'na yardımcı olduğunu ifade eder.[55]

VEFATI

Allah Resûlü'nün ahirete irtihallerinden sonra Hz. Câbir genellikle Medine'de kalmaya devam etmiştir. O, Hz. Ömer devrinde Suriye bölgesinin fetih ordusunda bulunmuş, Efendimiz'e ait bir hadis-i şerifi dinlemek üzere Mısır'a kadar yolculuk

55 Ensâr ve Muhacirlerin, bu şekilde Peygamber Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* biat ettiklerini haber alan Mekke müşrikleri, Hz. Osman'ı serbest bırakmışlardı. Mekkelilerin bu davranışları neticesinde Hudeybiye'de savaş yerine yapılan bir barış ile iş tatlıya bağlanmıştır. Bu anlaşmaya göre Müslümanlar, ertesi sene hac ziyaretine gideceklerdi. Hudeybiye Barışı'nın meydana getirdiği diyalog süreci sonrası bir sene sonra Mekke'nin kapıları Efendimiz'e açılmış ve kan dökülmeden Mekke fethedilmişti. Hudeybiye Barışı'yla Müslümanlar ile müşrikler arasındaki savaşın kaldırılması Mekkelilerin çoğunun İslâm'a girmesini kolaylaştırmıştı. Kur'ân'da Hudeybiye Barışı'nın anlatıldığı "Fetih Sûresi'nde, bu tarihî hadisenin bir fetih olduğu belirtilmiştir.

yapmıştır. Bunların dışında dünyadan ayrılacağı ana kadar Medine'den uzaklaşmamıştır. Hicretin 77. senesinde, doksan dört yaşında iken sahâbîlerin sonuncusu olarak vefat ettiğinde cenaze namazına binlerce Müslüman iştirak etti. Sağlığında olduğu gibi, cenazesiyle de Müslümanların bir araya gelerek kaynaşmasına vesile olan Hz. Câbir'in şefaatinden Cenâb-ı Hak bizleri mahrum etmesin.

HZ. CÂBİR'İN NAKLETTİĞİ HADİS-İ ŞERİFLER

Efendimiz'in her hareketini ve mübarek ağzından çıkan sözleri dikkatle takip ederek muhafaza etmeye çalışan sahâbîler arasında bulunan Hz. Câbir'i 1540 hadis-i şerif nakletmiştir. Allah Resûlü'nden en fazla hadis-i şerif rivayet eden altı sahâbîden biri olan Hz. Câbir, mümkün oldukça Efendimiz'in huzurundan ayrılmazdı.

Efendimiz'in: "Allah, benim sözümü işitip, belledikten sonra, O'nu tebliğ edenin yüzünü (bazı yüzlerin ağarıp, bazılarının kararacağı günde) ak etsin ve güldürsün."[56] kutsî sözlerinde yer alan, "belledikten sonra" ifadesiyle, "ruh ve vicdanının kültürü hâline getirip, mahiyetiyle (özüyle) bütünleştirdikten sonra."[57] şeklinde anlamak, Allah Resûlü'nün manevi ikliminde yetişen sahâbîleri daha yakından tanımamıza vesile olacaktır. Hz. Câbir'in Efendimiz'den nakletmiş olduğu hadis-i şerifleri ile hatıralarını söz konusu ölçü ile değerlendirdiğimizde, Onun ne derece yüce bir şahsiyet olduğunu idrak edebiliriz.

Hz. Câbir'in Allah Resûlü'nden Nakletmiş Olduğu Hadîs-i Şerîfler:

Allah Resûlü ile mümkün olduğunca birlikte olmayı isteyen Hz. Câbir, Peygamberimizin imamlığında kılınan bütün vakit namazlarına iştirak ederdi. Evi Mescid'e iki km. kadar uzaktı. Bir defasında Hz. Câbir, kabilesi olan Selemeoğulları'yla bir-

56 İbn Mâce, Mukaddime, 18

57 M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 3:38.

likte Mescid-i Nebevi yakınında boş buldukları bir yere yerleşerek Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* daha yakın olmak istediler. Bunu haber alan Allah Resûlü, "Ey Selemeoğulları! Yurtlarınızdan ayrılmayınız ki, (mescide gelirken) izleriniz (sevaplarınız) daha çok artsın." buyurdu.[58]

Hz. Câbir *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki:

"Sakın sizden kimse, Allah hakkında hüsnü zânda bulunmadan son nefesini vermesin."[59]

"Zulümden kaçının. Zira zulüm, sahibini kıyamette karanlıklar içinde bırakır. Cimrilikten de kaçının, zira cimrilik, sizden öncekileri helâk etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helâl addetmeye sevk etmiştir."[60]

HZ. CÂBİR'İN EFENDİMİZDEN HATIRALARI

HZ. CÂBİR'İN BABASINDAN KALAN BORCUNU EFENDİMİZ'İN ÖDEMESİ

Hz. Câbir'in babası Abdullah'ın *(radıyallahu anh)*, Medine'deki bazı Yahudilere borcu vardı. O, Uhud'da şehit olduğunda geride kalan maddi varlığı, bu borçların tamamını ödemeye yetmiyordu. Alacaklılar da, devamlı olarak Hz. Câbir'i sıkıştırıyorlardı. Çaresizlik içinde bulunan Hz. Câbir, bütün dertlilerin sığınağı olan Allah Resûlü'ne gelerek "Alacaklılar sıkıştırıyorlar. Yardım ediniz de borcun bir kısmı gelecek seneye kalsın." diyerek durumunu anlattı.

Mübarek hayatları boyunca her ihtiyaç sahibinin yardımına koşan Allah Resûlü, Hz. Câbir'i bu sıkıntıdan kurtaracağını müjdeleyerek ertesi gün evine geleceğini haber verdi. Peygamberimizin evine geleceğini haber alan Hz. Câbir çok sevinmişti. Hanımına ve kız kardeşlerine bu müjdeyi vererek gerekli hazırlıkları yaptılar. O, Allah Resûlü'nün ashâbıyla bir-

58 Müslim, Mesâcid, 28.

59 Müslim, Cennet, 81; Ebû Dâvud, Cenâiz 17.

60 Müslim, Birr, 56

likte evlerine misafir geleceğini biliyordu. Bir koyunları vardı. Aziz misafirleri için onu keserek bir yemek hazırladılar. Ertesi gün, beklenen Kutlu Misafir, Hz. Ebû Bekir ve birkaç sahâbî ile birlikte Hz. Câbir'in hanesine teşrif ettiler. Evin hanımı Hz. Üveyme, Peygamberimiz'i görür görmez, "Yâ Resûlallah bana ve kocama dua buyur." dedi. Allah Resûlü de, "Allah sana ve kocana mağfiret etsin." diye dua ettikten sonra Hz. Câbir'e, babasından kalan hurma bahçesindeki hurmaları toplayıp bir yere harman yapmasını emrettiler. Borç sahipleri de gelmişti. Allah Resûlü, toplanan hurmalar arasında dua ederek dolaştıktan sonra borç sahiplerine sepetlerle hurma vermelerini emrettiler. Hurmalar borç sahiplerine verildikçe veriliyor, ama bir türlü tükenmiyordu. Allah Resûlü'nün bereketli duası ile Yüce Allah hurmaları durduğu yerde çoğaltıyordu. Bu, bir mucize idi. Borç sahibi Yahudilerin tamamı alacaklarını aldıktan sonra gördükleri hadise karşısında hayretler içinde kaldı. Hz. Câbir'in babasından kalan borçlarını ödeyebilmesi için üç-beş senelik hurmalarını vermesi gerekiyordu. Ancak, bir senelik hurma mahsulü borçların tamamının ödenmesine yetmişti. Bu durumu anlatan Hz. Câbir'in hanımı, "Biz, Allah Resûlü'nün himmet ve yardımı ile borçtan kurtulduk." demiştir.[61]

HZ. CÂBİR'İN HENDEK SAVAŞI'NDAKİ MUCİZELİ ZİYAFETİ

Hendek Savaşı öncesi, hendeğin kazılma işi günlerden beri devam ederken, ashâbın yiyeceği tükenmek üzere idi. Sonunda Efendimiz ashâbıyla birlikte üç gün aç kalmışlardı. Hendek kazılması sırasında Hz. Câbir, Allah Resûlü'nün açlığını bastırmak için mübarek midesi üzerine bağladığı kuşağın içine iki tane iri taş koyduğunu görünce çok üzülmüştü. Derhal evine koşarak, hanımına mevcut yiyeceklerden bir sofra hazırlamasını söylemişti. Ayrıca, sahibi olduğu bir oğlağını da kesmişti. Yemek hazırlanınca doğruca Efendimiz'e gidip, "Yâ Resûlallah! Biraz yemek hazırladık. Birkaç kişi ile birlikte bize buyurmaz mısınız!" dedi.

61 Buhârî, Hibe, 21, Büyû 51, İstikraz 8, 9, 18, Sulh 13.

Peygamberimiz de bu daveti kabul ederken, hendek kazmakta olan sahâbîlerin hepsini de davet etti. Günlerden beri hendek kazarken zaman zaman açlıklarını karınlarına bağladıkları taşlarla bastırmaya çalışan yüzlerce sahabî, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile birlikte Hz. Câbir'in evine gitti. O, bu kalabalığı görünce, evdeki yemeğin ancak üç-beş kişiye yeteceğini düşünüp telaşa kapıldı. Allah Resûlü, yemek tenceresinin başına geçerek dua buyurduktan sonra arasına et koyduğu ekmeklerden birer tane ashâbına dağıttı. Yüzlerce sahâbî, Allah Resûlü'nün takdim ettiği yemekle doyarken tenceredeki pişmiş et bir türlü bitmek bilmemişti. Hz. Câbir, "O gün, dört avuç kadar arpa ekmeği ile bir senelik bir keçi oğlağından meydana gelen ziyafetten bin kadar insan doymuş olarak kalktı. Daha sonra dikkat ettim, tenceremizdeki yemek ve ekmek hiç eksilmemişti." demişti. Hz. Câbir, Allah Resûlü'nün, "Kendi yiyeceğini alır; geri kalanı halka dağıtırsın. Çünkü şu anda şehirde büyük bir açlık hüküm sürmektedir." dediklerini de haber vermiştir.[62]

ALLAH RESÛLÜ'NÜN İLTİFATI İLE CANLILIK KAZANAN DEVE

Efendimiz ile Zâtü'r-Rika[63] Seferi'ne katılan Hz. Câbir, dönüşte ordunun gerisinde kalmıştı. Sefere katılırken binek olarak bulabildiği zayıf deve çok yavaş yürüyordu. Allah Resûlü durumu görünce, mübarek eline bir çomak alarak deveye hafif bir şekilde dokundular ve dua buyurdular. Deve, bir anda canlanıp hızlı hızlı gitmeye başlamıştı. Buna rağmen Hz. Câbir, edepli davranarak devesini yavaşlatıp Allah Resûlü'nü geriden takip etmişti.[64] Hz. Câbir'in maddi sıkıntılarından dolayı, zorlukla bulabildiği zayıf devenin Peygamberimiz'in iltifat ve dualarıyla canlanıp diğerlerini geçmesi; Yüce Allah'ın bir ikramı olarak meydana gelmiş bir mucize idi.

62 Bkz: Buhârî, Megâzî, 29; Müslim, Eşribe, 141.

63 Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Enmar ve Sa'lebe kabilelerinin Müslümanlara karşı savaşa hazırlandıkları haberini almıştı. Kendilerine yapılacak saldırıyı önlemek üzere 400 ashâbıyla birlikte düşmanın bulunduğu Zâtü'r-Rika denilen yere kadar gitti.

64 Bkz: Buhârî, Cihad 49, 113.

HZ. CÂBİR'İN EFENDİMİZLE DEVE ALIŞVERİŞİ

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Câbir'in babasından kalan borçlarını ödemede zorluk çektiğini ve onun maddi ihtiyaç içinde bulunduğunu biliyordu. (Bu sebeple yukarıda bahsi geçen) devesini satın alarak kendisini maddi sıkıntıdan kurtarmak istemişlerdi. Hz. Cabir'e, devesine kendisine satıp satmayacağını sormuşlar ve Hz. Cabir'den de, “Hayır satmam; size hediye ederim.” cevabını almışlardı. Allah Resûlü, bu devenin bedelini vererek almak istediğini ifade edince, “Bir dirheme satarım.” demiş; Allah Resûlü, bunun daha fazla değeri olduğunu söyleyince aralarında fiyat artışı başlamıştı. Nihayet Allah Resûlü, bu deve için 40 dirhem vereceğini söyledi. Anlaşmaya göre, Medine'ye varıncaya kadar deveye Hz. Câbir binmeye devam edecekti; deve daha sonra da Efendimiz'e teslim edilecekti. Ancak Allah Resûlü emanet kendilerine teslim edildiğinde, onu Hz. Câbir'e hediye ettiğini belirtti; daha önce borçlanmış olduğu 40 dirhemi de ödedi.[65]

HZ. CÂBİR'İN EFENDİMİZ'İN DUASINI ALMASI

Efendimiz'in ümmeti için duası, dünya ve ahirette kurtuluş ve mutluluğun en büyük vasıtasıdır. O ashâb için umumî olarak dua ettiği gibi özel olarak şahıslara da dua ederdi. Hz. Câbir de bunlardan biridir. Efendimiz, çeşitli zamanlarda Hz. Câbir için yaptığı özel dualarından birini, yukarıda, bahsi geçen hadiselerin cereyan ettiği “Deve Gecesi” sırasında yapmışlardır. Hz. Câbir, o gece Efendimiz'in kendisi için yirmi beş defa istiğfarda bulunduğunu haber vermiştir.

Hz. Câbir, hayatının büyük bir bölümünü Allah Resûlü'nün etrafında geçirmiştir. Bu bakımdan Hz. Câbir ile Efendimiz, karşılıklı olarak birbirlerinin evlerine yemeğe gitmişlerdir. Bu yemek ziyafetleri sırasında Hz. Câbir, birçok mucizeye de şahit olmuştur.

---

65 Buhârî, Büyû 34

HUDEYBİYE GÜNÜNDEKİ SU MUCİZESİ

Merhameti sonsuz Allah, yüce zâtına iman edip Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile birlikte Kur'ân davasına sahip çıkan ashâbına Hudeybiye'de birçok ihsanlarda bulunmuştur. Bunlardan biri de, onların susuz kaldıkları bir anda, Efendimiz'in dualarıyla suya kavuşmalarıdır. Hz. Câbir anlatıyor:

Hudeybiye'de sadece küçük bir kapta suyumuz kalmıştı. Karşılaştığımız sıkıntıyı Allah Resûlü'ne haber verdik. O da, bu sudan abdest alıp dua etti. Birden mübarek parmaklarından on iki musluktan su akar gibi bol miktarda su akmaya başladı. Daha sonra "Bereket Allah'tandır." diyerek hepimizi abdest almaya çağırdılar. Oradaki bütün sahâbîler abdest aldıktan ve kana kana su içtikten sonra kaplarını doldurdular. Allah Resûlü'nün bu mucizesini anlatan Hz. Câbir, "Biz bin beş yüz kişi idik. Eğer biz, yüz bin kişi dahi olsaydık, yine de bu su bize kâfi gelirdi." demiştir.[66]

HZ. CÂBİR'İN ŞAHİT OLDUĞU BİR BAŞKA SU MUCİZESİ

Peygamberimiz'in susuz kalan ashâbına, dua ile su temin etmesi defalarca söz konusu olmuştur. Bu mucizelerden bir tanesi de Buvat Gazvesi'nde meydana gelmişti. Hz. Câbir, anlatıyor: Ordu susuz kalınca Allah Resûlü'ne az bir miktar su getirdik. Sonra o az su üstüne elini kapadılar, bir şeyler okuyup dua ettiler. Sonra, "Kâfilenin büyük su teknesini getir." buyurdular. Ben de, Efendimiz'in önüne su kabını koydum. O da elini içine koydu, parmaklarını açtı. Ben de o az suyu, mübarek eli üzerine döküyordum. Birden mübarek parmaklarından bol miktarda su akmaya başladı. Su kabı dolmuştu. Suya muhtaç olanları çağırdım; hepsi geldiler, o sudan abdest alıp içtiler. Orada bulunan sahâbîlerin hepsi abdest alıp su kaplarını doldurdular. Teknedeki su hiç eksilmemişti...[67]

66 Buhârî, Menâkıb, 25.

67 Buhârî, Vudû, 32; Menâkıb, 25; Müslim, Fezâil, 5.

HZ. CÂBİR'İN ALLAH RESÛLÜ'NÜN KAHRAMANLIĞINA VE ALLAH'A OLAN GÜVENİNE ŞAHİT OLMASI

Câbir *(radıyallahu anh)* anlatıyor: Peygamberimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile birlikte Necid Gazvesi'ne çıkmıştık. Öğle sıcağında ashâbını istirahat ettirmek isteyen Peygamberimiz, ağaçlık bir yerde mola verdiler. Kendileri de bir ağacın altına çekilmişlerdi. Bizler uykuya dalmak üzereyken etrafı dolduran bir sesle uyandık. Bu, Efendimiz'in sesiydi. Yüksek bir sesle, "Allaaaah!" diyordu. İstirahat ederken kılıcını yanındaki ağaca asmışlardı. Bu sırada, Gavres b. Hâris gelerek ağaçtaki kılıcı almış, "Seni şu anda kim kurtarabilir?" demişti. Efendimiz, çok cesur bir insandı. Hiç telaşa kapılmadan, "Allaaaah!" deyince Gavres, eli titreyerek, kılıcını yere düşürmüştü. Daha sonra Allah Resûlü de, kılıcı yerden alırken, "Şimdi seni elimden kim kurtarabilir?" diye sorunca adam, Efendimiz'e "Bana merhamet ediniz!" diye yalvarmıştı. Efendimiz de, "Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet eder misin?" dedi. Gavres, "Hayır, ancak Sana söz veriyorum, bundan sonra Sana karşı savaşmayacağım, savaşanlarla da olmayacağım." cevabını verdi. O, daha sonra arkadaşlarının yanına döndüğünde, "Şu anda insanların En Hayırlısı'nın yanından geliyorum." demişti.[68]

MİSK KOKUSU NEŞREDEN ALLAH RESÛLÜ'NÜN NÜBÜVVET MÜHRÜ

Allah Resûlü ile birlikte zaman geçirmenin binlerce meyvesinden birini de Hz. Câbir şöyle anlatıyor:"Bir gün Allah Resûlü ile birlikte yolculuk yapıyordum. O'nun bineğinin arkasında idim. Birden Efendimiz'in mübarek sırtındaki 'Nübüvvet Mührü'nü[69]

68 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:613-614.

69 Peygamber Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek omuzları arasında, güvercin yumurtası büyüklüğünde parlak bir işaret bulunmaktaydı. Bu, Allah Resûlü'nün nübüvvet işaretlerinden biriydi. Tevrat ve İncil'de de peygamberlerin sonuncusu olarak gelecek şahsın alâmetlerinden biri olarak bu mühürden bahsedilmekteydi. Nitekim, Selman-ı Fârisî de hak dini aramak için yaptığı yolculukları sırasında, Sivrihisar'da karşılaştığı rahipten de son Peygamber'in alâmetlerinden birinin söz konusu mühür olduğunu öğrenmişti. Allah Resûlü ile Medine'de karşılaşan Hz. Selman, Peygamberimizin mübarek iki omuz küreği arasında parlayan güvercin yumurtası kadar büyüklüğünde olan mührü görünce O'na sarılarak büyük bir coşkunluk içerisinde mührü öpmüş ve İslâm' a girdiğini ilân etmiştir. (Beyhakî, Delâil, 2:266)

gördüm. Hemen mübarek omzuna abanarak onu öptüm. Misk kokusu neşrediyordu... O gün Allah Resûlü'nden *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yetmiş hadis-i şerif öğrendim. Bunları benden başka hiç kimse işitmemiştir."

ALLAH RESÛLÜ'NÜN GÜLMELERİ VE TEBESSÜM ETMELERİ

Efendimiz, örnek hayatı ile de ideal bir insan olduğunu göstermiştir. O, bir taraftan kulluğu sayesinde Yüce Allah ile yakın irtibat hâlinde iken, diğer taraftan da insanlar içinden bir insan olarak onlara örnek olmaya çalışırdı. Hz. Câbir, "Allah Resûlü'ne vahiy geldiğinde veya insanlara nasihat ederken, üzerlerine azap inecek kavmi uyaran biri zannederdiniz." buyurmuştur. Bu özel durum haricinde Efendimiz, insanların en tebessüm edeni ve en güler yüzlüsü idi.[70]

GECE İBADETİNİN ÖNCE FARZKEN, SONRA NÂFİLE İBADET HALİNE GELİŞİ

Hz. Cabir anlatıyor:

Yüce Allah'ın, "Ey örtüsüne bürünen Resûl'üm! Geceleyin kalk da, az bir kısmı hariç olmak üzere geceyi ibadetle geçir." *(Müzzemmil, 73/1-2)* âyetleriyle gece ibadeti bizlere de farz kılınmıştı. Biz de, geceleri ayaklarımız şişinceye kadar ibadet ederdik. Daha sonra, "Senin Rabbin, gecenin bazen üçte ikisine yakın bir kısmını, bazen yarısını, bazen üçte birini ibadetle geçirdiğini, senin yanında yer alan mü'minlerden bir cemaatin de böyle yaptığını elbette biliyor. Gece ve gündüzü yaratıp sürelerini ölçen Allah'tır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu.

Artık Kur'ân'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun. Allah bilmektedir ki aranızda hastalananlar olacaktır. Kimileri Allah'ın lütfundan nasiplerini aramak için yol tepecek, dünyanın çeşitli yerlerinde dolaşacaklardır. Bazıları Allah yolunda muharebe için

70 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:635-636.

sefere çıkacaklardır. Haydi artık Kur'ân'dan, kolayınıza gelen miktarı okuyun.

Namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve bir de Allah'a 'karz-ı hasen' takdim edin (Allah rızası için kardeşlerinize borç para verin) Unutmayın ki kendi iyiliğiniz için ahirete hazırlık olarak her ne gönderirseniz mutlaka onu Allah'ın nezdinde bulursunuz. Hem daha üstün ve daha hayırlı, mükâfatı kat kat artmış olarak! Allah'tan mağfiret dileyin. Muhakkak ki Allah, Gafûrdur, Rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur)" *(Müzzemmil, 73/20)* âyeti nâzil olunca, teheccüt farz olma yerine[71] fazileti çok yüksek olan nafile bir gece ibadet hâline geldi.[72]

ALLAH RESÛLÜ İLE ASHÂBININ MESCİDLERDE KILICI KININDAN ÇEKMEYİ HOŞ GÖRMEMELERİ

Hz. Câbir, mescidde (insanlar arasında) yalın kılıç dolaşanları uyarır, "Bu şekilde gezmeyi Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* zamanında hoş görmezdik. Birisi Mescid'de sadaka olarak ok dağıtıyordu. Allah Resûlü, okların bu şekilde mescidde dolaştırılmamasını; hiç olmazsa okun sivri tarafının örtü gibi şeylerle kapatılmasını emrederlerdi." diye nasihatte bulunurdu.[73]

ALLAH RESÛLÜ'NÜN, HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E DUYDUĞU SEVGİ

Rahmet Peygamber'i olan Allah Resûlü, çocukları çok severdi. O, çocukları için en güzel baba, torunları için şefkatli bir dede idi. Câbir *(radıyallahu anh)* şöyle anlatıyor: Bir gün Allah Resûlü'nün yanına girmiştim. Allah Resûlü sırtında Hasan'la Hüseyin oldu-

71 Bu âyet, sûrenin başındaki gece kıyamını tekrar ele alıp, daha önce farz olan gece namazını, hafifletip sünnet yani nâfile ibadete dönüştürmektedir. Dolayısıyla bu âyetin, ilk hükmü nesh ettiği söylenir. Nesh eden bu 20. âyetin Medine'de mi, Mekke'de mi nâzil olduğu konusunda farklı görüşler varsa da, kuvvetli ihtimale göre Medine'de inmiştir. Savaşma izni ve zekât emri, bu ihtimalin karinelerindendir. Bu âyetin hepsi değilse de en azından bir iki cümlesi Medine'de inmiş olmalıdır. Hicret'ten az önce Mekke'de beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, akşam ve yatsı namazları, gece ibadetinin bir parçası olarak kalmış ve teheccüt namazının vaciplik hükmü nâfileye çevrilmiştir. (Suat Yıldırım, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Işık Yayınları, İstanbul, gösterilen âyetin açıklaması)

72 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:141'den naklen, Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid, 2:1-251.

73 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:112

ğu hâlde elleri ve ayakları üzerinde yürüyor ve bir taraftan da "Sizin bineğiniz ne güzel bir binektir ve sizler de ne güzel yüklersiniz." diyorlardı.

Allah Resûlü'nün Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çok sevdiğine dair bir hadiseyi yine Hz. Câbir *(radıyallahu anh)* anlatıyor; Peygamberimiz'le bir yemeğe çağrılmıştık. Yolda Hz. Hüseyin'i çocuklarla oynarken gördük. Peygamberimiz ona doğru koştuğunda, o da sağa sola kaçarak oynuyordu. Nihayet Peygamberimiz onu yakaladı, çenesinden ve başından tutup öptü, kucağına aldı. Sonra yanımıza gelerek, "Hüseyin bendendir, ben de ondanım. Kim onu severse, Allah da onu sever. Hasan ve Hüseyin neslimi devam ettirecek çocuklarımdır."[74] buyurmuşlardır.

ALLAH RESÛLÜ'NÜN ZİKİR MECLİSLERİNDE OTURMALARI VE "CENNET BAHÇELERİNDE DOLAŞINIZ!" BUYURMALARI

Câbir *(radıyallahu anh)* anlatıyor: Bir gün yanımıza gelen Peygamberimiz, "Ey insanlar! Yüce Allah'ın bir grup melekleri vardır ki, bunlar Allah'ı tekbirle anıp yüceltirler ve yeryüzünde zikir meclislerinin üzerinde dururlar. O hâlde sizler de cennet bahçesinin nimetlerinden bol bol istifade ediniz!" buyurdular. Sahâbîler, "Yâ Resûlallah! Cennet bahçeleri neredvia?" diye sorunca, Peygamberimiz, "Zikir meclislerindedir. Allah'ın zikrine sabah-akşam devam ediniz ve O'nu hatırınızdan çıkarmayınız. Her Kim Allah katındaki değerini öğrenmek istiyorsa, Allah'a kendi yanında ne kadar yer verdiğine (ne kadar gönül verdiğine) baksın. Kişi Allah'ı ne kadar saygı ve tazimle anarsa, O'nun katındaki mertebesi de o kadardır."[75]

EFENDİMİZ'İN HZ. CÂBİR'İ TESELLİSİ VE BABASI HAKKINDAKİ MÜJDEYİ HABER VERMESİ

Hz. Câbir anlatıyor;

74 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:589
75 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:589

Babam, Abdullah İbn Amr'ın, Uhud'da şehit olduğu günlerdi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile karşılaşmıştım. Bana, 'Ey Câbir, seni niye böyle kalben kırık (ve üzüntülü) görüyorum.' buyurmuştu. Ben de:

'Ey Allah'ın Resûlü! Babam şehit düştü, geriye bir yığın küçük yaşta çocuk bıraktı.' dedim. Allah Resûlü:

'Sana, Allah'ın babanı karşıladığı şeklin müjdesini vereyim mi?' deyince, 'Evet! Ey Allah'ın Resûlü!' cevabını verdim. Efendimiz:

'Yüce Allah, şehit düşenlerden konuştuklarının hepsiyle, perde gerisinden konuştuğu hâlde, babanı huzuruna alarak vicahen konuşurken, 'Ey kulum! Benden ne dilersen dile, dilediğini sana vereyim!' dedi. O da:

'Ey Rabbim! Beni bir kere daha ihya et, senin yolunda ikinci kere öleyim!' dedi. Rab Teâlâ Hazretleri de, 'Benden daha önce şu hüküm sâdır oldu; Ölenler artık dünyaya bir daha dönmeyecekler.' buyurdular. Baban da:

'Ey Rabbim, öyleyse (benim durumumu) arkamda kalanlara ulaştır!' dedi. Bu talep üzerine şu âyet nâzil oldu, 'Allah yolunda şehit edilenleri ölü sanma. Onlar Rablerinin katında hayat sahibidirler ve O'nun nimetleriyle rızıklanırlar.' *(Âl-i İmran 169)*"

Efendimiz'in bu müjdeli haberi Hz. Câbir için moral kaynağı olmuştu. O daha sonraki senelerde Efendimiz'in yanından ayrılmayarak kendilerinden azami derecede istifade etmiştir.[76]

76 Hz. Muaviye'nin halifeliği döneminde, Uhud şehitlerinin bulunduğu yerin kenarından su kanalları açılacaktı. Abdullah b. Amr *(radıyallahu anh)*'ın mübarek kabri suyun geçeceği yerdeydi. Abdullah'ın kabrinin başka bir yere nakletmesini oğlu Hz. Cabir'e haber verdiler. O, babasının kabrini açtığında, gördükleri karşısında hayretler içinde kalmıştı. Sanki dün defnedilmiş gibi, O'nun cesedinde hiçbir bozulma meydana gelmemişti. Halbuki, Uhud'da şehit düştüğü günün üzerinden kırk altı sene geçmişti. Aynı mezarda babası ile yatan biri daha vardı. Ensâr'dan Amr b. Cemûh. O da Uhud'da şehit olmuştu. Onun da cesedi hiç bozulmamıştı. Hz. Abdullah'ın savaşırken yüzü yaralanmıştı. Kabrinde de eli yarasının üzerine basık hâldeydi. O'nu yaranın üzerinden çekince, kan akmaya başladı. Eli tekrar yaranın üzerine konunca da kan duruyordu. (İbn Sa'd, Tabakât, 3:562.)

HZ. CÂBİR'İN TAŞLARIN EFENDİMİZ'E SECDESİNE ŞAHİT OLMASI

Peygamber Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Allah'ın elçisi olduğu gibi kâinatın yaratılışının da başlıca sebebi idi. Bu sebeple, insanlarca şuursuz gibi görünen dağ, taş, ağaç gibi varlıklar Allah'ı tespih ettikleri gibi Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de tanıyorlardı. Hz. Câbir anlatıyor; Dağ, taş, Resûl-i Ekrem'a "Esselâmü aleyke yâ Resûlallah" diyorlar ve saygı göstermek üzere O'nun önünde eğiliyorlardı.[77]

EFENDİMİZ'İN EVLİLİK KONUSUNDA HZ. CÂBİR'E TAVSİYESİ

Hz. Câbir, babasının şehit olmasından sonra yedi kız kardeşinin sorumluluğunu üstlenmişti. Yaşlarının küçük olmasından dolayı onların bakıma ihtiyaçları vardı. Bu problemin çözümü için, çocuk bakımı konusunda tecrübeli bir kadınla evlenmeye karar verdi ve İslâm'a hizmetleriyle tanınmış sahâbî hanımlardan kocası ölmüş bulunan Hz. Üveyme binti Mes'ud ile evlendi. Allah Resûlü, ona, bir kız ile evlenmesinin daha uygun olabileceğini söyleyince, Hz. Câbir, küçük yaşlarda olan kardeşlerine ancak, çocuk yetiştirme tecrübesi olan ve onların terbiyelerini üstlenecek bir dul kadının bakabileceğini söylemişti..[78]

Hz. Câbir, on dokuz yaşlarında kahraman ve yakışıklı bir gençti. Pek çok genç kızdan da evlenme teklifi geliyordu. Evleneceği şahsın seçiminde, kardeşlerini düşünerek büyük bir fedakârlık örneği sergilemişti. Allah Resûlü de onun bu hareketini çok beğenmiş ve "Ey Câbir! Çok iyi düşünerek hareket etmişsin." buyurmuşlardır.[79]

---

77 Müslim, Fezâil, 2
78 Buhârî, Nikâh 10.
79 Buhârî, Cihad, 49

HZ. CÂBİR'İN İLMİ VE HADİS ÖĞRENME AŞKI

Peygamberimiz ile uzun yıllar geçirmiş olan Hz. Câbir, Allah Resûlü'nün yanında çok iyi yetişmiş ve Allah Resûlü'nden pek çok hadis-i şerif öğrenmiştir. Hadis kitaplarında Hz. Câbir'den nakledilen 1540 hadis-i şerif bulunmaktadır. O, Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* almış olduğu derslerin neticesinde, Kur'ân'a ait meselelerde isabetli görüşler ortaya koymuş, ilmiyle etrafındakilere faydalı olmuştur. Efendimiz devrinde dahi fetva veren Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Übeyy b. Ka'b, Hz. Muâz b. Cebel ve Zeyd b. Sâbit gibi sahâbîler arasında Hz. Câbir de bulunmuştur.

Hz. Câbir hakkındaki rivayetlerden anlaşılacağı üzere, Allah Resûlü'nün mübarek ağzından çıkan hadis-i şerifleri ve O'nun hareketlerini dikkatle öğrenmeye çalışmıştır.

Sahâbîler, Efendimiz'in her hareketini ve mübarek ağzından çıkan sözleri dikkatle takip ederek muhafaza etmeye çalışırlardı. Ancak, sahâbîlerden bir kısmı, Peygamberimiz'in hadislerini koruma konusunda manen vazifeliydiler. Bütün kuvvetleriyle onları tespit ve muhafazaya çalışıyorlardı. Hz. Câbir de tek bir hadis-i şerifi öğrenmek için pek çok defa yolculuk yapmıştır. Efendimiz'in haber verdikleri kıyamet ve hesaba dair bir hadis-i şerifin Abdullah b. Üneys *(radıyallahu anh)* tarafından bilindiğini işitmişti. Bu şerefli sahâbî, Şam'da bulunmaktaydı. Hz. Câbir, onun yanına gitmek için bir deve satın alarak bir aylık yolculuğa göğüs gerdikten sonra Şam'a ulaştı. İki eski dost biraz muhabbet ederek hasret giderdikten sonra, Hz. Câbir, "Allah Resûlü'nün kısas hakkında anlattıklarını senin naklettiğini duydum. Seninle buluşamadan ikimizden birimiz ölür endişesiyle, bir deve satın alıp buraya acele geldim." dedi. Bunun üzerine Hz. Abdullah, Efendimiz'den bu konuda duyduklarını anlattı. Hz. Câbir, böylece Efendimiz'e ait bir hadisi daha öğrenmiş oldu.

Hz. Câbir bir tek hadis-i şerif öğrenme uğruna dahi, Mısır'a kadar gitmiştir. O, Efendimiz'in, "Kim bir ayıp görür ve onu

örterse, diri diri gömülmüş bir kızı ihya etmiş gibi olur (sevap kazanarak Yüce Allah'ın affına ulaşır)"[80] dediklerini duymuştu. Hz. Câbir, bu hadisi, Allah Resûlü'nden işitip rivayet eden Mesleme b. Muhalled'in *(radıyallahu anh)* bizzat kendisinden işitmek istemişti. Bunun için Mısır'a kadar gitti. Hz. Mesleme bu sırada Mısır vâliliği yapmaktaydı. Hz. Câbir, O'nun evine kadar gidip, devesinden dahi inmeyerek bu hadis-i şerifi kapıdan dinlemiş ve orada vakit kaybetmeden tekrar Medine'ye dönmüştür.[81]

Hz. Câbir, Şam ve Mısır'da bulunan sahâbîlerden hadis öğrenmeye gittiği zaman, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ait kutsî sözleri ve hatıraları dinlemek için halk etrafında toplanırdı.[82]

HZ. CÂBİR'İN EFENDİMİZ'İN ŞEFAATİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Talk b. Habîb anlatıyor: Câbir b. Abdullah *(radıyallahu anh)* ile karşılaşıncaya kadar şefaati en çok inkâr eden kimselerden biriydim. Ona, cehenneme girenlerin ebedî olarak orada kalacaklarına dair okuyabildiğim kadar âyet okudum. Bana dedi ki: "Ey Talk! Allah'ın kitabını benden daha çok okuduğunu ve Allah Resûlü'nün sünnetini benden daha iyi bildiğini iddia edebilir misin? Okuduğun âyetlerde, ebedî cehennemde kalacaklardan bahsedilmesi, müşrikler hakkındadır. Şefaate nâil olanlar ise, günahları sebebiyle azaba uğramış ve sonra da kurtarılmış olanlardır." dedi. Bu açıklamasından sonra Hz. Câbir, ellerini iki kulağına koyarak, "Eğer Allah Resûlü'nün 'Onlar cehenneme girdikten sonra oradan çıkacaklardır.' buyurduklarını duymamışsam bu kulaklarım sağır olsun. O günlerde biz, senin okuduğun bu âyetlerin tamamını okumaktaydık." buyurmuştu.

Kur'ân'da geçen, "Sana mahsus bir namaz olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur'ân oku, teheccüd namazı kıl. Böylece

---

80 Ebû Dâvud, Edeb 45
81 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:198
82 İbn Hacer, İsâbe, 1:213; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:307.

Rabbinin seni Makam-ı Mahmûd'a eriştireceğini umabilirsin." *(İsrâ, 17/79)* âyetindeki "Makâm-ı Mahmûd" ile Efendimiz'in şefaat makamı kastedilmiştir. Yüce Allah günahları sebebiyle bazılarını dilediği kadar cehennemde bırakacak ve yine dilediği zaman da oradan çıkaracaktır.[83]

83 İbn Hacer, İsâbe, 1:213; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:307.

4-RÂFİ’ B. MÂLİK EL-ACLÂN

Medine’de dünyaya gelen Râfî’ b. Mâlik el-Aclân’ın *(radıyallahu anh)* babası Mâlik b. Aclân b. Amr b. Âmir b. Züreyk; annesi, Mâviyye binti Aclân b. Zeyd’dir. İslâmiyet’ten önce, oldukça az sayıda okuma-yazma bilenlerden biri olan Mâlik *(radıyallahu anh)*, Hazreç kabilesinin önde gelen şahsiyetlerindendi.[84]

Daha önceleri şiir ve edebiyat ile meşgul olan Râfî’ b. Mâlik *(radıyallahu anh)* Peygamber Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile Akabe’de ilk buluştuğu sırada O’ndan Kur’ân dinlediği zaman çok etkilenmişti. Okunan Kur’ân daha önce dinlediği şiirlere benzemiyordu. Bütün Kâinatın Yaratıcısı, mutlak güç ve ilim sahibi Allah’tan Peygamber Efendimiz’e gelen eşsiz ilâhî hitap olan Kur’ân’ı okuma ve dinleme insan ruhunda ayrı bir güzellik meydana getiriyordu. Râfî’de, Kur’ân’ı dinler dinlemez ona gönül vermişti. Hz. Râfî’nin Medine’de Kur’ân okuması ve öğretmesi, tarih boyunca kendisinin şerefle anılmasını sağlayan hususlardan biridir.

Birinci Akabe Biati’ne katılan Râfî’ b. Mâlik, Medine’de İslâm’ın yayılması için çalışan arkadaşları gibi İslâm’ın tebliğinde ilklerden olma şerefine ulaşmıştır. Kendi ailesi ve çevresinde İslâm’ın yayılmasında etkili olan Râfî’ b. Mâlik’in iki oğlu Rifâa ve Hallâd da başta olmak üzere aile fertleri ve yakınları İkinci Akabe’de bulunma şerefine ulaşmışlardı.[85]

84 Kandehlevî, Hayâtü’s-sahabe, 3:49-50.
85 İbn Sa’d, Tabakât, 1:219; Zehebî, Tarihu’l-İslâm, 2:197.

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Mekke'de kendi kavmine yıllarca İslâm'ı anlatmış, sayıları az bir cemaat haricinde bu daveti kabul eden olmamıştı. Allah Resûlü, Medineli bahtiyar gençlerin Akabe'de kendisini dinler dinlemez İslâm'a girmelerine çok sevinmişti. Onların bu şekilde hakka ve gerçeğe kalplerini açmaları, Kur'ân'ın yeryüzüne yayılmasında yeni bir dönüm noktası idi. Râfî' b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, bir gün yanında oğlu Rifâa olduğu halde Mekke'de Allah Resûlü ile karşılaşmasını ve biat edişini anlatırken, "Bedir Savaşı'na katılamadım. Akabe Biatlerinde hazır bulunmam beni sevindirmeye yeter!"[86] diyerek biat günlerinin ne kadar değerli olduğunu ifade etmişti.

Yukarıdaki rivayetten anlaşılacağı üzere Bedir Savaşı'nın İslâmiyet'te özel bir yeri olduğu gibi, Akabe Biatlerinin de ayrı bir yeri vardır:

Akabe Biatlerinin ehemmiyetini kısaca şöyle ifade edebiliriz: Allah Resûlü Mekkelilerin inkârda diretmelerinden ashâbın, baskı ve işkence altında yaşamasından son derece müteessirdi ve Medineli gençlerle karşılaştığında, onlara hakikatleri anlatarak yardımlarını talep etmişti. Akabe Biatleri sırasında da Medineli Müslümanlar, Peygamber Efendimiz'in bu isteğini canla başla yerine getireceklerini ifade ettiler. Onların verdikleri bu teminat üzerine Allah Resûlü ve Mekke'deki ashâb Medine'ye hicret etmişlerdi. Bu tarihî hadiseden sonra da İslâmiyet, Arap Yarımadasının her tarafına hızla yayılmaya başlamıştı. Bu itibarla, İslâm'ın yayılmasında Akabe Biatleri'nin İslâm tebliğinde önemi oldukça büyüktür.

Hz. Râfî' gibi Bedir'e katılamamış olan Avf b. Mâlik *(radıyallahu anh)* de oğlu Abdullah'a, "Ben Akabe gecesinde İslâm'la müşerref olup ilk antlaşmayı yaptığımız esnada Resûlullah'la beraberdim. Ben Akabe'de hazır bulunmayı Bedir'de hazır bulunmaya değişmem, halk Bedir Gazâsını Akabe Biati'nden daha çok ansa da."[87] diyerek aynı duyguyu paylaşmıştır. Mekke ve civarında-

86 Buhârî, Meğazi 11

87 Buhârî, Menâkıb 23

ki kabilelerin Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Beni ve ashâbımı yurtlarınıza çağırın... Bizi himaye edin..." şeklindeki çağrısına karşı kulaklarını kapadıkları bir anda Avf b. Mâlik *(radıyallahu anh)* ve arkadaşlarının Akabe'de biat etmeleri çok yüce bir davranıştır.

Akabe'de, Allah Resûlü ve Mekkeli kardeşlerini Medine'ye davet eden Ensâr, hicret sonrasında onları yalnız bırakamazdı. Allah Resûlü'ne Akabe'de Muhacir kardeşlerini himaye edeceklerine dair söz vermişlerdi. Onlar, inançları uğruna mallarını ve barındıkları evlerini terk ederek yurtlarına gelen kardeşlerini evlerine davet ettiler ve onları himaye etmeye başladılar. Onların ne bir barınacak evleri ne de çalışıp ekmek parası kazanacakları bir işleri vardı. Ensâr, evlerini ve mallarını onlarla cömertçe paylaşmaya başlamıştı. Ensâr'ın bu yardımı karşısında Muhacirler, zaman geçtikçe "Başkalarına yük oluyoruz." düşüncesi ile üzülmeye başlamışlardı. Bu konuya köklü bir çözüm getiren Peygamber Efendimiz, Mescid-i Nebevî'nin İnşâsından sonra Hicret'in yedinci ayında (623) Enes b. Mâlik'in evinde bütün Müslümanları toplayarak 45 Ensâr ile 45 Muhacir'i birer birer kardeş ilân etmiş ve aralarında hukûkî bir bağ kurmuşlardı. Kur'ân bu büyük hadiseyi:

"(Muhacirler) O kimselerdir ki, iman edip hicret ettiler ve malları ve canları ile Allah yolunda mücadele ettiler. (Ensâr da) O kimselerdir ki bu Muhacirleri barındırıp onlara yardım ettiler. İşte bu Muhacirlerle Ensâr birbirlerinin velisidirler." *(Enfâl, 7/72)* âyetiyle anlatmaktadır.[88]

88 Özel olarak anlaşma ile kurulan bu kardeşlik, İslâm'ın yaymış olduğu manevi din kardeşliğinin getirdiği maddi-manevî yardımlaşmanın da ötesinde; kardeşlerden birinin ölümü hâlinde mirasından faydalanma hakkını getirmişti. Ancak, Bedir Savaşı sırasında inen bir âyette bu uygulama kaldırılarak, (Ahzâb: 6) mirastan faydalanmanın sadece aile fertleri ve akrabalar arasında (İbn Kesîr, Bidâye, 3:225-226) geçerli olduğu esası konulmuştur. Bu arada Muhacirlerin bir kısmı, Ensâr kardeşlerinin göstermiş oldukları bu centilmenlik ve olağanüstü davranış karşısında başkasına maddi yük olmamak için kısa zamanda Medine pazarında alış veriş yaparak para kazanmaya başlamışlardı (Zebîdî, Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 7:68)

Hicret'in ilk günlerinde Ensâr, Mekke'de mallarını bırakarak inançları uğrunda Medine'ye gelen Muhacir kardeşlerine çok samimi bir şekilde ve fedakârlık ölçülerinin ötesinde yardım etmişlerdir. Ebû Hureyre'nin bu konudaki rivayeti Ensâr'ın kardeşlik duygularını ve fedâkârlık

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, bu sırada Râfî’ b. Mâlik ile Said b. Zeyd’i *(radıyallahu anhumâ)* kardeş ilân etmişti.[89] Bu şekilde başlayan Mekke ile Medineli Müslümanlar arasındaki bu kardeşlik ilişkileri, tarihte bir benzerine daha rastlayamadığımız en büyük sosyal yardımlaşmanın örneğidir.

Râfî’ b. Mâlik, Bedir Savaşı’na katılamamıştı. Mekke’de yıllarca yaptıkları zulümler yetmiyormuş gibi, Medine’de de Müslümanların kanlarını akıtmak için saldırıya geçen müşriklere gereken dersi veren sahâbîler, önemli bir vazife yapmanın sevinci içindeydiler. Ensâr, Akabe’de, Allah Resûlü’ne uzanan elleri kırmak için gerekirse canlarını feda edeceklerine söz vermişti. Allah Resûlü’nün yolunda büyük fedakârlıkların sergilendiği Bedir’de bulunamayanlar da, müşriklerle ikinci bir savaşın yapılacağı günü sabırsızlıkla bekliyorlardı. Yüce Allah, onların bu durumunu Kur’ân’da, “Mü’minlerden öyle yiğitler vardır ki, Allah’a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat ettiler. Onlardan kimi (şehit oluncaya kadar Allah Resûlü’nün yolunda savaşacağına dair verdiği) adağını ödedi, canını verdi, kimi de şehitliği gözlemektedir. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler.” *(Ahzab, 33/23)* âyeti ile tasvir buyurmuştur.

Evet, Hz. Râfî’ ve arkadaşları, İslâm’ın yayılmasına engel olanları ortadan kaldırmak için yapılacak bir savaş haberini beklemeye başlamışlardı. Bedir Savaşı’nın üzerinden bir sene geçmek üzereydi. Bu savaşta, uğradıkları büyük yenilginin intikamını almak için Mekkeli müşriklerin Uhud’a doğru geldiği haberi Medine’ye ulaştı. Mübarek hayatları boyunca savaşlarda fazla kan akıtılmasına razı olmayan Allah Resûlü, Medine’den dışarı çıkmayıp şehrin içinden bir savunma savaşı yapmayı isti-

---

boyutunu göstermektedir. Ensâr, Allah Resûlü’ne gelerek, “-Ya Resûlallah! Hurmalıklarımızı bizimle muhâcîr kardeşlerimiz arasında taksim et.” demeleri üzerine, O, “Hayır, öyle olmaz, muhâcîrler de hurmalıklarınızda çalışsınlar. Bu şekilde meyvesini aranızda bölüşürsünüz.” diyerek, muhâcîrlerin de emekleri ile üretime katkıda bulunmalarını tavsiye etmiştir. (Zebîdî, Tecrîd-i Sarîh Tercümesi, 7: 77) Ensâr’ın bu davranışı Kur’ân’da:

“(Ensâr), kendileri çok şiddetli ihtiyaç içinde dahi olsalar, (Muhâcîrleri) nefislerine tercih ederler.” (Haşir, 59/9) ilâhî beyanı ile açıklanmıştır.

89 Asım Köksal, İslâm Tarihi, 8:111

yordu. Ancak, Bedir'e katılamayan gençler Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, düşman ile vuruşmak için onların karşısına Uhud'da çıkmak istediklerini haber verdiler. Râfî' b. Mâlik de bu kahramanlardan biri idi. Nihayet, iki taraf arasında şiddetle savaşın devam ettiği bir sırada Râfî' *(radıyallahu anh)* şehitlik mertebesine ulaştı.[90]

Akabe'de Allah Resûlü ile karşılaşarak iman eden Râfî', orada, söz verdiği üzere, Allah Resûlü'nün iman ve Kur'ân davasına sahip çıkmış, hicret sonrasında Mekkeli bir Muhacir kardeşini evinde barındırıp O'nu himaye ederek Allah yolunda bir hayat sürmeye çalışmıştı. Bu hayatın sonunda, yine Allah Resûlü'nün yolunda, İslâmiyet'i yok etmek isteyen müşriklere karşı verilen bir kavgada şehit düşmüştür.

Râfî' b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü'nden o ana kadar nâzil olmuş olan Kur'ân âyetlerini ezberlemiştir. O, Medine'ye döndüğü zaman bağlı bulunduğu Züreykoğulları mahallesinde yaptırmış olduğu mescitte Kur'ân okumuştur. Onun bu mescitte Yusuf Sûresi'ni okuduğu rivayet edilmektedir.[91]

90 İbn Sa'd, Tabakât, 3:622.

91 Ahmed Nedvi, Asrı saadet, 3:393

5-ABBÂS b. UBÂDE

İkinci Akabe Biati'nde Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medine'ye davet etmek üzere, yetmiş iki kadar bahtiyar, O'nun huzurunda bulunuyordu. Bu sırada Abbas b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, onlara şöyle seslenmişti: "İyi düşününüz! O'na gelecek tehlikelere göğüs geremeyecekseniz, kendisini Medine'ye davet etmekten şimdiden vazgeçiniz."

Abbas b. Ubâde'nin tahminleri doğru çıkmıştı. Efendimiz'le ve ashâbıyla savaşmak üzere Bedir'e gelen müşrikler, orada ağır bir yenilgiye düşünce, kin ve intikamları kendilerini Uhud'a getirmişti. Orada tehlikeli anlar yaşanırken ortaya atılan Abbas b. Ubâde şöyle diyordu:

"Eğer, biz Resûlullah'a gelen tehlikelere göğüs germezsek ve bu yüzden O'nun başına bir kötü hâl gelirse, Rabbimizin huzurunda ileri sürecek bir mazeretimiz bulunmaz."

Abbas b. Ubâde,[92] Efendimiz'i görüp iman etme şerefine nâil olan altı kişiden meydana gelen Akabe'nin ilk sahâbîlerinin eliyle İslâm'a girmiştir. O, İslâm'la şereflenmenin bir gereği olarak, iman eder etmez, Efendimiz'in davasına sahip çıkmayı hayatının en büyük gayesi hâline getirmişti. Bir müddet önce, kendisini İslâm ile tanıştıran kardeşleri, Allah Resûlü'nü görme şerefine nâil olmuşlardı. Onların Efendimiz'le Akabe'de tekrar buluşacaklarını haber alan Abbas b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, bu kutlu kervana katılarak, Mekke'ye gidip Peygamberimizi görme nimetine

92 Abbas b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar: İbn Abdilber, İstiâb, 2:810; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3:58-9; İbn Hacer, İsâbe, 2:271.

kavuşuyordu. Allah'ın emirlerini yerine getireceğine ve tebliğ davasına sahip çıkacağına dair Birinci Akabe'de Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* biat etme şerefine ulaşan Abbas b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Medine'de İslâm'ın yayılması için çalışan ilkler arasında yerini almıştı.

Yetmiş kadar hakikat aşığı insan, Peygamberliğin 13. senesinde, Medine'den büyük bir aşk ve iştiyak içerisinde çıkıp Allah Resûlü'ne biat için Mekke'ye geliyordu. İkinci Akabe Biati diye bilinen bu mutlu günde Ensâr, Efendimiz'i yurtlarına davet ederlerken Abbâs b. Ubâde'nin onlara yaptığı konuşma oldukça derin bir anlam ifade etmektedir. O, Allah Resûlü ve ashâbını Medine'ye davet etmişti. Bunun bir bedeli olabilirdi. Gözlerini Hakikat Güneşine kapayan niceleri, yıllarca Allah Resûlü'ne kin gütmüşlerdi. Yollarına gül kokulu ipek halılar serilmeye en lâyık insanın geçeceği yerlere dikenler koymuşlardı. İnsanın tüylerini ürperten çirkinlikleri Efendimiz'e reva görmüşlerdi. Kâinatın Efendisini Medine'ye davet etmek, gözü dönmüş can düşmanlarıyla karşı karşıya gelmek demekti. Bu düşünceler içinde Abbâs b. Ubâde arkadaşlarına:

"Ey cemaat! Siz bu Zât'a niçin biat ettiğinizi biliyor musunuz?" dedi. Onlar da,

"Evet, biliyoruz." cevabını verdiler. Bunun üzerine şu konuşmayı yaptı:

"Arkadaşlar! Biliniz ki! Siz, O'na biat ederken, gerekirse bütün insanlarla savaşmayı göze alacaksınız. Eğer, sizler, düşmanlarla karşılaşıp mallarınız telef olur ve önde gelenleriniz öldürülürse, O'na yardım edemeyecekseniz ve kendisini düşmanlarının eline bırakacaksanız; Allah'a yemin ederim ki, bu haliniz, sizin için dünya ve ahirette yüz karası olacaktır...

İyi düşününüz! O'na gelecek tehlikelere göğüs geremeyecekseniz, kendisini Medine'ye davet etmekten şimdiden vazgeçiniz. Sizler, Efendimiz'e söz verip yurtlarınıza davet ederken O'nu barındırmaya ve düşmanlarından korumaya güç yetireceğinize

güveniyorsanız, şimdi verdiğiniz söze bağlı kalacağınızı aklınızdan çıkarmayın. Vallahi bu, dünyanız ve ahiretiniz için daha hayırlıdır."

Abbas b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* uyarı mahiyetinde olan bu konuşması üzerine Ensâr:

"Mallarımızın yok olması ve önde gelenlerimizin öldürülmesi pahasına da olsa, bizler, kendisini *(sallallahu aleyhi ve sellem)* himaye edeceğiz. O'na verdiğimiz sözü yerine getireceğiz." dedi.

Es'ad b. Zürâre başta olmak üzere, Hz. Abbas b. Ubâde'nin sözlerine benzer konuşmalarla, Efendimiz ve Mekke'deki ashâb için teminat veriliyordu.

Öldürülmeleri pahasına da olsa, verilen söze bağlı kalacaklarını ifade eden konuşmalarından sonra Efendimiz'e biate başlandı. Onlar teker teker Allah Resûlü'nün mübarek elini sıkarak biat ettiler. Biat merasimi bitince Abbâs b. Ubâde *(radıyallahu anh)* Allah Resûlü'nün huzuruna gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak din ve Kitap'la gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer arzu ederseniz ve emrederseniz, sizlere düşmanlık yapan Mina'daki müşrikleri yarın kılıçtan geçiririz." deyince Peygamber Efendimiz, "Biz, bununla emir olunmadık." buyurarak Müslümanların şiddet yollarını kullanmamaları gerektiği dersini vermişlerdi.

Mekkeli müşrikler yıllardan beri, insanları Allah'a giden yoldan alıkoymaya çalışıyorlar, Allah Resûlü'nü bir gölge gibi takip ederek O'na ve Müslümanlara kötülük yapmaya gayret ediyorlardı. Efendimiz, Müslümanları böyle bir tehlikeden korumak için Akabe'deki biatin, gecenin yarısında yapılmasını istemişti. Müslümanların maruz kaldıkları bu durumu içine sindiremeyen Abbâs b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, müşriklere hadlerini bildirmek ve zulümlerinden caydıracak bir ders vermek için kararlıydı. Ama, Allah Resûlü, kabalık yapanlara kabalık ile karşılık vermeye de razı olmamışlardı...

Biat merasiminin tamamlanmasından sonra Ensâr, Medine'ye dönmeye başlamıştı. Onların sevinçlerini tarife imkân yoktu. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâbını Medine'ye davet etmişlerdi. Allah Resûlü'ne kavuşacaklarından çok sevinçli idiler. Bunun için üç-beş ay beklemek gerekiyordu. Ama bu bekleyişe dayanamayan biri vardı. Abbâs b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Medine'ye dönerek Allah Resûlü'nün teşrif edeceği günü bekleyemeyeceğinin farkında idi. Zaten, bir sene önceki Akabe'den o güne kadar Kâinatın Efendisi'nden ayrı kalmak ona çok acı gelmişti... Bir anda kararını vererek, Mekke'de Allah Resûlü'nün çevresinde kalacağını arkadaşlarına haber verdi.

Abbâs b. Ubâde artık, Efendimiz'in civarında yaşıyor, doya doya O'nun Nur çeşmesinden kevser içiyordu. Bu arada da, Allah Resûlü, Mekkeli Müslümanların Medine'ye hicretlerine izin vermişti. Günler ilerlerken, bir gün Efendimiz de, Medine'ye hicret ediverdi. Abbâs b. Ubâde, bu defa da Mekke'de sevgiliden ayrı kalmıştı. Bu ayrılığa dayamayınca da, Medine'nin yollarına düşerek Sevgilinin bulunduğu yere ulaştı. Böylece Abbâs b. Ubâde de Muhacirlerden olma şerefini kazanıyorlardı.

Abbâs b. Ubâde baba ocağına, kendi yurduna gelmişti. Burada evi ve bahçeleri vardı. Akabe'de Allah Resûlü'ne verdiği sözü hiç unutmamıştı. Mekke'den inançları uğruna evlerini ve mallarını bırakarak hicret eden kardeşlerinin ihtiyaç içinde olduklarını biliyordu ve bütün Ensâr gibi O da Mekkeli Muhacir kardeşlerine yardıma başladı. Bir müddet sonra Allah Resûlü Ensâr ile Muhacirleri teker teker kardeş ilân ederken Abbâs b. Ubâde'yi de Osman b. Maz'un ile kardeş yapmışlardır.

Mekke döneminde ilk Müslümanlar, Erkam b. Erkam'ın evinde toplanarak Peygamber Efendimiz'le buluşmanın zevkini yaşıyorlar ve O'na nâzil olan âyetleri burada öğreniyorlardı. Hicret'ten kısa bir süre sonra inşa edilen Mescid-i Nebevî'ye bitişik üstü örtülü, etrafı açık bir gölgelik, "Suffe" adı verilen bir okul yapılmıştı. Burada ders gören yatılı ve gündüzlü öğrencilere de "Ashâb-ı Suffe" denilmekteydi. İlmin kaynağı, Yüce Allah'ın

gönderdiği vahiy; Peygamber Efendimiz de bu okulunun başmuallimi idi. Allah Resûlü'nün Kur'ân hakikatleriyle etrafını nurlandırdığı bir yerde, Abbâs b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* Sevgilisinden uzak kalması düşünülemezdi. O, Allah Resûlü'nden ayrı kalmaya dayanamadığı için daha önce de Mekke'ye hicret etmemiş miydi? Bu sebepten Abbâs b. Ubâde, mümkün oldukça ziraat ve ticaret gibi işleri bir tarafa bırakıp[93] Suffe okulunda yetişen talebeler arasında yerini almıştı.

Hicret'in ikinci senesinde Allah Resûlü Mekkeli müşriklerin Müslümanlara karşı savaş hazırlıklarına giriştiklerini haber almıştı. Savaşın masrafları da, Mekkelilerin Şam'a gönderdikleri bir ticaret kervanının kazancı ile karşılanacaktı. Ticaret kervanının yönünü değiştirmek amacıyla Allah Resûlü 313 kadar sahâbîyle Medine'den yola çıkmıştı. Zaten, Allah Resûlü ile yola çıkan sahâbîler savaş için gerekli ok ve mızrak almamışlar ve zırhlarını giymemişlerdi. Bedir adı verilen bölgeye gelen Müslümanlar birden müşrikler ile karşılaşarak kendilerini savaşın içinde buldular. Gerekli silaha ve yeterli malzemeye sahip olmadıklarından, Medine'deki sahabîlerden bazıları bu sefere katılmamıştı. Abbâs b. Ubâde *(radıyallahu anh)* da, bunlardan biri idi.

Ensâr ve Muhacir, Allah Resûlü'ne kılıç çeken müşriklere karşı Bedir'de savaşırken asil bir ruhun ve yıkılmaz bir birlikteliğin kanıtıydılar. Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* uzanan

93 Suffe Okulu'nun yeme-içme masrafları Peygamber Efendimiz tarafından karşılanmaktaydı. Bu arada Suffe öğrencilerinin fırsat buldukça ok, yay ve benzerî eşya yaparak veya gerektiğinde sırtlarında odun taşıyıp satarak elde ettikleri maddi imkânlarla geçimlerini yürütmeye çalıştıkları bildirilmiştir. Suffe Ehli bu dar gelirleri ile birlikte; ilmî şahsiyetlerini ve vakarlarını korumakta çok titiz davranmışlardır. Enes b. Mâlik, Suffe'de barınan ve ders gören talebelerin 70 kişi civarında olduğunu belirterek onların günlük programlarını şöyle anlatmıştır:

"Suffe Ehli, gece hocalarının yanına gidip, sabaha kadar ders müzâkere ederlerdi. Sabah olunca gücü kuvveti yerinde olanlar, içme suyu taşır ve odun toplarlardı. Bazıları da koyun ve deve gibi hayvan besleyip satarak geçimini temin ederdi. İçlerinden bir kısmı, fizikî ve maddi gücü olmadığı için gelen zekât yardımları ile ihtiyaçlarını karşılardı."

Hayatlarını tamamen Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ilme vakfeden bu insanlar, para kazanmaya fırsat bulamadıkları ve burada elde ettiği bilgilerle insanların hizmetinde koşacakları için başkalarından gelecek maddi yardıma hak kazanmaktaydılar. Kur'ân'da da ilimle uğraşanların varlıklı insanların mallarında hakları olduğu ve zekâta da lâyık oldukları bildirilmiştir. (Tevbe 9/60)

çirkin elleri kırmaya muvaffak olan sahâbîler, aralarından bazı arkadaşlarının şehit olmasına rağmen çok sevinçli idiler. Ancak, bu savaşa katılamayanların içi yanıyordu. Nasıl olur da, Allah Resûlü’ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* kastetmek isteyen müşriklere karşı verilen bir kavgada bulunamamışlardı. Bu düşünceler onların içini kemirirken, birden müşriklerin Bedir’deki yenilginin intikamını almak için Müslümanlara karşı savaşmak üzere harekete geçtiklerini haber aldılar. Bedir Savaşı’na katılamayanlar, aradıkları fırsatı yakaladıklarına çok seviniyorlardı… Bedir’e katılamayan Enes b. Nadr ve Abbâs b. Ubâde *(radıyallahu anh)* gibi sahabîler, bu savaşın acısını çıkarırcasına Uhud’da düşman saflarına kahramanca daldılar. Büyük muvaffakiyetler elde ettiler.

Savaş, Allah Resûlü ve arkadaşlarının üstünlüğü ile devam ediyordu. Müşrikler kaçmaya başlamıştı. Savaş öncesinde Efendimiz, düşmanın gelmesinden endişe ettiği bir tepeye okçular yerleştirmişti. Bu tepedeki okçular Müşriklerin kaçmaya başladığını görünce, onları takibe koyuldular. Okçuların nöbet yerlerinden ayrıldığını gören düşman ordusu, o tepeden geçerek Müslümanları sıkıştırmaya başladı. İslâm ordusu savaştaki üstünlüğünü kaybetmiş ve asker dağılmıştı. Ancak az miktarda sahâbî Allah Resûlü etrafında düşmana karşı savaşıyordu. Tam bu sırada, Abbas b. Ubâde, Harice b. Zeyd ve Evs b. Erkam, arkadaşlarına seslenerek

“Ey Müslümanlar! Allah’a yemin ederim ki, uğradığınız musibet Peygamber Efendimiz’in emrine aykırı hareket etmenizin neticesidir. Efendimiz, sabır ve sebat ederseniz, Allah’ın yardımının sizinle beraber olacağını vaad etmişti.” dedi. Abbas b. Ubâde *(radıyallahu anh)* başındaki miğferi ve sırtındaki zırhını çıkarıp arkadaşlarına, “Eğer, biz Resûlullah’ın önünde savaşmayız da, O’nun başına bir kötü hâl gelirse, Rabbimizin huzurunda ileri sürecek bir mazeretimiz bulunmaz.” dedi. Hz. Zeyd de onun bu sözünü tasdik etti. Daha sonra üçü birden yalın kılıç müşriklerin arasına daldılar. Tehlikelere aldırış etmeden müşriklere kılıç sallıyorlardı. Bu arada Abbas *(radıyallahu anh)* da iki derin kılıç

yarası aldı. Diğer iki arkadaşı da yaralandı. Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* korumak için kendilerine gelecek tehlikeleri hiçe sayan bu üç kahraman şehitlik mertebesine ulaşmışlardı.

Abbas b. Ubâde'nin ve diğer fedakâr arkadaşlarının hayatlarını Allah Resûlü'nün yolunda feda etmesi ile Uhud Savaşı'nın sonunda müşrikler perişan olmuşlardı. Uhud'dan sonra da Peygamber Efendimiz'in bayrağı hiç yere düşmedi. Çok geçmeden de, İslâm'a ve Müslümanlara düşmanlık yapanların çoğu iman dairesine girdi.

6-EBU'L-HEYSEM MÂLİK B. TEYYİHÂN

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* peygamberliğinden önceki dönemde İlahî nurdan mahrum cahiliye toplumu, insana yakışmayacak tavırlar sergilemekten geri kalmıyordu. İnsanlar, Yüce Allah'a secde etmek yerine, el ile yaptıkları putlara tapıyorlar, güçlüler ezebildiklerine zulüm ediyorlardı. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek, leş yemek gibi insan şerefine aykırı hareketlerde bulunuyorlardı. Böylesine karanlık bir dönemde vicdanları aydınlık insanlar da yok değildi. Sayıları az da olsa, putlara tapmaktan nefret eden, leş yemeyen, içkiden kaçınan ve vicdanlarında duyabildikleri kadarıyla Allah'a dua eden ve ibadetlere yaklaşmaya çalışan bahtiyarlar vardı. Ebu'l-Heysem de bunlardan biri idi. Babası, Mâlik oğlu Teyyihân; annesi, Atik kızı Leylâ'dır.[94]

Peygamber Efendimiz'in nurunun Medine'ye henüz ulaşmadığı günlerdi... Es'ad b. Zürâre ile Ebu'l-Heysem, putların ibadete lâyık olmadığını anlattıkları, eşi ve ortağı olmayan bir yaratıcının varlığından bahsettikleri bir hak sohbeti yapıyorlar, vicdanlarda en büyük hakikatin bulunmasına vesile olmaya çalışıyorlardı. Günler böylece geçip giderken Es'ad b. Zürâre, bir gün Akabe'de Hakikat Güneşi'ni buluvermişti. Allah Resûlü'ne iman ederken senelerden beri peşinde koştuğu yüce hakikati bulmanın sevincini yaşıyordu. Medine'ye gelir gelmez de, bu kutlu haberi can dostu Ebu'l-Heysem'e anlatıverdi. Bu akıllı insan da,

94 Ebu'l-Heysem'in *(radıyallahu anh)* hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar: İbn Sa'd, Tabakât, 1:218; 3:447, 608; İbn Abdilber, İstiâb, 4:1773; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:323; İbn Hacer, İsâbe, 1:34

yıllardan beri vicdanında duymaya çalıştığı, ancak, rehberini bulamadığı için tam olarak bilemediği Yüce Allah ve O'nun şerefli Elçisi, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hakkındaki bilgileri duyunca çok heyecanlanmıştı. Nimetleri ile kendini tanıtan Yüce Allah'ın ilâhî gerçekleri öğretecek bir peygamberi göndermemesi de düşünülemezdi. Aldığı sevindirici haberler üzerine Ebu'l-Heysem *(radıyallahu anh)*, "Ben de, O'nun Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ederim." diyerek Müslüman olduğunu ilân etmiştir.

Medine'de Allah'ın ve Resûlü'nün adı günden güne yayılmaktaydı. Nübüvvetin 12. senesinde Akabe'de Allah Resûlü ile buluşmak üzere Mekke'ye giden on iki kişilik bahtiyar heyet arasına Ebu'l-Heysem de *(radıyallahu anh)* katıldı. O, bu kutlu buluşma sırasında arkadaşları ile birlikte Allah Resûlü'ne biat ederken kendilerine itaat edeceğine, tebliğ davasına sahip çıkacağına dair söz vermişti. Biat sonrasında Medine'ye gelen Ebu'l-Heysem, Efendimiz'le yeniden buluşacağı günü hasretle beklemeye başlamıştı. Nihayet, hac mevsimi gelince yetmiş kadar mü'min kardeşiyle Mekke'ye Allah Resûlü ile buluşmak üzere yola çıktı.

İKİNCİ AKABE BİATİ'NDE EBU'L-HEYSEM

Tek gayeleri Efendimiz'e bağlı kalmak, O'na ve ashâbına gelecek tehlikelere karşı koymak olan Ensâr, aralarında Ebu'l-Heysem ve arkadaşları da olduğu hâlde, Allah Resûlü'nü Medine'ye davet etmek ve O'na biat etmek üzere Akabe'ye gelmişti. Onlar, Peygamber Efendimiz ile biate başlamadan önce Ebu'l-Heysem arkadaşlarına hitaben yaptığı konuşmada:

"Ey kavmim! Bu Zat, Allah'ın Resûlü'dür. Ben, O'nun hak ve doğru sözlü olduğuna şehadet ediyorum. O, bugün Allah'ın mukaddes beldesi Kâbe ve civarında akrabalarının himayesi altında emniyet içinde bulunmaktadır. Şunu iyi bilin ki, O'nu alıp yurdunuza götürdüğünüz zaman bundan dolayı bütün Araplar birlik hâline gelip sizi oka tutacaklardır. Allah yolunda savaşırken mal, eş ve çocuklarınızı kaybetmeyi göze alıyorsanız, kendisini yurdunuza davet ediniz. O'nun yolunda tehlikeleri göze almak

can, mal, eş ve çocuklarınızdan daha hayırlıdır. Çünkü O, Allah'ın gerçek Resûlüdür. Eğer, ileride O'na yardım etmekten korkuyorsanız, şimdiden bu işten vazgeçiniz. Eğer kendilerini yurdunuza götürdükten sonra, onu düşmanları karşısında yardımsız bırakacak olursanız, muhakkak ki, üstünüze bela gelir." dedi.

O'nun bu sözleri üzerine Ensâr, itaat edip teminat verdiler ve Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek elini sıkarak biate başladılar. Efendimiz'e ilk biat etme şerefi de, Ebu'l-Heysem'e *(radıyallahu anh)* nasip olmuştu.

Allah Resûlü Ensâr'ın bu biati üzerine Medine'ye davet edilmişti. Böylece Müslümanlar, Mekke'de müşriklerin zulmünden kurtulmuş olacaklardı. Efendimiz'in bundan böyle Medine'de yerleşmiş olması Ensâr için son derece sevindirici bir durumdu. Ama bir gün Mekke'deki müşrik problemi sona erdiği ve Hakk'ın sesinin yükseldiği zaman durum ne olacaktı. Allah Resûlü yeniden Mekke'ye, eski yurduna gidecek miydi? Bu durumdan endişelenen Ebu'l-Heysem *(radıyallahu anh)* biat sırasında:

"Ey Allah'ın Resûlü! Yahudilerle aramızda (müşterek düşmanlarımıza karşı) ittifak anlaşmaları bulunmaktadır. Sizin ile birlikte olduğumuzda bu anlaşmaları tanımamış olacağız. Allah'ın yardımı ile tebliğ davanızda başarıya ulaştıktan sonra, bizi bırakıp, tekrar kavminizin yanına dönmeyi düşünür müsünüz?" dedi.

Bunun üzerine, Efendimiz de tebessüm ederek:

"Hayır! Sonuna kadar sizinle beraberim. Sizi hiçbir zaman yardımsız da bırakmam. Sizin savaştığınız kimselerle, savaşır; barıştıklarınızla barış yaparım." buyurdular.

İkinci Akabe Biati'nden birkaç ay sonra, Mekke'deki mü'minler Medine'ye hicret etmeye başlamıştı. Ensâr, Mekke'de kardeşlerinin çektikleri sıkıntılardan kurtulmalarına seviniyorlardı. Bütün gözler sabırsızlıkla Efendimiz'in Medine'ye hicret edeceği günü bekliyordu. Nihayet beklenen gün gelmiş; Fahr-ı Kâinat, Medine üzerine bir ay gibi doğmuştu. Hicret'ten sonra

Ensâr, Muhacir kardeşlerini himayelerine alırken Allah Resûlü, Muhacirlerden Osman b. Maz'un'u *(radıyallahu anh)* Ebu'l-Heysem *(radıyallahu anh)* ile kardeş ilân etmişti.

Bedir başta olmak üzere, Allah Resûlü ile birlikte bütün savaşlara katılan Ebu'l Heysem, Rıdvan Biati'nde de bulunmuştur. Hicret'in altıncı yılında Medine'deki mü'minler hac ibadetlerini yerine getirmek üzere Mekke'ye giderlerken, Hudeybiye isimli mevkide müşriklerle karşılaştılar. Allah Resûlü tarafından Mekkelilere elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın öldürüldüğüne dair acı haber Efendimiz'e ulaşınca "Onlarla savaşmadan buradan ayrılmayız." dediler. Bunun üzerine 1400 kadar sahâbî coşarak, hayatları pahasına da olsa Allah Resûlü ile birlikte savaşacaklarına dair biat ettiler. Saadet Asrı'nda meydana gelen Rıdvan Biati'nin öneminden dolayı Yüce Allah, Efendimiz'e, "And olsun ki (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, mü'minlerden razı olmuştur." *(Fetih, 48/18)* âyetini indirerek oradaki sahâbîlerin değerini yücelttiğini müjdelemişti. Rıdvan biatinde bulunan Ebu'l-Heysem *(radıyallahu anh)* da, Yüce Allah'ın bu müjdesine nâil olmuştu.

Allah Resûlü'nün ahirete irtihâlinden sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde onların istişare meclislerinde bulunan Ebu'l-Heysem hayatlarını Medine'de ilim ve fazilet neşri ile geçirmişlerdir.

Allah muhacir aşırı muhabbeti ve sevgisi olan Ebu'l-Heysem Mâlik et-Teyyehân *(radıyallahu anh)* Hz. Ömer devrinde Efendisi'ne yakın bir yerde, Medine'de vefat etmiştir.

EBU'L-HEYSEM'İN ALLAH RESÛLÜ'NE AİT TATLI HATIRALARI

Ashâb, Allah Resûlü'nün nur cemâlini görüyor ve ahlâkın en yücesi ile süslenmiş yüksek şahsiyetini gözlemliyorlardı. Bütün bunlar sahâbîler üzerinde son derece etkili olmuştu. Bu bakımdan, sahâbîler Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* canlarından, çocuklarından, eşlerinden ve dünyaya ait bütün değerlerin-

den üstün tutuyorlardı. Bu gerçek, sahabînin hayatına değişik yönleri ile yansımaktaydı. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sahâbîlerin evlerinde en sevimli insandı. Bu bakımdan evlerde en fazla, Efendimiz'in güzel sözleri ve davranışları dile getirilirdi. Bir insanın evinde en çok değer verilen ve hakkında konuşulan şahsın kim olduğunu evlerdeki çocuklardan öğrenmek mümkün. Ebu'l-Heysem'in saadet hanesinde yaşanan şu hadise bunun en canlı örneğidir:

İslâm'ın binbir çile ile yayıldığı günlerde, Allah Resûlü'nün elinde herhangi bir maddi varlık yoktu. Peygamberliğinin ilk senelerinde Mekke ulularına Allah'ı anlatabilmek için ziyafetler vermişlerdi. Böylece serveti tükenen Allah Resûlü, elindeki yiyeceği de muhtaç ashâbına dağıtırdı. Bu sebepten, günlerce aç kaldıkları da olurdu. Yine bir gece yarısı Allah Resûlü, şiddetli açlıktan ızdırap çeker hâle gelmişti... Mübarek evinden çıktı, bir tarafa doğru yürümeye başladı. Biraz sonra da karşıdan birilerinin geldiğini hissetti. Dikkatini oraya çevirdi, tanımıştı... Bu, hayatının hiçbir anında O'ndan ayrılmayan bahtiyar insan Hz. Ebû Bekir'di. İki dost selâmlaştı. Allah Resûlü, "Ey Ebû Bekir! Gecenin bu vaktinde seni dışarıya çıkaran nedir?" dediler. Ebû Bekir *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü'nü görünce derdini unutuvermiş ve sorulan soruya cevap verme yerine, "Anam babam Sana feda olsun Yâ Resûlallah, Sen niye çıktın?" demişti. Fahr-ı Kâinat, durumunu anlattılar. Tam bu esnada bir karartı daha belirmişti. Belli ki bu uzun boylu, görkemli insan Ömer'di *(radıyallahu anh)*, Söz Sultanı Efendimiz, Ömer'e de *(radıyallahu anh)* niçin oralarda dolaştığını sordu. O da, aynı cevabı verdi, "Açlık, Ey Allah'ın Resûlü, açlık beni dışarıya çıkardı." dedi.

Efendimiz'in hatırına, Ebu'l- Heysem geldi. Evi o taraflardaydı. Gündüz de onu bağında görmüştü. Ebu'l- Heysem, hiç olmazsa onlara hurma ikram eder ve açlıklarını yatıştırırlardı. "Gelin Ebu'l-Heysem'e gidelim." dediler. Ebu'l- Heysem'in *(radıyallahu anh)* evine vardılar. Ebu'l- Heysem *(radıyallahu anh)* ve hanımı uyuyordu. Evde, bir de küçük çocukları vardı. Yaşı, beş veya altıydı.

Önce kapıyı Hz. Ömer *(radıyallahu anh)* çaldı. O gür sesiyle "Ya Ebe'l- Heysem!" diye seslendi. Ebu'l- Heysem *(radıyallahu anh)* ve hanımı bu sesi duyamamıştı. Fakat, yatağında mışıl mışıl uyuyan o yavru, birden yatağından fırladı;"Baba kalk! Ömer geldi!" dedi. Ebu'l- Heysem *(radıyallahu anh)*, çocuğunun rüya gördüğünü sandı. "Yat oğlum, gecenin yarısı, bu vakitte burada Ömer'in işi ne!" deyince çocuk yattı. Kapı açılmayınca, bu defa da o narin sesli Ebû Bekir *(radıyallahu anh)*, gelip seslendi: "Yâ Ebe'l- Heysem!" Çocuk yine fırladı, kalktı ve "Baba! Ebû Bekir geldi!" diye bağırdı. Babası onu tekrar yatırdı. Son ses, sesi soluğu cenazeleri dahi dirilten Allah Resûlü'ne aitti. O, "Ya Ebe'l- Heysem!" diye seslenince, çocuk, yerinden bir ok gibi fırlayıp kapıyı açarak, "Baba kalk, Resûlullah geldi!" diyordu. Ebu'l- Heysem *(radıyallahu anh)*, neye uğradığını şaşırmıştı. Hemen kapıya koştu. Gözlerine inanamıyordu. Gecenin bu saatinde, hanesine, Sultanlar Sultanı nüzûl etmişti. Hemen onları içeri aldı. Gidip bir oğlak boğazladı. Bu şeref, insana hayatta belki bir kere nasip olurdu. Hayatının en sevinçli anını yaşıyordu. Canını bile sofraya koysa azdı. Hurma getirdi, süt getirdi, et getirdi ve bu aziz misafirlerine ikram etti...[95]

Ebu'l-Heysem'in oğlunun sergilemiş olduğu bu tablo oldukça ibret vericidir... Ebu'l-Heysem, Allah Resûlü'ne gönül verip kendisini tanıdığı gibi bunu oğluna da öğretmişti; hatta gecenin ilerleyen saatlerinde evlerine gelen bu şeref misafirlerinin üçüncü kapıyı çalarken kibar bir şekilde tıklatılmasından, bahtiyar çocuk Allah Resûlü'nün teşrif buyurduklarını anlamakta gecikmemişti. Ebu'l-Heysem *(radıyallahu anh)*'ın Allah Resûlü'ne göstermiş olduğu derin muhabbet, oğluna da yansımaktaydı...

---

95 Müslim, Eşribe, 40

7-KUTBE B. ÂMİR

Bedir Savaşı'nın başladığı sırada, düşman safları önüne bir taş dikip, "Bu taş buradan kalkmadıkça ben de kaçmayacağım." diyerek Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yolunda müşriklerle savaştan bir adım geri atmayacağını ilân eden bir kahraman vardı. Hayatını Peygamber Efendimiz'in davası yolunda feda etmede kararlı olan bu zat, Kutbe b. Âmir b. Hadîde *(radıyallahu anh)* idi. Onun bu kahramanlığı ve kararlılığı Akabe biatlerinde Allah Resûlü'ne vermiş olduğu şeref sözü sebebiyleydi.

Hz. Kutbe'nin babası, Âmir b. Hadîde b. Amr; annesi, Zeyneb binti Amr b. Sinân olup Ebû Zeyd künyesi ile de tanınmaktadır. Medineli Müslümanlardan Allah Resûlü ile Akabe'de tanışarak iman eden ilklerden olma şerefine ulaşmış olan Kutbe b. Âmir *(radıyallahu anh)*, Medine'de İslâm'ın bütün insanlara duyurulması için gayret gösteren hakikat erlerinin öncülerindendir.[96]

Birinci ve İkinci Akabe'de de bulunan Kutbe b. Âmir *(radıyallahu anh)*, Peygamberimizle birlikte bütün savaşlara katılmış ve Kur'ân'ın yeryüzünde yayılmasına engel olanlara karşı verilen mücadelede büyük kahramanlıklar göstermiştir. Ama -ne yazık ki-, Allah Resûlü'ne gönülden bağlı bulunan bu şanlı sahâbînin hayat hikayesine dair kaynaklarda oldukça az bilgi bulunmaktadır. İman ve Kur'ân davası yolunda büyük bir aşk ve azimle koşmuş ve bu uğurda hayatlarını feda etmiş, ancak isimlerini bilemediğimiz niceleri gibi, Kutbe b. Âmir'in hayatında da, eserlere

96 Kutbe b. Âmir'in hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar: İbn Sa'd, Tabakât, 1:219 ; 3:578-579; İbn Abdilber, İstiâb, 3: 1282; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:406.

sığmayacak kadar muhteşem tablolar bulunduğu muhakkaktır. Zira, onun Uhud Savaşı'nda Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* korumak için dokuz yerinden yara alacak kadar cansiperane mücadele etmiş olması, samimiyetini ortaya koymaktadır.

Allah Resûlü'nün sahâbîleri arasında en iyi ok atanlardan biri olmasıyla tanınan Kutbe b. Âmir *(radıyallahu anh)*, Mekke'nin fethinde, bağlı bulunduğu Selemeoğulları kabilesinin başında bayrak taşımıştır.

Kutbe b. Âmir'in *(radıyallahu anh)* Akabe'de bulunması, Bedir ve Uhud'da Efendimiz'in önünde sıkıntılara göğüs germesi, ciltler dolusu eserlere konu olacak kahramanlık ve fedakârlık örnekleridir. Kur'ân'da Ensâr'dan bahseden birkaç âyette, "Onlar Allah'ın Resûlü'ne yardım ettiler." buyuran Yüce Allah, "İman edip, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onlara kucak açıp yardım eden Ensâr var ya, işte gerçek mü'minler bunlardır. Bunlara bir mağfiret ve pek değerli bir nasib vardır."[97] fermanıyla onlardan sitayişle bahsetmektedir.

Hz. Osman zamanında vefat eden Kutbe b. Âmir *(radıyallahu anh)*, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde, tebliğ davası yolunda koşan diğer sahâbîler gibi, Kur'ân hizmeti uğrunda mücadele vermiştir.

97 Enfâl, 8/74; A'raf, 7/157; Tevbe, 9/40.

8-MUÂZ B. HÂRİS B. RIFÂ'A (İBN AFRÂ)

Hz. Muâz, İslâm tarihinde babasına nispetle, Hâris'in oğlu diye anılmaktan ziyade annesi Hz. Afrâ'nın oğlu (Muâz b. Afrâ) diye anılmıştır. Bu münasebetle, Hz. Afrâ'yı daha yakından tanımak için Uhud'u hatırlamak gerekir; Afrâ Hanım *(radıyallahu anhâ)*, bu savaşta, oğullarını, kocasını, kardeşini şehit verdikten sonra, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hayatta olduğunu öğrenince, "Artık, bütün musibetler benim için çok basit kalır." sözleriyle sevincini ortaya koymuştu. Onun bu fedakârlığını bayraklaştıran sahabî, oğulları Avf, Muavviz ve Râfia'yı kendisine nispet ederek, onun adıyla anmışlardır.[98]

İlk Akabe Buluşması'nda Efendimiz'e iman eden Afv b. Afrâ *(radıyallahu anh)* Mekke'den öğrenip getirdiği Kur'ân hakikatlerini ailesi içinde yayarken, Muâz b. Afrâ da annesi ve kardeşleriyle birlikte İslâm'a girmek şerefine ulaşmıştı.

Hz. Muâz, Müslüman olur olmaz, Allah Resûlü'ne ulaşma arzusuyla yanmaya başlamıştı. Çok geçmeden, hac mevsimi geldiğinde on bir bahtiyar Medineliyle birlikte Efendimiz'e biat etmek üzere Mekke'ye gitmişti. Birinci Akabe'de Allah Resûlü'nü görüp O'na biat eden Muâz b. Afrâ *(radıyallahu anh)*, genç yaşında iken Kur'ân'ı neşretme gibi büyük bir davayı üstlenmişti.

İkinci Akabe Biati'nde de Allah Resûlü'nün davasına sahip olacağına dair söz veren Muâz b. Afrâ *(radıyallahu anh)*, hayatı boyunca ahdine bağlı kalmıştır.

98 Hz. Muâz'ın hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar: İbn Sa'd, Tabakât, 3:491-492 İbn Abdilber, İstiâb, 3:2451; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:495-406; Zehebî, Siyer, 5:258

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medine'ye hicretleri, diğer sahâbîler gibi Hz. Muâz b. Afrâ için de hayatının en mutlu anı olmuştur. Artık, Allah Resûlü aralarında olacaktı. O'nun manevi atmosferi altında yaşayacaklardı. Mescid-i Nebevi inşa edildikten sonra Efendiler Efendisi ile namazlarda buluşuyorlardı. Hz. Muâz b. Hâris, bu arada, imanları uğruna maddi varlıklarını Mekke'de bırakan Muhacir kardeşlerinin ihtiyaçlarıyla ilgileniyor, onları evinde barındırıyordu. O, Efendimiz'in emirleriyle Hz. Mâmer ile kardeş olmuştu.

MUÂZ B. HÂRİS'İN EBÛ CEHİL'İ ÖLDÜRMESİ

Mekke'de yıllarca, kıyıda köşede yakaladıkları savunmasız Müslümanların çoğunu bayıltıncaya kadar döven, onlara işkence eden müşrikler, Allah Resûlü ve ashâbıyla savaşmak üzere Bedir'e gelmişlerdi. Bu durumu bir fırsat olarak gören sahâbîler, kendilerine karşı kin ve düşmanlıktan başka bir şey düşünmeyen müşriklere gereken dersi vermeye karar vermişler, onların karşısına kahramanca dikilmişlerdi.

Müslümanlara kötülük yapmak üzere Bedir'e gelmiş müşrikler arasında Ebû Cehil'in olmaması düşünülemezdi. Hz. Afrâ Hanımın oğulları, savaşın başından itibaren avlarını takibe başladılar. Onların sergiledikleri kahramanlık tablosunu Abdurrahman b. Avf şöyle anlatıyor:

"Bedir gününde diğer Müslümanlarla birlikte savaş saflarında yerimi almıştım. Bu esnada, Ensâr'dan iki genç gözüme ilişti. Kendi kendime, "Keşke bu ikisinden daha kuvvetli olabilseydim." diyordum. Onlarından biri yanıma yaklaşıp, "Amcacığım! Ebû Cehil'i tanıyor musun?" dedi. Ben de, "Evet, tanıyorum. Onu ne yapacaksın?" deyince, "Efendimiz'e dil uzatan o adamla bir işim var. Nefsim Kudret elinde olan Rabbime yemin ederim ki, onu bulduğumda ikimizden biri ölmedikçe onun yakasını bırakmayacağım!" diye cevap verdi. Onun sözlerine çok hayret etmiştim. Diğer genç de yanıma sokulup, aynı şeyleri söyledi. Çok geçmemişti; düşman arasında dolaşan Ebû Cehil'i gördüm ve

gençlere, "Bakın! Şu, aradığınız heriftir!" dedim. Ben sözlerimi bitirir bitirmez, yerlerinden ok gibi fırlayan Avf ve Muavviz kardeşler, Ebû Cehil'in yanına koşarak kılıçları ile ona hamle yaptılar. Mekke'de inkârcılığın başı olan o adam, yaralanarak kütük gibi yere serilirken Avf ve Muavviz kardeşler aldıkları yaralarla şehitlik mertebesine ulaştılar. Tam bu sırada, Hz. Muâz b. Afrâ ile adaşı Hz. Muâz b. Amr da Ebû Cehil'in karşısına dikildi. Onlar da, Ebû Cehil'in işini bitirmeye yemin etmişlerdi. Allah düşmanı, onların kılıç darbelerine karşı koyacak durumda değildi. Hz. Afrâ'nın oğlu Muâz *(radıyallahu anh)* ile Amr b. Cemûh'un *(radıyallahu anh)* oğlu Muâz, Ebû Cehil'e vurmaya devam ediyorlardı. Yıllarca savunmasız insanlar karşısında aslan kesilen Ebû Cehil, hareketsiz hâle gelmişti. Artık onun Müslümanlara kötülük yaptığı günler tarihe karışmıştı. Yıllarca, Allah'ın dinini ortadan kaldırmanın ve yaptığı zulümlerin hesabını vermek üzere kendisi için belirlenen adrese ulaşmıştı."

Muâz b. Afrâ ve Muâz b. Amr b. Cemûh *(radıyallahu anhumâ)*, Efendimiz'in huzuruna geldiklerinde o mutlu haberi verdiler. Allah Resûlü, "Ebû Cehil'i hanginiz öldürdü?" diye sorduğunda, her ikisi de "Ben öldürdüm!" cevabını verdi. Peygamberimiz onların kılıçlarındaki kan izlerin incelediğinde, "Onu ikiniz birlikte öldürmüşsünüz." buyurdular.[99]

Muâz b. Haris *(radıyallahu anh)*, Bedir'de çarpışma sırasında yaralanmıştı. Allah'ın izni ile bu yara daha sonra iyileşti.

Kaynaklar, Hz. Muâz'ın Allah Resûlü ile birlikte bütün savaşlara katılmış olduğunu belirtmektedir. Ancak, Bedir ve Huneyn'deki asla unutulamayacak kahramanlık sahneleri dışında kendisi hakkındaki bilgiler çok azdır.

Allah Resûlü, Mekke'nin fethinden sonra Havâzinlilerin Müslümanlara karşı kuvvetli bir ordu hazırlamaya başladıkları haberini almıştı. Kâbe'deki putlardan Havâzinlilerin en fazla sahip çıktıkları Uzza'nın Mekke'nin fethinden sonra kırılması-

99 Buhârî, I 5:57; Müslim, 1:149

nın intikamını almak istiyorlardı. Mekke'nin fethinden üç hafta sonra, Havâzinlilerin Tâif'in kuzeyindeki Evtas vadisinde yirmi bin kişilik bir ordu ile toplandıkları haberini alan Allah Resûlü, Huneyn Vadisi'ne doğru hareket etmişti. Muâz b. Afrâ *(radıyallahu anh)* da, Efendimiz ile birlikte idi.

Müslümanların Huneyn'e doğru gelmekte olduğunu haber alan Havâzinliler, vadinin çeşitli yerlerine gizlenmişlerdi. Allah Resûlü, ordusu ile birlikte vadiye girdikleri sırada bir anda siperlerde gizlenmiş olan Huneynlilerin saldırısına uğradılar. İslâm ordusu dağılmaya başladı. Allah Resûlü'nün "Ey insanlar! Nereye? Bana geliniz, ben Allah'ın elçisiyim." demesi üzerine ehl-i beytten Hz. Ali ve Hz. Abbas, Fadl b. Abbas ve Üsame b. Zeyd; sahâbîlerden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkas, Muâz b. Amr, Ebû Dücâne, Katâde, Seleme b. el-Ekva', Ebû Hadred Hâlid b. Velid, Bera' b. Mâlik, Ebû Mihcen, Ammar b. Yâsir, Amr b. Ma'diker b, Abdullah b. Zübeyr, Ebû Süfyan ve oğlu Muaviye'den (Allah, onların hepsinden razı olsun) meydana gelen bir grup sahâbî harekete geçti. İslâm askerlerinin dağıldığı bu kritik anda, Allah Resûlü'nü koruyan bu bir avuç sahâbî arasında Muâz b. Afrâ (Hâris) *(radıyallahu anh)* da bulunmaktaydı.[100] Hz. Muâz'ın böylesine kritik bir anda Allah Resûlü'nü yalnız bırakmayarak canını feda etme pahasına da olsa vücudunu kalkan yapması, onun, Efendimiz'e olan bağlılığını göstermektedir.

Muâz b. Afrâ *(radıyallahu anh)*, Hz. Osman zamanında, hicretin 20. senesinde vefat etmiştir.

MUÂZ B. AFRÂ'NIN DÜNYAYA VE AHİRETE BAKIŞINI GÖSTEREN BİR HATIRASI

Hz. Ömer, Bedir Savaşı'na katılmış sahâbîler için güzel elbiseler diktirmişti. Bunlardan birini de Eflah isminde bir zat vasıtasıyla Muâz b. Afrâ *(radıyallahu anh)*'a gönderdi. O, bu elbiseyi giymeyerek Eflah'tan satmasını istedi. Elbise beş yüz dirheme

100 İbn Hişâm, Sire, 2:442-443

satılmıştı. Bu para kendisine getirildiğinde Hz. Muâz, bunu da kabul etmeyerek onunla köle satın alınmasını istedi. Köle pazarına giden Eflah, bu paralar ile beş köle satın alarak geldiğinde Hz. Muâz:

"Allah'a yemin ederim ki, bir insan, azâd edeceği beş kölenin sevincini iki elbiseyi giymeye tercih edemiyorsa, gerçekten ahmaktır." dedikten sonra, kölelere de "Gidiniz, siz Allah rızası için hürsünüz, azad edildiniz!" dedi.[101]

101 İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Safve, 1:196

9-ZEKVAN B. ABDİKAYS

Peygamber Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Uhud Savaşı gecesi, "Cennetin yeşilliklerine yarın ayak basacak adamı görmek isteyen, Zekvan b. Abdikays'a baksın."[102] buyurarak onu cennetle müjdelemişti.

İLK HAYATI VE AKABE BİATLERİNDE BULUNUŞU

Zekvan b. Abdikays *(radıyallahu anh)*, Hicret'ten iki sene önce Akabe'de Efendimiz ile karşılaştıktan sonra İslâm'a giren, Medineli ilk altı bahtiyar sahâbînin tebliğ gayretlerinin meyvelerinden biridir.

Bir sahabînin kalbine imanın girmesi, Efendimiz'e sonsuz bir muhabbetle bağlanması demekti. Onların en büyük mutlulukları Allah Resûlü'nün nur cemâlini seyretmek ve O'nun mübarek ağzından çıkan sözleri dinlemekti. Hz. Zekvan, hidâyetine vesile olan arkadaşlarının Peygamberimizle buluşmak üzere Mekke'ye gideceklerini haber almıştı. 12 kişiden meydana gelen bahtiyar Medineli grup, Birinci Akabe Biati adı verilen günde Efendimiz'le bir araya gelmişti. Onlarla birlikte, Hz. Zekvan, Efendimiz'i ziyaret ederken, Vahyin Temsilcisi'nin okuduğu Kur'ân'ı dinlemiş, cemâlini seyrederek sohbetinde bulunmuştu. Hz. Zekvan, bu biat sırasında, günahlardan uzak kalacağına ve Efendimiz'in tebliğ davasına sahip çıkacağına söz veriyordu... Tarih, Allah'ın ve Resûlü'nün davasına sahip çıkan fedâkar bir yiğide şahit oluyordu...

102 İbn Hacer, İsâbe, 1:482.

Hz. Zekvan, arkadaşlarıyla Medine'ye döner dönmez kapı kapı dolaşarak Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* temsil ettiği hakikatleri yaymak için gayret göstermişti. Allah Resûlü tarafından Medine'ye mürşit olarak gönderilen Hz. Mus'ab'ın da onların başında bulunması, İslâm'ın Medine'de süratle yayılmasını kolaylaştırmıştı. Medine'de İslâm'a giren bahtiyar sahâbîlerin en büyük derdi, Mekke'de müşriklerin zulmü altında yaşayan Efendimiz'i ve ashâbını kurtarmak idi. Bu büyük vazifeyi yerine getirmek üzere peygamberliğin 12. senesinde Mekke'ye giden Medineliler arasında Hz. Zekvan da yer almıştı. İkinci Akabe Biati adı verilen bu kutlu buluşmada, diğer sahâbîler gibi, o da, Efendimiz'i himaye ve davasına sahip çıkma uğrunda mal, evlat ve canlarını feda etmeye söz vermişti.[103]

İkinci Akabe'de yapılan davet üzerine Allah Resûlü ve ashâb yakın bir zamanda Medine'ye hicret edeceklerdi. Buna rağmen Zekvan *(radıyallahu anh)* İlahî Nur'un kaynağına bir an önce ulaşmaya karar vererek Allah Resûlü'nün bulunduğu topraklara, Mekke'ye gitti ve birkaç ay sonra Allah Resûlü Medine'ye hicret edince, onları takip ederek yurduna döndü. Efendimiz'e muhabbetinden dolayı O'nun Mekke'ye gitmesi ve hicretle birlikte tekrar Medine'ye gelmesi kendisine Muhacir sevabını kazandırmıştır. Efendimiz'i ve ashâbını Medine'ye davet edip onları bağrına basması da Hz. Zekvan'a Ensâr sevabı kazandırmıştı.[104] O, yurduna ve mallarının başına döndüğünde, Mekke'den gelen kardeşlerine yardım elini uzatmaktan geri kalmadı. Ensâr-Muhacir kardeşliği sırasında Efendimiz Zekvan'ı *(radıyallahu anh)* Ammar b. Yâsir ile kardeş ilân etmişlerdi. Bu yönüyle o, Efendimiz'in davasına ve iman kardeşlerine yardım edenler anlamında Ensâr'dan olma sevabına nâil olduğu gibi, Allah ve Resûlü'ne gönül verdiğinden dolayı ülkesini terk eden Muhacirlerin sevabına da nâil olmuştu. Kur'ân'da Ensâr ve Muhacirlerden övgü ile bahseden şu âyetlerin Hz. Zekvan'a bakan yönleri de bulunmaktadır:

---

103 İbn Sa'd, Tabakât, 1:222

104 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:15.

Muhacirler hakkında nazil olan âyetlerden birinde, "… onlar Allah'ın lütfunu ve rızasını talep etmek, Allah'ın dinine ve Resûlüne destek vermek için yurtlarından ve mallarından edildiler. İşte imanlarında sâdık ve samîmi olanlar ancak onlardır." *(Haşir, 59/8)* buyurmuştur.

Ensâr'ın sitayişle anlatıldığı âyetlerden birinde, "İman edip, hicret edenler; Allah yolunda cihad edenlerle onlara kucak açıp yardım eden Ensâr var ya, işte gerçek mü'minler bunlardır. Bunlara bir mağfiret ve pek değerli bir nasip vardır" *(Enfâl, 8/74)* buyurmuştur.

Hicretten sonra Müslümanlar su sıkıntısıyla karşılaşmışlardı. Hz. Osman'ın satın almış olduğu Rûme kuyusu, bu ihtiyacın tamamını karşılamaya yetmediğinden ikinci bir kuyuya ihtiyaç vardı. Hz. Zekvan'ın "Sakiya" adı verilen bir kuyusu vardı. Bunu Müslüman kardeşlerinin hizmetine bağışlamak istiyordu. Ancak, ailesinin geçimini bu kuyudan sattığı su ile karşılamaktaydı. Onun bu durumunu bilen Sa'd b. Ebî Vakkas'ın *(radıyallahu anh)* "Sakiya" kuyusunu satın alarak Müslümanların hizmetine vakfetmesiyle[105] bu problem de çözülmüştü.

ALLAH VE RESÛLÜ YOLUNDA HAYATINI FEDA ETMESİ

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mekke'de kendilerini ve ashâbını yıllarca bir gölge gibi takip ederek zulmeden müşriklerin hicretten sonra da, kin ve düşmanlıklarını devam ettireceğini görmekteydi. İkinci Akabe Biati sırasında, Kur'ân düşmanlarından gelecek tehlikelere karşı mücadele edeceklerine dair Ensâr'dan söz almıştı.

Efendimiz, Bedir'de beklenen tehlikeyle karşılaştığında, müşriklerle savaş konusunda ashâbın görüşlerine müracaat etmişlerdi. Onlardan her biri, Allah ve Resûlü yolunda mal ve can pazarında her türlü tehlikeye göğüs gereceklerini belirtmiş-

105 İbn Hacer, İsâbe, 1:482.

ti. Zekvan b. Abdikays *(radıyallahu anh)* da bu savaşta ön saflarda canını tehlikeye atarcasına savaşmıştı. O'nun, Akabe Biatlerinde olduğu gibi, İslâm'ın geleceği açısından son derece önemli olan Bedir'de bulunması kendisini faziletli kılan vasıflardan biridir. Zira, Bedir Savaşı'na katılan bütün ashâbın, Yüce Allah ve Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında ayrı bir yeri vardır.

Bedir'deki ağır yenilginin intikamını almak üzere Müşrikler, Efendimiz ve ashâbıyla savaşmak üzere Uhud'a gelmişti. Ensâr ve Muhacir, kendilerine yaklaşmakta olan bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için genciyle yaşlısıyla ve kadınıyla düşman karşısına çıkmak üzere Uhud'a gelmişti. Hazırlıklar tamamlanmıştı. Yatsı namazlarını kılan sahâbîler istirahate çekilecekler, ertesi gün zinde bir hâlde düşman karşısına çıkacaklardı. Ancak, Uhud dağının diğer cephesindeki müşrikler, gece her an saldırabilirlerdi. Allah Resûlü askerlerinin emniyet içinde istirahat etmelerini temin için bir nöbetçi tayin etmek istemişti. Efendimiz:

"Bu gece, kim nöbet tutabilir?" dediklerinde içlerinden biri;

– Ben, dedi. Efendimiz O'na kim olduğunu sorunca:

– Zekvan b. Abdikays'ım, dedi.

Efendimiz:

– Sen otur, buyurdular. Biraz sonra aynı soruyu sorduklarında aralarından biri:

– Ben, dedi. Efendimiz ona kim olduğunu sorduklarında:

– Ebû Seb'im, cevabını verdi. Allah Resûlü yine aynı soruyu sorunca, onlardan biri:

– Ben, cevabını verdi. Bu defa Efendimiz ona kim olduğunu sordu. O da:

– Ben, İbnu Kays'ım, dedi. Allah Resûlü az önce sorularına "Ben" diye cevap veren diğer ikisinin de ayağa kalkmasını emrettiler.

Sahâbîler arasından Zekvan b. Abdikays'dan başka ayağa kalkan olmamıştı. Efendimiz:

– Arkadaşlarınız nerede, diye sorunca, Hz. Zekvan, “Her defasında sorunuza cevap veren ben idim.” dediler. Efendimiz de:

– Git, bizi muhafaza için nöbet tut! Allah da seni korusun, buyurdular.

Böylece, Zekvan *(radıyallahu anh)* zırhını giyinip ok ve kalkanını alarak geceyi nöbetle geçirdi.

Hz. Zekvan, bütün gece nöbet tutup arkadaşlarının can emniyetini sağlarken Efendimiz’in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* “Yüce Allah, askerlerin nöbetini tutan kimseye rahmet eylesin (veya eylemiştir).” şeklinde haklarında dua ettiği ve önemli bir müjdeyi haber verdiği vazifeyi yerine getirmişti. Ertesi gün, savaşın bir bölümü, Müslümanlar için tam bir imtihan vesilesi olmuştu. Allah Resûlü’nün savaş stratejisi gereği, düşmanın bozguna uğrayıp kaçması hâlinde dahi nöbet yerlerini terk etmemeleri tembihinde bulunduğu okçuların “emre itaatteki inceliği” kavrayamamalarıyla görev yerlerini terk etmeleri sonucu, müşrik kılıçları sahâbîlerin üzerlerinde dolaşmıştı. Müşriklerin doğrudan doğruya Allah Resûlü’nü hedef aldıkları bu savaşın en tehlikeli anında Hz. Zevkân, gözünü budaktan sakınmadan Peygamberimiz’in önünde savaşırken şehadet mertebesine ulaşmıştı.

10-UBÂDE B. SÂMİT

Mısır'ın fethi sırasında Amr b. As'ın *(radıyallahu anh)* isteği üzerine Hz. Ömer'in *(radıyallahu anh)* yolladığı yedek askerî birliklerin arasında Hz. Ubâde ile birlikte Hz. Zübeyr, Hz. Mikdad ve Hz. Mesleme de bulunmaktaydı. Hz. Ömer, bu dört sahâbîden her birinin bin adam yerine geçtiğini ifade etmişti. "Hakiki imanı elde eden adam, kâinata medyan okuyabilir." gerçeğinin temsilcilerinden olan bu sahâbîlerden Hz. Ubâde'deki manevi gücün kaynağı, Kur'ân ilimleriyle fazlaca meşgul olması idi.

İSLÂM'A GİRİŞİ VE AKABE BİATLERİNDE BULUNUŞU

Akabe'de Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* biat ederek iman eden altı Medineli, bu kutlu buluşmada, İslâm'ı yayacaklarına dair söz vermişti. Onlar, Medine'ye döner dönmez, kapı kapı dolaşıp Allah Resûlü'nü anlatırlarken, Hz. Ubâde, İslâm'a gönlünü veren ilklerden olma şerefini elde etmişti. Birinci Akabe'deki ilk buluşmada, Efendimiz'e verilen söz üzerine, bir sene sonra Mekke'ye giden Es'ad b. Zürâre başkanlığındaki altı bahtiyar sahâbîye altısı daha katılmıştı. Bir müddet önce İslâm'a girmiş olan Ubâde b. Sâmit *(radıyallahu anh)* da bunlardan biriydi. O, bir taraftan Efendimiz'i görme heyecanıyla Mekke'ye giderken Allah Resûlü'ne biat edecek ve İslâm'ı yaymak için O'nun ile birlikte çalışıp her türlü zorluğu göğüsleyeceğine dair söz verecekti...

Hz. Ubâde ve arkadaşlarının tebliğ yolundaki gayretleriyle, Mekke'de İslâmiyet hızla yayılmaya başlamıştı. Allah Resûlü ile ashâbın, Mekke'de müşriklerin elinden ezâ ve cefâ çektiklerini

düşünen Medineli Müslümanlar, onları yurtlarında barındırmaya karar verdiklerinde, Hz. Ubâde de bu karar üzerinde kalmaya talip olmuştu. O, Medine'nin en güçlü ailesine mensup olmasıyla Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* himaye etmede çok hizmetler edeceğini düşünmekteydi.

Peygamberliğin 12. senesi hac mevsiminde İkinci Akabe Biati yapılırken Efendimiz'e biat eden Hz. Ubâde, biat esnasında Allah Resûlü'nün mübarek elini sıkıp O'nun yolunda her türlü tehlikeye göğüs gereceğine dair söz vermiş, hayatı boyunca hakkın ve hakikatin yolunda her türlü fedakârlığı yapmaktan bir an geri kalmamıştı. İlerleyen yıllarda karşılaştığı hadiseler karşısında zaman zaman:

"Bizler, bollukta veya darlıkta, hoşumuza giden veya gitmeyen her durumda Allah Resûlü'nü O'na yönelik tehlikelere karşı koyacağımıza ve bu uğurda savaşırken hiçbir maddi menfaat gözetmeyeceğimize, bize tayin edilecek idareciye -Allah'ın emirlerine karşı açıkça bir isyan durumu hariç- karşı gelmeyeceğimize dair söz vererek biat ettik." şeklindeki sözlerini tekrarlayarak bu yoldan geri kalmayacağını ifade etmiştir.

EFENDİMİZ'İN MEDİNE'YE HİCRETLERİNDE DUYULAN SEVİNÇ

Efendimiz'in hicret ile Medine'ye teşrif buyurdukları gün Ensâr, Allah Resûlü'nü evinde misafir etme şerefine nâil olmak için birbirleriyle yarışıyordu. Bu manzara karşısında Efendimiz, onlar arasında eşit davranacağını göstermek istiyordu. Kusvâ isimli mübarek devesi nerede çökerse, o yer sahibinin evinde misafir kalacaklarını haber verdiler.

Efendimiz'in bindikleri mübarek deve, Medine'nin ortasına doğru ilerlerken, Hz. Ubâde,

"Ey Allah'ın Resûlü! Sizleri evimizde misafir edelim. Kalabalık bir aile olan bizler, mal ve silâh yönünden sizleri korumaya hazırlıklıyız. Senin hizmetine girelim." diye yalvarmıştı.

Hz. Ubâde'nin bu samimi duygularına Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de, "Allah, onları size hayırlı ve bereketli kılsın!" diyerek cevap vermişler; O'nun hakkında dua etmişlerdi. Ancak, her bir sahâbî, Allah Resûlü'nün kendi hanesine şeref vermesini istiyordu. Onların bu isteklerine Efendimiz, "Bineğimi serbest bırakınız; nerede duracağı ona bildirilmiştir." sözleri ile cevap vererek, onlardan hiçbirini diğerine tercih edemeyeceğini ifade etmişlerdi.[106]

Hicretten kısa bir sure sonra Ensâr ile Muhacirler arasında Allah Resûlü tarafından kardeşlik ilânedildiği gün, Ubâde *(radıyallahu anh)* da Muhacirlerden Ebû Mersed el-Ganevî'yi himayesine alarak ona maddi manevi destekçi olmuştur.

SUFFE MUALLİMİ HZ. UBÂDE'NİN EĞİTİM HİZMETLERİ

Cahiliye döneminde ve Saadet Asrı'nın başlangıcında az sayıda okuma yazma bilenlerden biri olan Hz. Ubâde, İslâm'a girdikten sonra eğitim faaliyetlerinde önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Peygamber Efendimiz, Yüce Allah'ın hikmeti gereği, vahyedilen âyetleri bizzat kendileri yazmamışlar, bu şerefli vazifeyi yanındaki kâtiplere yaptırmışlardı. Sayıları kırka ulaşan vahiy kâtiplerinden biri de Hz. Ubâde idi. O, bu kutlu vazife sayesinde, Efendimiz ile her zaman birlikte bulunabilme şerefini elde etmiştir. Onun vahiy kâtipliği vazifesi, kendine Kur'ân'ın tamamını ezberleme imkânını sağlamıştı. Güzel bir sese de sahip olan Hz. Ubâde, en iyi şekilde Kur'ân okuyan sahâbîler arasında yerini almıştı. Onun bu özelliğinden dolayı sahâbîler, ondan Kur'ân okumasını isterlerdi.

Efendimiz'in irtihallerinden sonra da Medine'de Kur'ân öğretmenliğine devam eden Ubâde *(radıyallahu anh)*, Hz. Ömer zamanında Şam bölgesine kadı olarak tayin edildiğinde de, aynı şerefli vazifeyi yerine getirmiştir. Şam valisi Hz. Yezid b. Ebû Süfyan'ın bölge halkına Kur'ân öğretecek birinin gönderilme-

106 Diyarbekrî, Tarih, 1:383

si için yaptığı müracaat üzerine Hz. Ubâde, Muâz b. Cebel ve Ebu'd-Derdâ (Allah, hepsinden razı olsun) ile birlikte bu göreve tayin edilmiştir.[107]

ASKER VE KOMUTAN OLARAK KATILMIŞ OLDUĞU SAVAŞLAR

Akabe'de Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* korumak üzere biat eden sahâbîler gibi Hz. Ubâde de, Bedir Savaşı'na katılarak verdiği bu sözü yerine getirmişti. Efendimiz ve sahâbîlerini yok etme planları ile Bedir'e gelen müşriklere karşı mücadele vermek, bu savaşa katılan sahâbîlere manevi makamlar kazandırmıştı. Bedir'de gösterdiği fedakârlıklardan sonra Hz. Ubâde, Efendimiz ile bütün savaşlara katılmıştı.

KAYNUKAOĞULLARI'NIN MEDİNE'DEN SÜRÜLMESİ

Peygamberimiz'in Bedir zaferini Kaynukaoğulları hazmedememişlerdi. Onlar, "Yâ Muhammed! Savaşmasını bilmeyen bir kavimle karşılaştın da onlardan bir fırsat yakaladın. Sakın buna aldanma!" diyerek içlerindeki kini ortaya koymuşlardı. Halbuki, Allah Resûlü, hicretten bir müddet sonra, Medine'de yaşayan Kaynukaoğulları ve Kureyzaoğullarını vatandaş ilân ederek, müşterek düşmanlarına karşı birlikte savaşacaklarını belirtmişti.

Müslümanlara karşı takındıkları tavır ile onları tahrik etmeye çalışan Kaynukaoğulları'ndan birkaç kişi, bir Müslüman kadının yanına gelerek fistanını arkasından sırtına kadar keser. Olup bitenden habersiz olan bu kadın aniden ayağa kalktığında üzeri açılınca oradakilerin gülmesi yanlarından geçen bir sahâbînin tepkisine yol açar. Çıkan tartışma üzerine o sahâbî, kadının elbisesini kesen adamı öldürür. Bu hadiseyi bahane eden Kaynukaoğulları, hemen Efendimiz ile yaptıkları vatandaşlık anlaşmasını bozduklarını belirterek Müslümanlara harp ilân ederler. Yapılan harp neticesinde, sahâbîler karşısında tutunamayarak kalelerine sığınan Kaynukaoğulları, on beş gün kadar

107 İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3:106; İbn Abdilber, İstiâb, 2:707

muhasara altında kaldıktan sonra teslim olmak zorunda kalırlar. Vatandaşlık anlaşmasını bozarak Müslümanlara düşmanlığa başlamaları sebebiyle Allah Resûlü, onların Medine'den kovulmasını emir buyururlar. Ubâde b. Sâmit'in komutasında bir grup sahâbî, onları Medine'den çıkarıp Suriye sınırındaki Zebbâ'ya kadar götürür.[108]

Bedir Savaşı'nın Müslümanların üstünlüğüyle sonuçlanmasını hazmedemeyen bir başka kavim de, Kureyzaoğullarıydı. Onlar, "Savaşmasını bilmeyen Kureyşlileri yenmeniz sakın sizi aldatmasın! Çünkü biz size karşı kuvvetlerimizi birleştirecek olursak bize karşı koyamaz ve bizimle savaşmayı göze alamazsınız." diyerek Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* karşı tehditkâr tavır takınmaya başladılar. Bu sırada, münafıkların lideri olan İbn Übeyy b. Selûl de, aralarında eskiden mevcut olan dostluğu bahane ederek Hz. Ubâde'yi korumaya çalışmıştı.[109] Ancak, Hz. Ubâde, cahiliye döneminde onlar ile aralarında kurulmuş olan dostluğu tanımadığını belirtirken, gerçek dostunun Allah, Resûlü ve mü'minler olduğunu ilân etmişti. Hz. Ubâde, daha sonra, Efendimiz'in huzuruna gelerek "Ey Allah'ın Resûlü! Ben dost olarak Allah'ı ve O'nun Resûlü'nü ve mü'minleri tercih ediyorum. Şu kâfirlerle yapmış olduğum anlaşmayı ve dostluğu bozuyorum!" dedi. Bunun üzerine şu âyet nâzil olmuştu: "(...) Kim Allah'ı, O'nun Resûlü'nü ve mü'minleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecekler yalnızca Allah taraftarlarıdır." *(Mâide Sûresi, 51-56)*.[110]

BEY'ATU'R-RIDVAN GÜNÜNDE HZ. UBÂDE

Hudeybiye Barışı sırasında Efendimiz'in Mekke müşriklerine elçi olarak gönderdiği Hz. Osman'ın *(radıyallahu anh)* öldürüldüğü haberi gelince, Hz. Peygamber sefere katılan 1400 kadar sahâbîden, ölünceye kadar savaştan kaçmayacaklarına dair biat almıştı.

---

108 Elmalılı, Haşr, 59/15 âyetin tefsiri, İbn Sa'd, Tabakât, 3:356

109 İslâmiyet'ten önce, Evs ve Hazreç kabileleri arasında yıllarca savaşlar devam etmekteydi. Bu kabilelerden her biri, düşmanına karşı kendilerine yardımcı olacak birer Yahudi kabilesi ile anlaşma yapardı. Kureyzaoğulları ile dostluk anlaşması yapmış olan Hazreç kabilesine mensup İbn Selül ile Hz. Ubâde'nin onlar ile aralarında dostluk bulunmaktaydı.

110 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:364,

Tarihe "Bey'atu'r-Rıdvan" adı ile geçen bu hadise sırasında Hz. Ubâde b. Sâmit'in bulunması, kendisi için büyük bir şereftir. Zira, Yüce Allah, Bey'atu'r-Rıdvan'da bulunan sahâbîlerden "razı" olduğunu Kur'ân'da bildirmiştir. *(Fetih, 48/18)*.[111]

MISIR FETHİNDE HZ. UBÂDE

Allah Resûlü devrinde bütün savaşlarda bulunan Ubâde *(radıyallahu anh)*, Hz. Ebû Bekir devrinden başlayarak, Hulefâ-i Râşidîn ve Hz. Muaviye dönemine kadar, Suriye (Lâzikiyye), Tarsus, Diyâr-ı Rum (Güney ve Doğu Anadolu), Mısır ve Kıbrıs fetihlerinde bulunmuştur. O, katıldığı savaşlar esnasında, pek çok kahramanlık göstermesinin yanı sıra, askerlerin moralini yükselterek onları Allah yolunda kılıç sallamaya da teşvik etmiştir.[112]

Hz. Ömer zamanında Suriye bölgesinin fethinden sonra Hz. Amr b. As, Mısır'a yönelmişti. Kıptîlerin ülkesi olan Mısır, bu dönemde Bizans idaresi altında idi. Allah Resûlü de senelerce önce Mısır'a İslâm'ı tebliğ için, Dıhyetü'l-Kelbî isimli sahâbîsini göndermişti.

Mısır'ın fethi için, Bizans valisi Mukavkıs'ın bulunduğu Bayblon kalesinin ele geçirilmesi gerekiyordu. Bizans'dan getirilen çok sayıda asker tarafından müdafaa edilen kale bir türlü alınamamıştı. Hz. Ömer; Amr b. As'ın yardım istemesi üzerine sahâbîlerin ileri gelenlerinden Hz. Ubâde, Hz. Zübeyr b. Avvam, Hz. Mikdad ve Hz. Mesleme'nin de aralarında bulunduğu bin kadar asker gönderirken bu dört sahâbîyi kastederek, "Yüce Allah, ancak niyetleri sağlam insanlara zafer nasip eder. Sana dört adam gönderiyorum. Onlardan her biri bin adam kuvvetindedir."[113] demişti. Bu dört sahâbînin Mısır fethinde çok büyük payları vardır. Bayblon kalesi, Müslümanlar tarafından bir sene kadar kuşatma altında tutulduktan sonra, Mukavkıs da, elçisi ile Hz. Amr'a mektup gönderir. O mektubunda özetle şöyle demişti:

111 İbn Sa'd, Tabakât, 3:546
112 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 4:510.
113 İbn Hacer, İsabe, 2:268

"Uzun zamandan beri ülkemizi fethetmeye çalışıyorsunuz. Biz, asker ve silâh bakımından sizden üstünüz. Sizinle anlaşma yapmak ve savaşa son vermek üzere bize elçilerinizi gönderiniz. Aksi hâlde Bizans askerlerinin elinden kurtulamazsınız..."

Bir süre Müslüman askerler arasında kalan elçi, geriye dönünce:

"Müslümanlar alçak gönüllü insanlardır. Başlarındaki yöneticiler, onlara içlerinden biri gibi davranıyor. Namaz vakitleri geldiği zaman abdestlerini alarak, hep birlikte Allah'a derin bir saygı içinde namaz kılıyorlar. Onların bu durumlarından çok etkilendim... Müslümanlar öyle insanlardır ki, eğer bir dağa yönelseler dağı yerinden kaldırırlar. Sizden hiç kimse bunlarla savaşmaya güç yetiremez." diyerek Mukavkıs ve adamlarını Hz. Amr ile barış yapmaya ikna etmiştir.

HZ. UBÂDE'NİN MUKAVKIS'A ELÇİ OLARAK GÖNDERİLMESİ

Daha sonra, Amr b. As *(radıyallahu anh)*, on kişiden meydana gelen bir barış heyetini Mukavkıs'a gönderirken Ubâde b. Sâmit'i *(radıyallahu anh)* başkanları olarak tayin eder. O, Mukavkıs'a yaptığı konuşmasında:

"Hayatımızın en büyük gayesi Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bütün gayretimizi bunun için sarf ediyoruz. Sizinle, mal ve dünya menfaatleri için savaştığımızı sanmayınız. Zira, dünya menfaatleri, gerçek nimetler değildir. Gerçek nimet ve rahatlık, ahirettedir. Biz sadece, Allah'ın yüce adının cihana yayılması için cihad ediyoruz. Dünya malları ve başka maksatlar peşinde değiliz. Gerçi savaştan elde edilecek ganimetleri, Yüce Allah bizlere helâl kılmıştır. Ancak, aramızdan hiçbiri, bunlara önem vermez... Tonlar ağırlığınca altına sahip olursak onu da Allah'ın rızasını kazanmak için dağıtırız." diyerek onu teslim olmaya ikna etmeye çalışır. Mukavkıs etrafındaki adamlara:

"Bu adamın konuşmasını dinlediniz. Ben onun duruşundan korkmuştum. Ama sözleri, duruşundan daha etkilidir… Yakın bir gelecekte onlar, bütün yeryüzünü ele geçireceklerdir." demiş ve onları teslim olmaya, Müslümanların barış şartlarını kabul etmeye davet etmiştir. Daha sonra Mukavkıs, Hz. Ubâde'ye:

"Sizinle savaşmak için yardımcı kuvvet olarak Bizans'tan sayısız asker gelmiştir. Onlara karşı koyamazsınız. Uzun zamandan beri burada savaşmaktan dolayı erzakınız azalmış. Sıkıntılarla karşı karşıya bulunuyorsunuz. Sizin bu durumunuza acıyoruz. Sayınız da azdır. Biz sizinle barış yapmak istiyoruz. Bunu kabul ederseniz, askerlerinizden her birine iki dinar, komutanınıza yüz dinar, halifenize de bin dinar vermeyi kabul ediyoruz. Karşı koyamayacağınız kuvvetimizle üzerinize saldırmadan önce bu teklifimizi kabul ederseniz, sizin için iyi olur." demiştir.

Mukavkıs'ın tehdit dolu bu anlaşma teklifine Hz. Ubâde şu cevabı verir:

"Ey adam! Adamların ve kuvvetinin üstünlüğünden gurura kapılıp aldanma! Bizans'tan getirilen askerin çokluğu ile de bizi korkutamazsın. Sen bizi iyi tanırsın. Allah yolunda onlarla savaşmak bizim en büyük arzumuzdur… Askerlerinin kalabalık oluşuna gelince, Allah'ın bize verdiği şu müjdeyi unutmayasın: "Nice az topluluk, Allah'ın izniyle büyük toplulukları yenmişlerdir. Allah sabredenlerle beraberdir." *(Bakara, 2/239)*. Ey adam! Bizim askerlerimizin az oluşuna ve sıkıntı içinde bulunuşumuza dair düşüncelerine gelince, biz bolluk içindeyiz! Bütün dünya bize verilse de, biz şu anda elimizdekilerden fazlasını istemeyiz. Şimdi sen benim yapacağım şu tekliflerden hangisini seçtiğini bana haber ver. Kendinizi tehlikeye atacak boş şeylere tamah etmeyesin. Sana bu teklifleri yapmak Peygamberimiz Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tavsiyesidir. Bunlar şunlardır:

1. Yüce Allah'ın din olarak başkasından razı olmadığı İslâm'a girmenizdir. Müslüman olursanız, bizimle din kardeşi olup, sahip olduğumuz bütün imkânlardan eşit şekilde faydalanacaksınız. Bunları kabul etmekle dünya ve ahiret mutluluğuna ula-

şacaksınız. Böylece, sizinle savaşmak ve size eziyet verecek davranışlarda bulunmak bize haram olur.

2. İslâm'a girmeyi kabul etmezseniz, bize cizye vermeyi kabul edin. O zaman da, memnun kalacağımız şekilde sizinle ilişkilerimiz olacaktır. Size saldıranlara karşı, biz savaşacak; canlarınızı, mallarınızı, eş ve çocuklarınızı biz himaye edeceğiz. Cizye vermekle sizler bizim korumamız altına girmiş olacaksınız. Bunlar, Yüce Allah'ın bize olan emridir.

3. Yukarıda belirttiğim iki şartı kabul etmezseniz aramızda mutlaka savaş meydana gelecektir. Bunun sonunda da, ya ölüp şehit oluruz veya ülkenizi fethederiz.

Bu üç maddeden başka yapılacak hiçbir şey yoktur. Dinimizin emri olan bu üç şarttan birini kabul ediniz."

Mukavkıs, yapılan tekliflere karşı, "Bunları kabul edemeyiz. Sizler, bizi esaretiniz altına almak istiyorsunuz." diye cevap verince Hz. Ubâde:

– Semâvat ve arzın Rabbine yemin ederim ki, bu üç teklifimizden başka seçeneğiniz yoktur. Bunlardan birini tercih edin, diyerek daha önce yaptığı teklifi tekrarladı.

Bu tekliflerden sonra Mukavkıs, yanındaki adamlarıyla görüştü. Onlar, bu tekliflerden hiçbirine olumlu cevap vermemişlerdi. Hz. Amr, elçileri aracılığı ile yaptığı barış tekliflerine olumlu bir cevap alamayınca harekete geçti. Önce, Bayblon kalesindeki Mısırlıların direnişini kırmaya çalıştı. Hz. Ömer'in gönderdiği mektubunda yaptığı tavsiye üzerine, askerler iki rekât namaz kılarak Yüce Allah'a dua ettiler. Hz. Ubâde, Hz. Zübeyr b. Avvam, Mikdad b. Esved ve Mesleme b. Muhalled ordunun ön saflarında yerlerini aldılar ve düşman üzerine hareket edildi. Onlar, askerlerin ihtiyacı olan moral ve manevi kuvvetin kaynağı olurken düşmanın kalplerine saldıkları korkuyla da onların morallerini bozuyorlardı. Savaşın başından itibaren Müslümanlar üstünlüklerini korumaya devam etmişlerdi. Düşman zor durumda kalmıştı. Teslim olmaktan başka çarelerinin kalmadığı anda, cizye

vermeyi kabul ettiklerini belirterek savaşın sona erdirilmesini istediler. Böylece Mısır, hicretin 20. senesinde İslâm toprakları arasına girmiş oldu.

ALLAH RESÛLÜ'NE AİT HATIRALARI İLE UBÂDE

Suffe ashâbı arasında yerini alan Hz. Ubâde, bu şekilde Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yakınlık kurmuştu. Daha sonra, Efendimiz'in muhterem babaları Hz. Abdullah'ın halası Ümmü Harâm *(radıyallahu anhâ)* ile evlenen Ubâde b. Sâmit *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'le akraba olma bahtiyarlığına da ulaşmıştı. Onun Kuba'da ikamet ettiği ev, Allah Resûlü'nün sık sık ziyaret ettikleri yerlerdendi.

Fahr-ı Kâinat'ın hicretleri sırasında inşa edilen Kuba Mescidi'ni Medine'deki mübarek hayatları boyunca her cumartesi ziyaret etmişlerdi. O, bu ziyaretleri sırasında, namazdan sonra Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* oradaki evinde istirahat buyururlardı. Bu kutlu evde, Hz. Ubâde'nin hane halkı ile Allah Resûlü arasında güzel hatıralar yaşanmıştır. Onlardan biri şudur:

Bir cumartesi günü, bu hanede istirahat buyuran Efendimiz tebessüm ederek uyanmıştı. Ümmü Harâm, bu tebessümün sebebini sorunca Allah Resûlü, "Ümmetimden bazı insanlar deniz üstünde hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi binerek Allah yolunda deniz harbine gider hâlde gösterildi de ona gülüyorum." buyurdular. Ümmü Harâm da, "Ey Allah'ın Resûlü! Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a dua ediniz." diye rica etti. Efendimiz de onun için dua etti. Bu hatıradan kırk sene sonra Hz. Muaviye, Kıbrıs fethi için donanma gönderdiği sırada Ümmü Harâm, Hz. Ubâde ile birlikte savaşa gitmişti. Askerler ile birlikte gemiden karaya çıkan Ümmü Harâm, daha sonra bindirildiği hayvandan düşerek şehit olmuş ve orada defnedilmiştir.

Kıbrıs'ın fethi yolunda şehit olan Ümmü Haram'ın kabri şu anda Türkler tarafından ziyaret yeri olduğu gibi Rumlar tarafından da saygıyla gezilen bir yerdir.

HZ. UBÂDE'NİN EFENDİMİZ'İ ZİYARETLERİNDE ÖĞRENDİĞİ BİR DUA

Ubâde b. Sâmit *(radıyallahu anh)* anlatıyor: Bir gün, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek hanesine ziyarete gitmiştim. Efendimiz, şiddetli bir ağrı sebebiyle ızdırap içindeydi. O'nun ağrısının şiddetini ancak Yüce Allah bilir. Bir süre kaldıktan sonra, oradan ayrıldım. O gün akşam yine Efendimiz'in ziyaretine gittim. Bir de ne göreyim, Allah Resûlü'nün ağrılarından hiçbir şey kalmamıştı. Ben, "Yâ Resûlallah! Bu gün öğleden önce Sizin yanınıza girdiğimde şiddetli bir şekilde hasta olduğunuzu görmüştüm. Şu anda da bu hastalığınızdan bir şey kalmadığını gördüm..." Efendimiz: 'Ey Ubâde! Hz. Cebrâil, beni ziyaret ederek şifa bulmam için dua etti. İstersen bunu sana da öğreteyim." deyince, Ubâde *(radıyallahu anh)* Efendimiz'in bu teklifini, kabul etti. Efendimiz de bu duayı şöyle tekrarladılar;

"Bismillahi erkîke, min külli şey'in yü'zîke, ve min şerri külli nefsin ev ayni hâsidin Allahu yeşfîke. Bismillahi erkîke' (Seni Allah'ın adıyla, sana eza veren bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasetçi gözlere karşı sana okuyorum. Allah sana şifa versin)[114]

HZ. UBÂDE'NİN İLİM ANLAYIŞI

Hayatının büyük bir bölümünü ilim öğrenmek ve öğretmekle geçiren Hz. Ubâde'nin, bu konudaki bazı sözleri şöyleydi:

"Her kim Allah'tan başkası için ilim elde ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın.", "İlim, amelden hayırlıdır, dinin kuvvetlenmesi ise, takva iledir. Âlim, az da olsa ilmiyle amel edendir."[115]

---

114 Müslim, Kitabu's- Selâm, 40

115 Elmalılı, Mücâde Sûresi, 58/18. âyetinin tefsiri

HZ. UBÂDE VE NAMAZ

Ubâde b. Sâmit *(radıyallahu anh)*, namazları vaktinde kılmaya ihtimam gösterirdi. Bu hususta Ubâde *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şu hadis-i şerifi nakletmiştir:

"Muhakkak ki ileride, namazını vaktinden geriye bırakarak kılacak birtakım yöneticiler gelecektir. Öyle ise siz onu vaktinde kılınız." buyurdular. Orada bulunanlardan biri:

"Onlara ulaşırsak, onların arkasında namaz kılalım mı?" diye sorunca Allah Resûlü:

"Eğer istersen kıl." buyurdular.[116]

CÖMERTLİĞİ VE BAŞKALARINI KENDİNE TERCİH ETMESİ (İSÂR)

Ubâde *(radıyallahu anh)*, mü'min kardeşlerini çok sever, onların nefislerini kendi nefsine tercih ederdi. Onun bu özelliği aynı zamanda cömertliğini de ortaya koymaktadır. Hz. Ubâde'nin oğlu Velid anlatıyor:

Bir defasında babama bir hediye verilmişti. Bu hediye, on iki kişiden oluşan ailesinin ihtiyaçlarını karşılayabilirdi. Buna rağmen babam, 'Bu hediyeyi falanca kardeşime götürün; o bizden daha muhtaçtır.' dedi. Aynı şekilde bir başkasına gönderilen bu hediye birkaç kapı dolaştıktan sonra tekrar bizim evimize gelmişti."[117]

HASTALIKLAR İLE DÖKÜLEN GÜNAHLAR

Ubâde *(radıyallahu anh)*, bir gün hasta olmuştu. Birkaç dostu kendisini ziyarete gelmişti. Ona "Nasılsın? Gecen nasıl geçti?" dediklerinde, "Allah'ın nimetleri ve lütfu ile geceyi geçirdim." demişti. Orada bulunan sahâbîlerden Şeddad b. Evs, "Sana müjdeler olsun! Günahlarını döken bu hastalığın hatalarına kefaret oluyor. Ben, Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* işittim. Yüce Allah şöyle buyuruyor;

---

116 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5:313

117 İbn Asakir, Tehzib, VII:213.

Ben bir mü'min kulumu imtihan etmek için ona hastalık ve musibet verdiğimde, sabır içinde, verdiğim nimetlere hamd ederse, anasından doğduğu gün hatasız olduğu gibi yatağından günahsız olarak kalkar..." dedi.[118]

HZ. UBÂDE'NİN AHİRET ENDİŞESİ VE ÜMİDİ

Hz. Ubâde'yi bir gün Mescid-i Nebevî'nin bir köşesinde ağlarken gördüler. Kendisine, niçin ağladığı sorulduğunda:

"Bir gün Allah Resûlü'nü, şurada ağlarken gördüm. O anda, cehennemi gördüğünü bizlere haber verdi..." cevabını verdi.[119] Efendimiz'in ahiret konusunda endişeli olduğu yerde, aynı endişeyi gösteren Ubâde b Sâmit *(radıyallahu anh)*, Yüce Allah'ın affediciliği konusunda sonsuz inanç sahibi idi. Bu konuda Efendimiz'den şu hadis-i şerifi nakleder: "Kıyamet gününde, Yüce Allah'ın huzurunda hesapların görüldüğü sırada son olarak hesabı görülen iki adamın cehenneme yollanması emredilir. Onlardan biri geri dönerek hesabının görüldüğü yere doğru bakar. Yüce Allah, 'Onu geri çevirin!' der. Adam geri getirildiğinde, niçin geriye baktığı sorulur. Adam, 'Her ne kadar benim günahım çok da olsa Allah'ım Senin beni affedeceğin konusunda inancım tam idi.' der. Yüce Allah da bu güzel zannından dolayı bu adamı affeder."[120]

İNSAN HAK VE HUKUKUNA RİAYET ETMESİ

Ubâde *(radıyallahu anh)* hayatı boyunca insanların haklarına saygı gösterme ve onların hukukunu çiğnememe konusunda çok hassas davranmıştı. Bu konudaki endişesini vefat edeceği ana kadar yaşamıştı. O, vefat edeceğini anladığı gün yakınlarını, komşularını ve dostlarını çağırarak onlara: "Dünyadaki son anlarımı yaşıyorum. Ben farkına varmadan elim veya dilim ile sizlere eziyet etmiş olabilirim... Kıyamet gününde zor duruma

118 İbn Hacer, İsâbe, 2:276.
119 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:264
120 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5:230

düşmemem için benden hakkı olan varsa hakkını alsın…" dedi. Orada bulunanlar, "Sen çocuklarına devamlı iyilik yapan bir baba, etrafındakilere karşı kötülükten kaçan bir şahsiyetsin." dediler. Bunun üzerine Ubâde *(radıyallahu anh)*, "Allah'ım sen buna şahit ol." dedi.[121]

HZ. UBÂDE'NİN VEFATI

Hayatının son senelerini, Şam bölgesinde kadılık ve valilik gibi görevlerin yanında Kur'ân öğretmek, hadis ve fıkıh sahasında talebe yetiştirmekle geçiren Hz. Ubâde, hicretin 34. senesinde 72 yaşında Remle'de vefat etmiştir. Mübarek kabri Remle'dedir.[122]

Hz. Ubâde vefatından hemen önce, komşularını ve diğer yakınlarını çağırarak onlarla helalleşmiş ve onlardan şunları istemişti:

"Ölümüm üzerine ağlayacak olanları dışarı çıkarınız. Ben ölünce, güzel bir şekilde abdest alıp mescide giderek namaz kılınız. Zira Yüce Allah, 'Musibetlere karşı sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyiniz.' *(Bakara, 2/45)* buyuruyor. Daha sonra da kendiniz ve benim için Allah'tan af ve mağfiret talebinde bulununuz. (yani istiğfar ediniz.)"

Vefatına yakın, oğlu Velid'e şu nasihatlerde bulunmuştu:

"Ey oğulcuğum! Allah'a karşı takva sahibi olarak korun. Haberin olsun ki sen, Allah'ın birliğine, iyi ve kötü kadere iman etmedikçe Allah'a karşı takvalı olamaz ve ilme eremezsin. Ben, Allah Resûlü'nden *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, 'Haberiniz olsun ki, Allah ilk yarattığında kalemi yarattı da, ona 'yaz' dedi. Kalem: 'Ey rabbim! Ne yazayım ki?' dedi. Allah: 'Kaderi yaz' dedi." İşte o anda kalem, olmuş ve sonsuza kadar olacak bütün her şeyi yazdı.' dediğini duydum."[123]

121 İbn Asakir, Tehzib 7, 214
122 İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, 3:107
123 Ebû Davud, Sünnet 17; Tirmizi, Kader 17

Ubâde b. Sâmit, *(radıyallahu anh)* Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermektedir:

"Kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz!... Mü'mine ölüm gelince, Allah'ın rızası ve ikramıyla müjdelenir. Ona, önünde (ölümden sonra kendisini bekleyen) şeyden daha sevgili bir şey yoktur. Böylece o, Allah'a kavuşmayı sever, Allah da ona kavuşmayı sever. Kâfir ise, ölüm kendisine gelince Allah'ın azabı ve cezasıyla müjdelenir. Bu sebeple, ona önünde (kendini bekleyenlerden) daha menfûr bir şey yoktur. Bu sebeple Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."[124]

124 Buhârî, Rikâk 41

11-UKBE B. ÂMİR B. NÂBÎ ES-SÜLEMÎ

UKBE B. ÂMİR'İN İSLÂM'A GİRİŞİ VE AKABE'DE BULUNUŞU

Ukbe'nin *(radıyallahu anh)* babası, Âmir b. Nâbi' b. Zeyd b. Haram; annesi Fükeyhe binti Seken'dir.

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Bi'setin on birinci senesinde, bir gün, ızdıraplı bir hâlde büyük panayırlarda ziyaretçilerin yanına gitmişti. Karşılaşmış olduğu altı kişilik Medineli bahtiyar gruba Kur'ân okumuş ve kendisinin hak peygamber olduğunu anlatmıştı. Ukbe b. Âmir *(radıyallahu anh)* ve arkadaşları, okunan Kur'ân'dan ve Efendimiz'in sözlerinden çok etkilenerek hiç vakit geçirmeden Müslüman olmuşlardı. Onlar, İslâm'a girmekle birlikte Efendimiz'in tebliğ davasına destek vereceklerine dair söz de vermişlerdi.

İlk Akabe buluşmasından sonra Birinci ve İkinci Akabe Biatlerinde Efendimiz'e biat ederek mübarek elini sıkma şerefine nâil olan Hz. Ukbe, hayatı boyunca bu büyük davadan bir an olsun ayrılmamıştır. Allah Resûlü'ne iman ederek tebliğ davasına sahip çıkacak yiğitleri aradığı bir dönemde, Hz. Ukbe'nin Efendimiz'e ve tebliğ davasına gönül vermesi, hakkında destan yazılacak bir hadisedir. Ama ne talihsizliktir ki, tarihin kaydettiği büyüklerin arasında özel bir yeri olan Ukbe b. Âmir'in *(radıyallahu anh)* hayatı hakkında kaynaklarda oldukça az bir bilgiye rastlayabiliyoruz.

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* örnek hayatını bütün yönleri ile gelecek nesillere aktarmaya çalışan tarihçiler, onun şerefli sahâbîlerini, ana hatları ile tanıtmakla yetinmişlerdir. Bizce, oldukça sınırlı olan bu rivayetler dahi Ukbe b. Âmir'in *(radıyallahu anh)* büyüklüğünü tanıtmaya yetecektir. Zira, onun, Allah Resûlü'ne ilk iman eden arkadaşları ile İslâm'ın ve Kur'ân hakikatlerinin Medine'de yayılması için kapı kapı dolaşması;[125] Birinci ve İkinci Akabe Biatleri'nde, Efendimiz ve ashâbını himaye edeceklerine, gerekirse bu uğurda savaşmaktan geri kalmayacaklarına dair söz vermesi onun yüceliğini gösteren örneklerdir.

Allah Resûlü'nü ve Müslümanları yok etmeye yönelik İslâm düşmanlarının saldırılarını püskürtmek için yapılan Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere bütün savaşlarda rol alan Ukbe b. Âmir, hayatının en büyük gayesinin Kur'ân'ı yüceltmek olduğunu göstermiştir.

YALANCI PEYGAMBERLE MÜCADELEDE HZ. UKBE B. ÂMİR

Allah Resûlü ile bütün savaşlara katılan Hz. Ukbe b. Âmir, Hz. Ebû Bekir devrinde de, İslâm'ın söndürülemez nuruna karşı mücadele içine giren yalancı peygamberlerle yapılan savaşlara katılmıştı.

Yalancı peygamberler arasında Müseyleme, Güneydoğu Arabistan'ı hâkimiyeti altına alma hayalleriyle kabilesi Hanefiye'yi etrafına toplamıştı. Hz. Ebû Bekir, Tuleyhâ ve Secah gibi peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârların ortadan kaldırılmasından sonra, Müseyleme üzerine bir ordu gönderdi. Hz. Hâlid; Müseyleme'nin sayıları 40 bin civarında olan askerlerine karşı güçlü bir ordunun kurulabilmesi için Efendimiz'in ashâbının da, kendisiyle birlikte savaşa katılmasını istemişti. Onun bu düşüncesini uygun bulan Hz. Ebû Bekir, çoğunluğu Bedir Ashâbı ve Kur'ân hafızlarından meydana gelen bir ordu hazırlamıştı.

125 İbn Sa'd, Tabakât, 1:219.

Allah'ın dinini ortadan kaldırmaya çalışan toplumlara karşı verilecek bu mücadelenin İslâm'da önemli bir yeri vardır. Mekke'de ilâhî vahiy ile ortaya çıkan İslâm, Akabe'de Ukbe b. Âmir ve arkadaşlarının Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* davasına sahip çıkacaklarına dair söz vermeleriyle hızla yayılarak bütün hayata hâkim olmuştu. Yeryüzünde din ve hayat tarzı olarak yegâne hâkimiyetini kurmuş olan İslâm, Efendimiz'in irtihallerinden sonra, siyasi bir güç hâlinde ortaya çıkanlar tarafından ortadan kaldırılmaya teşebbüs edilmişti. Hz. Ebû Bekir Efendimiz, ortaya çıkan bu fitnecilere göz açtırmamakta kararlıydı. Sahâbî efendilerimizi gruplar hâlinde, başlarına kumandanlar tayin ederek, dinden dönen ve peygamberlik iddiasında bulunanlar üzerine göndererek, bu fitnenin başını ezmeyi başarmıştı. Kur'ân'a karşı silâhlı ve siyasi güç hâlinde ortaya çıkanlara karşı yapılacak bu mücadelede, Ukbe b. Âmir *(radıyallahu anh)* de bulunmuştu. O, Yemâme'de Müseyleme'ye karşı yapılan savaşa katılmıştı. Yapılan bu çetin savaşta yüzlerce sahabî şehit olurken, Efendimiz'in sancağının kıyamete kadar yere indirilemez olduğu ispat edilmişti. Birinci Akabe'de, Kur'ân davasına sahip çıkacağına dair Efendimiz'e biat eden Ukbe b. Âmir *(radıyallahu anh)*, bu savaş sırasında şehit olurken ölümsüzlüğe ulaşıyordu...[126]

UKBE B. ÂMİR'DEN ALLAH RESÛLÜ'NE AİT HATIRALAR

Bir gün, Ukbe b. Âmir *(radıyallahu anh)* henüz çocuk yaşlardaki oğlunun elinden tutup Allah Resûlü'nün huzuruna giderek, "Anam babam Sana feda olsun Yâ Resûlallah! Benim bu oğluma okuyacağı kolay bir dua öğret." dedi. Allah Resûlü, "Ey çocuk şunları söyle: 'Allahümme innî eselükennecâte fi'l-imâni ve îmânen fi'l-hüsnil huluki ve salâhan yetbeuhu necâhan' (Allah'ım! İmanımın kurtuluşunu ve güzel ahlâk ile iman ve sonu kurtuluş olan iyiliğe muvaffak olmamı senden istiyorum.)" diye dua etmesini söylediler. Efendimiz, bu duayı defalarca tekrar ederek

126 İbn Hişâm, Sire, 2:72; İbn Sa'd, Tabakât, 3:568; İbn Abdilber, İstîâb 3:1074; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:54-55; Beyhakî, Delâil, 2:174.

ona öğretmeye çalışmışlardı. Çocuk da sonunda, "Anam-babam Sana feda olsun Yâ Resûlallah! Duayı öğrendim."[127] diyerek Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* minnettarlığını arz etti.

127 İbn Hacer, İsâbe, 2:490.

12-UVEYM B. SÂİDE

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, hakkında, "Uveym b. Sâide, Allah'ın kullarından ve cennet halkının er kişilerinden, ne güzel kuldur." buyurduğu bir sahâbîdir. Efendimiz tarafından böylesine bir övgüye mazhar olmak, bir insanın ulaşacağı en büyük şeref makamıdır. O, Akabe Biati'nde Efendimiz'in huzurunda şöyle diyordu, "Kalplerimizde ve hayatımızın her yerinde Size ayrı bir yer verdik. Senin yolunda canlarımızı feda etmeye hazırız."[128]

Allah Resûlü'nün on sene kadar Mekke'de geçen tebliğ günleri, arzu buyurdukları istikamette meyve vermiyordu. Mekke'de aradığını bulamayınca, çevredeki şehirlerde tebliğ davasına destek verecek bahtiyar insanlar aramaya başlamıştı. İlk Akabe Buluşması'nda kendisine iman eden Medineli altı bahtiyar insanın gayretleri sayesinde Birinci Akabe'ye gelen inanmış insanlar arasında Uveym b. Sâide *(radıyallahu anh)* da bulunmaktaydı. Bir sene içerisinde, Allah Resûlü'ne tebliğ davasında destek vereceklerine dair söz veren bahtiyarların sayısı altı iken on ikiye yükselmişti.

Birinci Akabe Biati sonrası Medine'de tebliğ faaliyetlerinde aktif vazife yapmış olan Hz. Uveym b. Saide, arkadaşlarıyla birlikte kapı kapı dolaşarak İslâm'ı anlatmıştı. O, bir taraftan kısa bir süre önce görme şerefine nâil olduğu Efendimiz'le bir araya gelmeye iştiyak duyarken diğer taraftan da, Peygamberimiz ve

128 Uveym b. Sâide'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar: İbn Abdilber, İstiâb, 3:1248; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:315; Zehebî, Siyer, 1:501-502; İbn Sa'd, Tabakât, 3:459.

Mekke'deki ashâbını müşriklerin işkencelerinden kurtarma derdine düşmüştü. Bu arada, Hz. Uveym ve arkadaşları, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve Mekkeli ashâbını Medine'ye davet etmeye karar verdiler. Hz. Uveym, bu kararlarını Efendimiz'e açıklamak üzere, Medineli kardeşleriyle birlikte, hac mevsiminde Efendimiz'in ziyaretine gitmişti. Mekke'ye vardıklarında, Ensâr'ın temsilcisi olarak Efendimiz'in huzuruna giden Hz. Uveym:

"Ey Allah'ın Resûlü! Biz, servet, silâh ve güç yönünden çok hazırlıklı hâldeyiz. Kalplerimizde ve hayatımızda Size ayrı bir yer verdik. Senin yolunda canlarımızı feda etmeye hazırız. Kendimizi koruduğumuz şeylerden Seni müdafaa etmeye hazırız. Arkadaşlarımız, Sizinle buluşmak istiyorlar. Bu buluşma için müsait vaktiniz ne zamandır?" diyerek Efendimiz'den, biat etmek üzere buluşacakları yeri ve zamanı belirlemelerini istemişti.[129]

Belirlenen mekân, gün ve saatte Efendimiz'e biat için arkadaşlarıyla birlikte O'nun huzurunda bulunan Uveym *(radıyallahu anh)*, tebliğ davasına sahip çıkacaklarına dair söz vermişti.

İkinci Akabe'den kısa bir süre sonra, Medine'ye hicret eden muhacir ile Ensâr arasında kardeşlik ilân edilmişti. Uveym de, Efendimiz'in emri üzerine, Hz. Ömer ile kardeş olmuştu. Bir zamanlar Mekke'nin önde gelen simalarından olan Hz. Ömer, diğer Müslüman kardeşleri gibi Medine'ye hicret etmek zorunda kalmış, bütün servetini, bahçelerini ve iş yerlerini Mekke'de bırakmıştı. Onlar Medine'ye geldiklerinde Ensâr kardeşlerinin fedakârlıkları ile yokluktan ve yalnızlıktan kurtulmuşlardı. Medinelilerin ihtiyaç içindeki Mekkeli kardeşlerine yardım ve himayeleri sebebiyle Yüce Allah:

"...(daha önceden Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar (Ensâr), kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara (yardım için) verdiklerinden ötürü içlerinde bir sıkıntı duymazlar.

129 İbn Sa'd, Tabakât, 1:221; Beyhakî, Delâil, 2:184; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:207; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 2:204

Kendileri ihtiyaç içinde dahi olsa, (Muhacir kardeşlerini) kendi nefislerine tercih ederler. Nefsinin cimriliğinden korunanlar, kurtuluşa erenler olacaktır. (Ensâr, bu âyetteki 'müflihûn' sözcüğü ile kurtuluşa erdikleri müjdesine nâil olmuşlardır)" *(Haşir, 59/9)* âyetiyle anlatarak Ensâr'ı yüceltmiştir.

Akabe'de, küçük bir topluluğun Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* davasına sahip çıkacağına dair vermiş olduğu şeref sözü ile Kur'ân, asırlar boyu varlık âleminin en yüksek sesi hâline geldi. Kur'ân'ın yeryüzünden kaldırılmasına çalışan müşriklere karşı Uveym'in *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlarda bulunması O'nu yücelten hizmetlerin başında gelmektedir.

Allah Resûlü'nün ahirete irtihâlinden sonra Hz. Ebû Bekir, peygamberlik iddiasında bulunan yalancılara ve dinin temel hükümlerini değiştirmeye yeltenen veya dinden dönenlere karşı bir mücadele başlatmıştı. Yapılan savaşlarda, bozguncülara karşı ön saflarda savaşan Uveym b. Sâide *(radıyallahu anh)*, Akabe'de Allah Resûlü'ne vermiş olduğu şeref sözünü tutuyordu.

Uveym b. Sâide *(radıyallahu anh)*, Hz. Ömer zamanında vefat etti. Halife, Allah Resûlü'ne bütün varlığı ile bağlanmış ve bunu hayatı boyunca devam ettirmiş olan Uveym'in *(radıyallahu anh)* kabri başında ona dua ederken, "Yeryüzünde hiç kimse, kendisinin, şu kabir sahibinden daha hayırlı olduğunu söyleyemez. O, Allah Resûlü'nün kaldırdığı bütün cihad sancakları altında bulunarak Allah Resûlü ile beraber savaşmıştır." demişti.

"ALLAH, TÖVBE EDENLERİ VE TEMİZLENENLERİ SEVER." AYETİYLE MÜJDELENEN SAHABİ HZ. UVEYM

Peygamber Efendimiz'in Yüce Allah'tan getirdiği insanî değerlerin henüz Medine'ye ulaşmadığı günlerdi. Medine'de Yüce Allah'tan gelen ilk âyetler arasında yer alan, "Rabbinin büyüklüğünü an. Elbiseni tertemiz tut, maddi manevi kirlerden arın." *(Müddessir, 74/3-4)* emrini aldığı günden itibaren bütün kötülükler-

den kaçınmak gerektiği gibi elbise ve beden temizliğini de ashâbına öğretmişti... Medineli Müslümanlar Allah'a ve Resûlü'ne iman etmişlerdi. Ancak, Kur'ân'daki emir ve yasakların tamamı kendilerine henüz ulaşmamıştı. İman ile içlerindeki şirke ait bütün pislikleri temizleyen Müslümanlar, Allah'a ibadet için dış temizliğine, yani beden ve elbisenin de son derece temiz olması gerektiğine inanıyorlardı. Medine'de Müslümanlar, İslâm'a girdikleri ilk günlerde, tuvaletlerdeki özel temizlikleri için sadece taş kullanıyorlardı. Uveym b. Sâide *(radıyallahu anh)* da, önce taş ve su ile yıkamaya (istincâ) yapmaya başlamıştı. O'nun bu güzel alışkanlığı diğer Müslümanlara da geçmişti. Allah Resûlü'ne hicret sırasında Kuba'da misafir kaldığı günlerde, "... Orada, maddi ve manevi kirlerden arınmayı seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever." âyetini nâzil eden Rabbimiz, Uveym b. Sâide ve arkadaşlarını methediyordu. Peygamberimiz, Uveym b. Sâide'ye, "Allah'ın sizi övdüğü şu temizlenme nedir?" diye sordu. O da, büyük abdest ihtiyacını giderdikten sonra su ile temizlendiğini söyledi.

13-YEZİD B. SA’LEBE

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mekke’de yıllarca gece-gündüz demeden, bir taraftan insanları imana davet ederken, diğer taraftan da, Kur’ân’ı yayma davasına sahip çıkacak ve yapılan zulümlere dur diyebilecek güçlü bir cemaatin kurulması için çalışmıştı. Bu arzusunun yerine gelmesi için Efendimiz, “Ya Rabbî, gireceğim yere dürüst olarak girmemi, çıkacağım yerden de dürüst olarak çıkmamı nasib et ve Kendi katından beni destekleyecek kuvvetli bir delil ver bana!” *(İsrâ, 17/80)* mealindeki âyeti dua hâlinde sık sık Yüce Allah’a arz ediyordu.

Hicretten iki sene kadar önce, Efendimiz’in, Yezid b. Sa’lebe[130] *(radıyallahu anh)* ve beş arkadaşıyla Akabe’de tanışması, dualarındaki büyük isteğin yerine gelmesinin başlangıcı olmuştu. Bu kutlu buluşma sırasında Efendimiz’e iman eden Yezid b. Sa’lebe, tevhid davasında hizmet vazifesini üstlenen bahtiyarların ilklerinden oluyordu. Onların gayretleriyle kısa zamanda Medine’nin bütün evlerinde, Allah Resûlü’nün adı anılır hâle gelmişti.

Yezid b. Sa’lebe *(radıyallahu anh)*, daha önce verdikleri söz üzerine ertesi sene altı bahtiyar arkadaşıyla birlikte yine Mekke’ye gitmişti. Bu defa, bu kutsî heyetin sayısı on ikiye yükselmişti. Birinci Akabe Biati denilen, Allah Resûlü’yle bu buluşmada, Yezid b. Sa’lebe, Allah’ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçacağına ve tebliğ davasına sahip çıkacağına dair Efendimiz’in mübarek elini sıkarak O’na söz vermişti. Bu biat, Mekke’de

130 Yezid b. Sa’lebe’nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar: İbn Hişâm, Sire, 2:74; İbn Abdilber, İstiâb, 4:1707; İbnu’l- Esîr, Üsdü’l-Gâbe, 4:677

doğan Sonsuz Nur'un Medine'den başlayarak bütün dünyayı aydınlatan davasına sahip çıkma adına verilmiş bir sözdü. Yezid b. Sa'lebe, kâinat kadar büyük bir davayı üstlenen on iki bahtiyardan meydana gelen bu topluluğun bir ferdiydi. Onların büyük gayretlerinin neticesinde bir sene sonra, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* davasına sahip çıkan bu gönül ordusunun sayısı yetmişin üzerine çıkmıştı. Bu yetmiş kişi bu defa, Efendimiz'i ve Mekke'deki ashâbını müşriklerin işkencelerinden kurtarmak üzere Medine'ye davet ediyorlardı.

Yezid b. Sa'lebe'nin *(radıyallahu anh)* hayatına dair; Allah Resûlü'ne ilk iman eden altı bahtiyardan biri oluşu, Birinci ve İkinci Akabe Biat'lerine katılan kutsî cemaatin bir ferdi oluşu dışında, tarihî kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Yezid b. Sa'lebe'nin *(radıyallahu anh)* Bahhâs b. Sa'lebe ve Abdullah b. Sa'lebe *(radıyallahu anhümâ)* isimli iki kardeşi Bedir Savaşı'nda, bulunmuşlardır.

14-EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ

Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yedi ay kadar evinde misafir ederek "Mihmandâr-ı Nebî" olma şerefine ulaşan Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, "Alemdâr-ı Resûl"[*] unvanına sahip bir sahâbîdir. İstanbul fetih ordusunun ilk askerlerinden olan Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*, hayatı boyunca savaşlarda her zaman nefer[131] olarak bulunmasına rağmen, Efendimiz'in bir müjdesiyle, ülkemiz insanı açısından "Alemdâr" unvanına yükselmiştir. Allah Resûlü şöyle buyurmuşlardır; "Ashâbımdan her kim bir beldede vefat ederse, muhakkak ki, kıyamet gününde o memleketin iman ehlinin başında komutan (Alemdâr) olarak; onları nuru ile aydınlatan (şefaatçi) [132]olacaktır."[133]

Yetmez mi, bu ülkenin halkına bu nimet-i ilâhî
Bağrında şeref misafirdir, Mihmandâr-i Nebî
Makberinle müşerref eyledin bizleri, Ey Ebû Eyyûb el-Ensârî
Serdârısın kutlu askerlerin; sizi müjdelemişti, Şanlı Nebî

---

* Alemdar; bayrak ve sancak taşıyan anlamına gelmektedir. Efendimiz döneminde, ordunun bayrağı komutanların elinde bulunurdu.

131 Geniş bir araştırma neticesinde hazırlanan bir eserinde Cemal Öğüt; Hz. Ali'nin Nehrevan'da Haricilerle yaptığı savaşta sancağı taşıması dışında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı boyunca âlemdarlık yapmadığını belirtmektedir. (H. Cemal Öğüt, Eyyûb Sultan, Hz. Hâlid Ebû Eyyûb el-Ensârî, s. 113)

132 Merhum Cemal Öğüt, yukarıda belirtilen hadis-i şerifin şerhi olarak, "Benim ashâbımdan bir kimse, herhangi bir memlekette vefat ederse, şüphe edilemez ki, o memleket halkından ne kadar ehl-i iman varsa, yarın kıyamet gününde o halkın önünde, nuruyla ortalığı aydınlatarak ve onların önlerine düşerek hepsini bi-iznillah, Cennât-i âliyata (yüce cennetlere) şefaatiyle idhal edecektir." şeklinde tercüme ederek, "Hazreti Hâlid Ebû Eyyûb, yarın ahirette, aziz vatanımız ruhu mesabesinde olan İstanbul'da ve bu diyarın civarında medfun bulunan ne kadar ehl-i tevhid varsa, hepsinin âlemdarı olacağı şüphesizdir." demiştir. (a. g. e. s. 130)

133 Tirmizi, Menakıb, 58

İLK HAYATI, İSLÂM'A GİRİŞİ VE İKİNCİ AKABE'DE BULUNUŞU

Asıl adı Hâlid b. Zeyd olan Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, Medine'nin Hazreç Kabilesine bağlı Neccaroğulları'ndan olup, onların reisidir. Peygamberimiz'in annesi, Amine'nin de Neccaroğulları'ndan oluşuyla, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile Ebû Eyyûb arasında akrabalık bağları bulunmaktadır.

Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, hicretten bir buçuk sene kadar önce, Allah Resûlü tarafından Medine'ye gönderilen Hz. Mus'ab'ın irşad faaliyetleri sırasında Müslüman olmuştur. Bu günlerde, Medine'de İslâm'a giren diğer Müslümanlar gibi, Hz. Eyyûb *(radıyallahu anh)* da, Mekke'de müşriklerin elinden sıkıntı çeken Allah Resûlü ve ashâbını Medine'ye davet etmeye karar vermişti. Bu büyük maksatla, hicretten altı ay kadar önce, hac mevsiminde, yetmiş kadar Medineli Müslüman ile birlikte, Mekke'ye giderek Allah Resûlü ile buluşmuştu.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kavminin ileri gelenlerinden olması sebebiyle, onların İslâm'a girmelerinde büyük hizmeti olmuştur.

MİHMANDÂR-I RESÛLULLAH

Ensâr tarafından İkinci Akabe'de yapılan davet üzerine Allah Resûlü, önce Mekke'deki ashâbını Medine'ye hicret ettirmişler; sonra da kendileri Hz. Ebû Bekir ile birlikte bu kutsî yolculuğa çıkmışlardı. O'nun bu yolculuğunu haber alan Medine halkında büyük bir sevinç ve heyecan başlamıştı. Gözler, Medine'nin girişine çevrilmişti. Günler geçtikçe artan bu heyecan Medine halkını yollara düşürmüştü. Efendimiz'i karşılamak üzere Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* da, her gün Medine'ye yakın Hire adı verilen yerde, O'nun yolunu gözlerdi. Nihayet, Kutlu Yolcunun şehre yaklaştığını görünce bütün Neccaroğulları'nı toplayıp, bayram havası içinde, büyük bir sevinçle Resûlullah'ı karşılamıştı.

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Medine'ye teşriflerinde, evini ve çocuklarını Mekke'de bırakmıştı. Muhacirlerin Medine'ye

hicretlerinde, evlerini ve gönüllerini onlara açan Ensâr, şimdi de, Efendimiz'i misafir etme yarışına girmişti. Ashâbından birini diğerine tercih ederek onların gönüllerinde burukluk meydana gelmesini istemiyordu. Bu işin çözümü için Kusvâ adındaki devesinin serbest bırakılmasını emir buyurdular. O, şehrin ortasına doğru ilerlerken heyecanlar had safhaya varmıştı; nihayet Kusvâ boş bir arsada çöktü. Ancak, ileride mescidin inşa edileceği bu kutsî mekânda kısa bir oturuştan sonra tekrar kalkarak Hz. Hâlid Ebû Eyyûb'un evinin önünde çöktü. Allah Resûlü'nün misafir kalacağı ev belli olmuştu. Bu devlet kuşu, Hz. Hâlid'in başına konmuştu. Evi de iki katlı idi. Efendimiz alt katta ikamet etmeyi tercih ediyordu. Hane sahibi ise, Kutlu Misafiri'nin şereflendirdikleri evin üstünde kalmayı uygun görmüyordu. O'nu rahatsız edeceğinden de endişe ediyordu.

Buradan sonrasını, ondan dinleyelim:

"Allah Resûlü alt kata yerleşmişlerdi. Akşam olunca, O'nun alt katta olduğunu düşününce çok utandım. Allah Resûlü'nün üstüne toprak dökülecek ve O'nu rahatsız edecek diye korktuğumuzdan ne ben ne de Ümmi Eyyûb uyuyabildik. Sabah olunca da, Efendimiz'in huzuruna giderek akşam düşündüklerimi kendilerine anlattım. Allah Resûlü beni teselli ederek, 'Sana bazı kelimeler öğreteyim; sabah ve akşam onar defa 'Lâ ilâhe illallâhu lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü lâ şerike leh' tesbihatını söylersen Yüce Allah sana, on hasene ihsan eder, on günahı siler, dereceni on kat yüceltir; kıyamet günü için on köle azat etmiş gibi sevap kazınırsın.' buyurdular; ayrıca, "Halk benim ziyaretime geldiğinden evinizin alt katında ikamet etmem daha uygundur." diyerek üst kata çıkmak istemediğini belirttiler."

Bir büyüğün emrini yerine getirmek, edep kaidelerinden üstündür. Allah Resûlü'nden gelen teklif üzerine Ebû Eyyûb yine evinin üst katına çıkmıştı. Ancak, daha önceki endişelerini bir türlü içinden atamamıştı. Buradan sonrasını yine kendisinden dinleyelim:

"Üst katta otururken bir gece su testimiz kırıldı. Yere dökülen suların Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* rahatsız edeceğini düşünerek hanımım ile çok üzüldük. Yorgan olarak kullandığımız bez ile suları silerek aşağıya sızmasına engel olduk. Sabah olunca yine Huzuruna gidip üzüntümüzü anlattım. Bunun üzerine Allah Resûlü yukarı kata çıkmayı kabul ettiler.[134]

HZ. EBÛ EYYÛB'UN MÜBAREK EVİNİN TARİHÇESİ VE BİR MUCİZENİN GERÇEKLEŞMESİ

Allah Resûlü'nün peygamberliğinden; hatta dünyaya teşriflerinden önce O'nun peygamberliğini haber veren pek çok rivayet bulunmaktadır. İrhâsat denilen bu mucizelerden biri de, Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* evinin hicretten önce Yemen Meliki Umeyr b. Dürû tarafından, Âhirzaman Peygamberi'nin Medine'ye teşrifleri sırasında misafir kalmak üzere inşa edilmesidir. Hz. Davut'a indirilen Zebur'u okuyarak Allah'a ibadet eden Yemen Meliki, Hicaz'a yaptığı ziyaretinde yanındaki 400 kadar âlimden, Âhirzaman Peygamberi'nin Mekke'den çıkacağına ve Medine'ye hicret edeceğine dair bir müjde işitir.[135] Bunun üzerine, Medine'de Âhirzaman Peygamberi'nin hicretlerinde misafir kalacakları bir ev daha yaptıran Melik, âlimlerinin reisi Şâmul'e de, "Beklenen Hatemü'l-Enbiya, benim zamanımda gelirse büyük bir saadet; eğer benden sonra ortaya çıkarsa, O'na ulaştırılmak üzere bir mektubu sana veriyorum." şeklinde bir vasiyette bulunur. Nesillerden nesillere Efendimiz'e ulaşan bu mektupta Melik, "Başlangıçta ve sonuçta her şey Allah'ın emriyledir." dedikten sonra şunları söyler:

"Allah'ın Resûlü ve Nebisi Muhammed b. Abdullah'a Tübba Melîki Ümeyr b. Dürû'dan,

Bundan sonra; Muhakkak ki, Rabbin ile Sana ve Sana indirilen Kitab'a iman ettim... Senin zamanına yetişirsem, ne büyük

134 Müslim, Sahih 2:192
135 İbn Hişâm, Sire, 1:17

bir saadet! Eğer Senin zamanına yetişemezsem, Rabbin huzurunda bana şefaat eyle! Kıyamet gününde beni unutma! Zira, Senin ümmetinin ilklerindenim ki Senin dünyaya teşriflerinden evvel Sana biat ettim. Ben, Senin ve ecdadın Hz. İbrahim'in *(aleyhisselâm)* dini üzereyim..."

Medine'ye teşrifleri sırasında, bu mektubu okuyan Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Merhaba Tübbalı salih kardeş" diyerek onu selâmlamıştı.

Yemen Meliki'nin Âhirzaman Peygamberi için yaptırdığı bu mübarek ev, nesilden nesle intikal ederek hicret sırasında Hz. Hâlid Ebû Eyyûb'e kadar gelmişti.[136]

ALLAH RESÛLÜ'NÜN MEDİNE'DE İLK KUTSÎ MEKÂNI

Efendimiz'in hicretlerinden itibaren Mecsid-i Nebevi'nin inşâsına kadar, yaklaşık yedi ay misafir kaldıkları Hz. Ebû Eyyûb'ün bu kutlu evi Allah Resûlü'nün Medine'de, ilk mekânı olmuştu. Efendimiz'in manevi ikliminden faydalanmak üzere sahâbîler Onunla burada buluşurlar, sohbetlerini dinleyip birlikte namaz kılarlardı. Diğer taraftan, Efendimiz ile ilk defa görüşerek İslâm'a girenler de bu evi şenlendirenler arasındaydı. Gelen ziyaretçiler, kalabalık olmalarından dolayı, ancak gruplar hâlinde eve girerek Allah Resûlü ile görüşebiliyorlardı.[137]

Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'e mihmandârlık yaptığı süre içinde O'na ve ziyaretçilerine yemek ikram ederdi. Efendimiz, kendilerine ikram edilen yemeğin az bir kısmı ile yetinirlerdi. O'nun şifa kaynağı olan mübarek elleriyle yediği yemeğin geri kalanını yemek, Ebû Eyyûb ailesi için büyük bir mutluluktu... Onların, Efendimiz'e hazırladıkları yemeklere Yüce Allah'ın gayb hazinesinden bereket yağdığını gösteren pek çok hadise meydana gelmiştir. Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)* anlatıyor:

---

136 İbn Kesîr, Bidâye, 1:166.
137 İbn Sa'd, Tabakât, 1:223.

"Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* evimde misafir olduğu günlerde, O ve Hz. Ebû Bekir için iki kişilik yemek hazırlamıştım. Allah Resûlü, 'Yâ Ebâ Eyyûb! Git! Ensâr'dan otuz kişi çağır, bu yemekten yesinler.' buyurdu. Ben de, bu emir gereği otuz kişi çağırırken, kendi kendime de, evimde fazla yiyecek bulunmadığından telaşa düşmüştüm. Davetliler gelip, karınlarını doyurunca boşuna endişelendiğimi anladım. Allah Resûlü, "Git! Altmış kişi daha çağır!", buyurdular. Onları da davet ettim. Onlar da, karınlarını doyurup evden ayrıldıklarında, Allah Resûlü, yetmiş kişi daha çağırmamı emrettiler. Onları da davet ettim. Bu gelenler de karınları doyurdular... Tenceredeki yemeğin hâlâ bitmediğini görünce hayretler içinde kaldım... İki kişilik yemek, Allah Resûlü'nün bereket duasıyla 180 insana yettiği hâlde, hâlâ bitmemişti... Bu mucize karşısında, Müslümanların imanları artarken, Allah Resûlü'nü ilk defa tanıyanlar da İslâm'a girmişlerdi... Ayrıca, o gün bu ziyafete katılanların tamamı, Peygamberimizin davasına sahip çıkacaklarına ve uğrunda her türlü maddi-manevî fedakârlığa katlanacaklarına dair biat etmişlerdi."[138]

MESCİD-İ NEBEVÎ'NİN İNŞASINDAN SONRA HZ. EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ

Allah Resûlü'nün Medine'ye teşrifleri üzerinden aylar geçiyordu. Bu süre zarfında Efendimiz Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde kalırken ashâbıyla bir araya geliyordu. Gün geçtikçe, Müslümanların sayıları artmış, geniş bir mescidin inşasına ihtiyaç duyulmuştu. Efendimiz'in Medine'ye hicret günü mübarek devesinin ilk çöktüğü arsaya, Mescid-i Nebevi'nin yapılması kararlaştırıldı. Burası, Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* himayesindeki iki yetime aitti. Onlar, her ne kadar mescid yapılması için arsalarını bağışlamak istemişlerse de; bedelleri, Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* ile Es'ad b. Zürâre *(radıyallahu anhumâ)* tarafından karşılanmıştı.

138 Beyhakî, Delâil, s. 153; İbn Kesîr, Bidâye, 4:110.

Mescidin inşasından sonra, oranın bir köşesinde Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ailesinin ikamet edecekleri odacıklar yapılmıştı. Allah Resûlü, evine taşınırken Ebû Eyyûb çok üzgündü. Ancak, büyük bir tesellisi vardı. Onun evi Efendimiz'in hanelerine komşu idi.[139] Böylece, her zaman Efendimiz'i görebilme imkânına sahip oluyordu. Zaten, namazları da Allah Resûlü ile birlikte cemaatle kılacaktı.

Efendimiz, onu vahiy kâtibi olarak tayin etmişti. Allah Resûlü, nâzil olan âyetleri yanında bulundurduğu vahiy kâtiplerine yazdırırdı. Hz. Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* de, bu görevi yerine getirme şerefine nâil olmuştu.[140]

Mecid-i Nebevi'nin arka kısmında, genellikle Mekke'den hicret eden ve kendilerini Allah Resûlü'nden ilim tahsil etmeye vakfeden sahâbîlerin barındıkları "Suffe" adı verilen bir yer bulunmaktaydı. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi ileri gelen sahâbîlerin de devam ettiği Suffe'ye Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* da katılmıştır.[141] Böylece o, bir taraftan Allah Resûlü'nün ilminden faydalanmış; diğer taraftan da, O'nun manevi iklimi altında bulunma imkanını elde etmişti. Efendimiz'in muallimlik yaptığı bu okuldan oldukça istifade eden Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, daha sonraki senelerde ilim neşriyle ve verdiği fetvalarla etrafını aydınlatmıştır.

Hicretten altı ay sonra Medine'de, insanlık tarihinde eşine az rastlanılan büyük bir hadise daha yaşanmıştı. Sadece Allah'a iman ettiklerinden dolayı kendilerine müşrikler tarafından çeşitli işkenceler yapılan Mekkeli Müslümanlar, hicret sırasında maddi varlıklarını geride bırakmışlardı. Böylece onların yardıma muhtaç hâle geldiklerini bilen Ensâr, onlara gönüllerini ve evlerini açmıştı. Bu yardım yarışında, muhacirlerden birini evine götürmek için Ensâr arasında çekişme dahi meydana geliyordu. Allah Resûlü, bu probleme çözüm bulmak üzere Ensâr'dan biriyle

139 Ömer Rıza Doğrul, İslâm Tarihi, Asr-ı Saadet, 1:305.
140 İbn Kesîr, Bidâye, 5:340.
141 Ebû Nuaym, Hilye, 1:361.

bir muhaciri kardeş ilân ederken, Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* ile Mus'ab b. Umeyr *(radıyallahu anhumâ)* kardeş olmuştu.[142]

SAVAŞ MEYDANLARINDA EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ

Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, Bedir Savaşı'nda Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında bulunmuştur.[143] Hicretten iki sene sonra, Mekkeli müşrikler Müslümanlarla savaş hazırlığı yapmak üzere Şam'a ticaret kervanı göndermişlerdi. Hicret sırasında, Mekke'de Müslümanların mallarına el koyan müşriklerin savaş hazırlıklarına darbe vurmak üzere Allah Resûlü de ashâbıyla Medine'den hareket etmişti. Bedir civarında düşman ordusunun üzerlerine doğru geldiğini haber alan Allah Resûlü, ashâbıyla savaş konusunda istişare etmişlerdi. Onlar, Medine'den hareket ederken her ne kadar savaşa hazırlıklı olarak çıkmamışlarsa da, Allah Resûlü'nün yolunda seve seve savaşacaklarına dair konuşmalar yapmışlardı.[144] Bu konuşmaların Hz. Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* tarafından rivayet edilmesi, kendisinin de Efendimiz'in yolunda her şeyini feda etmeye hazır olduğunu göstermektedir.

Bedir'den itibaren Uhud, Hendek ve diğer savaşlarda Allah Resûlü'nün yanında bulunan Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* fedakârlık ve kahramanlıklarına dair -ne yazık ki- kaynaklarda geniş bilgiye yer verilmemiştir. Ancak, bu savaşların gecelerinde, Efendimiz'in çadırının önünde gelecek saldırılara karşı birkaç sahâbîyle birlikte sabaha kadar nöbet tutması O'nun Allah Resûlü'ne gösterdiği sevgiyi göstermektedir. Hayber fethi gecesinde, Efendimiz istirahat buyurdukları çadırın önünde Hz. Ebû Eyyûb'un nöbet tuttuğunu görünce, "Allah'ım, beni korumak için bütün bir gece uyumadığı gibi, Sen de Ebû Eyyûb'u koru." diye dua etmişlerdir.[145] Allah Resûlü'nün bu duası

142 İbn Sa'd, Tabakât, 3:484.
143 İbn Sa'd, Tabakât, 3:485;
144 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:413-416
145 İbn Hişâm, Sire, 3:354-355

ile, Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* İstanbul önlerinde vefat ettikten sonra defnedildiği andan günümüze kadar korunmuştur.

Hz. Ebû Eyyûb, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ahirete irtihalinden sonra, Hz. Ebû Bekir döneminde, yalancı peygamberlere karşı yapılan savaşlara katılmıştır. Hz. Ömer döneminde de, Filistin, Suriye ve Maraş'a kadar İslâm'ın yayılması için cepheden cepheye koşmuş, Mısır fethine katılmıştır. Hz. Osman döneminde de Kıbrıs'ın fethine giden orduya katılan Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*, daha sonra bir müddet Medine'de kalmıştır.

Hz. Ali halifeliği döneminde, Kûfe'ye yerleşmeye karar verdiğinde Medine'den ayrılırken yerine, Hz. Ebû Eyyûb'u idareci ve cemaate namaz kıldıran imam olarak tayin etmişti. O da bir müddet bu vazifeyi yerine getirdikten sonra, Hz. Ali'nin yanına giderek Haricilerle yapılan Nehrevan Savaşı'nda ordunun sancağını taşımıştır.[146]

İSTANBUL FETHİNE KATILMASI

Allah'ın yüce adını götürebildikleri yerlere kadar ulaştırma azminde olan sahâbîler ve onlarla birlikte savaşan Müslümanlar, Hz. Muaviye zamanında İstanbul önlerine kadar gelmişti. Pek çok sahâbînin katılmış olduğu bu ordu içinde Ebû Eyyûb el-Ensârî de bulunmaktaydı. Allah Resûlü'nün vermiş olduğu, "İstanbul mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan; onu fetheden asker ne güzel askerdir."[147] müjdesine nâil olmak isteyen Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, seksen yaşına ulaşmasına rağmen bu kutlu seferden geri kalmak istemiyordu. Aylar süren bir deniz yolculuğundan sonra İslâm orduları İstanbul önlerine geldiğinde, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin *(radıyallahu anh)* yaşlı vücudu bitkin hâle gelmiş ve hastalanmıştı. Kendisine, ordu saflarının gerisinde kalması rica edilmesine rağmen o, askerler ile bulunarak onlar için moral kaynağı olmuştu. Nitekim savaşın başladığı sırada o, büyük bir vazifeyi

146 İbnü'l-Esîr, Kâmil, 3:172.
147 Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 4:335

yerine getirmiş, Müslümanlar tarafından yanlış değerlendirilen bir konuda uyarıda bulunmuştur. Savaşın başlangıcında, Müslümanlar arasından bir kahraman, düşman orduları içine dalarak vuruşmaya başladığında bazıları, onun bu davranışını doğru görmediklerini ifade için, "Kendi elinizle tehlikeye atılmayınız."*(Bakara, 2/195)* âyetini okuyorlardı. Tam bu sırada, Hz. Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* askerlere bir konuşma yaparak, onların bu âyetin yanlış değerlendirdiklerini hatırlatıyordu. O, bu konuda şunları söylemiştir:

"Ey insanlar! Siz bu âyeti yanlış değerlendiriyorsunuz. Bu âyet, biz Ensâr topluluğu hakkında nâzil oldu. Allah dinini yücelttikten ve dine yardımcılar çoğaldıktan sonra; biz de, Allah Resûlü'nden habersiz olarak kendi aramızda, (uzun zamandan beri işimizden uzak kaldığımızdan) mallarımız yok oldu. Bundan sonra, 'İşlerimizin başına dönsek de, elimizden çıkan mallarımızı yeniden kazansak iyi olur,' demiştik. Bunun üzerine, Rabbimiz, 'Allah yolunda mallarınızı harcayınız. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız. İyilik edin; çünkü Allah iyilik edenleri sever.' *(Bakara, 2/195)* âyetini indirerek, hatalı düşündüğümüzü bizlere hatırlattı. Yani 'Ellerimizle kendimizi tehlikeye atmak' demek, malın-mülkün başında kalıp cihadı terk etmektir.'[148]"

İslâm askerleri Bizans ile savaşmaya devam ederken Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* hastalığı daha da artmıştı. O, bu durumda iken, Efendimiz'den işittiği, "Kostantiniye surlarının dibinde sâlih bir kişi defnedilecektir." hadis-i şerifini naklederek, "Ümit ederim ki; o, ben olayım."[149] diye dua ediyordu. Bu sırada ordu komutanı, kendisine bir vasiyetinin olup olmadığını sorunca, Hz. Ebû Eyyûb, "Ben vefat edince, cesedimi alınız; düşman toprağında ilerleyebildiğiniz yere kadar götürüp, oraya gömünüz." diye vasiyette bulunmuştu.[150] Askerlere verdiği ders ile büyük bir vazifeyi yerine getiren Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*, daha sonra

148 Tirmizî, Tefsir, Bakara 2, Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:470-471
149 İbn Sa'd, Tabakât, 3:485
150 İbn Sa'd, Tabakât, 3:485; Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:458-459.

savaş meydanındaki çadırı içinde hicri 51/672 m. yılında vefat etmişti. *(v. 52/672)* Onun vasiyeti üzerine askerler, onun mübarek cesedini ortalarına alıp düşman saflarını yararak ilerleyebildikleri yere kadar götürüp oraya defnetmişlerdi.

Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* adını dünyanın en uzak noktalarına ulaştırma azmi ile İstanbul önlerine kadar gelmişti. Ebû Eyyûb'un da aralarında bulunduğu sahabî ve tabiîn nesli, Allah Resûlü tarafından verilen müjdeye nâil olmak için İstanbul önlerine gelirken Fatih Sultan Mehmed ve askerlerine öncülük yapmışlardır.

Hz. Ebû Eyyûb'ün cihad yolunda vefat ederek şehitlik mertebesine ulaşmasından sonra defnedilmiş olduğu bu kutlu Mekân, asırlardan beri, mü'minlerin kalplerinin ulvî duygularla attığı bir yer olagelmektedir... Ziyaretçiler, o atmosfer içinde Efendimiz'in huzuruna gitme bahtiyarlığını elde etme imkanını bulabilirler...

Ülkemiz insanının, Hz. Ebû Eyyûb'un kabri konusunda sahip olduğu yaygın bilgiye göre, burası İstanbul'un fethinden sonra Akşemseddin *(radıyallahu anh)* tarafından keşfedilmiştir. Osmanlı kaynaklarında olduğu gibi, erken dönemden başlamak üzere İstanbul'un fethine yakın zamana kadar yazılan İslâm tarihlerinde Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* kabri hakkında verilen bilgiler oldukça ibretlidir. Bu kaynaklarda verilen bilgilere göre, Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* kabri, asırlarca Bizanslılar tarafından dahi muhafaza edilerek[151] saygı ile ziyaret edilmiş; hatta Hristiyanlar, din

151 Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin vefatından sonra, kendisini aralarına alan Müslüman askerler savaşmaya devam ederken Bizans saflarını yararak ilerleyebildikleri yere kadar onu götürmüşler ve oraya defnetmişlerdi. Bizans komutanı, Müslümanların komutanına, gördüğü manzaranın ne olduğunu sorunca, Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* Peygamber Efendimiz'in bir sahâbîsi olduğu ve vasiyeti gereği onu Bizans toprakları içine defnettikleri haber verilir. Burada iki komutan arasında yapılan görüşmeden sonra, Bizans komutanı, "Elimden geldiği kadar onun kabrini koruyacağıma, Mesih hakkı için söz veriyorum" demişti. (C. Öğüt, 160-161); İbn Abdi Rabbih, "Tevâtür (sözüne güvenilir insanların nesilden nesile aktarması) yoluyla işittim ki, Kayser, Müslümanların komutanı ile görüşmesi ve verdiği söz üzerine, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sahâbîsinin kabri üzerine güzel bir türbe inşa ettirmiştir ve bugüne kadar (h. 325/937) türbede Hristiyan âdeti üzerine kandil yakılmasına devam edilmektedir." (İbn Abdi Rabbih, İkdu'l-Ferid, 5:128)

farkını bir tarafa bırakarak, yağmursuz kaldıklarında, Allah'tan onun yüzü suyu hürmetine yağmur istemişlerdir.[152]

İstanbul'un Türkler tarafından fethinden önce Latinlerin istilasına uğradığı dönemde şehir harap edilirken Ebû Eyyûb hazretlerinin türbesi de tahribata uğradığından kabir yeri olarak bilinmesi konusunda şüpheler meydana gelmişti. İstanbul'un fethiyle Fâtih'in yaptırdığı ilk işlerden biri, şehrin surlarına yakın yerdeki Hz. Ebû Eyyûb'un kabr-i şerifini buldurmak olmuştu. O, hocası ve büyük gönül insanı Akşemseddin'den rica ederek bu mübarek kabrin yerinin keşfedilmesini istemiştir. Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve O'nun sahabîsine duyduğu derin saygıyı gösteren bu büyük vazife ile yetinmeyen Fatih, milletimiz açısından büyük bir manevi hazine olan Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* için türbe ile türbenin yanı başında bir de cami inşa ettirmiştir.

ŞAHSİYETİ, AHLÂKI, FAZİLETİ

Efendimiz'in ashâbının, her birinin kendine has fazilet ve yüceliği bulunmaktadır. Ebû Eyyûb el-Ensârî de fazilet ve kemâl sahibi bir sahâbîdir. Hicret günü Efendimiz'in duracağı yer konusunda, "Görevlidir." dediği mübarek devesinin Hz. Ebû Eyyûb'un evinin önünde çökmesi ve böylece Allah Resûlü'nün onun evinde misafir kalması, "Mihmandâr-ı Resûl" ün faziletini ortaya koymaktadır. Hiç şüphesiz ki, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)*

---

152 İbn Sa'd, Tabakât, 3:485; Cemal Öğüt, s. 169. (Merhum Öğüt, yaptığı araştırmasında, Fatih Sultan Mehmed devrine kadar İslâm tarihi müelliflerinden on altısının eserlerinde bu konuya dair bilgilerin yer verildiğini bildirmiştir Hz. Ebû Eyyûb'ün vefatından (h. 51/672) yaklaşık 150 sene sonra yazılan "Ensâbü'l-Eşrâf " müellifi Vâkidî'den (v. 207/821) itibaren İstanbul'un fethine yakın tarihe kadar kaleme alınan on altı eser, bu konu üzerinde durmuştur. Bu müelliflerden İbn Abdilber şöyle demektedir: "Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin mübarek kabri, Kostantiniyye kalesinin yakınındaki bilinen yerinde günümüzde dahi hürmet ile korunmaktadır. Bizans halkı, yağmur kuraklık olduğu zamanlarda, türbenin civarında yağmur için dua etmektedirler. Yüce Allah da, Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hürmetine rahmet ve bereketini ihsan ederek yağmur yağdırmaktadır.' (İbn Abdilber, İstiâb, 1:156)

Hatîb el-Bağdâdî (v. 463/1071) de, "Ben, sözüne güvendiğin değerli birinden duydum." diyerek bu konuda şunları kaydetmiştir:

"Kostantiniyye kalesine yakın beyaz ve güzel bir bina gördüm. 'Burası nedir?', diye sorduğumda, Allah Resûlü'nün ashâbından Ebû Eyyûb el-Ensâri'nin türbesi olduğunu haber verdiler. Ben de oraya girerek mübarek kabri ziyaret ettiğimde, tavanında zincir ile asılı bir kandilin yandığını gördüm."

aşk derecesinde bağlı olan Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* kalbindeki safî duygular, onun bu şerefe ulaşmasına vesile olmuştur. Böylece, Allah Resûlü ile yakınlık kuran Hz. Ebû Eyyûb, O'nun manevi iklimi altında yetişme imkânını bulmuştur.

Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* yüce ahlâk sahibiydi. Allah Resûlü'nü hanesinde misafir ederken O'na karşı beslediği saygı ve edepten dolayı evinin üst katında kalamadığı bilinmektedir. Ayrıca, canından daha aziz tuttuğu Allah Resûlü'ne kötülük yaparlar endişesi ile yanına aldığı birkaç sahabîyle birlikte elinde silâhıyla aylarca Efendimiz'in kapısında nöbet tutmuştur.

Peygamber Efendimiz, ticaretle meşgul olduğu bir dönemde oldukça büyük bir servete kavuşmuştu. Ancak, peygamberliğinin ilk senelerinde Mekke'de Kur'ân hakikatlerini etrafındakilere anlatabilmek için evinde verdiği büyük ziyafetlerle bu serveti tüketmişti. Medine'ye geldiği günlerde vaktinin tamamını tebliğ yolunda harcadığından para kazanmaya da vakti yoktu. Günlük olarak az bir miktarla yetindiği yiyeceği, samimi dostlarının ikramlarıyla karşılanıyordu. Bu sebeple zaman zaman aç kaldığı; hatta mübarek karnına taş dahi bağladığı günler olurdu. Yine bir gün, mübarek hanesinde, yiyecek bulamamışlardı. İşte o anda da, Ebû Eyyûb'un evine giderek açlığını giderebilmişti. Şu rivayet, aynı zamanda Allah Resûlü ile onun arasındaki yakınlığı göstermektedir:

Bir gün, kuşluk vaktinde Efendimiz, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer mescitte karşılaşırlar. Onların her üçü de, evlerinde yiyecek bulamadıklarını ve açıktan kıvranır hâlde olduklarını ifade ederler. Birlikte Hz. Ebû Eyyûb'ün evine giderler. Bu sırada, ailesinin geçimini sağladığı hurmalığında çalışan Ebû Eyyûb, misafirlerinin geldiğini duyunca, koşarak evine gelir. Aziz misafirlerinin yiyecek bulamamaları sebebiyle evine geldiklerini anlayınca, derhal hurmalıktan bir tabak hurma getirip bir hayvan keseceğini de belirtir. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Eğer keseceksen sakın süt veren hayvanı kesme!" buyururlar. Hazırlanan yemek, Efendimiz'in önüne konulduğunda, Resûlullah bir parça

eti bir ekmeğin içine koyup, "Ey Ebâ Eyyûb! Bu eti, Fatıma'ya götür. Çünkü, o da birkaç günden beri böyle bir şey yememiştir." demişlerdi. Efendimiz ve arkadaşları ikram edilen yemeği yerken, Allah Resûlü "Ekmek, et ve çeşitli hurmalardan kurulu bir sofra! Muhammed'in nefsini Kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim, kıyamet gününde bu nimetlerin hesabı sorulacaktır." buyurdular. Onun bu sözleri, arkadaşlarını endişelendirmişti. Allah Resûlü "Yemeğe başladığınızda, 'Bismillah' deyiniz. Doyduğunuzda, 'Elhamdü lillahilezî et'amenâ ve sekânâ/Hamd o Allah'a mahsustur ki bizi doyurdu, bize nimet verdi.' diye dua ediniz, Sizin böyle demeniz, bu nimetlerin şükrü olur." buyurdular.[153]

Efendimiz'e olan sevgisinden dolayı O'nun gibi yaşamaya çalışan Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* anlattığı şu hadise oldukça ibretlidir:

"Biz hazırladığımız yemekleri, önce Allah Resûlü'ne takdim ediyorduk. Kendileri, yemeğin ancak bir kısmını yerlerdi. Mübarek parmaklarının değdiği kaptaki yemeğin kalan kısmını bitirmek bizim için zevk ve bereket vesilesiydi. Bir gün, kendilerine takdim ettiğimiz yemekten hiç yemeyerek yemeği geri gönderdiğini gördük. Bu yemeğe sarımsak (veya soğan) koymuştuk. Resûlullah'ın yemeği niçin geri çevirdiğinin sırrını anlamak isteyince, Resûlullah bize şöyle cevap verdi: 'Ben, o yemekte sarımsak (veya soğan) bulunduğunu gördüm. Ben Cebrâil'le görüşmekteyim. Rabbimle de yakın kulluk içindeyim. İnsanlarla da konuşmaktayım. Bu sebeple, soğan ve sarımsak kokusunun bende bulunmasını istemiyorum. Ancak, sizler yiyebilirsiniz.' buyurdular." Hz. Ebû Eyyûb Allah Resûlü'nden aldığı bu cevap üzerine, "Yâ Resûlallah! Sizlerin hoşlanmadığı şeyden biz de hoşlanmayız."[154] demiştir.[155]

153 Yukarıda anlatılan böyle bir hadisenin Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile ashâb arasında iki defa yaşandığını belirten Hâfız Münzirî, bir defasında Ebû Eyyûb diğer defasında da, Ebü'l-Heysem tarafından Efendimiz ile birlikte iki dostuna ziyafet verildiğini anlatmıştır. (Bkz: Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:310)

154 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:328.

155 Soğan ve sarımsağın cemaat içine çıkılmayarak çevredekileri rahatsız etmeyeceği ortamlarda veya pişirilmiş olarak yenilebileceği hakkında İslâm terbiyesine dair eserlerde bilgilere

Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü'ne yaptığı hizmetlerden dolayı sahabî arasında saygı duyulan bir insandı. Şu tarihî rivayet bu konuda nakledilmiş olan bir örnektir:

Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî, Efendimiz'in amcasının oğlu Abdullah İbn Abbas Basra'da vali iken onun ziyaretine gitmişti. Efendimiz'i evinde misafir etmekle şereflenen Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*'ın bu ziyareti Basra halkında bayram sevinci meydana getirdiği gibi, İbn Abbas da onu en iyi bir şekilde karşılamıştı. O, "Peygamberimize *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hizmet ettiğin gibi, bugün ben de sana hizmet edeceğim." diyerek konağını içindeki eşyalarıyla Ebû Eyyûb'a *(radıyallahu anh)* hediye etmiş; ayrıca, kırk bin dirhem ile kırk köleyi de ona bağışlamıştı. O da, kendisine hediye edilen bu kölelerin tamamını Allah rızası için hürriyetlerine kavuşturarak kendisine bağışlanan kırk bin dirhemi de onlara vermiştir.[156] Hiç şüphesiz ki, onun bu hareketi, dünya malını toplamaya karşı bir hırs, olmadığını ve ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktan zevk alan cömert bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

Hz. Ebû Eyyûb, Allah Resûlü'nden aldığı ders ile, namazlarını vaktinde kılmaya çok dikkat ederdi. O, Mısır'a ziyareti sırasında, Mısır valisinin bir akşam namazını geç kılması üzerine, "Resûlullah'ın, 'Ümmetim akşam namazını yıldızların gökyüzünü kaplamasına kadar tehir etmedikçe hayır üzeredir...' dediğini duymadın mı?" diyerek onu uyarmıştı. Valinin meşguliyetinden dolayı namazı geciktirdiğini belirtmesi üzerine de, Hz. Ebû Eyyûb, "Senin bu davranışı gören halkın da, Resûlullah'ın da böyle yaptığı zannına kapılmasından endişe ederim." dedi.[157]

Efendimiz döneminde, bütün savaşlara katılmış olan Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*, ömrünün sonuna kadar Allah'ın yüce adının dünyanın dört bir tarafına yayılması için yapılan savaş-

---

rastlanmaktadır. Ancak, Allah Resûlü'nün hoşlanmadığı bir şeyden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de kaçınacağını ifade etmesi Kâinatın Efendisine *(sallallahu aleyhi ve sellem)* göstermiş olduğu saygının bir ifadesidir.

156 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gabe, 2:89; İbn Kesîr, Bidâye, 8:58.

157 Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 5:147

lara katılmıştır. O, "Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz..." *(Tevbe, 9/41)* âyetindeki "Hifâfen" ve "Sikâlen" kelimelerinden hareketle, "Zenginlik, fakirlik; gençlik, ihtiyarlık... gibi her ne hâl üzere olursa olsun Müslüman'ın savaşa çıkması farzdır." diye mana çıkarmıştır.[158] Böylesine bir mesuliyet duygusuna sahip Hz. Ebû Eyyûb, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde olduğu gibi, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde de ilerleyen yaşına rağmen cihat meydanlarından geri kalmamıştır. Özellikle, 80 yaşına geldiği dönemde dahi İstanbul fethine katılması, Allah yolunda cihada gitmeye verdiği önemi göstermektedir.

İLMÎ SEVİYESİ VE İLİM FAALİYETLERİ

Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yakınlığı, vahiy kâtibi oluşu ve Suffe okuluna devam etmesiyle, sahabînin önemli âlimleri arasında yerini almıştır. Efendimiz'in ahirete irtihallerinden sonra genç sahâbîler kendisinden ders almışlardır. Hz. Abdullah b. Abbas, Hz. Abdullah b. Ömer ve daha pek çok sahabî ondan istifade etmiştir. Tabiîn döneminde de tabiînin ileri gelenlerinden Said b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr ve daha başkaları onun talebeleri arasında yer almışlardır.[159]

Saadet Asrı'nda Kur'ân-ı Kerim hafızları arasında bulunan Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* Kur'ân ilimlerinde ileri seviyede olduğunu gösteren şöyle bir rivayet bulunmaktadır:

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde Suriye bölgesinin fethinin tamamlanmasından sonra, oradaki Müslümanlara Kur'ân öğretecek muallimlere ihtiyaç duyulmuştu. Hz. Ömer, bu ihtiyacı karşılamak üzere, sahâbî arasında meşhur hafızlardan ve Kur'ân ilminde ileri seviyede bulunanlardan Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* başta olmak üzere, Hz. Muâz b. Cebel, Hz. Ubâde b. Sâmit, Hz. Übeyy b. Ka'b, Hz. Ebu'd-Derdâ'yı görevlendirmişti. Ancak,

158 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:457.
159 Ahmed Nedvî, Asr-ı Saadet, s.178.

bugünlerde Hz. Ebû Eyyûb yaşının ilerlemiş ve hasta olması sebebiyle bu görevi yerine getirememişti.[160]

Hz. Osman'in şehit edilmesine yakın günlerde, İbn Sebe'nin plan ve komploları sonucu Medine, bir müddet ihtilâlciler tarafından işgal altında tutulmuştu. İhtilalcilerin, Hz. Osman'ın mescide çıkarak cemaate imamlık yapmasına dahi müsaade etmemesi sebebiyle halk imamsız kalmıştı. (Mescid'e imamlık vazifesi Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* başta olmak üzere kendisini takip eden halifeler tarafından yerine getirilmekteydi.) Böyle bir ortamda Hz. Ali, Hz. Ebû Eyyûb'a giderek onun cemaate imamlık yapmasını sağlamıştır.[161] Hz. Ali'nin onu kendine tercih ederek imamlık yapmasını sağlaması, Allah Resûlü'nün mihmandârının sahabî arasındaki yerini göstermektedir.

Hz. Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* Efendimiz'den nakletmiş olduğu hadis-i şeriflerin 210 civarında olduğu belirtilmiştir.[162] Onun[163] Efendimiz'in hadislerine önem verişine dair şu tarihî hadise ibretlidir.

Ebû Eyyûb el-Ensârî *(radıyallahu anh)* Efendimiz'den işittiği bir hadis-i şerifi tam olarak hatırlamakta tereddüt ettiği için Mısır'a kadar gitmiştir. Mısır'da Hz. Ukbe b. Âmir'i ziyaret ederek, "Buraya senden bir hadisi sormak üzere geldim. Allah Resûlü bunu söylediklerinde orada bulunanlardan sadece sen ile ben hayattayız. Hadis, mü'minin ayıp ve kusurlarının gizlenmesi hakkında idi; fakat ben tam olarak hatırlayamıyorum." dedi. Hz. Ukbe de "Allah Resûlü "Kim bir mü'minin ayıbını örterse; Allah da, kıyamet gününde onun günahlarını örter" buyurmuş-

160 İbn Sa'd, Tabakât, 4:170.

161 Taberi, Tarih, 3:447.

162 Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin *(radıyallahu anh)* Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* nakletmiş olduğu 210 hadis-i şerif, Hafız İmâm es-Suyûtî'nin talebesi Şeyh Ali Nureddin el-Ensâri'nin "Nefahâtü'l-Abiri's-Sârî bi-Ehâdîs-i Ebî Eyyûb el-Ensârî " isimli eserinde toplanmıştır. Buradaki hadis-i şerifler, Cemal Öğüt tarafından neşredilmiştir. Bkz: Age, 271-555.

163 Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile mümkün oldukça bir arada bulunmaya çalışan bu sahabînin O'ndan işittiği hadis-i şerifler hiç şüphesiz daha büyük sayıya ulaşabilir. Ancak, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* irtihallerinden sonra ömrünün büyük bir kısmını savaş meydanlarında geçirmesi sebebiyle öğrendiği pek çok hadis-i şerifi, kendinden sonraki nesle aktarma fırsatı olmamıştır. bkz: a. g. e, 263-266.

lardır." dedi. Hz. Ebû Eyyûb, bu hadis-i şerifi aldıktan sonra, hiç beklemeksizin Medine'ye döndü. Oraya vardığında da devesinin yükünü ve eyerini çözmeden derhal mescid'e koşup bu hadisi halka nakletmiştir.[164]

EFENDİMİZ'DEN ÖĞRENDİĞİ ÖLÜMSÜZ TAVSİYELER

Efendimiz'den Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin *(radıyallahu anh)* işiterek nakletmiş olduğu hadis-i şeriflerden birkaç tanesi şunlardır;

"Ey Ebâ Eyyûb! Cennet hazinelerinden bir kelimeyi sana öğreteyim mi?" diye sordular. O da, "Yâ Resûlallah! Anam-babam sana feda olsun! Öğretiniz." deyince, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah kelimesini çok söyle!" buyurdular.[165]

Peygamberimiz namazın sonunda şöyle dua ederdi: "Allâhümmağfir lî zünûbi ve hatâyâye küllehâ. Allâhümme ven'ışnî ve'c-bürnî ve'hdinî li-sâlihi'l-ahlâkı ve'l-a'mâli lâ yehdî li sâlihîha velâ yasrifu seyyiehâ illâ ente." (Allah'ım! Günah ve hatalarımın tümünü bağışla! Rabbim! Beni yücelt, eksiklerimi giderip sâlih amel ve güzel ahlâka sevket! Sâlih amel ve güzel ahlâka sevk edip bunların kötülerinden de uzaklaştıran sensin!"[166]

"Resûlullah buyurdular: Bir Müslüman'a, kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl değildir. Yani, bunlar karşılaşırlar da her biri diğerinden yüz çevirir. Bu ikisinden hayırlı olanı, birinci olarak selâm verendir."[167]

"Resûlullah'a *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir adam gelerek, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bana (dini) öğret ve fakat çok özlü olsun!' dedi. Efendimiz, 'Namazına kalktığın vakit (dünyaya) veda edenin namazı gibi kıl. Sonradan (pişman olup) özür dileyeceğin söz söyleme. İnsanların elinde bulunan (dünyalık şeylerden) ümidini kesmeye azmet!' buyurdular."

164 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:198
165 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:298.
166 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:350.
167 Buhârî, Edeb 62; Müslim, Birr, 25

“Müslüman kişinin kardeşi üzerinde yerine getirmesi gereken altı hakkı vardır. Bunlardan birini yapmadığı zaman, altı hakkından birini yerine getirmemiş olur:

1- Ona rastladığında selâm vermesi

2- Onu yemeğe çağırdığı zaman davetine icâbet etmesi,

3- Aksırdığı zaman ona dua etmesi

4- Hastalandığı zaman ona uğraması

5- Öldüğü zaman cenazesinde bulunması

6- Kendisinden nasihat ve yol göstermesini istediği zaman ona yol göstermesi.”[168]

Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)* ölüm döşeğinde iken şu hadis-i şerifi nakletmiştir, “Bir insan Cenâb-ı Hakk’a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ruhunu teslim ederse, Allah onu cennete koyar.”[169]

Efendimiz’i Akabe’de ziyaret ederek O’na bağrını açan, Onun davası yolunda her türlü fedakârlığa katlanacağına dair söz veren Ebû Eyyûb *(radıyallahu anh)*’ın hayatı bizleri doğruya götürecek örneklerle doludur. Yukarıda belirtildiği üzere, Mihmandâr-ı Resûlullah’ın, ülkemiz insanı için de şefaat ümidi olarak görülmesi ve “Alemdâr” unvanını alması bizim için büyük bir manevi hazinedir.

Osmanlı sultanlarının tahta çıkış resmî merasimlerini Ebû Eyyûb’un kabri başında yapmaları; ayrıca, Fatihten itibaren günümüze kadar bu kutsî mekânı ziyaret edenlerin ona dua ile ruhaniyetinden yardım dilemeleri milletimizin kendisine verdiği değeri gösterir.

Alemdâr-ı kerîmi, şâhı iklimi Risâletin
Muînim ol benim dâim, bi-hakki Hazret-i Bârî
Selim İlhâmî her dem, yüz sürer bu Ravza-i Pâke
Şefâatiyle kerem kıl yâ Ebâ Eyyûb el-Ensârî[170]

diye dua eden Sultan III. Selim’in bu yakarışlarına bizler de katılarak, “Âmin!” diyoruz.

---

168 Buhârî, Edeb, 134

169 İbn Kesir, Bidâye, 8:59.

170 Sultan 3. Selim’e ait bu dörtlük, değerli bir levha üzerine süslü bir hat ile yazılmış ve Ebû Eyyûb’un *(radıyallahu anh)* türbesine hediye edilmiştir. (H. Cemal Öğüt, 131)

Üçüncü Bölüm

İKİNCİ AKABE'NİN MEŞHUR SAHÂBÎLERİ

1-SA'D B. MUÂZ

Hendek Savaşı sırasında isabet eden bir ok, Sa'd İbn Muâz'ın kolunu delmişti. Şiddetle kan kaybederken o, "Ey Allah'ım! Eğer senin peygamberin bundan sonra Kureyşlilerle yine savaşacaksa beni o zamana kadar yaşat! Yok eğer onlarla bir daha savaş olmayacaksa artık ruhumu al!" diye dua etmişti. Hz. Sa'd, yaralanışından bir müddet sonra vefat edince, melekler onun cenazesine yetişmek için koşuşurlarken arş titremişti. Resûl-i Ekrem tarafından cenaze namazına yetmiş bin meleğin iştirak ettiği haber verilen Hz. Sa'd'ın destanlara konu olacak hayatına kısaca bakalım:

İSLÂM'A GİRİŞİ

Medine'nin en nüfuzlu ailelerinden Abdü'l-Eşheloğulları lideri Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anh)* cesaretli ve kültürlü oluşuyla tanınmaktaydı. Annesi Kebşe binti Râfi', hanım sahabîlerdendir. Hz. Sa'd, şöhretin ve dünyaya ait lüksün kendisine gülmekte olduğu, hayatının en dinamik devresinde, 33 yaşında iken İslâm'a girmişti. O'nun İslâm'a giriş macerası İbn Hişam[171] tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Medine'de, İslâm hakikatlerinin insanlara yeni yeni ulaştırıldığı günlerden biriydi. Es'ad b. Zürare, Zaferoğulları mahallesindeki evinde, topladığı insanlara İslâm'ı tebliğ için Medine'ye hicret etmiş bulunan Hz. Mus'ab'ı götürmüştü. Onların etrafına toplananlar, Hz. Mus'ab'ın okuduğu Kur'ân'ı dinliyorlardı. Tam

171 İbn Hişâm, Sire, 2: 77-78.

bu sırada, yanlarından geçen Sa'd b. Muâz, gördüğü manzaraya çok kızmıştı. Zira, kendisine haber verilmeden bir şeyler yapılmasına izin veremezdi. Ayrıca onların, babalarından gördükleri bir dinleri vardı.

Sa'd İbn Muâz oradaki masum topluluğu dağıtmak için Hz. Mus'ab'a bir kötülük yapmaya karar vermişti. Ancak o, halasının oğlu olan Es'ad İbn Zürare'nin *(radıyallahu anh)* misafirine uygunsuz davranışta bulunmayı şahsiyetine yakıştıramıyordu. Bu işe bir çözüm bulmaya çalışan Sa'd b. Muâz, Medine'nin önde gelenlerinden yiğit arkadaşı Üseyd İbn Hudayr'a *(radıyallahu anh)* giderek düşündüklerini ona yaptırmaya karar verdi. Bu defa, Hz. Üseyd arkadaşı tarafından verilen vazifeyi yapmak için büyük bir hiddetle Hz. Mus'ab'ın yanına vardı. Ancak, onun yumuşak davranmasıyla sakinleşen Üseyd b. Hudayr'ın, bir süre dinlediği Kur'ân ile kalbinde büyük değişiklikler meydana geldi ve hemen oracıkta Müslüman oldu.

Hz. Sa'd o yiğit arkadaşının yapacaklarını merakla beklerken, uzaktan, onun yanına doğru yaklaştığını gördü. Ancak, az önce yanından giden bu adamın yüzündeki hiddet ifadelerinden eser yoktu. Aksine, yüzünde bir mülayimlik vardı. Bunu gören Hz. Sa'd yanındakilere:

- Yemin ederim ki, Üseyd yanımızdan gidişinden çok farklı bir yüzle geliyor, dedi. Hz. Üseyd, az önce duyup doyduğu Kur'ân hakikatlerini, arkadaşına ulaştırmak için sabırsızlanıyordu. Müslüman olur olmaz hocasına, "Benim bir arkadaşım var. O, Sa'd İbn Muâz'dır; iman ederse, kavminden hiç kimse onun yolundan gitmekten geri kalmaz. Ben onu hemen size gönderirim." demişti. Hz. Sa'd, yanına gelen dostuna hemen sordu: "Neler oldu bana anlat!" Hz. Üseyd:

- O iki şahısla konuştum. Allah'a yemin ederim ki, onların okuduklarında ve anlattıklarında zararlı bir şey görmedim. Ama yine de onların yaptıklarına engel olmaya çalıştım. 'Bir daha buralara gelmeyin.' dedim. Onlar da, benim söylediklerime uyacaklarını söylediler. Ama onlar, Hariseoğulları'ndan olan, halası

oğlu Es'ad İbn Zürare'yi öldüreceklerini de haber verdiler, diyerek Hz. Sa'd'ın Hz. Mus'ab'ın meclisine gitmesini sağladı.

Nitekim beklenen oldu ve Hz. Sa'd, halasının oğlunun öldürüleceğini duyar duymaz, gerçeği öğrenmek üzere toplantının yapıldığı yere doğru giti. O'nun gelmekte olduğunu gören Hz. Es'ad, Hz. Mus'ab'a:

– Bu gelen şahıs kavminin ileri gelenlerindendir. O, senin anlattıklarına bağlanırsa çevresindekilerden iki kişi dahi sana karşı çıkmaz, dedi.

Hz. Sa'd, halasının oğlunu koruma düşüncesiyle oraya geldiği hâlde, Hz. Mus'ab'ı görür görmez onu rencide edici sözler söyledikten sonra:

– Buralara, aramızdaki zayıfların inançlarını bozmak için mi geldin? Aramıza hoşumuza gitmeyen şeyler mi sokacaksın? Bundan sonra buralarda bir şeyler yaptığını bir daha görmeyeyim, dedi.

Hz. Sa'd konuşmasını bitirince Hz. Mus'ab tatlı bir sesle:

– Biraz oturmaz mısınız? Anlatacaklarımı biraz dinleseniz... Eğer hoşunuza gitmezse beni dinlemeyebilirsiniz, dedi.

Yapılan bu teklifi uygun bulan Hz. Sa'd, elindeki mızrağını yere saplayıp dinlemeye başladı. Yüce Allah'ın ruhlara hayat veren kelâmı olan Kur'ân okunurken Hz. Sa'd b. Muâz'ın iç dünyasında büyük değişiklikler meydana geliyordu. Onun bu hâli, yüzüne de yansımaktaydı. Nitekim, Hz. Es'ad, Sa'd b. Muâz'ın yüzünde meydana gelen değişmeyi, daha sonraki günlerde, "Okunan Kur'ân biter bitmez onun yüzünde İslâm'ın nurunun parladığını ve içindeki güzel duyguların dışa yansıdığını görmüştük..." sözleriyle anlatacaktır.

Hz. Sa'd, Hz. Mus'ab'ın okuduğu Kur'ân'ı dinledikten sonra: "Allah'a yemin ederim ki, şimdiye kadar hiç duymadığım bir şeyi dinledim." diyerek, İslâm'a girmişti.

Yakın bir tarihe kadar kabile savaşlarının kahramanı olan Hz. Sa'd, yeni bir dünyanın insanı olmuştu. Sadece Allah'a kul olmak

ve Sevgili Habibi'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gönül vermek, Kur'ân gibi bir mürşide sahip olmak... Her şey kısa bir zaman içinde gelişiyordu. O, az önce duyup doyduğu hakikatleri kabilesine de duyurmalıydı. Vakit kaybetmeden doğrudan kabilesinin yanına gidip onların hepsini topladıktan sonra:

– Ey Eşheloğulları! Siz beni nasıl tanıyorsunuz, deyince, onlar:

– Sen bizim efendimizsiniz. En üstün görüşlümüz, en temiz yaratılışlı olanımızsınız, dediler. Bu sözler üzerine Hz. Sa'd *(radıyallahu anh)*:

– Bilin ki, ben Müslüman oldum. Allah'a ve O'nun Resûlü'ne iman edinceye kadar sizin erkeklerinizle ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun, dedi.[172]

Hz. Sa'd İbn Muâz çevresi tarafından sevilen bir insandı. Hiçbir zaman onun sözünden çıkmazlardı. O şimdi en büyük hakikatin tercümanlığını yapmıştı. Onlara fazla bir şeyler söylemedi. Anlatacakları zaten yüzünden okunmaktaydı. Bir müddet önce kin ve öfke ile yanlarından ayrılan bu insan, artık çok farklı biri olarak yanlarındaydı.

Hz. Sa'd'ın İslâm'a girdiği gün, Medine'de meydana gelen büyük hadiseleri anlatan Hz. Mus'ab:

"Allah'a yemin ederim ki, o gün akşam olmadan önce Abdu'l-Eşheloğulları mahallesindeki erkeklerin ve kadınların tamamı İslâm'a girdi. O gün, Abdu'l-Eşheloğulları mahallesi, halkı tamamen Müslümanlardan meydana gelen ilk mahalle olma şerefine nail oldu." diyecekti.

YENİ BİR HAYAT

Hz. Sa'd, artık yeni bir davanın insanı olmuştu. Daha önceki mücadeleleri, Allah'ın rızasını kazanma dışında, başka gayeler etrafında dönüyordu. Artık bundan sonra, Allah'ın adını yüceltme gibi büyük bir dava uğrunda gayret sarf edecekti. Allah

172 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2: 373; İbn Hacer, İsâbe, 2: 36.

Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ifadeleri ile, "İnsanlar, aynen altın ve gümüş madenlerine benzerler. Cahiliyede hayırlı olanlar, İslâm'a girip onda derinleşip, (onu hazmettiklerinde) yine en hayırlıdırlar."[173] hakikati Hz. Sa'd, Hz. Üseyd, Hz. Es'ad ve daha nicelerinde tecelli etmekteydi.

Hz. Sa'd, İslâm'a girer girmez, kendilerine Kur'ân okuyan ve Allah Resûlü'nden duyduklarını anlatan Hz. Mus'ab'ı dinlemek için onun misafir kaldığı Hz. Es'ad'ın evine gidip gelmeye başladı. Bu arada Hz. Es'ad'dan izin alarak Hz. Mus'ab'ı evinde barındırmaya başladı.[174] Artık, Hz. Sa'd'ın evi Kur'ân hakikatlerinin neşredildiği bir ilim yuvası hâline gelmişti. Orada dinlediği Kur'ân ile Peygamberimiz'in sözleri, Hz. Sa'd'ın günden güne ufkunu genişletiyordu. Bu arada, Nebiler Sultanı'na karşı içinde bir iştiyak da duymaya başlamıştı.

Hasrete daha fazla dayanamayan Hz. Sa'd, bi'setin 12. senesi hac mevsiminde yetmiş kadar Müslüman kardeşiyle Mekke'ye giderek Efendimiz'i ziyaret etme bahtiyarlığına ulaştı. İkinci Akabe Biati adı verilen bu tarihî günde Allah Resûlü'nü ve Mekke'deki ashâbını himaye edeceklerine, gerekirse bu uğurda canlarını dahi feda edeceklerine söz veriyorlardı.

Medine'de Kur'ân davasına sahip çıkacak Hz. Sa'd b. Muâz ve arkadaşları gibi fedakârları bulan Allah Resûlü, onların bu samimi daveti üzerine, ashâbına Mekke'den Medine'ye hicret emri vermişti. Hicretten sonra Hz. Sa'd, Allah Resûlü'nün yanından ayrılmamaya başladı. İslâm'a sahip çıkma yolunda bütün mallarını geride bırakarak Medine'ye gelen sahabîlerin himayeye muhtaç oldukları bir anda Ensâr, onlara maddi manevi destek veriyordu. Efendimiz, Ensâr-Muhacir arasında teker teker kardeşlik ilân ederken Hz. Sa'd b. Muâz'ı da, Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas ile kardeş yapmıştı. Hz. Sa'd, sahip olduğu bütün malını Muhacir kardeşiyle paylaşmıştı.

173 Buhârî, Menakıb, 1

174 İbn Sa'd, Tabakât, III, 420. (Hz. Sa'd'ın yukarıda verilen İslâm'a girişi ile ilgili kıssanın tamamını, İbn Sa'd'ın eserinde görmek mümkündür.

BEDİR SAVAŞI ÖNCESİNDEKİ TARİHÎ SÖZLERİ

Hicret'ten sonra İslâmiyet'in hızla yayılmasını hazmedemeyen müşrikler, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâbına öldürücü bir darbe vurma hazırlığına giriştiler. Bunun için, Medine'ye hicret eden ashâbın Mekke'de bıraktıkları mallar toplandı, bunlar sermaye yapılarak büyük bir kervan teşkil edildi. Kervanın başına da Ebû Süfyan getirilerek Şam'a gönderildi. Kervandan elde edilecek kâr ile Müslümanlara karşı savaş açılacaktı. Şam'a giden kervanın dönmekte olduğu haberini alan Peygamber Efendimiz, kervanın önünü kesmenin gerekliliğine karar vermişti. Bu kervanın sermayesi, yukarıda da temas edildiği gibi, Mekke'den göçe zorlanan Muhacirlerin orada kalan ve müşrikler tarafından gasp edilen mallarıydı. Kervanı takip etmekle, aynı zamanda Kureyş'in Müslümanlara karşı savaşta kullanacağı maddi güç de kırılmış olacaktı.

Kervanına yönelik bu faaliyetleri bir şekilde öğrenen Ebû Süfyan, hemen Mekke'ye bir çıplak uyarıcı gönderir. Gönderilen adam, çok seri bir şekilde Mekke'ye ulaşır ve onlara, kervanlarının tehlikede olduğu haberini verir. Bu haberi alan Ebû Cehil, beklediği fırsatın geldiğini görmenin sevinciyle, bir ordu tedarikine girişir. Kısa bir zamanda her şeyiyle hazır, bin kişilik bir ordu yola çıkmıştır bile.

Kervanı takip etmek üzere, ashâbıyla çölde ilerleyen Allah Resûlü, bir anda, Mekke'den büyük bir ordunun üzerlerine doğru gelmekte olduğunu haber alır. Resûl-ü Ekrem, hazırlıklarının savaşa uygun olmadığından ve yanlarında ağır silâhlar bulunmadığından, düşmanla savaşa girişmek veya kervanı takip etmek arasında seçim yapmak konusunda ashâbının görüşüne müracaat ettiler. Bunlar arasında Muhacirler adına Hz. Mikdad b. Amr, "Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana Mûsa'nın kavminin Mûsa'ya 'Sen ve Rabbin gidin, savaşın! Biz burada oturuyoruz' dedikleri gibi demeyiz." diye kükredi.

Muhacirlerin görüşünü öğrenen Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Ensâr'ın da görüşüne müracaat ettiklerinde, Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anh)* onlar adına şu konuşmayı yaptı:

– Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana iman ettik, Senin getirdiğin Kur'ân'ı ve İslâm hakikatlerini tasdik ettik. Sana mutlak bir şekilde itaat etmek üzere biat ettik. İstediğin yere gidiniz. Bizden hiç kimse Sizden ayrılmayacaktır. Sana Kur'ân'ı indiren Allah'a yemin ederim ki, (Yemen'deki bir dağ olan) Berku'l-Gımad'a kadar atını sür. Yâ Resûlallah! Bizden tek kişi dahi geride kalmayacaktır. Biz Hz. Mûsa'nın *(aleyhisselâm)* kavminin "Sen ve Rabbin gidin ve (onlarla) savaşın. Biz burada oturacağız." *(Mâide, 5/24)* dediği gibi diyenlerden olmayacağız. Aksine biz, "Sen ve Rabbin gidiniz; biz de sizinle birlikte savaşacağız." deriz. Canımız işte burada, istediğin canı al Yâ Resûlallah! Malımız işte burada, istediğin kadarını al ve istediğin yere ver, Yâ Resûlallah!"[175]

Peygamberimiz, Hz. Sa'd'ın bu konuşmasından son derece memnun olmuştu. O, Allah adına gittiği bir yolda yalnız değildi. Bedir'e ulaşarak düşmanı beklemeye başlayan Allah Resûlü orduyu; sağ, sol ve orta olmak üzere üç birliğe ayırmıştı. O güne kadar Arapların bilmedikleri bu düzenli ordunun ortasına Ensâr ve Muhacirlerin ileri gelenlerini yerleştirmişti. Bunlardan Muhacirlerin başına o güne kadar rüştünü ispatlayan Hz. Ali; Ensârın başına da Hz. Sa'd b. Muâz getirilmişti.

Bedir Savaşı Müslümanları sevindirecek, müşrikleri de kahrından öldürecek şekilde sona ermişti. Ellerindeki imkânların azlığına rağmen, Ashâb-ı Kiram imanları sayesinde, cansiperane gayretle İslâm tarihi adına kıyamete kadar okunacak bir destan yazmıştı.

175 İbn Hişam, Sîre, 2:266-267

UHUD SAVAŞINDA HZ. SA'D

Bedir yenilgisini hazmedemeyen müşrikler, bir sene sonra büyük bir ordu ile Medine'ye gelmişlerdi. Allah Resûlü ashâbı ile birlikte onları Uhud Dağı eteklerinde karşılamıştı. Savaş başladıktan kısa bir süre sonra Resul-ü Ekrem'in taktikleri sayesinde Müslümanların galebesi gerçekleşmek üzere idi. Askerlerin, kaçan müşrikleri takip için yerlerini terk ettikleri bir anda, arkadan sarılan Müslüman ordusu iki ateş arasında kalmıştı. En şiddetli hücum, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bulunduğu yere yapılıyordu. Bedir'de yakınlarını kaybeden müşriklerin büyük bir hiddet ve şiddetle saldırıya geçtikleri bir anda Allah Resûlü'nün çevresinde az sayıda sahabî kıyasıya mücadele ediyordu. Bunlardan birisi de, Sa'd b. Muâz Hazretleri idi...

HENDEK SAVAŞI'NDA HZ. SA'D

Bedir ve Uhud Savaşları'nda Müslümanlara mağlûp olan müşrikler, Arap Yarımadası'ndan toplayabildikleri birleşik bir orduyla, Medine'ye saldırmak üzere harekete geçmişlerdi. Onların on bin kişilik kalabalık bir ordu teşkil etmelerinde Medine'deki Nadiroğullarının ve Hayberlilerin büyük rolü olmuştu. Allah Resûlü'nün, Medine'nin düşmana açık kuzey ve batı kesimlerinde kazdırmış olduğu hendek, düşmanın saldırısından şehri korumak için başarılı bir tedbir olmuştu.

Hendek Savaşı'nın devam ettiği günlerdi. Efendimiz ve ashâbı müşriklerin hendeği aşmalarına fırsat vermiyorlardı. Hz. Sa'd b. Muâz da, düşmanın saldırısına attığı oklarla cevap verirken hendeğin etrafını da kontrol altında tutuyordu. Üzerine bir zırh giymişti. Ancak o, uzun boylu ve geniş omuzlu olduğundan, omuzlarından itibaren kolları açıkta kalıyordu. Bir aralık karşı taraftan gelen talihsiz bir ok koluna isabet etmiş, kolun ana damarını koparmıştı. Hz. Sa'd, süratle kan kaybediyordu. Kan kaybından ölebilirdi. Bir anda, Allah ve Resûlü'nün yolunda yapacağı işleri hatırına getirmiş ve Allah'a şöyle yalvarmaya başlamıştı; "Ey Allah'ım! Eğer Kureyş, bundan sonra yine Senin

Peygamberin ile savaşacaksa, beni yaşat! Benim için, Senin Resûlüne eziyet edip O'nu yurdundan çıkaran topluluk ile savaşmaktan daha sevimli bir şey yoktur. Eğer onlarla aramızda harp sona ermişse, beni şehitlik makamına ulaştır!" diye dua ettikten sonra, savaşın en kızgın anında, üstelik yapılmış ve tazelenmiş bir anlaşmayı bozdukları için Kureyzaoğulları'na verilecek dersi hatırlamış, "Allah'ım! onlardan intikamımı alıncaya kadar bana yaşama imkanı ihsan eyle!" sözleriyle duasını bitirmişti. Onun bu duası, hayatını Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hayatına karşılık rehin verişinin ifadesiydi. Nitekim, bir süre önce, Hendek Savaşı bittiğinde Peygamberimiz, "Artık bundan böyle, biz onların üzerine gideceğiz; onlar gelemeyecekler." buyurmuşlardı.[176]

Allah'ın sonsuz kudreti bir anda tecelli etti ve onun Kur'ân davası yolunda yapacağı hizmetleri şefaatçi yaparak yapmış olduğu halis duası neticesinde kanama durdu ve yara da yavaş yavaş kapanmaya başladı.

Hz. Sa'd b. Muâz'ın Hendek Savaşı sırasında Allah Resûlü'nün yanında yaptığı büyük işlerden biri de, düşman ordusunun bir bölümünü teşkil eden Gatafan askerlerinin savaştan çekilip gitmesine etki edecek davranışı olmuştur.

Habib-i Kibriyâ, bir aydan beri devam eden savaşı sona erdirmeye karar vermişti. Büyük "Fetânet", çeşitli toplumlardan meydana gelen düşmanın birliğini bozacak bir çareye başvurmuştu. Hazırlanan plâna göre, Gatafan komutanı Uyeyne b. Hısn ile Hâris b. Avf el-Mürrî'ye bir haberci göndererek askerlerininin savaş meydanından çekilmeleri hâlinde, Medine'nin hurmalarının üçte birini kendilerine vereceklerini bildirdiler. Ancak onlar, daha fazla hurma istemeye kalkışmışlardı. Kararlarını bildirmek ve hurma için pazarlık yapmak üzere Allah Resûlü'nün huzuruna geldiler. Efendimiz huzurunda Uyeyne'nin kaba davranması üzerine Üseyd b. Hudayr ile Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anhuma)*, onlara gereken ahlâk dersini verdiler. Bu arada, Gatafan reislerinin

176 Buhârî, Megazi, 29

hurma pazarlıklarına tepki gösteren Hz. Sa'd, "Yâ Resûlallah! Bizler Allah'a şirk koşup, ona ibadet etmediğimiz günlerde dahi onlar, bizden tek hurma daha almaya cesaret edemezlerdi. Biz, İslâm'a ve Sana bağlanmakla yücelmiş iken, mallarımızı bunlara nasıl veririz. Allah'a yemin ederim ki, Siz, bizim canlarımızı düşünmeyiniz. Onlara kılıç hakkından başka bir şey vermeyiz. Sonuçta hükmü Allah verecektir." dedi.

Hz. Üseyd de, Hz. Sa'd'ın *(radıyallahu anhuma)* bu sözlerine benzer bir konuşma yapmıştı. Düşman reisleri, yapılan bu konuşmalardan gerekli dersi almıştı. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de, kendisine sadakatle bağlanan bu ashâbı lûtfettiğinden dolayı Rabbine şükrediyordu. Bu konuşmalar üzerine Efendimiz, Gatafanlılara hiçbir şey vermeyeceğini açıkladı. Medine önünde daha fazla beklemenin kendilerine hiçbir fayda getirmeyeceğini anlayan Uyeyne, savaş alanındaki kavminin yanına varınca, Efendimiz'in huzurunda gördüklerini ve yaşadıklarını, kendine verilen cevabı anlatarak dönmekten başka yapılacak hiçbir şeyin olmadığını söyledi. Gatafanlıların savaştan çekilmesi, Hendek Savaşı'nın düşman adına başarısızlıkla sonuçlanmasında büyük tesir yaptı.[177]

Kureyzaoğulları Seferi: Hendek Savaşı'nda hezimete uğrayan düşmanın dağılmasından sonra, Allah Resûlü, evine çekilmiş, zırhını çıkarmaya niyet etmişti. Tam bu sırada Hz. Cebrail gelerek, "Savaşı sona mı erdirdiniz? Allah'a yemin ederim ki melekler henüz silâhlarını ellerinden bırakmış değiller. Derhal Kureyzaoğulları'na doğru yola çık ve onlarla savaş!" dedi. Bunun üzerine, Allah Resûlü hemen silâhını kuşanarak ashâbı savaşa çağırdı. Kısa bir süre içerisinde toplanan Ensâr ve Muhacirler, düşmana doğru yola çıktılar.

Allah Resûlü Medine'yi teşrif buyurduklarında, ilân etmiş oldukları vatandaşlık antlaşması ile Medineli Müslümanları ve Medine'de yaşayan diğer kabileler olan Nadir, Kaynuka ve Kureyzaoğulları'nı aynı toplumun bir parçası ilân etmişti. Bu

177 Kandehlevi, Hayatü's-sahabe, 2: 44.

antlaşmaya göre, din ve inanç farkı gözetilmeksizin müşterek düşmana karşı birbirlerine yardım edeceklerdi. Ancak onlar; Allah Resûlü'yle yapılan bu vatandaşlık anlaşmasına aykırı olarak düşman ile işbirliği yapmışlar ve Müslümanlarla açıktan harbe girmişlerdi. Hendek Savaşı sırasında da Kureyş'le açıktan iş birliği yapmaları ve Müslümanlara ihanet etmeleri,[178] bardağı taşıran son damla olmuştu.

Allah Resûlü, ordusuyla birlikte Kureyzaoğulları'nı kuşatıp teslim olma çağrısında bulundu. Esasen onlar, cezalandırılmalarını gerektirecek bütün suçlara rağmen, teslim olup bağışlanmalarını dileselerdi, affolunabilirlerdi. Nadiroğulları'na yapıldığı gibi onlar da sürgünle cezalandırılırdı. Zira Allah Resûlü, onlarla hep iyi geçinme taraftarıydı. Ne var ki, Müslümanlara karşı açık tavır aldılar ve Efendimiz'e karşı da direnmeye kalkıştılar.[179] Kureyzaoğulları halkı, 25 günlük bir direnmeden sonra düştükleri sıkıntılar sebebi ile teslim olmayı kabul ettiklerini belirttiler. Onlar antlaşma şartlarına ihanet edip Kureyş ile işbirliği yaparak Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile savaştıkları için, cezalandırılmayı hak ettiklerinin farkındaydılar. Haklarında hüküm vermek üzere Allah Resûlü'nü değil de, cahiliye devrinde yakın dostları olan Sa'd b. Muâz'ı (lehlerinde şahitlik yapabilir düşüncesiyle) hakem seçtiler ve onun vereceği hükme razı olacaklarını bildirdiler.

Kureyzaoğulları'nın kuşatmasının devam ettiği günlerde, Hz. Sa'd'ın yarası tedavi edilmekteydi. Kâbe'den sonra yeryüzünün en mukaddes mekânı olan Mescid-i Nebevî adıyla bilinen ve Efendimiz'in ilk inşa ettiği cami içinde Peygamberimiz bir çadır kurdurarak Hz. Sa'd'ı oraya yerleştirmişti. Sabah akşam onu ziyaret eden Efendimiz, bu sadık dostuyla bizzat meşgûl oluyordu.[180]

Kureyzaoğulları'nın hakemliğini kabul ettikleri Hz. Sa'd, hasta hâliyle yatağından kalkarak bir merkep üzerinde onların

178 Hamidullah, İslâm Peygamberi, 1: 586
179 Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2: 97.
180 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2: 274.

yanlarına varmıştı. Bu sırada, Hz. Sa'd'ın yanına gelen bazıları, ona, "Sen daha önce Kureyzaoğulları'nın dostu idin. Daha önce size yardımcı olmuşlardı. Felâkete düşmüş olan bu eski dostların hakkında hükmünde dikkatli ol!" dediler. Hz. Sa'd, onların yüzüne bile bakmadı. Etrafındaki adamlarına dönüp, "Şu anda, Allah için hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmeyeceğim." dedi. Bu sırada, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de teşrif buyurmuş ve Hz. Sa'd'dan onlar hakkında gerekli kararı vermesini istemişti. Onların bu tekliflerine Hz. Sa'd:

– Hakkınızda hüküm verebilmem için Kur'ân veya Tevrat'tan hangisini tercih ettiğinizi haber verin, dedi. Onların Tevrat'ı tercih etmeleri üzerine Hz. Sa'd, Tevrat'ın hükümlerine göre kararını açıkladı. Bunun üzerine Efendimiz de, "Onlar hakkında Allah ve Resûlü'nün istediği şekilde hüküm verdin!"[181] buyurdular.

HZ. SA'D'IN VEFATI

Hz. Sa'd'ın yarası Kureyzaoğulları kalesine kadar gelerek orada gerekli hükmü verdikten bir müddet sonra, yeniden kanamaya başlamıştı. Onun kanaması artınca, kendisini derhal Mescid-i Nebevî'de kurulan bir çadıra götürdüler.[182]

Hz. Ebû Bekir ile onun ziyarete gelen Efendimiz, Hz. Sa'd'ın başını mübarek kucaklarına koyarak, "Ey Allah'ım! Muhakkak ki, Sa'd; Senin yolunda savaşmış, Senin Resûlü'nü tasdik etmiş ve bu uğurda hayatını geçirmiştir. Onun ruhunu, yanında makbul insanların ruhunu kabzettiğin gibi alıver!" diye dua buyurdu. Efendimiz'in bu duasını işiten Hz. Sa'd, gözünü açarak, "es-Selâmü aleyke Yâ Resûlallah! Ben, Senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik ediyorum." dedi. Peygamberimiz, orada bulunanlara, "Sizin sayınız kadar melek, Sa'd b. Muâz'ın vefatında hazır bulunmak için Yüce Allah'tan izin istedi." dedi.[183]

181 İbn Adilberr, İstîâb 2: 167.
182 Kandehlevi, Hayatü's-sahabe, 1: 367-369; III, 504.
183 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2: 373.

Bu ziyaret, Efendimiz'in çok sevdiği sahâbîsi ile son görüşmesi oldu. O gece Efendimiz'e bir melek (Cebrail) geldi. "Bu gece senin ümmetinden ölen kişi kimdir? Onun ölümüyle bütün gök ehli müjdelendi." dedi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Ben bilmiyorum. Ancak dün akşam Sa'd çok hasta idi." cevabını verdi. Melek; "Ey Allah'ın Resûlü! Sa'd vefat etti! Kavmi gelip mahallelerine götürdüler." açıklamasında bulundu. Allah Resûlü, sabah namazından hemen sonra ashâbıyla birlikte Hz. Sa'd'ın evine gittiler. Hızlı yürümesinden dolayı, ayakkabılarının ipleri koptu ve cübbesi mübarek sırtlarından düştü. Sahâbîler, O'nun arkasından yetişmekte zorluk çekiyorlardı. Bu kadar süratli gidişin sebebini soran bir sahabîye Efendimiz, "Melekler, Hanzala'yı yıkadıkları gibi, yine bizden önce davranıp Sa'd'ı da yıkamasınlar!" buyurarak, aziz sahabîsine karşı son görevini meleklerden önce yapabilme arzusunu dile getirdiler.

Efendimiz'in Hz. Sa'd'ın evine ulaştığında karşılaştığı hadiseleri Seleme b. Mesleme *(radıyallahu anh)* şöyle anlatıyor:

– Allah Resûlü, bir kilime sarılı hâlde yatmakta olan Hz. Sa'd'a doğru ilerlerken birden yavaş yürümeye başladı. Biz de arkasından geliyorduk. Bize olduğumuz yerde kalmamızı söylediler. Odada bizden başka bir insan da yoktu. Resûlullah'a niçin böyle yaptığını sorunca, "Odanın içini melekler doldurduğundan oturacak yer bulamamıştım. Onlardan biri bana yer verdi. Ancak o zaman oturabildim." buyurdular.

MELEKLERİN İŞTİRAKİYLE KILINAN CENAZE NAMAZI

Sa'd b. Muâz Hazretleri, İslâm'a girip Allah Resûlü'nü tanıdıktan 3-4 sene sonra 37 yaşında olduğu hâlde fâni dünyadan ebediyet âlemine intikal ediyordu. Onun bu yolculuğu, normal bir insanınki gibi değildi. Allah ve Resûlü'nün davası uğrunda fedakârlıklar gösteren ve bu uğurda seve seve canını veren bu şerefli sahâbîyi melekler karşılamış, cenaze namazına iştirak

etmişlerdi. O gün yaşanan tabloları bizzat Allah Resûlü görmüş ve ashâbına anlatmıştır.

Melekler adına Hz. Cebrail'in gelerek Hz. Sa'd'ın vefatını Efendimiz'e haber verdiği gibi, yine bu kutsî varlıklar, bu yüce sahâbîyi karşılamışlardır. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Sa'd İbn Muâz'ın vefatından arş titredi." [184] buyurmuşlardır. Efendimiz, meleklerin de iştirakiyle Hz. Sa'd'ın namazını kıldırdıktan sonra cenazeyi taşırken mübarek parmaklarının ucuna basarak yürümeye başlamıştı. Onun bu durumunu merak ederek soranlara; "Bütün gök ehli, bu cenazeyi teşyi' için indi, yere basmaya utanıyorum." cevabını veriyordu.[185]

Bu arada cenazenin taşınması sırasında herkesi şaşırtan bir hadise daha yaşanıyordu. Sa'd b. Muâz'ın *(radıyallahu anh)* ruhu gibi cismi de heybetli idi. Onun cenazesi, sahâbîlerin elleri üzerinde giderken kimse bir ağırlık hissetmiyordu. Daha sonra bu konu herkes tarafından konuşulup, çeşitli yorumlar yapılmaya başlanmıştı. Efendimiz bu konuşmaları duyunca, "Hayatımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onu yetmiş bin melek taşıyordu." buyurmuştu.[186]

Meleklerin iştirakiyle taşınan cenazenin defnine sıra gelmişti. Kabir kazılmıştı. Birisi, kabir toprağından gelen bir misk kokusu almıştı. Gerçekten de toprak misk kokuyordu. Buna Efendimiz de şahit olmuştu. "Sübhanallah! Sübhanallah!" diyerek hayretlerini belirttiler. Esasen, kabir kazma esnasında her kazma vuruluşunda etrafa misk saçılmış, orada çalışanlar cennetten gelen bu güzel kokuyu duymuşlardı.

İslâm'a girdikten sonra günlerinin büyük bir kısmını Allah Resûlü'nün yakınında geçiren Hz. Sa'd, Hz. Mus'ab'ı misafir ettiği evini bir irşat merkezi hâline getirmişti. Bedir'de yaptığı tarihî konuşması, Allah Resûlü'ne bağlılık konusunda Müslümanlara ışık tutacak mahiyettedir. Uhud'da vücudunu Efendimiz'e siper etmiş, Hendek'teki fedakârlığı sırasında almış olduğu yara

184 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2: 375-376.
185 Buhârî, Menakıb, 12
186 İbn Abdilber, İstiâb, 2: 167.

ile kolu kanarken, "Allah'ım, Kureyzaoğulları'nın işi bitmeden benim canımı alma!"[187] sözleri ile Efendimiz'e ve davasına bağlılığını bir defa daha ortaya koymuş bulunan Hz. Sa'd, Nebiler Nebisi'nin çok sevdiği ve değer verdiği bir sahâbî idi. Habib- i Kibriya Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, kendileri için meclislerde ayağa kalkanlara karşı, "Acemlerin büyüklerine kalktığı gibi ayağa kalmayın!" buyurduğu hâlde bir defasında Sa'd b. Muâz meclise gelirken "Efendiniz için ayağa kalkın!" buyurmuştu. Onun sayesinde Müslümanlara, büyüklere nasıl saygı gösterilmesi gerektiği öğretilmişti. Efendimiz'in bu emirleri üzerine orada bulunanlar, Sa'd b. Muâz'a *(radıyallahu anh)* hürmeten ayağa kalkmışlardı.[188]

Allah'ın ve Resûlü'nün adının yüceltilmesi uğrunda ihlâs ve fedakârlığın zirvesinde bulunan Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anh)*'ın, lâyık olduğu ulvî makama ulaştığını gösteren şu hadise rivayet edilmiştir. Hz. Berâ *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah'a sündüs bir cübbe hediye edildi. Efendimiz, ipek elbiseyi yasaklamıştı. Halk, bu elbiseden çok hoşlandı. (Bir rivayette: 'İpek bir elbise hediye edildi, elimizle yoklamaya başladık, hepimiz hayran olmuştuk.' denmiştir.) Resûlullah: 'Nefsim (kudret) elinde olan Zât'a yemin olsun, Sa'd b. Muâz'ın cennet'teki mendilleri bundan hayırlıdır.' buyurdular."[189]

187 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2: 375.

188 Buhârî, İsti'zan, 26

189 Buhârî, Menakıb, 12

2-ABDULLAH B. REVÂHA

Güçlü şairlerin büyük kahramanlar kadar şöhrete sahip olduğu cahiliye toplumunda, şiir sanatı tarihinin en parlak dönemini yaşamıştı. Bununla birlikte, Kur'ân inince Hansa gibi bazı güçlü şairler artık şiir yazmayı bırakacak derecede, O'ndaki belâgat "büyüsü"ne tutuldular. Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* da, bu şairler içinde İslâm'ı kucaklayan biriydi. Efendimiz'e kötülük ellerini uzatanlara karşı kılıcı gibi keskin dilini de kullanan Abdullah b. Revâha hakkında Allah Resûlü, "O'nun şiiri, kâfirlere atılan oktan daha etkilidir." buyurmuşlardı.

İSLÂM'A GİRİŞİ VE İKİNCİ AKABE BİATİNDE BULUNUŞU

Cahiliye döneminde, Mekke'de zilhicce ayında kurulan panayırlar, şairlerin boy gösterdiği yerlerdi. Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* da, şairlik gücünü göstermek üzere, hicretten iki sene önce, bu panayırlardan Akabe denilen yere geldiğinde dünyanın en büyük hadisesiyle karşılaşmıştı. İnsanların hidayeti için her fırsatı değerlendiren Efendimiz, panayırlara katılan insanlara Kur'ân okuyup onları İslâm'a davet ediyordu. Abdullah b. Revâha'nın da, Âlemlerin Rabbi'nin Kelâm'ını Efendimiz'den dinlediğinde kalbinde meydana gelen coşku, dilinde "Kelime-i şehadet" olarak ifadesini bulmuştu. Tam bu sırada, Akabe'de bahtiyar bir topluluk daha vardı. Medine'den birlikte gelmişlerdi. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i yurtlarına davet etmek ve O'nu himaye için gereken her türlü fedakârlığa katlanmak

üzere biat edeceklerini öğrenen Abdullah b. Revâha da, bu büyük yükün altına girmeye hazır olduğunu söyledi.

Medine'den gelen yetmiş kadar bahtiyar insan, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzurunda biat etmeye hazırlanıyordu. Onlar, büyük bir sorumluluğun altına girdiklerinin farkındaydılar. Abdullah b. Revâha, hangi şart ve sorumluluklar üzerine biat edeceklerini sorunca Allah Resûlü, "O'na ibadet edip hiçbir şeyi ortak koşmamanız Rabbim adına olan şartımdır. Kendi adıma da, kendinizi ve mallarınızı koruyup savunduğunuz gibi Beni de himaye edeceğinize dair söz vermeniz biatinizin şartıdır." buyurdular. Abdullah b. Revâha'nın *(radıyallahu anh)* "Bunu yaptığımız takdirde bizim için ne var?" sorusuna Efendimiz, "Cennet" cevabını verdiler. Bu müjdeyi alan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, "Bu alışveriş kârlıdır, bu sözleşmeyi ne bozarız, ne de bozulmasını kabul ederiz." dedi. O, bu güzel duygularını ortaya koyarken Yüce Allah da, "Allah, karşılık olarak cenneti verip mü'minlerden canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda mücadele ederler, öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrat'ta da, İncîl'de de, Kur'ân'da da üstlendiği gerçek bir vaadidir. Verdiği sözde Allah'tan daha sadık kim olabilir? O hâlde yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinin ey mü'minler! Müjdeler olsun size, işte en büyük mutluluk, işte en büyük başarı" âyetini inzal eyledi.[190]

Medine'de sayıları oldukça az okur-yazarlardan biri olan Abdullah b. Revâha'nın *(radıyallahu anh)*, toplum içinde önemli bir yeri vardı. O, Akabe'de biat esnasında da kabilesini temsil eden bir lider olarak seçilmişti. Biat etmekle büyük bir vazifeyi üzerine aldığının farkındaydı. Bu sebepten, biat esnasında Peygamberimiz'in mübarek elini sıkarken, "Ey Allah'ın Resûlü Hz. İsa'nın on iki havarisinin yaptıkları biat üzerine ben de size biat ediyorum." demişti.[191]

190 Elmalılı, Tevbe Sûresi, 111. âyetin tefsiri.
191 Ebû Nuaym. Hilye, 1-2; 305.

EFENDİMİZ'İN ŞAİRİ

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hicret ile Medine'ye teşriflerinde, Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* da, O kutlu misafiri karşılayanların başında gelmekteydi. O'nun Efendimiz'in yanında ayrı bir yeri vardı. Efendimizin huzurundan mümkün oldukça hiç ayrılmamaya gayret eden Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, vahiy kâtipliği yapma şerefine de ulaşmıştı.

Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, İslâm'a girişiyle birlikte, Efendimiz'in şairi olma payesine yücelmişti. Müşriklerin Efendimiz'e şiir ile saldırdıkları anda o, kılıç gibi tesirli ifadeleriyle onları sindirirken önemli bir vazifeyi yerine getiriyordu.

Şiirin, müşrik şairler tarafından şöhret, ırkçılık, gurur, hiciv ve başka bayağı maksatların yanında Efendimiz'e saldırı için de kullanıldığı bir dönemde Yüce Allah müşrik şairler hakkında "Şairler var ya, bunların peşine de sapkınlarla çapkınlar düşer![192] Görmez misin onlar her vadide sözcüklerin, hayallerin peşinde dolaşır ve yapmayacakları şeyleri söylerler." *(Şuarâ, 26/224-226)* âyetini inzal ile, söz konusu şairlerin kötü karakterlerini ortaya koymuştu. Bu âyet aynı zamanda, müşriklerin Kur'ân hakkında "şiirdir" diyerek Efendimiz'e saldırıda bulunmalarına karşı bir cevap idi. Zira nihayetsiz parlak ve en yüksek hakikatler güneşi olan Kur'ân-ı Hakîm'i bahsi geçen şairlerin sözleri ile kıyaslamak, güneş ile mum ışığını kıyas etmek gibidir. Abdullah b. Revâha, Hassan b. Sabit, Ka'b b. Malik, Ka'b b. Züheyr gibi Müslüman şairler, kendilerinin de bu âyette kötü sıfatları belirtilenler arasında olduklarını zannederek çok üzülüyorlardı. Ağlayarak Allah Resûlü'ne gelip durumu arz ettiler. Efendimiz de onlara söz konusu âyetin devamındaki, "Ancak iman edip, güzel ve makbul işler yapanlar, Allah'ı çok zikredip ananlar ve zulme maruz kaldıktan sonra haklarını savunanlar müstesna. Zalimler de nasıl bir kötü akıbete yuvarlanacaklarını yakında

192 "Şâirler ise onları çapkınlar ve sapkınlar takip ederler, hakk-u hakikat peşinde değil, mücerred hevâ ve hevesleri peşinde giden, hep zevk ve eğlence arayan şaşkınlar ve azgınlar onların ardına düşerler." Elmalılı, Şuara, Sûresi, 225. âyet

bilecekler." *(Şuarâ, 26/227)* âyetini okuyarak, kendilerinin âyetteki kötülenen insanlardan olmadıklarını belirttiler.[193]

Bu âyet, Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* ve arkadaşları için bir teselli kaynağı olmuştu. O, bundan sonra, Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* müşriklerin şiirle yaptıkları saldırılara aynı şekilde cevap vermiştir.

Efendimiz'e ait yüce hakikatleri de dile getiren Hz. Abdullah, bir şiirinde şöyle demiştir:

Fecrin aydınlığı gibi bir Kitap getirdi Resûlullah bize,

Hakkı görmez kör bir toplum iken erdirdi bizleri hidayete;

İnanıyor kalblerimiz, O doğruyu söyler kesinlikle,

Müşrikler uyurken gaflet içinde; geceleri Rabbiyledir O, bütün kalbiyle.[194]

AHLÂKI VE ŞAHSİYETİ

Savaş meydanlarında diliyle düşman üzerinde oldukça etkili olan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, kılıcı ile de onların plânlarını bozan kahramanlardandı. Allah ve Resûlü'nün davasına bu derece bağlı olması bir Müslüman için manevi hayatını besleyici temel kaynaklardan idi. Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* da, bundan çok iyi istifade etmesini biliyordu.

Hiç şüphesiz ki, sahâbîler için manevi hayatlarının beslenme kaynaklarının başında Allah Resûlü'nü görmüş olmaları ve O'nun feyizli sohbetlerinden istifade etmeleri geliyordu. Esasen, bütün malları ve canları ile sahâbînin Efendimiz'e bağlılıkları O'nun önemli mucizelerindendir. Efendimiz'in huzurundan mümkün mertebe ayrılmamaya çalışan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, imanını arttırıcı yollardan istifade etmeye azami gayret gösterirdi. O, bu kutsî yolda yürürken arkadaşları ile birlikte hareket etmenin manevi feyzinden de istifade ediyordu. O'nun zaman zaman, sahâbîlerden biriyle karşılaştığında,

193 Elmalılı, Şuara Sûresi, 227. âyetin tefsiri.
194 Buhârî, Edeb 91, Teheccüd 21.

"Gel kardeşim! Rabbimize bir müddet iman edelim." dediği meşhurdur. Bir defasında, O'nun bu teklifini işiten bir sahâbî Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gelerek, "Yâ Resûlallah! İbn Revâha'ya bakmaz mısınız? Sizin getirdiğiniz imandan insanları uzaklaştırıp bir müddetlik imana götürüyor." diyerek O'nu şikâyet etmişti. Allah Resûlü de, "Allah, İbn Revâha'dan razı olsun! O, meleklerin kendisiyle iftihar ettiği meclisleri seviyor."[195] cevabını vererek, zikir ve hak sohbetiyle vakit geçirmesinin ne derece ehemmiyetli olduğuna işaret buyurmuşlardı Nitekim bir hadis-i şeriflerinde de, "İmanınızı 'Lâ ilâhe illallah' kutsî cümlesini çok söyleyerek yenileyiniz."[196] buyurarak, insanın her an değişmekte olan dünyası için iman tazelemeye ihtiyacı olduğuna işaret etmişlerdi.

Allah Resûlü tarafından Ensâr ile Muhacirler arasında kardeşlik tesis edildiği sırada, Mikdad b. Esved *(radıyallahu anh)* ile kardeş olan Hz. Abdullah, bütün varlığını O'nunla paylaşarak Allah yolunda gereken fedakârlıkları göstermiştir.

Evrad, zikir ve Kur'ân ile meşgul olarak imanını her zaman tazelemeye çalışan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, nafile ibadetlere de önem verirdi. Mute'de şehit olmasından sonra hanımı O'nu anlatırken, "O, evden çıkmak istediğinde iki rekât namaz kılardı. Eve girdiğinde de iki rekât namaz kılardı. Bu âdetini hiç terk etmezdi." demişti.[197]

Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, oruç ibadetine de çok düşkündü. Sefer hâlinde Yüce Rabbimizin izni olduğu hâlde o, yine de Ramazan orucunu bırakmamıştır. Ebu'd-Derdâ *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Biz çok şiddetli sıcak bir mevsimde, Ramazan ayında Resülullah ile birlikte sefere çıktık. Hararetin şiddetinden herkes elini başına koyuyordu. Aramızda oruçlu olarak sadece Resûlullah ile İbnu Revâha vardı."[198]

195 Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 3: 265
196 Hâkim et-Tirmizî, Nevâdirü'l-usûl, 2/204.
197 İbn Hacer, İsâbe, 2: 307.
198 Buhârî, Savm, 35

Kendisine verilen memuriyeti yerine getirirken her türlü iltimas ve su-i istimalden de uzak kalan Abdullah b. Revâha'nın *(radıyallahu anh)*, bu konudaki davranış ve sözleri bizler için en canlı örnektir:

Hz. Abdullah, Hayber bölgesinde vergi toplamakla görevli olduğu günlerde bazı insanlar, kendisine rüşvet teklif etmişlerdi. Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, rüşvet ve iltimasla kendilerinden daha az vergi almasını temin etmeye çalışanlara, "Ey Allah'ın düşmanları! Bana haram mı yedireceksiniz! Vallahi, insanların en sevimlisi Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanından geliyorum... Yaptığınız teklifle, beni adaletsizliğe sevk edemezsiniz." demişti. O'nun bu tavrını gören halk, "İşte göklerin ve yerin bugüne kadar ayakta durabilmesi, böyle adaletli idareciler sayesinde mümkün olmuştur." demişti.[199]

Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, "Rüşvet alan da, rüşveti veren de cehenneme gider." buyuran Efendimiz'in eşsiz ilahî sisteminin üzerine kurulmuş olan nübüvvet okulunda eğitim görmüştü.

Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh),* aynı zamanda derin bir muhasebe insanı idi de. Allah Resûlü'ne duyduğu bunca muhabbeti ve Allah'a yaptığı ibadetler Allah'a yaklaşmaya çalıştığı hâlde, ahireti hususunda her zaman endişeli yaşamıştır.

ABDULLAH B. REVÂHA'NIN MÜNAFIK İBN ÜBEYY'E CEVABI

Sa'd b. Ubâde hastalanmıştı. O'nun ziyaretine giden vefa insanı Efendimiz, İbn Übeyy'in de aralarında bulunduğu bir cemaatin yanından geçmişlerdi. Tevazu örneği Efendimiz, o gün bir merkebe binmişlerdi. Medine'de münafıkların başı olan İbn Übeyy, Efendimiz'i görür görmez içindeki kinin kokusu burnuna gelmiş olacak ki, Efendimiz'in binmiş olduğu merkepten rahatsız olduğunu bahane ederek O'nu incitici sözler söyledi. Cemaat arasında

199 Buhârî, Megazî, 38; Ebu Dâvud, Cihâd 24

bulunan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, "Vallahi Resulullah'ın merkebinin kokusu senden daha hoştur." diyerek ona gereken cevabı verdi. O, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bağlılığını ortaya koymuştu. Esasen, Allah Resûlü, temizliği, kibarlığı insanlara öğreten bir muallim değil miydi? Tarihin de şahitlik ettiği gibi, Efendimiz'in mübarek vücudundan çıkan ter dahi etrafa gül kokusu neşrediyordu. İbn Übeyy, bunları bildiği hâlde sadece Efendimiz'e saldırarak ortalığı karıştırmak istemişti.[200]

SAADET ASRINDAKİ SAVAŞLARDA ABDULLAH B. REVÂHA

Bedir başta olmak üzere Abdullah b. Revâha, şehit olduğu Mute Savaşı'na kadar, Efendimiz ile bütün savaşlara katılmıştır. O, savaş esnasında kılıcıyla düşmanı püskürtürken şiirleriyle de düşmanın kalbine korku salıyordu.

Allah Resûlü, Medine'ye teşriflerinden bir müddet sonra, orada yaşamakta olan Yahudilerle bir "vatandaşlık" anlaşması veya sözleşmesi yapmıştı. Ancak bir müddet sonra Kaynukaoğulları'nın anlaşma şartlarına aykırı olarak Mekke müşrikleri ile Müslümanlara karşı işbirliği yaptıkları haberi alındı. Peygamberimiz, bu ihbarın aslını araştırmak üzere Abdullah b. Revâha'yı Evs kabilesinin lideri Sa'd b. Muâz, Hazrec kabilesinin lideri Sa'd b. Ubâde ile birlikte onların yaşadıkları bölgeye gönderdiler.

Bu şerefli sahabîler, gönderildikleri yerde yaptıkları araştırma neticesinde duyulan haberin doğru olduğunu öğrendiler. Bunun üzerine Efendimiz de, savaş hazırlıklarını başlattı.[201]

Hicret'in 5'inci yılında yapılan Hendek Savaşı öncesinde Medine'yi savunmak için şehrin etrafına hendek kazılıyordu. Efendimiz ile sahâbîler hendekte çalışmaktaydılar. Yiyecek sıkıntısının da had safhada olduğu sert kış şartlarına rağmen onlar, bu işi zevkle yapıyorlardı. İçlerinde, duygularını, Allah'ın üzer-

200 Elmalılı, Hucûrât sûresi 9. âyetin tefsiri.
201 Seyyid Kutup, Fî Zilâli'l-Kur'ân, Ahzab Sûresi, 26, 27 âyetlerin tefsiri

lerindeki nimetini şiir söyleyerek dile getirenler vardı. Meselâ Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* şöyle diyordu:

Senin lütuf ve inâyetin olmasaydı Yâ Rabbi,

Veremezdik sadakayı, bulamazdık hidâyeti.

Sen kereminle gösterdin bize niyaz ve ibadeti;

Ulaştır bizi huzur ve emniyete Yâ Rabbi!

İhsan eyle bizlere düşmana karşı sebat

Düşmanın işidir ancak fitne ile fesat

Tek arzusudur bizlerin sulh ve salah

Yâ Rabbi! Düşmandan eyle bizleri necat

Sahâbîler tarafından çok beğenilen bu şiir, hendek kazılması esnasında zevkle okunmuştu.[202]

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ashâbı ile birlikte hicretin yedinci yılında Umre ziyareti için Mekke'ye girdikleri sırada Abdullah b. Revâha da O'nun yanından ayrılmamıştı. O kutlu günde, Kâbe'yi tavaf ederken duygularını ve kâfirlerin hâllerini şiir ile dile getirmeye başlayınca Hz. Ömer, kendisine ikazda bulundu. Bunun üzerine, "Bırak ya Ömer! Allah'a yemin ederim ki, Abdullah'ın bu sözleri kâfirlere ok yarasından daha tesirlidir." buyuran Efendimiz "Kardeşiniz şüphesiz bâtıl söz söylemez."[203] sözleriyle de o şanlı sahâbîsine iltifat etmişlerdir.

Hakkın adını yüceltme yolunda çeşitli meşru araçları kullanan Efendimiz, "Bâtıl sözler dışındaki şiirlerde hikmet ve fayda vardır." buyurmuştur.

ABDULLAH B. REVÂHA VE MUTE DESTANI

Allah Resûlü, Hudeybiye'nin getirdiği sulh ortamında komşu hükümdarlara, İslâm'a davet için mektuplar gönderdiğinde, bazılarından müspet cevap alırken bazılarından da red cevabı almıştı. Sasani şahı ile Busrâ emiri Şurahbil de bütün edep

202 Müslim, Gazvetü'l-Ahzâb, 120; Bkz:Zehebî, Siyer, 1: 236.
203 Zehebî, Siyer, 1: 235.

sınırlarını çiğneyerek ve kendi karakterlerini sergileyerek küstahça davranmış ve küstahça cevaplar vermişlerdi. Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* göndermiş olduğu elçi Hâris b. Umeyr'i öldüren Şurahbil'in bu tutumunun, diğer hükümdarlara fikir vermesi açısından da tahribi oldukça büyük sayılırdı. Bu cinayet ve küstahlığa gereken dersi vermeye kararlı olan Efendimiz, hicretin sekizinci senesinde Şurahbil üzerine derhâl 3000 kişilik bir ordu hazırladı. Ordunun başına âzatlı kölesi Zeyd b. Harise'yi *(radıyallahu anh)* tayin etti ve, "Zeyd'e bir şey olursa kumandayı Cafer, ona da bir şey olursa, Abdullah b. Revâha alsın; eğer ona da bir şey olursa, kumandayı Allah *(celle celâluhu)* kılıçlarından bir kılıç alsın." buyurdu.[204]

Allah Resûlü, başlarında tayin ettiği komutanları olduğu hâlde askerlerine dua edip onlarla vedalaştı. Bu sırada, Abdullah b. Revâha'nın *(radıyallahu anh)* ağladığı görüldü. Efendimiz, kendisine niçin ağladığını sorunca, bu şanlı sahabî, "Allah'a yemin ederim ki kalbimde dünya sevgisi bulunmadığı gibi ayrılma korkusu da yoktur. Fakat ben sizi, 'İçinizden oraya (cehenneme) uğramayacak kimse yoktur. Bu, Rabbinin üzerine almış olduğu kesinleşmiş bir hükümdür.' *(Meryem, 19/71)* âyet-i kerimesini okurken dinledim. İşte ben oraya uğradıktan sonra kurtulup kurtulamayacağımı bilmediğim için ağlıyorum." cevabını verdi. Bunun üzerine, Peygamberimiz de dua ederek ona tesellide bulundular. Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*:

"Allah'tan dilerim Senin için yardım ve nusreti,
İhsan eylesin Sana da, Musa'ya verdiği sabır ve metaneti;
Allah şahit! Ben olmuşum akıl ve basiretli,
Gördüm hep Sende, her büyük hayır ve fazileti.
Allah'ın Resûlü olduğuna getiririm ben şehadeti
Senin hayrından uzak kalan nefsine eyler ihaneti;
Senin hak Peygamber olduğuna karşı çıkan kâfiri
Mahrum eylesin Yüce Allah ondan inâyeti.

---

204 Buhârî, Megazi, 44

Selâm olsun, hurmalıkta vedalaştığım Resule,
Bizleri dualar ile yolcu edicilerin en şereflisine.
Dostlar içinde hayırda kimse yetişemez Kendisine;
Salât ve selâm olsun Allah'ın Sevgili Habibine.[205]

şeklinde tercüme edebildiğimiz şiiri söyleyerek Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzurundan ayrılıp ordu ile birlikte hareket etti.

Ordu, komutanları Zeyd b. Harise *(radıyallahu anh)* ile yola çıkmıştı. Askerler, Medine'den ayrılırken Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* onlardan geri kalmıştı. O'nun son bir arzusu daha vardı. Allah Resûlü'nden bir türlü ayrılmak istemiyordu. Ama O'nun verdiği emri yerine getirecekti. Bu sırada kendisini gören Peygamberimiz, "Neden arkadaşlarından geri kaldın?" diye sordu. Hz. Abdullah, "Sizinle birlikte cumayı kılmak için." diye cevap verdi. Efendimiz, "Bir sabah vakti veya akşam vaktinde Allah yolunda yürümen, dünya ve içindeki her şeyden daha hayırlıdır." buyurdular.[206]

Abdullah b. Revâha asker arasında Mute'ye doğru yol alırken Zeyd b. Erkâm *(radıyallahu anh)* isimli bir genci de bindiği atın terkisine almıştı. Yetim bir çocuk iken yıllarca Hz. Zeyd b. Erkam'ı yanında büyüten Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, delikanlılık çağında O'nu da Mute Seferi'ne götürüyordu. Hz. Zeyd, "Savaş gecesi Hz. Abdullah sabaha kadar şiirler okumuşlardı." diyerek O'nun, Allah yolunda mücahededen duyduğu memnuniyeti dile getirmişti. Nihayet, düşmanla karşılaşıldığında, Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, devesinin yanından ayrılırken:

Günlerce taşıdın beni savaş meydanına,
Bundan böyle, başka teklifim olur mu sana?
Ayrıldı yollarımız; şimdi bir tek niyazım kaldı Rabbime:
Rızası yolunda ulaştırsın beni makam-ı şehâdete.

---

205 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, III, 130; Kandehlevi, Hayâtü's-sahabe, 2: 114.
206 Kandehlevi, Hayâtü's-sahabe, 2: 53-54.

Dönsün kardeşlerim, beni yalnız gömüp Şam ülkesine,
Artık ben düşünmüyorum dönmeyi hâne-i iyâlime.
Arzum, sadece ulaşmaktır makam-ı şehâdete;
Arkamda kalsın neyim varsa, servet, ev ve bahçe.[207]

anlamında bir şiir söyledi.

Sahabe ordusu, Bizans topraklarına girdiğinde Herakliyus komutasında yüz bin kişilik bir düşmanla karşılaştı. Kendilerinin üç bin kişi olduklarını hatırlayarak bu kadar kalabalık bir ordu ile hemen savaşa girmeyip Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir mektup yazarak durumu arz etmeyi düşündüler. Bu sırada Abdullah b. Revâha, "Kardeşlerim! Şu anda sizin hoşunuza gitmeyen husus, sizin arzuladığınız şehitliktir. Sizler şehit olmak için yola çıkmamış mıydınız? Biz, ne sayı çokluğu ile ne de silahlarımızla savaşıyoruz. Biz, sadece Allah'ın bize lûtfettiği İslâm dini gayretiyle savaşıyoruz. Haydi düşmana doğru ilerleyin! Allah sizlere iki güzellikten birini verecektir: Ya gazilik, ya da şehitlik!.." deyince arkadaşları, "Vallahi söyledikleri doğrudur!" dediler ve düşmanın üzerine doğru ilerlemeye devam ettiler.[208]

Allah Resûlü'nün sahâbîleri, kendilerinden otuz üç misli fazla düşman ile vuruşmaktan çekinmeyerek savaşa başladılar. Efendimiz'in yıllarca yanında hizmetini görmüş, sonunda komutanlık payesine ulaşmış Hz. Zeyd b. Harise, bir elinde Efendimiz'in sancağı diğer elinde kılıç düşman üzerine yürümüştü. O kadar vuruştu ki, aldığı onlarca yara ile şehit olarak yere düşerken sancağı ve komutanlığı Hz. Ali'nin kardeşi Hz. Ca'fer b. Ebî Talib aldı. Bu sırada atından indi ve:

Ne güzeldir cennet! Ne hoştur ona yaklaşmak;
Ne saadettir, soğuk sularından içip kanmak!

anlamında şiir söyleyerek düşmanın içine daldı. Düşmanın mızrakları ile vücudu delik deşik oluncaya kadar savaşıp şehit

207 İbn Hacer, İsâbe, 2: 307
208 Kandehlevi, Hayâtü's-sahabe, 2: 115

oldu.[209] Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* talimatları doğrultusunda komutanlık sırası Abdullah b. Revâha'ya *(radıyallahu anh)* gelmişti. O da, sancağı alıp atını düşmana doğru yöneltti ve biraz durakladıktan sonra, kendi nefsine hitaben

Allah'a yemin ederim, attan ya inecek veya indirileceksin.
Hâlâ niye duruyorsun, ayağına gelmişken cennetin?
Ey nefis, vuruşup öldürülmezsen de ölüm seni bulacak.
Bir değirmendir ölüm, bir gün seni de alıp öğütecek.
Neyi arzuladıysan dünyada, bunlar hep sana verildi.
Doğru yolda ilerlersin, eğer istersen arkadaşların gibi şehâdeti.[210]

anlamında bir şiir söyledikten sonra atından indi. Bu sırada, kendisiyle karşılaşan amcasının oğlu, "Birkaç gündür açsın! Şu eti ye de biraz kuvvet kazan." diyerek bir parça yiyecek vermişti. Elindeki eti yemeğe başlayacağı anda, savaş yeniden şiddetlenmişti. O durum karşısında hiç vakit kaybetmeden, "Sen dünya ile meşgul oluyorsun?" deyip elindeki eti atarak yalın kılıç düşman saflarına daldı. Bir elinde sancak olduğu hâlde askerlerinin başında düşmana kılıç sallıyordu. Gözünü budaktan sakınmadan, düşman içinde bir müddet dövüşmeye devam etti; nihayet, almış olduğu mızrak yaraları ile şehit oldu.[211]

Allah Resûlü, Medine'de bazı sahâbîleri arasında Mû'te'de cereyan eden hadiseyi aynen anlatıyordu: "İşte bayrağı Zeyd b. Harise *(radıyallahu anh)* aldı, atını sürdü âdeta budadılar ve düştü, şehit oldu. İşte şimdi sancağı Ca'fer b. Ebî Talib *(radıyallahu anh)* aldı; O'nu da şehit ettiler. Şimdi de bayrağı Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)* aldı ve o da şehit oldu. Şimdi de Allah kılıçlarından bir kılıç aldı ve Müslümanlara zafer verdi."[212] buyurdular. Abdullah b. Revâha'nın *(radıyallahu anh)* da şehit olmasından sonra o ana kadar değişik yiğitlerin göğsünde taşınan sancak, sonunda

209 Ebû Nuaym, Hilye, 1: 118
210 İbn Hacer, İsâbe, 1: 239.
211 Ebû Nuaym, Hilye, 1: 120.
212 Buhârî, Cenâiz, 4

gelip Halid'e ulaştı. O gün Halid'in elinde tam dokuz kılıç kırılmıştı. Halid *(radıyallahu anh)*, bir taraftan savaşırken, diğer yandan da, bir kısım ustaca manevralarla, daha fazla zayiat vermeden savaşı kazanmayı başarmıştı. Müslümanların gösterdikleri bu cesaret karşısında Bizans'ın gözü korkmuştu. Yüz bin kişilik orduya karşı üç bin kişi ile savaşan Müslümanlar, sadece 12 şehit vermişlerdi. Sahâbîlerin Mute Savaşı'ndaki bu başarılarıyla İslâm, Bizans topraklarından içeri girmeye başlamıştı.[213]

Güçlü bir şair olan Abdullah b. Revâha, *(radıyallahu anh)*, devrindeki şairler içinde özel bir yere sahip olduğu bir sırada Kur'ân karşısında eğilme şerefine ermiş bir sahâbîdir. Akabe'de İslâm'a girer girmez Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* biat ederek, tebliğ davasına sahip çıkacağını ortaya koyan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, hayatı boyunca verdiği bu söze sadık kalmıştır. O, zaman zaman söylediği şiirlerle Allah Resûlü'ne muhabbetini arz ederken, müşrik şairlere de verdiği cevaplarla hakkı müdafaa etmiştir. İslâm'ın nurunu söndürmeye çalışanlara karşı savaş meydanlarında verilen mücadelelerde de samimiyetini ortaya koyan Abdullah b. Revâha *(radıyallahu anh)*, bu yolda Mute'da şehit olurken, taşıdığı sancağı kendinden sonrakilere teslim etmiştir. Yüce Allah *(celle celâluhu)*, bizi bu şerefli sahabînin şefaatine nail eylesin. *(Âmin)*

213 M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2: 265.

3-EBÛ TALHA

Uhud Savaşı'nın en tehlikeli anında Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* önünden ayrılmayan Ebû Talha *(radıyallahu anh)* gür sesi ile,

Canım, canın için feda;

Yüzüm, yüzün için kalkandır.

anlamına gelen sözleriyle seslenirken, attığı oklar ile üzerlerine gelen düşmanı geri püskürtüyordu. O'nun hayatı, Efendimiz'e sevginin, bağlılığın ve onun yolunda mal ve canını feda edişin örnekleri ile doludur.

Peygamberimiz'e derinden bağlılığı ile tanınan Ebû Talha'nın İslâm'a girmesine vesile olan ve her durumda kendisine yardımdan geri durmayan eşi Ümmü Süleym'in de hatırlanması gerekir. Zira, Ebû Talha'nın iman, ihlâs ve fedakârlık konularında sergilediği örnek hareketlerde, Ümmü Süleym her zaman kendisine eşlik etmiştir. Bu mübarek sahabî hanım biricik oğlu Enes'i, elinden tutarak, Efendimiz'in hizmetine vermişti. On yaşında bir çocuk iken Efendimiz'e hizmet şerefine nail olan Hz. Enes, O'nun irtihallerine kadar yanından ayrılmamıştır. Hz. Enes'in babalığı olan Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, bu yönü ile de Efendimiz'e yakın bir sahabidir. Hz. Enes'in asıl babası Malik'e gelince o, imana gözünü kapatarak dünya ve ahiretini karanlıklar içinde bırakan bir talihsizdir. Ümmü Süleym'in *(radıyallahu anhâ)* İslâm'a girdiğini öğrenen Malik, ona baskı yaparak tekrar küfre döndürmeye çalışır. Küfrün karanlıklarından imanın aydınlığına

dönüş yapmış olan Ümmü Süleym'in *(radıyallahu anhâ)* İslâm'da kararlı olduğunu gören Malik, evden ayrılarak Suriye'ye gitmeye karar verir. Ancak yolda aslanlara yem olmaktan kurtulamayan babanın hayatı, büyük ve ebedî bir kayıpla noktalanmış olur.

İSLÂM'A GİRİŞİ

Allah'a ve Resûlü'ne bağlılık yolunda kocasını kaybeden Ümmü Süleym'e, bir müddet yalnız yaşadıktan sonra, pek çok evlenme teklifi gelir. O, bunlardan hiçbirini kabul etmez. Daha sonra Ebû Talha ismiyle meşhur olacak Zeyd b. Selh de, son derece zeki oluşunun yanında başka üstün özelliklere de sahip olan bu bahtiyar kadın ile evlenmek isteyenlerden biri olarak ortaya çıkar. Ümmü Süleym, gelen bu son teklif ile Allah adına büyük bir hizmet yapmayı düşünerek Zeyd'e şunları söyler:

"Sen henüz bir müşriksin. Bu hâlde iken seninle evlenmem imkânsız. Kölelerin, elleriyle yontup yerlerde sürüdüğü, size hiçbir fayda getirmeyen, hiçbir zararı da sizden geri çevirmeye gücü yetmeyen, ateşte yakıldığı zaman kül olan putlara tapmaya utanmıyor musun? Eğer putlara tapmaktan vazgeçip Allah'a ve Resûlü'ne iman edersen seninle evlenirim. Evliliğin karşılığı olarak senden mehir de mal da istemiyorum. Senin mehrin İslâm'a girmiş olman olacak."[214]

Ebû Talha, karşısında bulunan akıllı kadının kendisini imana davet için yaptığı açıklamalardan oldukça etkilenmişti. Ayrıca, Müslüman olması halinde hiçbir mal istemeyeceğini söylemesi, onun büyük bir hakikate gönül bağladığını göstermektedir. Kısa bir düşünme faslından sonra İslâm'a girdiğini ilân eden Ebû Talha'nın başına bir devlet kuşu konmuştu. O, bu kararı ile dünya ve ahirette kurtuluş yoluna girerken, Ümmü Süleym *(radıyallahu anh)* gibi bahtiyar bir kadın ile de evlenmiş oluyordu.

Ebû Talha, Müslüman olur olmaz Medine'de Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* göndermiş olduğu Kur'ân hocası Hz.

214 Nesâî, Nikah, 63

Mus'ab'ın yanına giderek, ondan iman ve İslâm'a dair sohbetler dinleyip Kur'ân okumaya başladı.

MÜCAHEDE HAYATI

Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, İslâm'la şereflenince, hemen Allah Resûlü'nü sordu. O'nun, Mekke'deki ashâbı ile birlikte müşriklerin işkencelerine maruz kaldığını öğrenince, bu mazlum insanları çektikleri ızdıraptan kurtarmak için onları yurtlarında barındırmaya karar verdi. Bu kutsî daveti Peygamberimiz'e ulaştırmak üzere Mekke'ye giden Hz. Ebû Talha, İkinci Akabe'de Efendimiz'in mübarek elini sıkarken, O'nun davası yolunda gerekirse ölüme dahi hazır olduğunu ifade etti.

Medine'nin zenginlerinden olan ve Müslümanlığından önce evinde topladığı arkadaşlarına içki ve yemek ikram etmekten zevk alan Ebû Talha, cömertliği ile meşhur bir zat idi. Bu sebeple geniş bir çevresi olan Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, arkadaşlarının da çoğunun İslâm'a girmesine vesile oldu. Hicretten sonra Efendimiz'in ve ashâbının zaman zaman toplantı yeri olan Ebû Talha'nın bu evi, Efendimiz'in Ensâr ile Muhacir arasında kardeşlik ilân ettiği o kutlu hadisenin cereyan yeri olma şerefine de nâil olmuştur. Peygamberimiz, o gün Ebû Talha *(radıyallahu anh)* ile Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı kardeş ilân etmişti.[215] Bu kardeşlik, Ebû Talha'nın manevi kazançlar elde etmesine vesile olmuştu.

Ebû Talha, savaşlarda canıyla, normal zamanlarda malıyla cömertti. Sesi çok gürdü ve dolayısıyla düşmana korku salardı. Bedir Savaşına da katılmıştı, ancak O'nun savaş meydanlarındaki kahramanlığı ve Efendimiz'in yolunda dillere destan fedakârlığı asıl Uhud'da ortaya çıktı. Zira, bu savaşın bir bölümünde İslâm ordusu içinde dağılma yaşanmış ve müşrikler bütün güçleri ile Allah Resûlü'nü hedef almışlardı. Savaşın bu kritik anında Peygamberimiz'in önünde savaşan on beş kadar fedakâr insandan biri de Ebû Talha idi. O'nun isabetli ve seri bir şekilde ok attığı bilinmekteydi. Uhud'da bütün savaş mahareti ve cesa-

215 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 5:173.

retini ortaya koyan Ebû Talha, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzurunda yerini alarak, bir taraftan düşmandan gelecek oklara karşı göğsünü siper ediyor, bir taraftan da "Anam babam sana feda olsun Yâ Resûlallah! Arkamdan çıkma ki, sana herhangi bir ok isabet etmesin!" diyordu. O, üzerlerine gelen düşmanı püskürtmek üzere ok atarken, gür sesi ile Efendimiz'e:

Canım, canın için feda;

Yüzüm, yüzün için kalkandır.

şeklinde hitap ediyor ve düşmana da gereken dersi veriyordu.[216] Zira, Efendimiz'in etrafında O'nun canını kendi canlarına tercih eden ve bu uğurda ölmeye hazır sahabînin mübarek vücutlarından meydana gelen bir kale vardı. Onların bu ruh hâli, düşman için yeterli bir dersti.

Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, Bedir ve Uhud'dan sonraki bütün savaşlarda da Efendimiz'in yanından ayrılmamıştı. Huneyn Savaşı'nın başlangıcında Müslümanların pusuya düşerek zor anlar yaşadığı anda da fedakârlık ve kahramanlığını ortaya koyan Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, o gün yirmi dokuz tane müşriği öldürmesi ile dillere destan olmuştu. Zira, o ve arkadaşları, bu gayretleri ile savaşın Müslümanlar lehine sonuçlanmasında etkili olmuşlardı.[217]

Saadet Asrı'nda yapılan savaşlarda Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'e yakın yerlerde bulunmaya dikkat ederdi. O, bu savaşlarda büyük bir gayret ile mücadele edebilmek için nafile oruç tutup kuvvetten düşmek istemiyordu. Bu durumu anlatan Hz. Enes *(radıyallahu anh)*, Hz. Ebû Talha'nın Efendimiz döneminde hiç nafile oruç tutmadığını, irtihallerinden sonra ise, Ramazan ve Kurban Bayramı günleri hariç, otuz seneyi aşkın nafile orucunu bırakmadığını belirtmiştir.

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* vefatından sonra, pek çok sahabî gibi, Ebû Talha da Medine'de kalmaya dayanamayıp

216 İbn Abdilber, İstiâb, 4:261; İbn Sa'd, Tabakât, 3:61; Kandehlevi, Hayatü's-sahabe, 3:31
217 İbn Abdilber, İstiâb, 4/261;

Şam'a hicret etti ve bir müddet orada ilim neşretmekle vakit geçirdi. Zira, her köşesinde canları kadar sevdikleri Peygamberimiz'e ait hatıralarla dolu olan bu şehirde kalmak onlara ağır geliyordu.

HAYATININ SON SENELERİ VE KIBRIS FETHİNE KATILMASI

Hz. Ömer'in hilafeti döneminde kendisine yapılan davete icabet eden Hz. Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, Medine'ye dönmüş ve Hz. Osman ile Hz. Ali dönemlerinin sonuna kadar ibadet ve ilim neşrederek sakin bir hayat geçirmişti. Hz. Ömer *(radıyallahu anh)*, kendisine çok güvenirdi. Vefatını müteakip yerine geçecek halifeyi seçme işinde, 6 halife namzedinin toplandığı odanın kapısını tutmasını ondan istemişti. O da Ensâr'dan 50 kişiyi yanına alarak kapıyı tuttu ve halife seçilinceye kadar 3 gün evi bekledi.

Hz. Muaviye dönemine gelindiğinde oldukça yaşlanmış olan Hz. Ebû Talha, bir gün Kur'ân okurken, "Ey mü'minler, gerek hafif gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz. Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz!" *(Tevbe, 9/41)* âyetinden çok etkilenmişti. Bu âyetten, "Genç de olsak, ihtiyar da olsak bize savaşa çıkmak emrediliyor." manasını çıkaran Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, Allah yolunda cihad için yola çıkmak istediğini yetkililere bildirdi. Artık çok yaşlanmış olan Hz. Ebû Talha'nın bu kararını öğrenen çocukları, ona "Allah sana merhamet etsin. Allah Resûlü vefat edinceye kadar O'nunla birlikte savaştın... Sen otur da, senin yerine biz savaşalım." dediler. Ebû Talha kararından vazgeçmeyeceğini ifade ederek, "Benim için hazırlık yapınız." dedi. Bu sırada İslâm ordularından bir kısmı Kıbrıs'a gidiyordu. Hz. Ebû Talha da onlarla birlikte Kıbrıs'a kadar gitti. Aralarında bazı sahabîlerin de bulunduğu İslâm askerleri Kıbrıs'ı fethetmişlerdi. Savaş sonunda Hz. Ebû Talha ortada görünmüyordu. Nihayet yedi gün sonra, onu şehit olarak yerde yatarken bululduklarında cesedinin hiç bozulmamış olduğunu görmüşlerdi. Kandehlevi'nin yapmış olduğu araştırmalara

göre Kıbrıs'ta şehit olmuş, olan Hz. Ebû Talha *(radıyallahu anh)* orada defnedilmiştir.[218]

EBÛ TALHA'NIN ALLAH RESÛLÜ YANINDAKİ MAKAMI

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında yüksek bir yere sahip olan Ebû Talha *(radıyallahu anh)* ile Efendimiz arasında derin bir muhabbet bulunmaktaydı. Peygamberimiz'in canını kendi canından daha aziz tutan Ebû Talha'nın Uhud Savaşı'nda göğsünü siper ettiği Allah Resûlü'ne, derin muhabbeti vardı. Savaş veya barış zamanlarında kötü niyetli birinin Allah Resûlü'ne saldırmasından endişe eden Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, O'na gelecek tehlikelere karşı her zaman dikkatli idi. Bir gün, Medine'nin dışında bir gürültü işitilmişti. Efendimiz, sahabîlerden önce davranıp Ebû Talha *(radıyallahu anh)*'ın atına binerek gürültünün geldiği yere gitmişti. Gürültü üzerine Ebû Talha ve daha bazı sahabîler de dışarı çıktıklarında bir de ne görsünler, Allah Resûlü, herkesten önce gitmiş, haberi tahkik etmiş ve geri dönüyordu. "Korkacak bir şey yok; ben Ebû Talha'nın bu atını pek rahvan, pek hızlı buldum." buyurdu. Oysa at, ağırlığıyla biliniyordu; Resûlullah'ın altında hızlanmıştı.[219]

Ebû Talha'yı Efendimiz'e yakın kılan başka üstün özelliklerin başında, onun Allah için her türlü fedakârlığı göstermesi gelmektedir. Ebû Talha'nın, hakkında âyet inen fedakârlıklarından biri de şudur:

Allah Resûlü'nün mübarek hadislerini toplamak için O'nun huzurundan ayrılmayan Ebû Hureyre, bir gün açlıktan ayakta duramayacak hâle gelmişti. Bu durumunu gelip Efendimiz'e arz etti. Onun açlığını gidermek için evinde yedirecek bir şey bulamayan Efendimiz, Mescid'de bulunan ashâbına durumu açıklamıştı. Peygamberimiz'in vermiş olduğu bu haberi Ebû Talha işitir işitmez hemen ayağa kalkarak, "Yâ Resûlallah, onu ben misafir edeyim." dedi. Sonra da alıp evine götürdü. Ama evde o

218 İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 5:184; Kandehlevi, Hayatü's-sahabe, 2: 94-95.
219 Buhârî, Cihad, 46, 82; Müslim, Fezail, 48

anda çorbadan başka bir şey yoktu. O da ihtimal çocuklar için pişmişti. Bunun üzerine hanımı;

"Evde ancak iki kişiye yetecek kadar çorba var; bunu da Allah Resûlü'nün misafirine yedirelim. Biz, bugün de bir şey yemeyebiliriz. Çocukları ikna edip bir şey yedirmeden uyuturum. Yemek sofraya konunca mumu düzeltiyormuş gibi yaparak söndürürüm. Bu arada sen de kaşığını tabağa boş getirip götürürsün. Böylece misafirin karnı doymuş olur." dedi. Ebû Talha ve hanımı plânladıklarını tatbik ettiler. Efendimizin göndermiş olduğu misafiri doyurmuş olmanın sevinciyle sabahladılar. Sabah namazı vaktinde Ebû Talha, Mescid'e gitti. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sabah namazını kıldırdıktan sonra Ebû Talha'ya ve Ebû Hureyre'ye:

"Bu gece ne yaptınız ki, hakkınızda, 'Kendileri sıkıntı içinde bulunsalar dahi, başkalarını kendi nefislerine tercih ederler.' *(Haşr, 59/9)* âyeti nazil oldu?" buyurarak onların yaptıkları örnek hareketlerinden duyduğu memnuniyeti dile getirmişlerdi.[220]

Bir defasında Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, hanımı Ümm-ü Süleym'e "Resûlullah'ın sesi çok zayıf çıkıyor, aç olmalı; bir şeyler hazırla da gönderelim." dedi. Oğlu Enes'le arpa ekmeği gönderebildiler. Resûlullah Mescid'de bazı sahâbîleriyle oturuyordu. Onlara, "Haydi, Ebû Talha'nın evine gidelim." dedi. Resûlullah'ın o kadar sahâbîsiyle geldiğini görünce Ebû Talha telaşlandı. Fakat hanımı Ümm Süleym, "Resûlullah var, telaşa gerek yok." dedi. Resûlullah Ümm-ü Süleym'e "Evinde ne varsa getir." buyurdular. Ümm-ü Süleym, arpa ekmekleriyle birlikte biraz da tereyağı getirdi. Resûlullah onların üzerine bereket duası okudu. O az tereyağlı ekmekten, sahâbîler onar onar yediler. Tamamı 70-80 kişi vardı. Hepsi doyup kalktığında yemek hiç yenmemiş gibi duruyordu.[221]

---

220 Buhârî, Tefsir, 6; Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2: 74-75

221 Buhârî, Et'ime 59

Ebû Talha, Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirme konusunda da oldukça hassas bir yapıya sahipti. İçkinin yasaklanmasını bildiren âyet nazil olduğu zaman, o hiç tereddüt göstermeden Allah'ın emrini yerine getirmişti. İslâm'dan önce içkiye düşkün olarak tanınan Ebû Talha, arkadaşlarını toplayıp evinde içkili ziyafetler verirdi. Yüce Allah, emir ve yasaklarını yavaş yavaş insanlara bildirmişti. Sarhoş edici içkileri de tedrici olarak yasaklamıştı. Önce Mekke'de nazil olan bir âyette, içkinin güzel bir rızık olmadığı işaret edildi. *(Nahl, 16/67)* Sonra kötülük ve günah tarafının faydasından daha çok olduğu belirtildi. *(Bakara, 2/219)* Daha sonra da içkili iken namaza yaklaşılmaması *(Nisa, 4/43)* emredildi. Nihai hüküm olarak içkinin haram kılındığı ferman edildi. *(Mâide, 5/90-91)* Bu kesin hükümden sonra gelişen olayı Ebû Talha'nın evlatlığı Enes anlatıyor: "Ben, bir gün Ebû Talha'nın evinde içki sofrasında kadehleri dolduruyor, sâkilik yapıyordum. Onlar da içmeye devam ediyorlardı. Tam bu sırada dışarıdan Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* münadisinin sesi duyuldu. O, 'Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işlerden başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felah bulasınız. Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranıza düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu pis işlerden vazgeçmiyor musunuz?' *(Maide, 5/90-91)* âyetini okuyordu. Ben de, bu âyeti gelip içeridekilere haber verdim. Onlar Yüce Allah'ın 'Artık içmekten vazgeçmiyor musunuz?' âyetini işitir işitmez, başta Ebû Talha olmak üzere 'Vazgeçtik, artık içmeyeceğiz Ya Rabbi!' diyerek ellerindeki içki bardaklarını yere attılar. Ağzına içki almış olanlar onu geri tükürdüler. Küplerdeki içkiler boşalttı. İçki, sokaklarda aktı..."[222]

Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, her konuda Allah'ın hükmü önünde tam bir teslimiyet gösteriyordu. Meselâ, bir insan için çocuğunun vefat etmesi, kendisini derinden sarsacak bir hadise olmasına rağmen, Ebû Talha, böyle bir haberi aldığı zaman tam bir

222 Buhârî, Tefsir, 10

teslimiyetle Allah'ın hükmüne boyun eğmiştir. O'nun bu şekilde davranmasında hanımı Ümmü Süleym'in hissesi de büyüktür. Bu hadise, şu şekilde cereyan etmiştir: Ebû Talha ile Ümmü Süleym'in evliliklerinden bir çocuk, dünyaya gelir. Evin neşesi olan bu çocuk zamanla yürümeye başlar. Ebû Talha, bu çocuğa ciddi bir ilgi göstermektedir. Fakat bir müddet sonra çocuk hastalanır. Ebû Talha'nın dışarıda bulunduğu bir anda çocuk vefat eder. Ümmü Süleym, oğlunun cenazesini bir kenara bırakır. Akşam, Ebû Talha evine gelip çocuğun durumunu sorduğunda annesi, "Çocuk istirahat buldu" diyerek hazırladığı yemekleri beyine takdim eder. Yemekten sonra da kocası için süslenir, onun istirahatini temin eder, üstelik ailevî münasebette de bulunurlar. Ümmü Süleym, Ebû Talha'nın sabah namazına gideceği bir sırada, "Ey Ebû Talha! Başkasına ait bir emanet sende bulunsa, sahibi de emaneti geri alsa, buna kızıp üzülür müsün?" diye sorar. Onun, "Hayır" cevabı üzerine Ümmü Süleym, "O hâlde oğlun da Allah'ın bize verdiği bir emaneti idi. O, emanetini geri aldı." deyip beşikteki ölü çocuğunu gösterdi. Ebû Talha çocuğunun cenazesini görünce, "Allah'tan geldik yine Allah'a döneceğiz." der ve gidip olanları Peygamberimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* anlatır. Peygamberimiz, "Allah gecenizi mübarek eylesin!" buyurur. Efendimiz'in Ebû Talha'nın ailesi ve çocukları hakkında yapmış olduğu duanın bereketi olarak bu kutlu evde dokuz çocuk yetişmiş; hepsi de Kur'ân ilimlerinde söz sahibi, bilgili insanlar olmuştur.[223]

Ebû Talha'nın evine; zaman zaman ziyarete gelen Efendimiz, onun çocuklarıyla ilgilenir, onlarla şakalaşır, onlara dua ederlerdi. Bazen, Ebû Talha'nın evinde namaz kılan Allah Resûlü, onun çocuklarını cemaati yaparlardı. Ebû Talha'nın oğullarından Ebû Umeyr'in Nuğayr adında oynadığı bir kuşu vardı. Bir defasında Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Ey Ebû Umeyr! Senin Nuğayr'den ne haber." diye sorup çocuğa ilgi göstermişti.

223 Buhârî, 2:389

Ebû Talha, evinde pişirilen güzel yemeklerden Efendimiz'e ikram etmekten çok zevk alırdı. Bir defasında o, yakalamış olduğu bir tavşanı pişirerek Efendimiz'e göndermişti.[224]

Allah tarafından ortaya konan emir ve yasakları titizlikle yerine getiren Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, son derece cömertti ve Allah yolunda harcamaktan asla geri durmazdı. Medine dışında havası ve suyu güzel olan Beyruhâ semtindeki hurma bahçeleri ve davarları Ebû Talha'nın sevip değer verdiği malları idi. "Sevdiğiniz mallardan infak etmedikçe takvaya ulaşamazsınız" *(Âl-i İmrân, 3/93)* âyetinin nazil olduğunu işitir işitmez, Efendimiz'e müracaat ederek Beyruhâ'daki mallarını akrabalarına sadaka olarak bağışladığını belirtmişti.

Allah Resûlü'nü sevdiği kadar ona ait hatıraları da teberrüken yanında saklamaya çalışan Ebû Talha, Efendimiz tıraş olurken mübarek saçlarını toplar, bunları evinde muhafaza ederdi.[225]

Allah Resûlü'ne bu derece yakın olan Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, O'nun acılı anlarında da birlikte olmuştu. Efendimiz'in kızlarından birinin vefatında, onu kabre indirilmesi görevinin Efendimiz tarafından Ebû Talha'ya verilmesini, onun Peygamberimiz'e yakınlığını gösteren delillerden biri olarak değerlendirebiliriz.[226]

Efendimiz'in ahirete irtihallerinde kabr-i şeriflerini kazma görevi de Ebû Talha'ya nasip olmuştu.[227]

İkinci Akabe ve onu takip eden hicretten sonra başlayıp on sene kadar devam eden Peygamberimiz'le beraberliği sırasında Ebû Talha *(radıyallahu anh)*, imanın, ihlâsın ve Allah yolunda fedakârlığın fevkalâde güzel örneklerini sergilemiştir.

---

224 Buhârî, Sayd, 32
225 Müslim, Hac, 323
226 Buhârî, Cenâiz, 72
227 Tirmizî, Cenâiz, 55

4-KA’B B. MÂLİK

Ka’b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Tebuk Seferi’ne katılamamıştı. Savaş sonrasında, münafıklar çeşitli bahaneler ortaya atarak savaşa katılamayışlarını Efendimiz’e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* izah etmeye çalışıyorlardı. Ancak Hz. Ka’b, savaşa katılmayış sebebinin ihmal olduğunu söylemişti. O, doğru sözlü oluşuyla, düşmek üzere bulunduğu uçurumun kenarından, hakkında nâzil olan vahiy ile kurtulmuş bir sahâbîdir. Hz. Ka’b’ın başından geçen bu ibretli hadise, -insan olmanın bir neticesi olarak- ayağı kayıp günaha düşme durumunda olan her Müslüman’a yeniden ayağa kalkması konusunda derslerle doludur.

İSLÂM’A GİRİŞİ VE İKİNCİ AKABE’DE BULUNUŞU

Hz. Ka’b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Birinci Akabe Biati’ne katılan sahâbîlerin Medine’de İslâm’ı yaymaya çalıştığı günlerde Müslüman olmuştu. Bu tatlı hatırayı yıllar sonra oğlu Aburrahman’a anlatan Hz. Ka’b, Es’ad b. Zürâre’nin Nekî’ul-Hadımât denilen yerde yaptırmış olduğu mescitte cuma namazı kıldıklarını ve o günlerde, Müslümanların sayısının kırk kadar olduğunu belirtmiştir.[228]

Hicretten altı ay kadar önce, hac mevsiminde, Allah Resûlü’nü Medine’ye davet için yola çıkan yetmiş kadar sahâbînin yanında, panayırlara katılmak üzere Mekke’ye giden diğer Medineliler de bulunmaktaydı. Mekke’ye vardıklarında kafile başkanı Berâ b. Ma’rûr *(radıyallahu anh)* ile birlikte Ka’b b. Mâlik *(radıyallahu anhumâ)*,

228 Kandehlevî, Hayâtü’s-sahabe, 3:387

Efendimiz'in huzuruna gitmeye karar vererek O'nu aramaya koyuldular. Karşılaştıkları bir Mekkeli'den Allah Resûlü ile amcası Hz. Abbas'ın Kâbe'de olduğunu haber aldılar. Hz. Berâ, Medine'ye ticaret için gelip giden Hz. Abbas'ı öteden beri tanımaktaydı. Onlar, Allah Resûlü'nün huzuruna vardıklarında selâm vererek diz çöktüler. Hz. Abbas, "Ben bunları tanıyorum. Bu zat, kavminin ileri geleni, seyyidi, Berâ b. Ma'rûr; bu da, Ka'b b. Mâlik'tir." dedi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Hz. Ka'b hakkında, "Meşhur şair mi?" diye iltifat ettiler.

PEYGAMBERİMİZ'LE BİRLİKTE CİHAT MEYDANLARINDA

Allah Resûlü, Kureyş'in Suriye'ye bir kervan göndererek, elde edecekleri kâr ile Müslümanlara karşı savaşacakları haberini almıştı. Onların bu girişimlerine darbe vurmak üzere Peygamberimiz, kervanı takip için Medine'den ashâbıyla yola çıkmış, ancak Bedir'e geldiklerinde düşman ile karşılaşarak onlarla savaşmak zorunda kalmıştı. Allah Resûlü'nün sadece söz konusu kervanı takip için Medine'den ayrıldığında bazı sahâbîler gibi Ka'b b. Mâlik savaşa katılamamışlardı. Efendimiz'in Bedir'de bulunamamış olan sahâbîlerden hiçbirini kınamadığını ifade eden Hz. Ka'b:

"Kendisini koruyacağımıza ve bu her türlü tehlikeye göğüs gereceğimize dair Allah Resûlü'ne söz verdiğimiz Akabe Biati'nde bulundum. Gerçi insanlar arasında 'Bedir' olayı daha çok konuşulur, fakat bana Akabe gecesindeki o toplantıya karşılık olarak Bedir olayını verseler değişmek istemezdim." demiştir.[229]

Mekkeli müşriklerin Müslümanları tamamen yok etmek üzere girişmiş oldukları Bedir Savaşı öncesinde, Allah Resûlü'nün, Yüce Allah'a, "Ey Rabbim! Bu senin ordundur. Bugün, bunlar savaşı kazanamazlarsa, bundan sonra senin adını yeryüzünde anacak bir cemaat kalmayacaktır."[230] şeklinde dua edişlerinden

229 Buhârî, Megâzî, 11.
230 Müslim, Cihad, 58; Buhârî, Megâzî, 4

anlaşılacağı üzere, Bedir Savaşı'nın İslâm'da ayrı bir yeri vardır. Nitekim, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Bedir'e katılanların diğerlerine kıyasla üstünlüğü olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, Allah Resûlü'nün ve Mekke'deki ashâbın, Medine'ye davet edilmesinin İslâm'ın hızla yayılması ve Müslümanların güçlenmesini temin etmesine zemin hazırlaması açısından İkinci Akabe'nin de ayrı bir önemi vardır. Hz. Ka'b, yukarıdaki sözleriyle bu hususa işaret etmiştir.

Cahiliye devrinin önde gelen şairlerinden olan Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, İslâm'a girdikten sonra Efendimiz'in meşhur üç şairinden biri olma şerefine yükselmiştir. Müşriklerin puta tapma gibi gülünç hallerinin yanında, inkârdan kaynaklanan çirkin hareketlerini dile getiren şiirler söyleyen Hz. Ka'b, bu şiir söyleme kabiliyetiyle hakka ve hakikate tercümanlık edip onları imana davet etmiştir.

Müşrik şairlerin durumunu ortaya koyan Şuarâ Sûresi'nin son âyetleri inzal olduğunda, Ka'b b. Mâlik ile birlikte Abdullah b. Revâha, Hassan b. Sâbit, Ka'b b. Züheyr gibi Müslüman şairler çok üzülmüştü. Onların şiirlerinde dile getirdikleri hakikatler, müşrik şairlerin gurur, ırkçılık, hiciv gibi basit temalarından çok üstündü. Ancak, iman etmiş olan bu şairlerin Allah'ın âyetleri karşısındaki ince duyguları kendilerini derinden sarsmıştı. Arkadaşları ile birlikte Allah Resûlü'nün huzuruna ağlayarak gelen Ka'b b. Mâlik, bu konudaki endişe ve duygularını arz etti. Efendimiz de kendilerine, "Ancak iman edip, güzel ve makbul işler yapanlar, Allah'ı çok zikredip ananlar ve zulme mâruz kaldıktan sonra haklarını savunanlar müstesna..." *(Şuarâ, 26/ 227)* âyetini okuyarak onların müşrik şairler hakkında nâzil olan âyetin kapsamı dışında kaldıklarını beyan buyurdular.[231]

Bu âyet, Ka'b b. Malik *(radıyallahu anh)* ve arkadaşları için bir teselli kaynağı olmuştu. O, bundan sonra, müşrikler tarafından şiirle yapılan saldırılara aynı metot ile cevap vermiştir.

231 Elmalılı, Şuara Sûresi, 227. âyetin tefsiri.

UHUD'A HAYAT VEREN BİR MÜJDE

Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Uhud'dan, itibaren bütün savaşlarda Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında bulunmuştu. Efendimiz'in uygulamış olduğu harp tekniği sayesinde savaşın başında müşrikler bozguna uğrayarak kaçışmaya başlamışlardı. Savaş, Müslümanların üstünlüğü ile bitmek üzereydi. Ancak aniden meydana gelen bir gelişme, savaşın gidişatında geçici de olsa bir değişme meydana getirmişti. Düşmanın arkadan yapacağı bir saldırıya karşı Allah Resûlü, ordusunun arkasında yer alan tepe üzerine okçular yerleştirmiş, onlara kesinlikle yerlerinden ayrılmamaları talimatını vermişti. Düşmanın kaçıştığını gören bu okçular, emre itaatteki inceliği tam kavrayamadıklarından, Efendimiz'in talimatlarını yerine getirmeyerek orada daha fazla beklemeye gerek kalmadığı kanaatine varmışlardı. İçlerinde birkaç tanesi haricinde diğerleri düşmanının peşine takılmıştı. Onların nöbet yerlerinden ayrıldığını gören düşman, okçular tepesini aşarak arkadan Müslümanlara karşı hücuma başlamıştı. Allah Resûlü'nün kurmuş olduğu savaş düzeni, düşmanı takip sırasında bozulmuş olduğundan, düşman kılıcı Müslümanların üzerinde dolaşmaya başlamıştı. Düşmanın asıl hedefi, Allah Resûlü idi.

Uhud'da savaş bütün şiddeti ile devam ederken, müşriklerden biri Efendimiz'in öldürüldüğü şayiasını çıkarmıştı. Etrafa yayılan bu kötü haber, sahâbîleri tamamen cansız hâle getirmişti. Bir kısmı üzüntüsünden savaş meydanını terk ederken diğerleri de ne yapacağını bilemiyordu. Âdeta Müslümanlar panik içindeydiler. Tam bu esnada Ka'b b. Mâlik'in o gürül gürül sesi duyuldu: "Ey Müslümanlar! Size müjdeler olsun! İşte Resûlullah (hayattadır)"[232] Uhud bu sesle; yeniden bir "ba'su ba'del-mevt"e uyanır gibi cana geldi ve herkes Efendimiz'e doğru koşmaya başladı. Resûlullah'ın içinde bulunduğu çukurun etrafında sahâbîler, etten-kemikten bir duvar meydana getirmişlerdi. Kimisi O'nun etrafında pervane gibi dönüyor, kimisi mübarek yüzüne

232 İbn Hişam, Sire, 3:88.

saplanmış miğfer parçalarını çıkarmaya çalışıyor ve kimisi de halkın orada toplanmasını temine çalışıyordu. Uhud'u bu tehlikeli noktadan kurtarıp Müslümanları zafere götüren hamle, Ka'b b. Mâlik'in vermiş olduğu o kutlu müjde ile başlamıştı.[233]

Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Uhud'dan sonra da, biri hariç bütün savaşlarda Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında bulunmuştur.

KA'B B. MÂLİK'İN TEBUK SEFERİ'NDEN GERİ KALMASI

Yukarıda belirtildiği üzere, Bedir Savaşı gibi Tebük'e de katılamadığını ifade eden Ka'b b. Mâlik anlatıyor:

Tebuk Seferi'nden geri kalışıma gelince; gerçekten ben hiçbir zaman, o andaki kadar güçlü ve zengin olmamıştım. Allah'a kasemle söylüyorum, gazveye çıkılacağı günlerde iki tane binek devem vardı.

Resûlullah bir savaşa çıkarken, hedefini kapalı ifadeler ile belirleyip, gideceği yerin neresi olduğunu gizlerlerdi. Fakat, Tebuk'e gideceğini açıkça ifade buyurmuşlardı. Mevsim, yazın en sıcak günleri idi. Allah Resûlü, sefer yapacağı yerin uzak oluşunu da belirterek Müslümanların iyice hazırlık yapmalarını emir buyurmuşlardı. Resûlullah ile sefere katılacak Müslüman pek çoktu. Savaşa gireceklerin kaydedildiği defter dahi hepsinin ismini almamıştı. Bu sebepten, bazıları gözden kaybolup savaşa gitmek istemiyordu. Onlar, vahiy gelmedikçe, gizlendikleri yerin Resûlullah tarafından bilinemeyeceğini zanneden kimselerdi.

Savaşa, olgunlaşan meyvelerin toplanacağı günlerde çıkılıyordu. Resûlullah ve Müslümanlar yol hazırlığı yapıyorlardı. Ben de, yol hazırlığı yapmak için sabahleyin evden çıktım. Ancak, kendi bahçe işlerimle meşgul olmaktan savaş hazırlığını tam olarak yapamadan geri döndüm. Kendi kendime de, 'Hazırlığı çabucak yapabilirim.' diye avunuyordum. Bu hâl, günlerce devam etti. Arkadaşlarım, tam bir şekilde hazırlıklarını tamamlamıştı. Bir

233 Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:269.

gün, Resûlullah'ın *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, ashâbıyla birlikte yola çıktığını işittim. Ben ise, hâlâ hiçbir hazırlık yapmamıştım. Kendi kendime 'Bir veya iki gün sonra hazırlığımı yapar, onlara yetişirim.' dedim. Ne kadar hazırlanıp yola çıkmaya niyetlendimse de, bir şey yapmaya bir türlü elim varmıyordu. Bu hâl de sürdü gitti. Askerler süratle yol alıyorlardı. Ben ise, develerime binip de onlara kavuşmayı düşlüyordum. Keşke bunu yapsaydım. Bana, bu da nasip olmuyordu.

Resûlullah Medine'den ayrıldıktan sonra halkın arasında, münafıklık damgasını yemiş olanlar veya zayıflıkları sebebiyle Cenâb-ı Hakk'ın mazur saydığı kimseler dışında savaştan benim gibi geri kalan kimseyi görmedim. Bu durum beni çok üzmüştü. Tebuk'e yetişmek için her gün plân yaparken bir gün Allah Resûlü'nün Medine'ye doğru geri dönmek üzere yola çıktığını haber almıştım. Bu defa endişe ve üzüntüm daha da arttı. Efendimiz'e hangi mazeretimi ileri sürüp savaşa gitmeyişimi açıklayacaktım. Bir sürü bahane uydurmaya başladım. Etkili konuşan bir insandım. Bu bahanelerden birini ileri sürerek Allah Resûlü'nü ikna edebilirdim. Birden, uyduracağım bahanelerin Allah Resûlü'nü aldatmak anlamına geleceğini düşündüm. Bu ise, benim için daha tehlikeliydi. Doğruyu söylemeye karar verdim. Tam bu sırada, Efendimiz Medine'ye ulaşmışlardı. Âdeti olduğu üzere, seferden gelir gelmez ilk iş olarak Mescid'e uğrayıp iki rekat namaz kıldılar. Namazlarını kıldıktan sonra, sefere katılmayıp geride kalan ve sayıları seksene ulaşan kişilerin özürlerini dinlemeye başlamıştı. Onlar, özürlerini inandırıcı hâle getirmek için yemin ediyorlardı. Resûlullah onların özürlerini ve yeniden bağlılıklarını tazelemek için biatlerini kabul ediyor, onlar için istiğfarda bulunuyor; savaştan geri kalma konusunda da ileri sürülen mazeretleri kabul ettiğini bildirirken onların gizli düşüncelerini de Allah'a havale ediyordu.

Ben de Efendimiz'e yaklaşıp selâm verdim. Selâmımı alıp acı bir tebessümle, 'Gel!' dediler. Biraz daha ilerleyip tam huzuruna oturduğumda, 'Niçin savaşa katılmadın, sen Akabe Biati'nde

üzerine aldığın vazifeyi unuttun mu?' dediler. Ben de, 'Evet, Sana yardım etmeye söz vermiştim.' cevabını vererek sözlerime şöyle devam ettim:

'Yâ Resûlallah! Şu anda, Sizlerin değil de, başka birinin önünde oturuyor olsaydım, sahip olduğum ikna kabiliyetimle, söylediğim sözler ile ona niçin savaştan geri kaldığımı anlatabilirdim. Ancak, bugün Sizleri ikna edici yalan sözleri söylemiş olsam, -vallahi- çok geçmeden Yüce Allah'ın yalanımı sizlere haber vereceğinden şüphem yoktur. Tabii ki, Sizler de buna üzüleceksiniz. Doğruyu söylemekle Sizi üzmüş olacağım. Ama böylece, Allah'ın kusurumu affedeceğini umuyorum. Gerçeği söylüyorum, -vallahi- benim, sizin ile birlikte savaşa katılmaktan beni geri bırakan hiçbir mazeretim yoktu.'

Benim bu itirafım üzerine Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, 'İşte bu doğru konuştu.' dedi ve bana da, 'Kalk, Allah senin hakkında hükmedinceye kadar bekle!' buyurdu. Ben de böylece huzurundan kalktım. Ben evime doğru giderken, bazı insanlar da peşimden gelerek beni takip ettiler ve bana:

'Allah'a kasem olsun bundan önce herhangi bir günah işlediğini bilmiyoruz. Savaştan geri kalan diğerlerinin yaptığı gibi bazı mazeretler ileri sürseydin, Resûlullah'ın senin için yapacağı istiğfar bu günahını affettirmeye yeterdi.' diyerek beni kınadılar ve gidip Resûlullah'dan özür dilemeye zorladılar. Ben, 'Benim gibi, suçlarını itiraf edenler oldu mu?' diye sorunca, onlar da, Mürâre İbnu'r-Rebî ile Hilâl İbnu Ümeyye'nin de benim gibi hareket ettiklerini söylediler. Onlar, Bedir Gazvesi'ne katılmış iki sâlih kişinin ismini zikretmişlerdi. Bunların ismini duyunca, geri gidip özür beyan etme fikrinden vazgeçtim.

Bizler, bir köşeye çekilip tövbe ile Allah'tan affımızı beklemeye başladığımızda, Resûlullah, Müslümanlara, gazveye katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşmayı yasaklamıştı. Bunun üzerine halk bizden uzaklaşıyordu. Kendilerine selâm verdiğim arkadaşlarım, bana cevap da vermiyorlardı. Artık sıkıntı ve üzüntümden dünya bana dar gelmeye başlamıştı. Gidip Mescid'in bir direğine

kendimi bağlayıp Allah’a tövbe ile vakitlerimi geçiriyordum. Diğer iki arkadaşım, halktan uzaklaşıp evlerinde oturup ağlayarak vakit geçiriyorlardı. Bir gün ihtiyaçlarımı karşılamak için çarşıda gezerken Şam’dan gelmiş biriyle karşılaştım. Beni arıyormuş. Bana, Gassan melikinden bir mektup getirmiş. Mektupta:

‘Bana gelen habere göre, arkadaşın (Efendimiz’i kastediyor) sana sıkıntı veriyormuş. Allah seni, hakaret görmek, sıkıntı çekmek için yaratmadı. Orada durma. Bize gel, sana iyi davranalım.’ şeklinde ifadeler vardı. Mektubu okur okumaz, ‘Bu da bir başka bir belâ!’ diyerek yırtıp yaktım.

Hakkımızda Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tarafından verilen hükmün üzerinden kırk gün geçince yanıma gelen Efendimiz’in elçisi, ‘Resûlullah, hanımını terk etmeni emrediyor.’ dedi. Ben, ‘Boşayacak mıyım, yoksa başka şekilde bir terk mi?’ diye sorunca, ‘Hayır, boşamayacaksın, ondan ayrıl, sakın yaklaşma!’ cevabını verdi. Bugüne kadar ara sıra eve gidiyordum. Artık hanımımın yanına gitmeme emrini de almıştım. Böylece sıkıntısı daha da artan günler geçiriyordum.

Cezalandırılmaya başladığım günden beri elli gün geçmişti. Ellinci gecenin sabah namazını evlerimizden birinin damında kılmıştım. Sıkıntım son haddini bulmuştu. Ruhum da daralıyordu. Sanki bir cendere içerisindeydim. Bu şekilde beklerken aniden bir ses işittim. Bu, Sel dağı üzerine çıkmış yüksek sesle bağıran birinin sesiydi. Dikkat kesildim:

‘Ey Kâ’b İbnu Mâlik müjde!’ diye bana sesleniyordu. Hemen Allah’a şükür secdesine kapandım. Hakkımızda bir kurtuluşun geldiğini anlamıştım.

Yüce Allah hakkımızda, ‘And olsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhacirlerle Ensârın ve Peygamber’in tövbelerini kabul etti. Tövbelerini, onlara karşı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir. Bütün genişliğine rağmen dünya onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sıkıştırıp Allah’tan başka sığınacak

kimse olmadığını anlayan, (savaştan) geri kalmış üç kişinin tövbesini de kabul etti. Allah, tövbe ettikleri için onların tövbesini kabul etmiştir. Çünkü O, tövbeleri kabul eden, merhametli olandır. Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun!' *(Tövbe, 117-119)* âyetini indirmişti.

Allah Resûlü, bu âyet nâzil olunca, o gün sabah namazında halka duyurmuş, halk da bize müjdelemek üzere koşuşmuş, bazıları da diğer iki arkadaşıma gitmişler.

Müjde sesini duyduğum kimse bir müddet sonra bizzat yanıma gelince, derhal üzerimdeki elbisemi çıkarıp sevindirici haberin bedeli olarak kendisine verdim. Yemin ederim ki, o gün için başka bir şeyim yoktu. Emanet olarak bulduğum elbiseleri giyip Resûlullah'ı *(sallallahu aleyhi ve sellem)* görmek arzusuyla dışarı fırladım. Yolda karşılaştığım grup grup insanlar, Cenab-ı Hakk'ın affı sebebiyle beni tebrik ediyordu. Böylece, Mescide geldim. Resûlullah, etrafını saran ashâbın, ortasında oturuyordu. Ona selâm verdiğimde, memnuniyetten parıldayan mübarek yüzü bana tebessüm ederek, "Müjdeler olsun! Annenden doğduğundan beri yaşadığın en hayırlı günü tebrik ederim." buyurdular. Ben de sordum:

'Ey Allah'ın Resûlü, bu bağışlanmam Sizlerin lütfu mu, yoksa Cenâb-ı Hak'tan gelen bir lütuf mu?'

'Hayır, Allah'tan gelen bir lütuf!' cevabını verdiler.

Ben, huzurunda oturup, 'Yâ Resûlallah! Allah'ın lütfu olarak affedilmem sebebiyle sahibi olduğum mallarımın tamamını Allah ve Resûlü'ne bağışlıyorum!' deyince,

'Hayır, dedi. Hepsi olmaz, bir kısmını kendine ayır.' şeklinde karşılık verdiler. Bunun üzerine, Efendimiz'in huzurunda şu şekilde konuşmaya devam ettim;

'Ey Allah'ın Resûlü, biliyorum ki, Allah beni doğru sözlülüğümden dolayı kurtardı. Artık, yaşadığım müddetçe hep doğruyu söylemek bu tövbemin bir gereği olacaktır. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'a bunu söylediğim günden beri, doğru söz husu-

sunda, Allah'ın bana lütfettiği ihsandan daha güzeline mazhar olan birisini bilmiyorum. Yine Allah'a kasem ederek söylüyorum, Resûlullah'a *(sallallahu aleyhi ve sellem)* söz verdiğim günden beri bir kerecik olsun yalan söylemeyi düşünmedim. Geri kalan ömrümde de Allah'ın beni yalandan korumasını diliyorum.'[234]

Hz. Ka'b, başlangıçta küçük bir ihmal ile Tebuk'e Efendimiz ile yola çıkamamışken, sonradan, savaşa katılamamanın getirdiği günah ile karşı karşıya kalmıştı. Ancak, O, Allah Resûlü'nün önünde, nice savaştan geri kalanlar gibi uydurma gerekçeler ile kendini kurtarma yerine, doğruyu söylemiş, samimi bir şekilde Allah'tan affını dilemiştir. Bu hareketlerinin kendisi için büyük kazançlara vesile olduğunu Hz. Ka'b şöyle anlatmıştır: Allah'a yeminle söylüyorum, Allah beni İslâm'la şereflendirdikten sonra, bana göre, Resûlullah'a söylediğim doğru sözden daha büyük bir nimet vermemiştir. (Allah'ın bana lütfettiği birinci büyük nimeti İslâm'la müşerref olmam; ikinci büyük nimeti de Resûlullah'a doğru söz söylememi nasip etmiş olmasıdır.) Aksi takdirde, diğer yalan söyleyenler gibi ben de helâk olacaktım. Nitekim Cenâb-ı Hak, vahiy indirdiği zaman, yalan söyleyenler hakkında, bir kimse için söylenebilecek en kötü şeyi söylemiştir. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Döndüğünüzde, kendilerine çıkışmamanız için, Allah'a yemin edeceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden hoşnut olasınız diye, size yemin verirler. Siz onlardan razı olsanız bile, Allah, yoldan çıkmış fasık kimselerden razı olmaz." *(Tövbe, 95-96)*[235]

Düşmüş oldukları hatanın affedildiğine dair haklarında inen âyetteki "geri kalmış üç kişi" ifadesi üzerine bir açıklama yapan Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)* bu konuda şöyle demiştir, "Resûlullah Tebuk Seferi'nden döndüğü zaman, sefere katılmayanlar gidip özür dilemişlerdi. Resûlullah'ın da *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, yemin

234 Ka'b b. Mâlik tarafından rivayet edilen bu hadise, şu rivayetler birleştirilerek anlatılmıştır: Buhârî, Vesâya 16, Cihad 103, Menâkıb 23, Menâkıbu'l-Ensâr 43, Meğazi 3,, Tefsir, Berâe, 17.

235 Tebuk Savaşı'na katılmayışları konusunda, yalan beyanda bulunanların maruz kaldıkları kötü sonuç hakkında bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, Tövbe Sûresi, 95 ve 96. âyetlerin tefsirleri.

etmeleri üzerine özürlerini kabul buyurup kendileriyle biat ederek, haklarında istiğfarda bulunduğu kimselerden, biz üç kişi ayrı tutulmuş, (onların mazhar olduğu aftan istifade edememiştik.) Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bizim işimizi, Allah, hakkımızda hükmedinceye kadar tehir etmişti. Hakkımızda gelen âyette, '... geri kalmış üç kişi...' ifadesinde kastedilen mâna, bizim savaştan geri kalışımız olmayıp, Resûlullah'ın hakkımızdaki hükmü geri bırakması ve yemin ederek özür dileyenlerin özrünü kabul ettiği kimselerden ayrı tutmasıdır."

HAYATININ SON SENELERİ

Peygamberimiz'in irtihâllerinden sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde devlet idaresinde danışmanlık meclisinde hizmet eden Hz. Ka'b, Hz. Ali döneminde Basra tarafına giderek irşad ve ilim neşri gibi faaliyetlerde bulunmuştur. Hz. Muaviye döneminde de Şam'a giden Hz. Ka'b, vefatına kadar burada ilim neşri ile meşgul olmuştur. Ka'b İbn Mâlik, hayatının son senelerinde gözünü kaybetmişti. Ona daha ziyade rehberlik yaparak yanından ayrılmayan oğullarından Abdullah, babasının ilminden istifade etmiş ve hadis-i şerifler almıştır. Bu hadis-i şerifler de daha sonra, Hz. Abdullah'ın oğlu Abdurrahman vasıtasıyla sonraki nesillere aktarılmıştır. Hz. Abdullah, bu konuda şu ifadelerde bulunuyor:

"Babamın gözleri kör olduğunda onun elini tutup götüren bendim. Onu cumaya götürürken, ezanı işittiğinde, Es'ad b. Zürâre için dua eder, af talebinde bulunurdu. Ona "Ey babacığım! Ezanı her işittiğinde Es'ad b. Zürâre'ye niçin dua ediyorsun?" dedim. Bana "Ey oğul! Daha Resûlullah Medine'ye gelmeden önce, Beyâoğulları dağının eteğindeki Nekî'ul-Hadımât denilen yerde bize ilk cumayı kıldıran odur." dedi. "Siz kaç kişiydiniz?" diye sordum. "Biz tam kırk kişiydik." diye cevap verdi.[236]

Akabe Biati'nden başlamak üzere on senelik Medine Dönemi'nde Efendimiz ile birlikte olma şerefine nâil olmuş olan

236 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:387

Ka'b b. Mâlik'in *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlüne ait eşsiz hatıraları ile Kendilerinden naklettiği seksen kadar hadis-i şerif bulunmaktadır.

Ka'b İbnu Mâlik *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah'ın *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle söylediğini işittim: Kim âlim geçinmek, sefihlerle münâzara yapmak ve halkın dikkatini kendine çekmek gibi maksatlarla ilim öğrenirse Allah o kimseyi cehenneme atar."[237]

Ka'b İbnu Mâlik'in anlattığına göre, hanımı, kendine ait bir ziynet eşyasını Resûlullah'a götürüp, 'Ben bunu tasadduk ediyorum.' demiştir. Resûlullah kendisine, 'Kadının kendi malından (da olsa) bağışı, kocasının izni olmadan caiz değildir. Acaba sen Ka'b'den izin aldın mı?' demiştir. Hanım 'Evet!' deyince, Ka'b İbnu Mâlik'e (bir adam göndererek), 'Sen Hayre'nin ziynetini tasadduk etmesine izin verdin mi?' diye sordurmuş, Ka'b, 'Evet!' deyince Resûlullah hibesini kabul buyurmuştur.'

Ka'b İbnu Mâlik anlatıyor *(radıyallahu anh)*; "Resûlullah gazveye çıkacağında, (düşmanı) şaşırtmak için başka (yönlere gideceği) zannı uyandırır ve "Harp bir hiledir." derlerdi."[238]

Bir sürüye salınan iki aç kurdun sürüye verdiği zarar, kişinin mal ve şeref hırsıyla dine verdiği zarardan daha fazla değildir."[239]

"Mü'minin ruhu, cennet ağacında beslenen bir kuş olur. Yeniden dirilme gününde Allah onu cesedine döndürünceye kadar, orada beslenir."[240]

---

237 Tirmizî, İlm, 6
238 Buhârî, Cihad 157
239 Tirmizî, Zühd, 43
240 Muvattâ, Cenâiz, 49

5 SA'D B. RABÎ'

Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, Uhud Savaşı'nda yetmiş yerinden yaralanmıştı ve hayatının son anlarını yaşıyordu. Tam bu sırada, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* habercisi Hz. Übeyy b. Sa'd'ın *(radıyallahu anh)* sesini işitince kendini toparlamaya çalıştı. Efendimiz'in kendisine selâm yolladığını haber almıştı. Birden son gücünü toplayıp haberciye, "Benden Resûlullah'a selâm söyle, şu anda cennetin kokusunu duyuyorum." dedikten sonra Ensâr'a da:

"Sizler, göz açıp kapamaya yetecek kadar güç ile hayatta olduğunuz müddetçe, Allah Resûlü'ne bir zarar gelirse, Allah huzurunda sizin için hiçbir özür bulunamaz." dedi ve ruhunu teslim etti.[241]

İLK HAYATI VE AKABE'DE BULUNUŞU

Sahâbî hanımlardan Kebşe binti Râfi'in oğlu olan Hz. Sa'd b. Rabî', Mekke'nin en zengin ve soylu ailesinden birine mensup olup okuma yazma bilen kültürlü bir insandı. İslâm öncesinde okuma yazma bilenlerin az olduğu bir dönemde toplumun ileri gelenlerinden olan Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, Medine'nin en güzel mevkiindeki etrafını çok sayıda meyve bahçelerinin çevrelediği küçük bir saraya benzeyen büyük ve güzel evinde krallar gibi yaşardı.[242]

241 Zehebî, Siyer, 1:318-319
242 İbn Sa'd, Tabakât, 3:524; İbn Hacer, İsâbe, 2:27.

Araplar, İslâm'ın yayıldığı yıllarda Mekke'de kurulan panayırlara çok önem verirlerdi. Hicretten altı ay kadar önce, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve Mekke'deki ashâbını müşriklerin zulmünden kurtarmak amacıyla yetmiş kadar Medineli yola çıkmıştı. Bu kutlu kâfileye henüz İslâm'a girmemiş olan Medineliler de eşlik ediyordu. Hz. Sa'd b. Rabî de bunlardan biriydi. Bazı sahabiler, onunla ilgilenerek Efendimiz'in huzuruna gitmesini teklif etmişlerdi. Efendimiz'in huzura çıkarılan Sa'd b. Rabî, Allah Resûlü'nden Kur'ân dinler dinlemez, İslâm'a girdiğini ilân etmekte tereddüt etmedi. Yaşama zevki adına bütün imkânlara sahip olduğu bir dönemde, Akabe'de Allah Resûlü ile karşılaşır karşılaşmaz O'na kalbinin derinliklerinden bağlanmıştı. Allah Resûlü'ne biat ederken de, O'nu her türlü tehlikeden korumak için gerekirse canını dahi feda edeceğini ilân ediyordu.

KUTLU MİSAFİR'İ KARŞILAMASI

Hicret gününde Ensâr, Akabe'de davet ettikleri Allah Resûlü'nün Medine'ye teşrif buyurmasını büyük bir iştiyakla beklemeye başlamışlardı. Nihayet bir gün, bu sabırsız bekleyiş, heyecanlı bir buluşmaya sahne olmuştu. Allah Resûlü'nün Hz. Ebû Bekir ile Medine ufuklarında göründüğü haberi gelmişti. Bu Kutlu Misafir'i evinde barındırma şerefine ulaşmak için Ensâr birbiriyle yarışırken Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)* da onlar arasına katılmıştı. O'nun şatosunda büyük bir hazırlık yapılıyordu. Her taraf süslenmişti. Hz. Sa'd en güzel elbiselerini giymiş; kölelerine ve yakınlarına da güzel elbiseler giydirip hepsini silâhlandırmıştı.

Allah Resûlü'nün ve Mekke'deki ashâbın Medine'ye teşrif buyurdukları gün kadar Medine tarihinde hazırlık yapılmamıştı. Ensâr'ın çocukları, gençleri Efendimiz'i karşılamanın heyecanı ile en güzel şarkıları söylüyorlardı. Medine'de büyük bir şenlik vardı. Hz. Sa'd'ın evi Medine'nin girişinde bulunan Sünah mevkiinde idi. Efendimiz tam buraya geldiklerinde Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, bu Kutlu Misafir'i askerî bir merasim ile karşılıyordu. Zira, Mekke'de

on sene boyunca her türlü eziyeti Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* reva gören müşriklerden bir grup eli silâhlı eşkıya, hicret gecesi O'nu öldürmeye teşebbüs etmiş ve günlerce de kendisini takip etmişti... Hz. Sa'd, en güzel elbiseleri ve mükemmel silâhları ile techiz edilmiş askerlerini Allah Resûlü'ne arz ederek:

"Hânemize teşrif buyurun Yâ Resûlallah!

Sizi koruyacak kadar asker emrinizde Yâ Resûlallah!

Büyük servetim sizin emrinizde Yâ Resûlallah!" diyordu. Bu arada Efendimiz'in binmiş oldukları mübarek devenin ipini de tutmuştu. Allah Resûlü, bütün samimiyeti ile sevincini gösteren Hz. Sa'd'ın bu teklifini kırmak istemezdi. Ancak, orada Hz. Sa'd b. Rabî'nin *(radıyallahu anh)* heyecanını taşıyan yüzlerce sahâbî vardı. Onlardan her biri bu Kutlu Misafiri evine davet ediyordu. Bütün bunları hatırlayan Allah Resûlü, "Allah sizi mübarek eylesin, Rızasına nâil eylesin! Devemin ipini serbest bırakınız. Onun nerede duracağı kendisine emredilmiştir." buyurdular. Hz. Sa'd, Efendimiz'in bu sözleri üzerine meraklı bakışlarla deveyi takibe başlamıştı. Bir müddet sonra, Allah Resûlü'nün binmiş oldukları mübarek devenin Sunah'tan Medine'nin ortasına doğru ilerleyerek Ebû Eyyûb'un *(radıyallahu anh)* evi önünde durduğunu gören Hz. Sa'd, bu devlet kuşunu kaçırdığına çok üzülmüştü...

Allah Resûlü'nün Ebû Eyyûb'un evinde misafir olduğu günlerde, bu kutlu hane, sahâbîlerin ziyaret yeri hâline gelmişti. Her fırsatta oraya giden Hz. Sa'd, Allah Resûlü'nün yanından ayrılmamaya çalışıyordu. Kendisine ihlâs ile bağlanan Hz. Sa'd'a karşı Efendimiz de aynı şekilde mukabelede bulunmuşlardı. Onu göremediklerinde nerede kaldığını ve hâlini soran Allah Resûlü, zaman zaman Hz. Sa'd'ın evine gelerek öğle (kaylûle) istirahati yaparlardı.

HZ. SA'D'DAN TARİHÎ BİR KARDEŞLİK ÖRNEĞİ

Hz. Sa'd, bütün kalbi ile Allah Resûlü'nün evinde misafir olarak kalmasını arzulamasına rağmen bu kendisine nasip

olmamıştı. Ancak, Allah ve Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* uğruna Medine'ye hicret eden Abdurrahman b. Avf'ı burada misafir etme bahtiyarlığına ulaşmıştı.

"Muâhât" hadisesinde Hz. Sa'd'ın, kardeşi Abdurrahman b. Avf'a *(radıyallahu anh)* göstermiş olduğu fedakârlık, tarih boyunca insanlığın özlemiş olduğu bir tablodur.

Nice "garipler" gibi, Mekke'nin en zenginlerinden olan Abdurrahman b. Avf da, sadece "Rabbimiz Allah'tır." dediği için müşriklerin dayanılmaz işkencelerine maruz kalarak doğup büyüdüğü ve hayatını sürdürdüğü Mekke'den ayrılmak zorunda kalmıştı. O, Medine'ye geldiği zaman Mekke'deki ticarethanesi ve bütün malları geride kalmıştı. Ne parası ne de başını sokabileceği bir evi vardı. Ama, hicret ile birlikte, Akabe'de Allah Resûlü ve çilekeş Mekkeli Müslümanları himaye etmek için kucaklarını açan Medineli Ensâr kendilerini beklemekteydi. Nitekim, Muhacirler Medine'ye gelir gelmez Ensâr onları evlerinde barındırma yarışına girmişlerdi. Bu, öylesine bir yarıştı ki, bazen bir Muhacir kardeşi evine götürme konusunda Ensâr kendi aralarında anlaşmakta zorluk çekiyorlardı. Onların bu fedakârlıklarından doğan problemi gidermek üzere Allah Resûlü, Muhacirlerden her birini Ensâr'dan biri ile kardeş ilân etmişti. Tarihte eşine bir daha rastlanmayan bu taksimat sırasında Abdurrahman b. Avf *(radıyallahu anh)* ile kardeş ilân edilen Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anhumâ)* arasındaki şu tablo, Allah adına gerçekleştirilen kardeşliğin sahâbîye neler yaptırdığını göstermektedir:

Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, Abdurrahman b. Avf'ı evinde barındırırken birlikte çalışmaya ve birlikte yemeğe devam ederler. Bir gün, Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, Mekke'nin en zenginlerinden olan bu kardeşinin, inancı uğruna bütün malını terk ederek eli boş bir hâlde Medine'ye Allah Resûlü ile birlikte hicret etmesiyle göstermiş olduğu fedakârlıkları düşünüyordu. Onun bu mağduriyetini gidermek için evinde himaye etmesi ve birlikte yiyip içmelerini de yeterli görmüyordu. Nihayet büyük bir şeye karar verdi. Kardeşini karşısına alıp, Medine'nin en zenginlerin-

den olduğunu belirterek, "Kardeşim! Malımın yarısını sana verdim!" dedi ve isterse, nikâhında olan hanımlardan birini boşayabileceğini, boşadığı hanımıyla onun evlenebileceğini söyledi. Abdurrahman b. Avf, bu civanmert kardeşinin tekliflerine karşı:

"Kardeşim! Allah mallarını da hanımlarını da sana mübarek kılsın! Sen bana Medine pazarının yerini göster." diye cevap verdi. Daha sonra pazar yerine giden Abdurrahman b. Afv *(radıyallahu anh)*, alışveriş ile meşgul olmaya başladı ve kısa zamanda Medine'nin zenginleri arasında yerini aldı.[243]

Yukarıda görmüş olduğumuz bu tabloda, Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, kardeşi için Allah adına fedakârlık gösterirken Hz. Abdurrahman da, başkalarına yük olma yerine kendi kazancı ile hayatını devam ettirmenin faziletini ortaya koymuştu.

BEDİR VE UHUD SAVAŞLARINDA SA'D B. RABÎ'

Sa'd b. Rabî'nin *(radıyallahu anh)* Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Medine'ye teşriflerinden beri unutmadığı bir şey vardı. Birinci Akabe'de Efendimiz'e biat ederken, bir gün İslâm düşmanlarının kendilerine saldıracağını hiç hatırından çıkarmıyordu. Zaten, bu biatten sonra Mekkeli müşrikler Medineli Ensâr'a karşı düşman vaziyeti almışlardı. Bütün bunları göz önünde bulunduran Hz. Sa'd, Efendimiz'in Medine'ye teşrifleri anında dahi kabilesini savaşa hazır hâle getirmişti. Nihayet, hicretten iki sene sonra Peygamberimiz Kureyş'in Müslümanlarla savaşmak üzere hazırlık yaptığını haber verdiğinde Hz. Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, kabilesi ile birlikte Bedir'e doğru harekete geçmişti. Allah Resûlü'nün yolunda canını dahi feda etmekten çekinmediğini bildiğimiz Hz. Sa'd'ın, Bedir'de göstermiş olduğu kahramanlıklara dair elimizde pek fazla bilgi yoktur. Ancak, Uhud gününde onun Peygamberimiz'in önünde sergilediği kahramanlık, Allah yolunda her türlü fedakârlığın gösterilmesi konusunda eşsiz bir örnektir.

243 İbn Hacer, İsâbe, 2:26

Uhud Savaşı'nın ortalarına doğru bir aralık Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* etrafındaki sahâbîler dağılmışlar; müşrikler de bütün güçleri ile oraya doğru saldırmaya başlamışlardı. Savaşın bu kritik anında Peygamberimize gelen tehlikeleri geri püskürtürken on beş kadar sahâbîden biri de Hz. Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)* idi. Bu sırada Efendimiz'in, "Bu tehlikelere karşı koyanlar cennette bana arkadaş olacaktır!" sözünü işiten Hz. Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, büyük bir gayretle savaşmaya başladı. O, bir taraftan da Ensâr'ın toparlanarak Efendimiz'in etrafında yerini alması için, "Allah aşkına Akabe'de Allah Resûlü'nü her türlü zorluğa rağmen koruyacağınıza dair verdiğiniz sözü yerine getirin!" diye bağırıyordu. Akabe'de Allah Resûlü'ne gelecek tehlikelere göğüs gereceğine dair söz veren Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, düşmanla savaşırken gözünü budaktan esirgemiyordu. Nihayet almış olduğu yaralardan ayakta durmaya gücü yetmeyerek yere yığılmıştı. Bu arada da sahâbîler tekrar toparlanarak Allah Resûlü'nün etrafında savaşmaya başlamışlardı. Böylece savaş, Müslümanların üstünlüğü ile sona ermişti. Allah Resûlü, az önce önünde aslanlar gibi savaşan Hz. Sa'd'ı merak etmiş, "Onun durumu hakkında kim bana bilgi getirebilir?" demişti. Hz. Übeyy b. Ka'b yerinden ok gibi fırlayıp, "Yâ Resûlallah! Ben getiririm!" diyerek hemen onu aramaya başlamıştı. Az sonra onu, almış olduğu yaralardan yerde hareketsiz bir hâlde yatarken buldu. Hemen kollarının arasına alarak "Resûlullah'ın sana selâmı var." dedi. Allah Resûlü'nün kendisine selâm gönderdiğini işiten Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, kendini toparlayarak: "Benden Resûlullah'a selâm söyle. O'na de ki, bizi hak yola sevk etmesinden dolayı, ümmetinin hidâyeti için rehberlik yapan peygamberlerine Yüce Allah, mükâfatların en üstününü ihsan eylesin!"

Kavmim olan Ensâr'a da söyle,: "Aman Allah aşkına dikkat edin! Akabe'de sizler Resûlullah'ı korumaya söz vermiştiniz! Sizlerden tek kişi dahi hayatta olduğu ve göz açıp kapamaya yetecek kadar gücü bulunduğu müddetçe, Allah Resûlü'ne bir zarar gelirse, Allah huzurunda sizin için hiçbir özür bulunamaz."[244]

244 İbn Adilberr, İstîâb, 2:157; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:214.

Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)* hayat adına üç beş nefeslik güce sahip olduğu anda dahi Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* düşünüyordu. O'nun bu tavrı, sahâbînin Efendimiz'e bağlılığını ortaya koymaktadır. Zira Yüce Allah, "Ne Medine halkının, ne de etrafındaki bedevîlerin, Allah'ın Resûlü'nden geri kalmaları ve O'na ihtimam göstermeyip kendi canlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir..." *(Tövbe, 9/120)* buyurmaktadır.

Hz. Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anh)*, savaşın en kritik anında Allah Resûlü'nü korurken şehit olmuş, Efendimiz'in müjdesine nâil olmuştu. Zaten o, savaşın şiddetlendiği anda, arkadaşı Hz. Sa'd İbn Muâz'a *(radıyallahu anh)* "Uhud'un önünde cennet'in kokusunu alıyorum." demişti.

Sa'd b. Rabî'nin *(radıyallahu anh)* elde ettiği bu yüksek dereceler, seneler sonra Hz. Ebû Bekir *(radıyallahu anh)* tarafından, halife olduğu dönemde yine dile getirilmiş, bir münasebetle Hz. Ömer'e Hz Sa'd'dan bahsederken, "O, senden ve benden daha hayırlı idi. Efendimiz zamanında şehit olarak cennetteki yerine ulaşanlardandır. Geride ise bir sen bir de ben kaldık." demiştir.[245]

245 İbn Hacer, İsâbe, 2:27.

6-ÜSEYD B. HUDAYR

Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* nübüvvet bahçesinde yetişen sahâbîlerin her birinin, kendilerini üstün kılan vasıflardan biri, diğerlerinden daha ziyade öne çıkardı. Üseyd b. Hudayr *(radıyallahu anh)*, meleklerin, okuduğu Kur'ân'ı dinlemek üzere yanına geldikleri bir kimseydi. Hayatı boyunca, "Hiç ayrılmak istemediğim üç hâl" dediği, "Kur'ân okumak ve dinlemek, Efendimiz'in huzurundan hiç ayrılmamak ve ölümü düşünmek" ile oldukça meşgul olan Hz. Üseyd, kendisini faziletli kılan daha pek çok güzelliklere sahiptir.

İLK HAYATI VE İSLÂM'A GİRİŞİ

Evs kabilesinin lideri Hudayr'ın oğlu olan Hz. Üseyd, Medine'nin zengin ve itibarlı ailelerinden birine mensuptu. Cahiliye devrinde, az sayıda okuma yazma bilenlerden biri olan Hz. Üseyd, zekâsı ve cesareti ile toplumun önde gelen şahsiyetlerinden biri hâline gelmişti. İslâm ile şereflenmeden beş sene önce, Hazreç kabilesi ile kendi kabilesi arasında meydana gelen "Buas" Savaşı'nda komutanlık yaparken, üstün kabiliyet ve kahramanlığı kabilesini büyük bir felaketten kurtarması, onun şöhretini daha da arttırmıştı.

Hz. Musab'ın Medine'ye Muallim Olarak Gidişi başlığı altında anlatıldığı gibi Hz. Üseyd, Musab b. Umeyr'deki saffet ve samimiyetin tesiriyle İslâm dairesine girmişti.

O gün Medine tarihinde önemli hadiseler yaşanıyordu. Hz. Üseyd, Allah'a ve Resûlü'ne iman edip İslâm'a girer girmez irşad

faaliyetine başlamıştı. İlk iş olarak, önce kendisini kötü bir iş için yönlendiren arkadaşını kurtarmaya karar verdi. Süratle onun yanına gelip gördüklerini, İslâm'a girişini ve böylece duyduğu mutluluğu anlattı. Sa'd b. Muâz'ı da ikna ederek birlikte Hz. Mus'ab'ın yanına gittiler. Hz. Üseyd, Hz. Mus'ab'a rica ederek arkadaşına da İslâm'ı anlatmasını ve Kur'ân okumasını istedi. Kur'ân önünde, Hz. Sa'd da vakit geçirmeden İslâm'a girdiğini ilân etti.

Medineli Müslümanların, Akabe'de Peygamberimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile buluşacaklarını haber alan Hz. Üseyd, o tatlı anı sabırsızlıkla beklemişti. Nihayet, Nübüvvet'in 12. senesi hac mevsiminde yetmiş kadar Müslüman ile birlikte Mekke'ye giderek Efendimiz'in mübârek cemâlini görme ve okuduğu Kur'ân'ı dinleme bahtiyarlığına kavuştu. İkinci Akabe Biat'i denilen bu kutlu buluşma sırasında Hz. Üseyd de, Allah Resûlü'nü yurtlarında barındıracağına ve bu uğurda karşılaşacakları bütün zorluklara göğüs gereceğine dair söz verdi. Gerçekten bu uğurda sıkıntılara göğüs geren Hz. Üseyd'in fedakârlıklarına dair birçok güzel tablo yaşanmıştır. Akabe'deki biat sırasında kabilesinin liderliğini ve sözcülüğünü yapan Hz. Üseyd, hayatının son dakikalarına kadar onların danıştıkları ve yardımına müracaat ettikleri bir şahsiyet olmuştu.

Mekke'den inancı uğruna hicret eden Zeyd b. Hârise'yi Efendimiz'in emirleri ile kardeş olarak bağrına basmış, onun maddi manevi destekçisi olmuş, Allah adına yerine getirilmesi gereken fedakârâne davranışlarıyla herkese örnek olmuştu.

UHUD SAVAŞINDA HZ. ÜSEYD

Bazı sahâbîler gibi, Hz. Üseyd de, Bedir Savaşı'na katılamamıştı. Onlar, Allah Resûlü'nün savaş için Medine'den ayrıldığını bilmiyordu. Esasen, Efendimiz ve ashâb da savaş için çıkmamışlardı. Aniden düşmanla karşılaşmışlardı. Bedir'e katılamayışına çok üzülen Üseyd *(radıyallahu anh)* Allah Resûlü'nün Medine'ye gelişinde kendilerinden özür dilerken:

"Seni Hak din ve Kur'ân ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, sizin savaştığınız bir yerde mutlaka ben de bulunurum. Ancak, sizlerin Medine'den yola savaşmak değil de kervanı takip için çıktığınızı biliyordum." dedi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de, "Doğru söyledin." diyerek mazaretini kabul etti, onu teselli etti. Nitekim, Sa'd b. Muâz da, Bedir'e katılamayan Ensâr hakkında, Allah Resûlü'ne, "Eğer, onlar Senin harp edeceğini bilselerdi, asla Senden geri kalmazlardı." diyerek kardeşleri hakkında güzel düşüncelerini ortaya koymuştu.[246]

Bedir'den sonra Allah Resûlü'nün Medine'ye döndüğünü haber alan Hz. Üseyd, Efendimiz'in huzuruna koşarak kendilerini tebrik ettikten sonra "Allah'a hamd olsun ki, Yüce Allah, Seni düşmanlarına üstün kılarak sevindirdi." diyerek mutluluğunu ortaya koymuştu.

Bedir Savaşı'na katılamamış diğer bütün sahâbîler gibi Hz. Üseyd de, düşmanla karşılaşacağı yeni bir fırsatı ararken, Uhud'da düşman karşısına çıkılacağını duymuştu. Savaş, Müslümanların üstünlüğü ile sonuçlanmak üzere iken sahâbîlerin dağıldığı bir anda, Allah Resûlü'nün etrafında çarpışan az sayıda askerden biri olan Hz. Üseyd, Efendimiz'e gelen tehlikelere göğsünü siper edip düşmana kılıç sallarken, yedi yerinden yaralanmıştı. Nihayet savaş Müslümanların üstünlüğü ile sona ermiş, Allah Resûlü ashâbıyla Medine'ye dönmüştü. Savaş sırasında büyük bir darbe yiyen müşrikler, Mekke'ye dönerken Medine'ye bir baskın yapmayı aralarında konuşmaya başlamışlardı. Onların bu kötü düşüncelerini haber alan Efendimiz, ashâbını toparlayıp onları takip etmeye karar verdi. Bilâl *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü'nün bu kararını ashâba ilân ederken onlar yaralarını tedavi etmekle meşguldü. Hz. Üseyd de vücudunun çok yerinden yaralanmıştı; ama Hz. Bilâl'in sözlerini işitir işitmez Efendimiz'in huzuruna koşan Hz. Üseyd, yaralı olduğunu dahi unutmuştu. Medine'ye 16 kilometrelik bir mesafede olan Hamrâü'l-Esed'de müşriklere iyice yaklaşan sahâbîler, onları iyice korkutmuşlardı. Müslümanlarla

246 İbn Hişâm, Sire, 2:621

savaşmaya cesaret edemeyen müşrikler, Mekke'ye doğru kaçarak canlarını kurtarmayı başarabildiler. Hz. Üseyd'in, yaralarını tedavi etmekle meşgul olduğu bir anda Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* davetini kabul ederek savaşa katılması onun imanını ve Efendimiz'e bağlılığını göstermektedir.[247]

Hendek Savaşı'nda da Hz. Üseyd, büyük hizmetler yerine getirmiştir. Kureyş, Müslümanları ortadan kaldırma plânlarıyla, müşrik ve Yahudilerden meydana gelen büyük bir ordu hazırlamış; hazırlanan bu ordu, Medine'ye doğru yola çıkmıştı. Allah Resûlü, karşı taraftan da olsa fazla kan kaybının meydana gelmesini istemediği için Medine'nin önünde kazılacak hendek ile savunmaya karar vermişti. Nitekim Kureyş, Medine'ye gelince, karşılaştıkları hendeğin gerisinde haftalarca beklemek mecburiyetinde kalmıştı. Müşriklerden hendeği geçebilenler, Hz. Üseyd'in komutasındaki devriye birlikleriyle karşılaşıyorlardı. Hz. Üseyd'in 200 sahâbîden meydana getirdiği askerî birlik onları tesirsiz hâle getirirken savaş Müslümanların üstünlüğü ile neticeleniyordu.

Bir ay boyunca ashâbıyla Medine'yi müdafaa eden Efendimiz, savaşı sona erdirmeye karar vermişti. Bunun için bir plân yapmıştı. Bu plâna göre, düşman saflarında bulunan Beni Gatafan kabilesine, Medine'nin hurmalarının üçte birini vermeyi teklif ettiğini bir elçisi vasıtasıyla bildirdi. Onlardan gelen bir heyet, hurmaların yarısını istediklerini bildirmişti. Daha fazla hurma almak için pazarlık yapmaya gelen heyetin kabile başkanı Uyeyne b. Hısn, Efendimiz'in huzurunda bulunma edebine aykırı davranarak ayaklarını uzatmıştı. O'nun bu küstah hareketini gören Üseyd b. Hudayr *(radıyallahu anh)* bir anda:

– Efendimiz'in huzurunda ayaklarını uzatamazsın! Topla ayaklarını! Eğer Allah Resûlü'nün huzurunda olmasaydın seni şu mızrakla parçalardım, diye sert bir şekilde çıkıştı. Daha sonra sesini alçaltarak Efendimiz'e:

247 İbn Sa'd, Tabakât, 2:49

– Ey Allah'ın Resûlü! *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Onlara hurma vermeyi düşünmeniz Yüce Allah'tan gelen bir emir ise, onu yerine getiriniz. Sizin yapmayı düşündüğünüz şeye bir itirazımız yoktur. Eğer bizi korumak için bunu teklif ediyorsanız, Allah'a yemin ederim ki, kılıçtan başka onlara vereceğimiz hiçbir şey yoktur. Onlar bizden hiçbir şey alamazlar, dedi.

Üseyd'in *(radıyallahu anh)* bu konuşması, Efendimiz'i memnun ederken düşmana da iyi bir ders olmuştu. O'nun bu konuşması üzerine Efendimiz, Gatafanlılara hiçbir şey vermeyeceğini ifade etti. Onları elleri boş gönderirken Uyeyne b. Hısn da aldığı dersin neticesinde Müslümanlarla savaşmanın zor bir şey olduğunu anlamış ve dönmeye karar vermişti. O, kavmine gidince:

– İstediğimizi elde edemedik. Gittiğim yerde, Peygamberleri uğrunda her türlü tehlikeyi göze alan akıllı ve cesur insanlarla karşılaştım. Biz, bu işte zararlı çıktık. Biz başkalarının sözüne kanıp buraya geldik. Kureyş de bir şey yapamadan geri dönecek... Onlara yazıklar olsun! Hâlbuki Peygamber'in bize zararı yoktu.

Efendimiz, yüksek ferasetleri sayesinde Gatafanlıların savaştan geri çekilmesini sağlamıştı. Daha sonra düşman kabilelerin birbirlerine düşmeleriyle Kureyş de Mekke'ye dönmüş, savaş son ermişti. Bu tarihî başarı sırasında Hz. Üseyd'in sözleri, onun Allah Resûlü'nün davasına gönülden bağlı bir sahâbî olduğunu göstermektedir.

Uhud Savaşı'nda kötü maksatlarına ulaşamayan müşrikler, bir bedeviye para vererek Efendimiz'e suikast yapmayı plânlamışlardı. Medine'ye gelen bu adam, Allah Resûlü'nü ashâbıyla birlikte sohbet ederken buldu. Hz. Üseyd *(radıyallahu anh)*, adamın kötü niyetli oluşunu anlamış ve bütün dikkatini onun üzerine toplamıştı. Henüz daha insanlık dersi almamış olan bu bedevî kaba bir şekilde, "Hanginiz Abdulmuttalib'in torunudur?" diye sorunca Efendimiz edep ile, "Abdülmuttalib'in oğlu benim." diye cevap verdiler. Bedevî, kötü plânını gerçekleştirmek üzere Peygamberimiz'e doğru ilerlerken, Hz. Üseyd onu eteğinden

yakalayıp çekince adamın elbisesinin arasında gizlediği hançer ortaya çıkmıştı. Hz. Üseyd bedeviyi kıskıvrak yakaladı. O anda, can derdine düşen bedevî, kendisine yardım edecek tek şahsın Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* olduğunu anlayıp, "Beni bağışla Ey Muhammed!" diye feryat etmişti. Allah Resûlü, bedevîye;

– Bana doğruyu söyle! Buraya niçin geldin? Yapmaya kalkıştığın işten zaten haberim var, dediler.

Bedevi her şeyi olduğu gibi anlatınca Efendimiz de;

– Senin canını bağışladım. Serbestsin; istediğin yere gidebilirsin; veya senin için daha hayırlı olan tercihini yap, buyurdular. Kendisine suikast yapmak isteyeni dahi affeden Efendimiz'in bu kibar davranışlarından etkilenen adam, imana davet edildiğini de anlamıştı. Daha fazla beklemeden, "Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-Resûlullah" diyerek Müslüman olmuştu.

HZ. ÜSEYD'İN EFENDİMİZ İLE BİRLİKTE BULUNDUĞU DİĞER SAVAŞLAR

Efendimiz'in elçisini şehit etme cüretini gösteren ve Medine'ye saldırı plânları yapan Bizans'ın Suriye valisinin üzerine gidilerek, ona gerekli ders verilecekti. Yaz sıcağının en şiddetli olduğu günlerde savaşmak üzere Ürdün sınırına kadar giden Allah Resûlü'nün ordusuna katılan Hz. Üseyd, kabilesinin sancağını taşıyarak onların komutanlığını yapmıştı.

Huneyn savaşlarında da büyük kahramanlıklar göstermiş olan Üseyd *(radıyallahu anh)*, Mekke'nin fethi sırasında Allah Resûlü ile birlikteydi. Resûlullah, Kusvâ isimli devesine binmiş olduğu hâlde yanlarında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Üseyd ile konuşa konuşa Mekke'ye girmişti.[248] Her fırsatta Efendimiz'in huzurunda bulunmaya çalışan Hz. Üseyd'in *(radıyallahu anh)* bu tarihî günde Efendimiz'in yanında bulunması oldukça anlamlıdır. Daha önce Efendimiz'e karşı değişik zamanlarda suikasta girişildiği bilinmekteydi. Bunlardan birinde Hz. Üseyd, Efendimiz'e yaklaşan

248 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:150

kötü niyetli adamı etkisiz hâle getirmişti. Mekke'nin fethi sırasında da böyle bir suikast girişimine karşı Hz. Üseyd'in dikkatli davranarak Efendimiz'in yanında yerini alması, O'nu *(sallallahu aleyhi ve sellem)* her şeyden fazla sevdiğini göstermektedir.

HZ. EBÛ BEKİR VE HZ. ÖMER DÖNEMLERİNDE ÖNEMLİ HİZMETLERİYLE HZ. ÜSEYD

Allah Resûlü'nün âhire irtihâllerinden sonra, halife seçimi sırasında ashâp arasında yapılan görüşmelerde ortaya konan teklifler bazı problemleri netice verebilirdi. Ashâbı tek bir görüş etrafında toplamayı başaran Hz. Ömer'in girişimleri ile Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesine karar verilmişti. Bu iş için de çeşitli görüş sahiplerinin ikna edilmesi gerekiyordu. Kendi kabilesi olan Evs'e öncülük yapan Hz. Ubâde, halife seçiminde ortaya çıkabilecek tartışmalara engel olmuştu.

Hz. Ebû Bekir, vefatından önce yerine bir halife tayin etmeyi uygun görüyordu. Bu iş için Hz. Ömer hakkında bazı sahâbîlerle istişare etmişti. Bunlar arasında bulunan Hz. Üseyd, "Allah bizi bu işten sorumlu tutmasın." diye dua ettikten sonra "Senden sonra en hayırlı olarak onu buluyorum. O, Allah için sevinir, Allah için gazaplanır. Onun içi, görünüşünden daha hayırlıdır. Bu iş için ondan daha kuvvetlisi gelmemiştir."[249] diyerek Hz. Ömer'in halife olarak tayininin isabetli bir olduğunu belirtmişti.

HZ. ÜSEYD'DEN NASİHATLER

Hz. Üseyd'in Kur'ân ile bütünleşen bir hayatı vardı. Ondaki bütünlüğün ayrılmaz bir parçası da Allah Resûlü ile her zaman birlikte olmaya çalışmaktı. Ayrıca, bu dünyada bir misafir gibi davranıp ebedî cennet hayatına giden yolda olmak da, Hz. Üseyd için bir hayat prensibi idi. O, hayatına hâkim kıldığı bu üç önemli hususu, bütün insanlara da tavsiye ediyordu. Bunların önemine işaret için de, "Hayatta olduğum sürece, devamlı olarak üç şey ile

249 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:199

meşgul olabilseydim, cennetlik olacağımdan şüphe etmezdim." diyerek bu maddeleri şöyle sıralamıştır:

1. Kur'ân okumak ve okunan Kur'ân'ı dinlemek

2. Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mübarek sohbetlerini dinlemek

3. Bir cenazenin başında bulunup kabri ve kabir sonrası hayatı düşünüp ibret almak.[250]

Yüce Allah'ın sonsuz nimetlerine karşı Allah'ın azametine lâyık bir şekilde ibadet edebilmek oldukça zor bir meseledir. Bu bakımdan mü'minin cennete girmesi Allah'ın bir lütfudur. Efendimiz'den almış olduğu dersler neticesinde bir kimsenin ahireti konusunda korku ile ümit arasında olması gerektiğini bilen Hz. Üseyd'in yukarıdaki sözlerinden, bu üç özelliğin mü'mini cennete götüren geniş bir yol olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Kâinatın Efendisi fâni dünyadan ebediyet âlemine yolculuğundan az önce ümmetine, "Sizlere iki şey bırakıyorum. Bunlara sımsıkı bağlanırsanız benim vefatımdan sonra doğru yolu bırakıp sapıklığa düşmezsiniz. Bunlar; Allah'ın kitabı ile benim sünnetimdir." buyurmuşlardı. Bu itibarla, Kur'ân'ı okumak ve dinlemek, anlamaya çalışmak mü'mini cennete götüren bir ibadettir. Yüce Allah "(Ey Şanlı Peygamber'im.) Sen onların arasında bulunduğun müddetçe Allah onları azap edecek değildir..."*(Enfâl, 8/33)* ayetiyle inananları müjdelemiştir. Bu yüzden Hz. Üseyd, Efendimiz'in huzurundan ayrılmamaya çalışmıştı. Sahabî efendilerimiz, Allah Resûlü'nün huzurunda bulunabilme bahtiyarlığını elde etmişlerdi.

Hz. Üseyd'in "cenaze başında bulunup kabri ve kabir sonrası hayatı düşünüp ibret almak" şeklindeki önemli tespiti de nefsin istikamet kazanması açısından önemlidir. Bu şekilde kontrol altında yaşanan bir hayat insanı cennete götürecektir.

---

250 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 4:438

HZ. ÜSEYD'İN OKUDUĞU KUR'ÂN'I DİNLEMEYE GELEN MELEKLER

Akıllı, kültürlü, cesaretli bir insan olduğu kadar ihlâslı ve Allah'a ve Resûlüne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bağlı olan Hz. Üseyd, Kur'ân'ı okumaya ve dinlemeye çok düşkündü. Kur'ân'ı okuyanların Yüce Allah ile konuştuğuna dair Efendimiz'in pek çok kutsî açıklamaları bulunmaktadır. Kur'ân'a verilen değer nispetinde O'ndan istifade edilmesi bir hakikattir. Hz. Üseyd gibi Efendimiz'in terbiyesinde yetişen bir zat, Kur'ân okurken etrafa nurlar neşretmeliydi. Nurdan yaratılan ve nur ile gıdalanan meleklerin okunan Kur'ân'ı dinlediğine dair âyetler ve hadis-i şerifler bulunmaktadır. Hz. Üseyd'in bir gece Kur'ân okurken meleklerin gruplar hâlinde gelerek kendisini dinlediğini anlatan şu hadise oldukça ibretlidir:

Hz. Üseyd, bir gece hurma sergisini beklerken Bakara Sûresi'ni okumaya başlar. Tam bu sırada yakınında bulunan atın şahlanmaya başladığını görünce, Kur'ân okumaya ara verir. Bu defa at sakinleşmiştir. Kaldığı yerden Kur'ân okumaya devam ederken atın yeniden şahlandığını görür: Atın yakınında uyumakta olan oğlu Yahya'yı hatırlayan Hz. Üseyd, okumasını tamamen keserek atın yanına gider. O sırada başını yukarılara doğru kaldırır. Bir de ne görsün: Atın üst tarafında beyaz bulutlar hâlinde bir şeyler var! Onlardan da parıltılar yayılmaktadır. Daha sonra, gördüğübu şeyler göğe doğru çekilip gider ve gözden kaybolur.

Bu manzaradan çok etkilenen Hz. Üseyd, sabah olunca Peygamberimiz'in huzuruna giderek gördüklerini anlatır. Efendimiz:

"Ey Üseyd! Biliyor musun, onlar neydi?" diye sorar.

Hz. Üseyd, "Hayır" cevabını verince Allah Resûlü;

"Onlar meleklerdi. Kur'ân-ı Kerim okurken seni dinlemeye gelmişlerdi. Eğer okumanı kesmeseydin onlar sabaha kadar seni dinlemeye devam ederlerdi. Sabah da insanlar onları seyrederdi. Onlar da insanlardan gizlenmezlerdi." buyurdular."[251]

251 Buhârî, Fedailu'l-Kur'ân 15; Müslim, Müsâfirîn 242.

EFENDİMİZE VE HANIMLARINA İFTİRA ATANLARA HZ. ÜSEYD'İN TEPKİSİ

Mustalıkoğulları seferi dönüşünde Yahudiler, Hz. Aişe Annemize iftira atarak Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* üzmeye çalışmışlardı. Yüce Allah *(celle celâluhu)*, o pak annemizin lekelenmesine izin vermeyecekti. İftiracılar hakkında bir şamar hâlinde indirdiği âyet-i kerimede Yüce Allah, Hz. Aişe'nin kirletilemeyeceğini beyan ederken, iftiracıların cezalandırılmasını da emrediyordu. *(Nur Sûresi, 24/4-19)* Saadet asrındaki, "İfa"[252] adı ile bilinen bu üzücü hadise, bazıları için bir imtihandı. Onlar, bu iftirayı dillerine dolamaktan çekinmemişlerdi; ancak, sahabî içinde niceleri bu çirkin konuşmalara şiddetle karşı çıkmışlar,

252 Saadet asrında, kendilerini inanmış gösterip Müslümanlar ile birlikte namaz kılan, gerektiği zaman da cihada giden münafıklar bulunmaktaydı. Onlar her fırsatta zihinleri karıştırmaya ve Müslümanlar arasında problem çıkarmaya çalışırlardı. Müstalıkoğulları Gazvesi'ne Hz. Aişe de katılmıştı. Sefer dönüşünde, Yahudiler, dünyanın en temiz insanına iftira atma cüretini göstermişlerdi. Bu dönemde, yolculuk sırasında kadınlar, hevdec adı verilen ve deve üzerinde taşınır; tahta bir kulübe içinde bulunurlardı. Ordunun istirahat ettiği bir yerde gezinmek için hevdecinden çıkan Hz. Aişe, kaybettiği gerdanını bulmak için geri dönmekte gecikmişti. Kervanın hareket ettiği sırada hevdecin boş olduğunu fark edemeyen sahâbîler ve Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yollarına devam ederken Hz. Aişe Annemiz de geride kalmıştı. Kendisini gelip alırlar diye oturup beklerken uykuya daldı. Bu arada, İslâm askerlerinin arkasından onları takip ederek kaybolan ve düşen eşyalarını toplamakla görevli Safvan isimli sahâbî, ileride gördüğü insanın ölü olduğunu zannederek "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn" âyetini okudu. Bu sesle uyanan Hz. Aişe, ileriden birinin geldiğini görünce hemen örtüsüne büründü. Anlatılan bu hadisenin buradan sonrasını Hz. Aişe şöyle anlatır:

-Uyandığımda elbiseme bürünmüş hâlde idim. Sesin sahibi, "Allah senin iyiliğini versin. Nasıl oldu da ordudan geri kaldın? " diye sordu ise de ben hiç konuşmadım. O, sonra deveyi bana yaklaştırıp binmemi söyledi. Ben deveye binerken kendisi de uzaklaşmıştı. Daha sonra devenin ipini çekerek süratle orduya yetiştik.

Daha sonra Efendimiz'e teslim edilen Hz. Aişe ile ilgili hadisenin tamamı bundan ibaret idi. Allah Resûlü ve temiz eşine çamur atmak isteyen münafıklar, bu hadiseyi dillerine dolayarak, Hz. Aişe annemiz hakkında konuşmaya başladılar. Onların bu iftira ve komplosuna bazı safdil ve şahsiyeti henüz oturaklaşmamış Müslümanlar da inanır gibi olmuşlardı. Ortalıkta büyük bir fırtına estirilmeye başlamıştı. Peygamber Efendimiz, iftiracıların ortalığı karıştırmalarına engel olmak için mescitte ashâbına bir konuşma yaptıktan sonra, Hz. Üsame başta olmak üzere birkaç sahâbî ile istişare etti. Onların her biri, "Ey Allah'ın Resûlü! Sizin temiz hanımlarınız (namusu koruma konusunda) iffetli ve zatınıza lâyık hanımlardır. Biz, Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz. Onların hakkında kötülük düşünemeyiz. Ortada dolaşan şeyler, yalan ve iftiradan başka bir şey değildir." demişlerdi. Allah Resûlü tertemiz hanımı hakkında hiçbir şekilde kötü bir şey düşünemezdi. Bu çirkin iftira ve komployа münafıklar tarafından adı karıştırılan Safvan'ın da, yabancı bir kadını gördüğü zaman utancından terleyen dürüst bir insan olduğunu biliyordu. Nitekim, Yüce Allah, iftiracıların yüzüne şu âyetle şamar vurmuş ve onlara gereken cezanın verilmesini emretmişti, "Aişe hakkında iftirada bulunanlar, içinizden bir cemaattir... İftiracıların her biri kazandığı günahın vebalini çeker... Hani, siz o iftirayı dilden dile dolaştırıp, hiçbir bilginiz olmadığı hâlde, ağzına da alıp söylüyor, bunun kolay ve vebalsiz bir iş olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu iş, Allah nazarında büyük bir günahtır... Mü'minler arasında kötülük ve hayasızlığın yayılmasını isteyenler ve sevenler için dünya ve ahirette acıklı bir azap vardır... " (Nûr Sûresi, 11-20)

iftiracılara gereken dersi vermek için harekete geçmek istemişlerdi. Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzurundan hiç ayrılmamaya çalışan Üseyd *(radıyallahu anh)* hemen ortaya atılarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer iftiracılar Evç'ten ise, onları biz cezalandırırız. Eğer Hazreçli kardeşlerimizden ise, tatbik etmek için emrinizi bekliyoruz. Allah'a yemin ederim ki, onlar öldürülmeyi hak etmiş kimselerdir."[253] demişti. Bu sözleri ile Hz. Üseyd, Allah Resûlü'ne bağlılığını göstermektedir.

HZ. ÜSEYD'İN, ALLAH RESÛLÜ'NE DUYDUĞU SEVGİYİ FARKLI BİR İFADE ŞEKLİ

Allah Resûlü'ne ve Rabbine karşı derin muhabbeti olan Üseyd *(radıyallahu anh)*, zaman zaman yaptığı latifelerle arkadaşlarıyla şakalaşır, onları güldürürdü. Bir gün, Allah Resûlü'nün huzurunda iken arkadaşlarını güldürmüştü. Allah Resûlü de iltifat ederek onun böğrüne hafifçe vurmuştu. O anda Hz. Üseyd, "Yâ Resûlallah! Bedenimi acıttın." deyince, Efendimiz de "O hâlde kısas yap." buyurdular. Hz. Üseyd, "Ey Allah'ın Resûlü! Üzerinizde gömlek var. Bana vurduğunuzda, sırtım açıktı." dedi. Allah Resûlü, onun isteği üzerine gömleğini çıkarınca, bu güzel fırsatı kaçırmayan Hz. Üseyd, Efendimiz'i kucaklayıp gül kokulu böğrünü öpmeye başladı ve "Anam babam sana feda olsun, Yâ Resûlallah! Benim bütün istediğim sizin mübarek cisminizi öpmekti."[254] dedi.

HZ. ÜSEYD'İN MUHACİRLERE DİL UZATAN MÜNAFIĞA GEREKEN DERSİ VERMESİ

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Mureysî Seferi'ne gitmişti. Savaş dönüşünde iki sahâbî arasında küçük bir tartışma çıkmış, daha sonra da iş tatlıya bağlanmıştı. Bunlardan birisi Ensâr'dan diğeri Muhacirlerden idi. Ordu içinde bulunan münafıklar, az önce meydana gelen bu tartışmadan istifade ederek ortalığı karış-

253 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:174
254 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:27.

tırmak istediler. Münafıkların başı Abdullah b. Übeyy, Medineli olup Ensâr'ın Muhacir kardeşlerine maddi–mânevi yardımda bulunmalarını bir türlü hazmedememişti. İnançları uğruna mallarını Mekke'de bırakıp Medine'ye hicret edenleri de "zelil" görmeye çalışıyordu. O, içindeki bu pis düşünceyi ortaya çıkarırken, "Yemin ederim ki, eğer biz Medine'ye dönersek kesinlikle en aziz olan, en zelil olanı Medine'den çıkartacaktır!" demişti. Bu sözler Hz. Ömer'in kulağına gidince, Peygamberimiz'e, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu halkı fitneye sokan kişi için bana izin ver de onun boynunu vurayım!" dedi; fakat Allah Resûlü, Medine'de bir fitnenin doğmaması için buna izin vermedi. Bu esnada Üseyd b. Hudayr, Efendimiz'e geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Şu kişi hakkında bana izin ver de insanları fitneye düşüren bu adamın boynunu vurayım." dedi. Allah Resûlü onu da sakin olmaya davet etti.[255] Bu sırada nâzil olan âyet, İbn Selûl'un durumunu anlatarak onu rezil bir hâle düşürmüştü. Bu âyette Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hem derler ki: Medine'ye bir dönelim; göreceksiniz aziz olan, zelil olanı oradan dışarı atacaktır.' Heyhat! İzzet, Allah'ın, Resûlü'nün ve mü'minlerindir. Ne var ki münafıklar bunu bilmezler." *(Münâfikûn, 63/8)*

CÖMERTLİĞİ VE İHTİYAÇ SAHİPLERİNİN YARDIMINA KOŞMASI

Hz. Üseyd Müslümanlar arasındaki yaşlıları ve ihtiyaç sahiplerini yakından takip eder; onlara yardım ederdi. Hz. Üseyd'in bu yardımseverliğini bilenler, Efendimiz'den bir şeyler istemek için ona müracaat ederlerdi. Medine'de ihtiyaç içinde bulunan iki aile bir gün Hz. Üseyd'e gelerek ondan durumlarını Resûlullah'a arz etmesini istediler. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de, yiyecek ve giyecek dağıtacağı sırada bunu kendilerine hatırlatmalarını Hz. Üseyd'e haber vermişti. Nihayet bir gün Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, ashâbına bir şeyler dağıtırken Hz. Üseyd'in aracılığı ile o iki aile de ihtiyaçlarını almışlardı. Bunun üzerine Hz.

255 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:63

Üseyd, Efendimiz'e teşekkür ederken, Efendimiz "Allah sana en güzel mükâfat ve hayırlar ihsan eylesin."[256] diyerek hayır duada bulunmuştu.

Hz. Üseyd, bir gün hayır yolunda koşarken ilâhî bir ikramla karşılaşır. Hadise şu şekilde cereyan etmiştir:

Üseyd b. Hudayr, Abbâd b. Bişr *(radıyallahu anhumâ)* ile, yaşlı birinin ihtiyaçlarını karşılamak için Allah Resûlü'nün ziyaretlerine gitmişti. Efendimiz ile görüşüp ondan istifade ederlerken, gecenin geç vakitleri olmuştu. O'nun huzurundan ayrıldıklarında da gecenin şiddetli karanlığı her tarafı kaplamıştı. Bu sebepten dolayı evlerine dönmekte çok zorluk çekiyorlardı. Hz. Üseyd ve Hz. Abbâd ellerine birer sopa alarak yürümeye başladılar. Bir de ne görsünler: Ellerindeki baston etrafa ışık saçıyor, etrafı aydınlatıyor! Böylece evlerine doğru rahat bir şekilde yol almaya devam ettiler.[257]

HZ. ÜSEYD'İN VEFATI

Allah Resûlü'nün, "Ne güzel insandır." kutsî sözleri ile fazilet sahibi bir şahsiyet olarak tanıdığımız Hz. Üseyd *(radıyallahu anh)*, Hz. Ömer'in halifeliği yıllarında, hicretin 20. senesinde vefat etmiştir. Onun Hz. Ömer ile dostluğu vardı. Vefatının yaklaştığını anlayan Hz. Üseyd, Hz. Ömer'e yazmış olduğu bir vasiyetnamede, dört bin dinar borcu olduğunu yazmıştı. Vefat ettiğinde cenaze namazını kıldıran Hz. Ömer, onu kabristanlığa götürerek kendi eliyle defnetti. Daha sonra vasiyetnameyi okuyan Hz. Ömer, Hz. Üseyd'den kalan bir hurma bahçesine takdir ettiği dört bin dirhemi alacaklılara dağıtarak dostuna olan vefa borcunu ödedi.[258]

256 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:377

257 Buhârî, Menâkıb 28; Menâkıbu'l-Ensâr 13; Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 4:441

258 İbn Abdilber, İstiâb, 1:176

7-MUÂZ B. CEBEL

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Yemen halkını irşad için bir hak eri gönderecekti. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ile birlikte başka büyük sahâbîler de bu işe talip oldukları hâlde, Efendimiz, Muâz b. Cebel'e *(radıyallahu anh)* "Yemen'e gideceksin!" buyurdular. Allah Resûlü'nün, "Ümmetimin arasında haram ve helâli en iyi bilen"[259] diye tanıttığı ve saadet Asrı'nda, fetva veren sahâbîler arasına giren Hz. Muâz, ilim meclislerinde ve cihad meydanlarında geçirdiği hayatının sonunda, "Ey Rabbim! Biliyorsun ki, dünya ve sonu gelmez arzuların tatmini peşinde olmadım…"[260] sözleriyle ebediyet âlemlerine göç ediyordu.

İLK HAYATI VE İKİNCİ AKABE'DE BULUNUŞU

Medine'de Allah Resûlü'nün adının yayıldığı günlerde, 17 yaşlarında bir delikanlı iken kalbini O'na açmış ve annesi Esmâ binti Amr ile birlikte Müslüman olmuştu.[261] Hz. Mus'ab ve arkadaşlarının Efendimiz'den bahsetmesi, Hz. Muâz için O'nun davasına gönül vermeye yetmişti. Peygamberimiz ile Mekke'deki ashâbın, müşriklerden çektiği işkenceleri duyan Hz. Muâz, diğer arkadaşları ile, Efendimiz'i ve ashâbını Medine'de himaye etmeye karar vermiş ve onları davet etmek üzere Mekke'ye giden kutlu topluluğa katılmıştı. İkinci Akabe'de Efendimiz'in mübarek elini sıkarak biat eden Hz. Muâz, O'nun davası yolunda

259 İbn Hacer, İsâbe, 3:427.
260 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:402.
261 Zehebî, Siyer, 3:445.

gerekirse, hayatını dahi feda edeceğine söz veriyordu. Gerçekten o, cihat meydanlarında Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e gelen saldırılara göğsünü siper ettiği gibi, Kur'ân'ı öğrenme ve öğretme gayretiyle İslâm'a büyük hizmetler yapmıştı.

Peygamberimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Ey Muâz! Seni severim." diye iltifat ettiği bu büyük şahsiyetin, sahâbîler arasındaki seçkin yerini almasında, Akabe'de bulunmuş olan annesi Esmâ binti Amr'ın payı büyüktür.

EFENDİMİZ İLE GEÇEN GÜNLERİ VE TEBLİĞ HİZMETLERİ

Hicretten sonra, Efendimiz'in meclislerinden ayrılmayan Hz. Muâz, Yüce Allah'tan gelen vahyi ezberlerken âyetlerin ifade ettiği yüksek hakikatleri kendisinden öğrenmiş; böylece, ilim bakımından sahâbîlerin önde gelenleri arasında yerini almıştır.

Efendimiz'in Medine'ye hicretleriyle, bu kutsî beldede hemen hemen herkes İslâm'a girmişti. Ancak, bunların bazı istisnaları vardı. Abdullah b. Selâm ve Selman-ı Fârisî gibi ehli kitaptan bir kısmı bu kutlu kervana katılırken, bir kısmı da, eski dinlerinde kalmada direnmişlerdi. Medine'de bazı putperestler de, hicretten aylar sonra İslâm'a girmişlerdi. Bunlardan bir tanesi de, Amr b. Cemûh *(radıyallahu anh)*'dır. O'nun İslâm'a girmesinde oğlu Hz. Muâz ile yakın arkadaşı Muâz b. Cebel'in *(radıyallahu anh)* rolleri büyük olmuştur. Muâz b. Cebel, Amr'ı taptığı putlardan uzaklaştırarak Allah ve Resûlü'ne iman etmesi için çok gayret göstermişti. Onun bir türlü ikna olmadığını gören Hz. Muâz, arkadaşı Muâz b. Amr ile birlikte, Amr b. Cemûh'un putunu pislik içine atıp yerlerde sürükleyerek, onu küçültücü hareketlerde bulundular. Sonunda, tahtadan yapılan o putun, kendini korumaya dahi gücü yetmediğini anlayan Hz. Amr, İslâm'a girdi.

Mekkeli müşrikler, Allah Resûlü'nü ortadan kaldırmak için Bedir'e geldiği zaman, Hz. Muâz onların hücumlarına göğüs germişti. Böylece, Bedir ashâb'ı arasında yerini alma şerefine ulaşan

şerefli sahâbî, Uhud Savaşı'nda da Allah Resûlü'nü korumak için kollarını bir kalkan gibi kullanmıştı. Daha sonra, Hendek, Kureyzaoğulları, Hayber savaşlarında bulunmuş, Mekke fethine de katılmıştı.

Mekke'nin fethinden sonra Efendimiz, Uttab b. Üseyd'i şehrin valisi tayin ederken, Hz. Muâz'ı da halka Kur'ân ve dinin hükümlerini öğretici muallim olarak görevlendirmişti.[262] Orada, Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* temsilen irşadla ve Kur'ân öğretmekle meşgul olan Hz. Muâz, Müslümanların karşılaştıkları dinî meselelere fetva vermişti. Bu yönüyle o, Allah Resûlü döneminde fetva veren sahâbîlerden biri olarak tanınmıştır.

Hicretin 9. senesinde Bizans'a karşı yapılan ve saadet asrının en zorlu savaşlarından biri olan Tebuk'e de katılan Hz. Muâz, bu savaş dönüşü Allah Resûlü tarafından Yemen'e gönderilmişti.

YEMEN HALKINI İRŞADI

Efendimiz Veda Hacı'na hazırlandığı günlerde, halkı irşad görevinin yanında idari hizmetleri yerine getirecek birini Yemen'e göndermeye karar vermişti. Bir gün ashâbına, kimin Yemen'e gitmek istediğini sorunca, önce Hz. Ebû Bekir bu vazifeye talip olmuş; Allah Resûlü, sükût buyurarak, aynı soruyu bir daha sormuştu. Bu defa da Hz. Ömer ayağı kalkmış; Efendimiz, ona da cevap vermeyerek, Hz. Muâz'ı Yemen'e göndermek istediğini belirtmişti.

Efendimiz daha önce irşad için, Hz. Ali ile Hz. Ebû Ubeyde'yi Yemen'e göndermişti. Onların bir müddet vazife yaptığı yere, şimdi Hz. Muâz gidecekti. Hz. Ali'nin, ikna edilmelerinin zor olduğu insanlar olarak tarif ettiği Yemen halkına Allah Resûlü, Hz. Muâz'ı gönderiyordu. Onun bu işe liyakatli olduğunu göstermek için Peygamberimiz, ashâbın toplu bulunduğu bir yerde bu görevlendirmeyi yapmışlardı. Efendimiz, Ebû Musa'yı *(radıyallahu anh)* da, Hz. Muâz'a yardımcı olarak gönderiyordu. Ashâbından her

262 Zehebî, Siyer, 3:447.

birinin kabiliyetini bilen Allah Resûlü, onlara uygun bir vazifeyi vermede eşsiz bir liderdi.

Hz. Muâz, önemli bir vazifeyle Yemen'e gidecekti. Allah Resûlü Onu huzuruna alarak, "Sen ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey, Allah'a ibadet olsun. Allah'ı tanıdılar mı, kendilerine Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zekâtın zenginlerinden alınıp fakirlere dağıtılacağını haber ver. Onlar buna da itaat ederlerse kendilerinden zekâtı al. Zekât alırken halkın kıymetli olan mallarından alma! Mazlumun bedduasını almaktan kork. Zira Allah ile mazlumun bedduası arasında perde yoktur." diyerek oradaki vazifelerini anlatmış, aynı zamanda ölümsüz nasihatlerde bulunmuştu.[263]

Resûlullah, Hz. Muâz'a Yemen'deki görevini tevdi ettikten sonra sordu:

– Sana bir dava geldiği vakit nasıl hükmedeceksin?

– Allah'ın Kitabıyla hükmedeceğim.

– Meseleyi Allah'ın Kitabında bulamazsan?

– Resûlullah'ın sünnetiyle hükmedeceğim.

– Allah'ın Kitabında ve Resûlullah'ın sünnetinde bulamazsan?

– Kendi re'yimle içtihad edeceğim.

Hz. Muâz'ın bu cevabından memnun kalan Allah Resûlü, böyle bir ilme sahip sahâbîyi ihsan eden Allah'a hamd etti.[264]

Allah Resûlü ona şu nasihatlerde de bulundu:

"Bilmediğin dini konularda hüküm verme! Şayet çözmede zorluk çektiğin bir meseleyle karşılarsan, meselenin aydınlanmasını bekle veya o hususu bana yaz."

Bir gün, Muâz b. Cebel ile Ebû Musa'yı *(radıyallahu anhumâ)* huzuruna çağıran Efendimiz, onlara Yemen'deki vazifelerini hatırlattıktan sonra, şu tembihte bulunmuşlardı: "İnsanları dine

263 Zehebî, Siyer, 3:447.

264 Buhârî, Zekât, 1; Tirmizî, Ahkâm 3

tatlılıkla davet edin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun, geçimsiz olmayın."[265]

Hz. Muâz, hazırlıklarını tamamladıktan sonra Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanına geldi. Duasını alıp ayrılacaktı. İki Cihan Serveri, "Git yâ Muâz; fakat dönüşünde ihtimal ancak benim mescidimi ve kabrimi ziyaret edebileceksin." dedi.[266] Hz. Muâz beyninden vurulmuşa dönmüş, kolu kanadı kırılmış, gözleri yaşlarla dolmuş ve âdeta orada yığılıp kalmıştı. Değil Yemen'e gitmek, yerinden kalkmaya dahi mecali kalmamıştı.[267] Ancak, Allah Resûlü kendisine bir vazife vermişti. Geçici dünya hayatında her insan gibi, Efendimiz de ebedî hayat yolculuğuna çıkacaktı; ama, O'nun getirdiği İslâm ve Kur'ân hakikatleri ölümsüzdü. Hz. Muâz, vazifesinin sorumluluğuyla Peygamberimiz'in huzurundan ayrılarak yoluna devam edecekti.

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)*, bu son görüşme esnasında, Peygamberimiz'den son bir nasihat daha istiyordu: "Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ katında amellerin en sevimlisi hangisidir?" diye sorunca, Allah Resûlü, "Dilin Allah'ı anmaktan dolayı yaş olduğu hâlde ölmendir." buyurdular.[268]

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* Yemen'e gitmek üzere yola çıkmıştı. Allah Resûlü, birini göndererek onu geri çağırdı. Hz. Muâz, O'nun huzuruna varınca:

"Benim iznim olmadan, devlet malından hiçbir şey almayacaksın. Zira bu gulûldür (hırsızlık). Kim gulûl yaparsa, aldığı şeyle Kıyamet günü (Allah'ın huzuruna gelir) İşte bunu tembih etmek için) seni çağırdım, artık işine gidebilirsin."[269] diyerek son bir nasihatte daha bulundu.

Yemen'e varır varmaz, vazifesine başlayan Hz. Muâz, bir taraftan oradaki Müslümanları bilmedikleri konularda aydın-

265 a.g.e., 3:460.
266 Zehebî, Siyer, 3:447
267 Müsned, V/235
268 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:275
269 Tirmizî, Ahkâm 8

latıp onlara Kur'ân öğretirken, diğer taraftan da, kabile kabile dolaşıp iman hakikatlerini anlatıyordu. O, insanlara, "Lâ ilâhe illallah, deyiniz ki, (dünya ve ahirette) kurtuluşa kavuşunuz." diyordu.

Hz. Muâz'ın Yemen'deki irşad meyvelerinden biri olan Amr b. Meymun anlatıyor: "O, halkı İslâm'a davet ederken, 'Ey Yemenliler! İslâm'a giriniz ki, kurtuluşa eresiniz!' diyordu. Bir gün onun bu şekilde seslendiğini duyunca içimde, kendisine karşı bir sevgi meydana geldi. İslâm'a girdim ve yanından ayrılmadım; ilminden de istifade etmeye başladım. Şam'a gittiğinde dahi onunla birlikte olarak hayatının sonuna kadar onun yanından ayrılmadım."[270]

Onun bu gayretleriyle Yemen'de İslâm'a girenlerin sayısı gün geçtikçe artıyordu. Bir günde Nehâ kabilesinden yüz kişinin birden İslâm'a girmesi, onun hizmet meyvelerinden biridir. Yeni Müslümanlar, hiç vakit kaybetmeden Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ziyaretine gidip O'nun huzurunda bulunarak sahâbî olma şerefine nail oluyorlardı. Bu bahtiyar insanların İslâm'a girdikten sonra vakit kaybetmeden Efendimiz'i ziyaretleri, onlar için büyük bir şanstı. Zira, Muâz b. Cebel'in *(radıyallahu anh)* Yemen'e gidişinden bir müddet sonra, kendilerini üzecek bir haber ulaşmıştı. Efendimiz, ebediyet âleminin kapısından geçerek "Refîk-i a'lâya" gitmişti! Zaten, Hz. Muâz ile Medine'de vedalaşırken bunu haber vermişlerdi.

Efendimiz'in irtihallerinden sonra bir sene daha Yemen'de kalan Hz. Muâz, hac mevsimi gelince, Yemenli Müslümanlarla birlikte Mekke'ye geldi. Yemen'de toplayarak fakirlere dağıttığı zekât mallarından arta kalanı da, Halife'ye teslim etmek üzere yanında getirmişti. Hz. Muâz, orada irşad ve resmî görevlerini yerine getirmenin yanı sıra, boş vakitlerinde ticaretle de meşgul olmuştu. Onun, daha önce ihtiyaç sahiplerine para dağıtırken, elinde hiçbir mal kalmamıştı. Onun durumunu bilen Allah

270 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:174

Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Yemen'de ticaretle de meşgul olmasına izin vermişlerdi.

Hz. Ömer, Muâz b. Cebel'in kazandığı mallardan kendisine yetecek miktarın dışındakileri Beytü'l-Mâl'e teslim etmesi için Hz. Ebû Bekir'e teklifte bulundu. Hz. Ebû Bekir de, "Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* onu Yemen'e gönderirken elinden çıkan malları yeniden kazanabileceğini söylemişti. Onun gönül rızasıyla vermediği malı alamam." cevabını verdi. Hz. Ömer, Hz. Muâz'a giderek arada geçen konuşmaları anlattı. Bu hadiseden birkaç gün sonra, Hz. Muâz bir rüya görmüştü. Hz. Ömer'e gidip, "Rüyamda bir gölde boğulmak üzereydim. Sen gelip beni kurtardın." dedi. Daha sonra, Hz Ebû Bekir'e gidip Yemen'de kazandıklarını Beytü'l-Mâl'e teslim etmek istediğini belirtti.[271]

SON SENELERİ

Hz. Muâz Yemen dönüşünden sonra, Ebû Bekir'in danışma meclisinde bulunan sahâbîler arasında yerini almıştı. Bugünlerde, Allah Resûlü'nün sahâbîleri, cihad için Medine'den çıkarlarken, Hz. Muâz da onlarla birlikte gitmek istemişti. Onun, halkın ihtiyaç duyduğu meselerde fetva verdiğini bilen Hz. Ebû Bekir, başlangıçta, Medine'den ayrılmasına izin vermemişti. Ancak O, bu konuda ısrarlı davranarak Medine'den ayrılmak için Halife'den izin almıştı. Hz. Muâz'a verilen bu izni, "Allah'a yemin ederim ki, O'nun Medine'den ayrılması, insanlarda fıkıh hususunda büyük bir boşluk meydana getirmişti. Zira o, onlara fetvalar veriyordu." diyerek tenkit eden Hz. Ömer şunları anlatmaktadır:

"Halife'ye 'Halkın Muâz b. Cebel'e ihtiyacı var.' diyerek onu göndermemesini rica ettim. Hz. Ebû Bekir 'Şehitlik isteyen bir kimseyi ben alıkoyamam.' deyince, ben de;

'Allah'a yemin ederim ki, Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)*, evinde ve yatağı içinde de ölse, Allah yine ona şehitlik derecesini verir. Çünkü bütün halkın ona ihtiyacı vardır.' dedim."[272]

---

271 İbn Abdilber, İstiâb, 3:461.

272 Zehebî, Siyer, 3:452.

Böylece, Halife'den izin alan Hz. Muâz, Suriye tarafına giderek cihada katıldı, halkı irşad edip Kur'ân-ı Kerim öğretti. Hz. Ebû Bekir, Suriye bölgesi komutanı Hz. Yezid b. Ebî Süfyan'a[273] nasihat ederken, ordusunda bulunan Ebû Ubeyde ve Muâz b. Cebel'in *(radıyallahu anhumâ)*, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanındaki değerlerinden bahsederek onlara saygıda kusur etmemesini ve işlerinde onlara danışmasını istemiş; Hz. Muâz'ın sahâbîler arasında ilminin, "bir ok atımı kadar ileride" olduğunu söylemiştir.[274]

Hz. Muâz'ın Şam'daki hayatını Ebû İdris el-Havlânî şöyle anlatıyor; "Onu Şam mescidinde gördüm. Çok az konuşuyordu. İnsanlar, ihtilâfa düştükleri konuları gidip ona danışıyorlardı. Herkes onun görüşlerine bağlı kalıyordu."[275]

Hz. Muâz, Hz. Ömer zamanında Medine'ye dönmüştü. Halife onu danışma meclisine alarak, ilmî görüşlerinden istifade etti. Hz. Ömer, bir gün cemaate hutbe verirken, fıkhî problemi olanların Muâz b. Cebel'e müracaat etmesini söyledi.

Bir gün Kilâboğulları kabilesine zekât memuru olarak gönderilen Hz. Muâz, topladığı malların tamamını fakirlere dağıtmıştı. Bu konuda, şu hadise nakledilmiştir:

Hz. Muâz, Kilâboğulları kabilesinde topladığı zekâtları fakirlere dağıttıktan sonra eli boş bir şekilde Medine'ye dönmüştü. Hanımı, beyinin eve boş olarak döndüğünü görünce, "Memurlar, gittikleri yerlerden hediyeler getirirdi." dedi. Hz. Muâz da ona, "Yanımda, beni kontrol eden bir görevli vardı. Bu yüzden bir şey getiremedim." cevabını verdi. Hanımı, "Sen, Allah Resûlü, ve Ebû Bekir'in *(radıyallahu anh)* yanında güvenilir bir kimse olarak biliniyordun. Nasıl olur da, Ömer *(radıyallahu anh)*, seni kontrol için yanına birini görevlendiriyor?" dedi ve gidip durumu Halife'ye anlattı. O da, Hz. Muâz'ı çağırtarak, "Seni kontrol için, ne zaman yanına bir memur tayin ettim?" diye sorunca, "Yâ Emire'l-Mü'minîn!

273 Yukarıda bahsi geçen sahâbî Hz. Yezid'in, Hz. Muaviye'nin oğlu talihsiz Yezid'den ayrı bir şahsiyet olduğuna okuyucuların dikkatini çekmek isterim.

274 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:117

275 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:630.

Hanımımı ikna edecek başka bir çare bulamadım." cevabını verdi. Bu manzara karşısında Hz. Ömer, gülerek ona bazı şeyler verip "Bunlarla hanımının gönlünü al!" dedi.[276]

Hz. Muâz Kilâboğulları kabilesinde zekât toplama görevini yerine getirdikten sonra, Suriye bölgesine gitti.

Suriye'den Ürdün'e kadar uzanan toprakların fatihi olan Ebû Ubeyde b. Cerrah *(radıyallahu anh)*, aynı zamanda bu bölgenin valisi idi. Hz. Muâz da, buralara geldikten sonra, çeşitli yerlerde talebe yetiştirip Kur'ân öğretiyordu. Hz. Muâz'ın fıkhî konularda kendisine danışılan biri olduğunu öğrenen halk, problemlerini ona götürüyordu. Bugünlerde Amvâs'da ortaya çıkan veba yüzlerce sahâbîyi şehit ederken, Hz. Ebû Ubeyde de vebaya yakalanmıştı. Cennetle müjdelenen o yüce zât, sabır içinde ölümünü bekliyordu. Vefatından önce, Muâz b. Cebel'e "Halka imam olarak namazları sen kıldır." dedi ve onu vâli tayin etti.[277]

Ebû Ubeyde'nin *(radıyallahu anh)* vefatından sonra, Hz. Muâz, bölgenin idarî işleriyle meşgul olmaya başladı. Ancak, bir müddet sonra o da, vebaya yakalandı. Allah'ın takdiri önünde hiçbir telâş göstermeden boyun eğen Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* da çok geçmeden vefat etti.[278]

İLİM VE ŞAHSİYETİNE AİT BAZI TABLOLAR

Peygamberimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, bir gün, Hz. Ebû Bekir'in merhameti, Hz. Ömer'in Allah'ın emirlerini yerine getirmedeki hassasiyeti, Hz. Osman'ın hayâsı gibi sahâbîlerinin her birinin hususî faziletlerinden ve sahip oldukları meziyetlerden bahsederken, Hz. Muâz'ı da, "Helâl ve haramı en iyi bilen"[279] olarak tanıtmışlardı.

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında uzun seneler yetişerek ilimde zirvelere çıkan Hz. Muâz, Efendimiz zamanın-

276 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:30.
277 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:132
278 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:402
279 İbn Hacer, İsâbe, 3:427.

da, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali, Übeyy b. Ka'b, İbn Mes'ud, Ebû Musa el-Eş'arî ve Hz. Zeyd b. Sâbit *(radıyallahu anhum)* gibi fetva verebilen sahâbîlerin arasında bulunabilme kabiliyetini göstermişti.[280]

Bütün sahâbîlerde olduğu gibi, ilim ile ameli birleştirebilen Hz. Muâz, "Dilediğiniz kadar ilme sahip olunuz. Eğer siz, bu ilminizle amel etmezseniz, sadece ilme sahip oluşunuzla Allah'tan mükâfat alamazsınız." demiştir:[281]

"Hz. Muâz'ın Yemen'deki irşad faaliyetleri sırasında Müslüman olan ve ona olan muhabbetinden dolayı yanından ayrılmayarak ilminden istifade eden Amr b. Meymun anlatıyor:

Hz. Muâz, Şam'da iken yanındaydım. Vebaya yakalanmıştı. Öleceğini anlayınca, ağlamaya başladım. Bana, 'Niçin ağlıyorsun?' deyince, 'Seninle birlikte yok olup gidecek ilme ağlıyorum.' cevabını verdim. Bunun üzerine, 'İlim ve iman kıyamete kadar kaybolmazlar.' dedi."[282]

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* bir gün ilme teşvik için yanındakilere şu nasihatleri vermişti:

"İlim öğreniniz. Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak için ilim öğrenmek, takvaya ulaşmaktır. İlim öğrenmek, ibadettir. İlmî müzâkere, Allah'ı tesbihtir. İlmi araştırmak, cihaddır. İlim öğrenmek, sadakâdır. İlim, insanı Allah'a yaklaştırıcı bir ameldir. Çünkü ilim, helâl ve haramın işaretleridir. Cennet yolunun da işaretleridir. İlim, yalnızlık zamanlarında insana dosttur. Yalnızlık köşelerinde, insanla konuşan sadece ilimdir. O, bollukta da, sıkıntı anında da, rehberdir. Düşmana karşı silâhtır. Dostlar yanında insanın süsüdür. Yüce Allah onunla bazı kavimleri yüceltir. İlmi, hayırda önder ve imam yapar. İnsanlar ilim ehlinin hareket ve görüşlerine tâbi olurlar. Melekler ilim ehlinin dostluklarını isterler. İnsan, ilmiyle, en yüksek mertebelere ulaşır. Dünya ve ahirette, en yüce kemâle ulaşır. İlmî düşünce,

280 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:254
281 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:244
282 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:174

nafile oruç tutmaya eşittir. İlim sayesinde, akraba hakkı gözetir ve iyiyi kötüden ayırt edebiliriz. İlim, amelin rehberidir. Amel, ilmi takip eder. İlim, ancak bahtiyar insana nasip olur. Şakî ve kötü talihliler, ondan nasibini bulamazlar."[283]

Hz. Muâz geceleri teheccüt namazına kalkardı. O, şu dua ile Rabbine yalvarırdı, "Ey Rabbim! Gözler uykuda. Yıldızlar battı. Hayat sahibi olan Sen, her şeye hayat verirsin. Bütün kâinat senin iraden ile ayakta durur. Ey Allah'ım! Cenneti arayışım az; cehennemden kaçışım da yavaştır..."[284]

– Hz. Muâz, Yemen'de bulunduğu günlerde arkadaşı Hz. Ebû Musa'ya, "Kur'ân'ı nasıl okuyorsun?" diye sordu. O da:

"Yatağımın üzerinde, namazımda, bineğimde fırsat buldukça parça parça okuyorum!" dedi. Sonra Ebû Musa Muâz'a, "Ya sen nasıl okuyorsun?" diye sorunca,

"Bunu sana bildireceğim; Ben uyurum, sonra kalkar Kur'ân'dan okurum. Böylece uyanıkken ümit ettiğim sevabı, uykumda da kazanacağımı ümit ederim." diye cevap verdi.[285]

Hz. Ömer bir gün Hz. Muâz'a, "Bu ümmeti ayakta tutacak şeyler nelerdir?" diye sorunca şu cevabı verdi:

– İnsanları kurtarıcı olan üç temel değer, İslâm toplumunu ayakta tutar. Bunlar, ihlâs, namaz ve emire (idareciye) itaattir. İhlâs, insanın fıtratında vardır. Namaz, dinin direğidir. İdarecilere itaat ile, toplumun düzeni ayakta durur.[286]

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* kendisine öğrettiği bir duanın feyzine mazhar olan Hz. Muâz, züht ve ibadet hayatında oldukça ileri seviyede idi. Resûlullah bir gün, "Ey Muâz, insanlara karşı iyi ahlâklı ol!" buyurmuşlardı.[287]

Efendimiz'in bu sözü kendisi hakkında dua tesirini göstermiştir. Hz. Muâz, sahâbîler arasında güzel yüzlü olduğu gibi

283 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:158
284 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:372
285 Müslim, Cihad 7
286 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:672
287 Muvattâ, Hüsnü'l-Hulk, 1

ahlâkî bakımdan da önde gelen simalardandı. Onun, bu özelliğini gösteren hadiselerden sadece şu rivayetle yetinelim:

Tebuk Savaşı'na çıkıldığı sırada, Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü ve ashâbıyla birlikte hareket edememişti. Hz. Ka'b'ın savaşa katılmayışı dolayısıyla, askerler arasında bulunan biri ileri geri konuşmaya başlayınca, Hz. Muâz "Sen çok kötü bir şey söyledin!" cevabını verip Efendimiz'i şahit tutarak, "Ey Allah'ın Resûlü yemin ederim ki, biz Ka'b hakkında iyilikten başka bir şey bilmeyiz." demiştir.[288]

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)*, çok cömert idi. Kendinde bir şey yoksa dahi borç bulur, mutlaka ihtiyaç sahibine bir şeyler verirdi. Bu yüzden, biriken borçlarını ödemek için sahip olduğu mallar kâfi gelmemişti. Alacaklılar, Efendimiz'in huzuruna gelerek durumu arz ettiklerinde, Efendimiz: "Muâz'a sadaka olarak alacağını bağışlayandan, Allah razı olsun." buyurdular. Bunun üzerine, onlardan bir kısmı alacağından vazgeçti. Kalan borçlarına karşılık Allah Resûlü, Hz. Muâz'ın bütün mallarını sattırıp borcunu ödetti. Hz. Muâz'ın hiçbir şeyi kalmamıştı. Birkaç gün sonra da Efendimiz, onu Yemen'e gönderirken, "İnşallah, Yüce Allah, giden mallarının yerini doldurur..." buyurdular.[289]

EFENDİMİZ'E AİT HATIRALAR

Hz. Muâz Efendimiz'i çok seviyordu. Bu muhabbetini, O'nun yanından ayrılmamakla ve emirlerine eksiksiz bir şekilde itaat etmekle gösteriyordu. Şam'ı ziyaret sırasında, halkın patriklere ve reislere secde ettiğini gören Hz. Muâz, asıl önünde yerlere kapanılması gerekenin Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* olduğunu düşünmüştü. Medine'ye gelince de, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* önünde yerlere kapandı. Onun yaptığı bu işe hayret eden Fahr-ı Kâinat, "Ey Muâz! Bu da ne?" deyince, O: "Şam'a gitmiştim, Onların reislerine ve patriklerine secde ettiklerine rastladım. İçimden, aynı şeyi size yapmak arzusu geçti."

288 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:464
289 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:402;

dedi. Peygamberimiz, bunun üzerine, "Böyle bir şeyi yapmayın!" buyurdular.[290]

Bir gün Hz. Ömer, Hz. Muâz'ı Resûlullah'ın mübarek kabrinin dibinde ağlarken gördü ve niçin ağladığını sordu. Hz. Muâz, "Resûlullah'tan işitmiş olduğum bir hadis sebebiyle." dedi ve Resûlullah'ın hadisini okudu, "Şurası muhakkak ki riyanın azı dahi şirktir. Kim Allah'ın velisine düşmanlık yaparsa şüphesiz, Yüce Allah ile savaşmaya çıkmış olur. Allah *(celle celâluhu)* itaatkâr, takva sahibi ve halktan uzak duran (kendi hâlinde) kullarını gerçekten sever ki, onlar görünmedikleri zaman aranmazlar (ehemmiyet verilmedikleri için, yoklukları kimsenin dikkatini çekmez), hazır bulundukları zaman (da meclislere, ciddi meşguliyetlere) çağırılmazlar, tanınmazlar. Onların kalpleri pırıl pırıl hidayet kandilleridir. (Onları hiçbir şey şek ve şüpheye düşüremez.) Her müşkil meselenin, ağır belânın altından kalkarlar."[291]

EFENDİMİZ'DEN ŞEFAAT MÜJDESİ

Peygamberimiz, Hz. Muâz'ın da aralarında bulunduğu bir grup sahabîyle birlikte yolculuğa çıkmışlardı. Gece istirahat vaktinde herkes uyurken, Allah Resûlü, oradan uzaklaşarak vadinin bir köşesinde ibadete başlamıştı. O'nu yerinde göremeyen Avf b. Mâlik, Muâz b. Cebel ve Ebû Musa el-Eş'arî endişeye kapılarak aramaya başlamışlardı. Bir de ne görsünler, Efendimiz, ibadet ettiği yerde değirmen sesi gibi bir inilti ile, Rabbine dua ediyor! Efendimiz onları görür görmez şöyle dedi: "Bu gece bana, Cebrâil geldi. Rabbim, ümmetimin yarısını cennete kabul buyurması ve bana "Şefaat" etme hakkı vermesi arasında seçim yapmamı haber verdiğini bildirdi. Ben de şefaati seçtim." buyurdular. Hz. Muâz ve arkadaşları, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* kendilerine şefaat etmesini istediler. O da, "Sizler, mutlaka şefaat edeceğim kimseler arasındasınız." buyurdu. Hep birlikte, yolcuların yanına döndüklerinde onları uyanmış hâlde buldular.

290 İbn Mâce, Nikâh, 4; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 4:281.
291 İbn Mâce, Fiten, 16.

Efendimiz, Rabbinin kendilerine şefaat yetkisini verdiğini söyledi; "Hepiniz şahitsiniz ki, şefaatim, ümmetimden Yüce Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ölen herkes içindir." buyurdu.[292]

Hz. Muâz anlatıyor: "Bir gün Allah Resûlü'nü ziyarete gitmiştim. Namaz kılıyorlardı. Sabaha kadar kıyamda durduktan sonra, secdeye kapandı. Secdesi de o kadar uzamıştı ki, ben O'nun vefat ettiğini zannettim. Namazını bitirince bana, 'Niçin böyle yaptığımı biliyor musun?' diye sordular. Ben de 'Allah ve Resûlü daha iyi bilirler.' dedim. Peygamberimiz aynı soruyu üç defa sorduktan sonra '... Cebrâil vasıtasıyla Rabbim 'Ey Muhammed! Ümmetin hakkında ne yapayım?' buyurdu. Ben de, 'Rabb'im! Sen daha iyi bilirsin!' dedim. Rabbim, bu hitabını üç-dört defa tekrarladı. Sonunda, 'Ey Muhammed! Ümmetin hakkında neyi talep edersin?' diye sordu. Ben yine 'Ey Rabb'im! Sen daha iyi bilirsin.' dedim. O zaman 'Ümmetin hakkında seni mahzun etmeyeceğim.' buyurdular. Bu sebepten ben de, Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Rabbim! şükredenlerin karşılığını verir ve şükredenleri de sever."[293]

Peygamberimiz bir gün Hz. Muâz'ın elini tutup, "Ey Muâz! Allah'a yemin ederim ki, seni seviyorum!" buyurunca, Hz. Muâz da "Senin için anam babam feda olsun yâ Resûlallah! Vallahi, ben de Seni seviyorum." dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Ey Hz. Muâz! Her namazın arkasından şu kelimeleri söylemeni sana tavsiye ediyorum. "Allâhümme e'innî alâ zikrike ve şükrike ve hüsni ibadetike (Ey Allah'ım! Seni anmak, Sana şükretmek ve güzelce ibadet etmek hususlarında bana yardımcı ol!)"[294]

NAKLETTİĞİ HADİS-İ ŞERİFLER

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* naklediyor: Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki: "Yüce Allah şöyle hükmetti: Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim için bir araya gelenlere,

292 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:47
293 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:599
294 Münzirî, et-Terğib, 3:114

benim için birbirlerini ziyaret edenlere ve benim için birbirlerine harcayanlara sevgim vacip olmuştur."[295]

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* anlatıyor: Bir seferde Resûl-ullah'la beraberdik. Ben, "Ey Allah'ın Resûlü beni cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak bir amel söyle!" deyince,

"Mühim bir şey sordun. Bunlar, Allah'ın kolaylık nasip ettiği kimseye kolay gelen ibadetlerdir; Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaz, namazını kılar, zekâtını verir, ramazan orucunu tutar, Beytullah'a hac yaparsın!" buyurdular ve devamla, "Sana hayır kapılarını göstereyim mi?" dediler.

"Evet ey Allah'ın Resûlü." dedim.

"Oruç (cehenneme) perdedir; sadaka hataları yok eder, tıpkı suyun ateşi yok etmesi gibi. Kişinin geceleyin kıldığı namaz sâlih insanların özelliğidir." buyurdular ve şu âyeti okudular: "Onlar ibadet etmek için gece vakti yataklarından kalkar, Rablerinin azabından korkarak ve rahmetini ümit ederek O'na dua ederler. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeyden de bağışta bulunurlar." *(Secde, 32/16)*

Efendimiz nasihatlerine devam ederken, "Bu (din) işinin başını, direğini ve zirvesini sana haber vereyim mi?" buyurdular. Ben de, "Evet, ey Allah'ın Resûlü!" dedim.

"Dinle öyleyse" buyurdular ve açıkladılar:

"Bu dinin başı İslâm'dır, direği namazdır, zirvesi cihaddır!"

Sonra şöyle devam buyurdu: "Sana bütün bunları (tamamlayan) baş amili haber vereyim mi? "

"Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedim.

"Şuna sahip ol!" dedi ve eliyle diline işaret etti. Ben tekrar sordum, "Ey Allah'ın Resûlü! Biz konuştuklarımızdan sorumlu mu olacağız?"

"Allah iyiliğini versin! İnsanları yüzlerinin üstüne -veya burunlarının üstüne- ateşe atan, dilleriyle kazandıklarından başka bir şey midir?" buyurdular.[296]

---

295 Muvattâ, Şi'r, 16

296 Tirmizî, İman, 8

Hz. Muâz *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki, 'Kim malının zekâtını sevap umarak verirse, O'na sevap verilir. Kim de zekâtını vermezse biz zekâtı ve malın yarısını (cezalı olarak, zorla) alırız. Bu, Rabbimizin kesin kararlarından biridir. Al-i Muhammed'e ondan bir hak yoktur."[297]

Hz. Muâz *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki:

"Akşamdan (abdestli olarak) temizlik üzere zikrederek uyuyan ve geceleyin de uyanıp Allah'tan dünya ve ahiret için hayır talep eden hiç kimse yoktur ki Allah dilediğini vermesin."[298]

Efendimiz, Hz. Muâz'a borçlu olanlar için Âl-i İmrân suresinin 26 ve 27 âyetleri ile Yüce Allah'a dua etmesini tavsiye ederek, bu duanın bereketiyle, Yüce Allah'ın borçluya, dağlar büyüklüğünde borçlarını ödeme imkânı vereceğini belirtmişlerdir. (Bu âyetlerde Yüce Allah "(...) Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini zelil kılarsın. Her türlü hayır yalnız Senin elindedir. Sen elbette her şeye kâdirsin. Geceyi gündüze katar, günü uzatırsın, gündüzü geceye katar geceyi uzatırsın. Ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın. Sen, dilediğin kimseye sayısız rızık verirsin." buyurmaktadır.)[299]

Hz. Muâz *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah, bir kimsenin, "Ya Rabbi, senden nimetin kemâlini talep ediyorum." dediğini işitmişti. Sordular;

'Nimetin kemâli nedir?'

'Bu, bir duadır, Onunla dua edip, Onunla hayır (çok mal) ümîd ettim.' dedi.

Resûlullah;

Nimetin kemâli cennete girmektir, ateşten kurtulmaktır:dedi.

Bir başkasının da, 'Ey celâl ve ikrâm sâhibi Rabbim!' dediğini işitince hemen şunu söyledi:

297 Ebû Dâvud, Zekât 4
298 Ebû Dâvud, Edeb, 105
299 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:375

'Duana icabet edilmiştir, (ne arzu ediyorsan) durma iste.'

Efendimiz daha sonra bir başkasının:

'Ya Rabbi, senden sabır istiyorum!' dediğini işitince, ona da:

'Allah'tan belâ istedin, afiyet de iste.' buyurdular."[300]

Muâz b. Cebel naklediyor, "Nerede olursan ol, Allah'tan kork! Günahın arkasından hemen iyilik yap onu siliversin. İnsanlarla muamelende güzel ahlâktan ayrılma!"[301]

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki:

Allah Tealâ hazretleri buyuruyor ki, "Benim celâlim adına birbirlerini sevenler var ya! Onlar için nurdan öyle minberler vardır ki, peygamberler ve şehitler bile onlara gıbta ederler.[302]

MUÂZ B. CEBEL'DEN NASİHATLER

Hz. Muâz'ın, uzun yıllar Efendimiz'in yanında, O'nun manevi atmosferinde bulunarak ilminden istifade etmesi, kendisini hikmetle konuşan bir şahsiyet hâline getirmiştir. Bu bakımdan, birçok kişi onun nasihatlerinden istifade etmiştir. Bu konudaki bazı örnekler şunlardır:

Amvas'ta, Ebû Ubeyde'nin *(radıyallahu anh)* vefat ederken kendi yerine vali tayin ettiği Hz. Muâz, emirlik vazifesini üzerine aldıktan sonra şu konuşmayı yapmıştı;

– Ey insanlar! Günahlarınızdan tövbe ederek Yüce Allah'a kesin dönüş yapınız. Çünkü, tövbe ederek huzuruna gelmiş olanları affetmesi Allah'ın bir vaadidir. Ancak, Allah, kul haklarını, bundan ayrı tutmaktadır. Zira bir insan, hakkını ödemediği sürece, hak sahibinin elinde rehindir. Aranızda Müslüman kardeşiyle küs olanlar varsa, derhal onunla barışsın. Bir Müslüman'ın, kardeşiyle üç günden fazla küs durması çok büyük bir günahtır."[303]

300 Tirmizî, Daavât, 99
301 Tirmizî, Birr, 55
302 Tirmizî, Zühd, 53
303 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:502

Hz. Muâz b. Cebel'den *(radıyallahu anh)*: "Kul, kendini Allah'ın azabından kurtarmada zikrullahtan daha müessir bir ameli işlememiştir."[304]

Onun nasihatlerinden bazıları da şunlardır:[305]

Kendisinden nasihat isteyen adama, "Sana iki şey tavsiye ediyorum: Bunların gereğini yaparsan kurtulursun. Sakın unutma! Dünyadaki nasibin seni bulur. Senin için asıl önemli olan, kendisine muhtaç olduğun ahirettir. Sen ahireti, dünyadakilere tercih et..." demiştir.

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* oğluna şu nasihatte bulunmuştu: "Evladım! Namazlarını kılarken, dünyadan veda eden kimsenin son namazı gibi eda et!"

Kendisinden nasihat isteyen bir adama Hz. Muâz;

"Bazı günler oruç tutarak, bazı günler tutmayarak nâfile oruca devam et. Nafile namaz kıl, fakat uykudan da nasibini almayı unutma. Rızkını temin için çalış; ama çalışırken de sakın doğruluktan ayrılma! Ancak Müslüman olarak öl ve mazlumun bedduasını almaktan da sakın!"

"Şu üç şeyi işleyenler Yüce Allah'ın gazabına uğrarlar: Gereksiz yere gülmek, çok uyumak, acıkmadan yemek."

"Sizler darlıkla imtihan edildiniz ve buna sabrettiniz. Yakında bollukla da imtihan edileceksiniz."

Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* şöyle diyor: "Allah'ın huzuruna emin olduğu hâlde gelmek isteyen, beş vakit namazını mescitlerde kılsın. Çünkü bu, hidayet yollarından biridir. Peygamberimizin *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sünnetidir. Sakın, 'Evimde bir mescidim vardır, ben orada namaz kılıyorum.' demeyin. Eğer böyle yaparsanız, Allah Resûlü'nün sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberimiz'in sünnetini terk ederseniz dalâlet yoluna girersiniz."[306]

---

304 Tirmizî, Daavât 99

305 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:503

306 a.g.e. 3:121

8-SA'D B. UBÂDE

Cömertlik, insanı Yüce Allah'a yaklaştıran en önemli hususiyetlerinden biridir. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Cömert, Allah'a, cennete ve insanlara yakın; cehennemden de uzaktır..."[307] buyururken bu hakikate işaret etmişlerdir. Yüce Allah'ın Kur'ân'da bildirdiği üzere, sahâbîlerin üstün faziletlerinden biri de, kardeşlerini kendi nefislerine tercih edecek kadar cömert olmalarıydı. *(Haşir, 59/9)*

İLK HAYATI:

Cahilliye devrinde dahi, kahramanlığı ve kültürü yanında cömertliği ile meşhur olan Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, İslâmiyet döneminde, yıllarca her gün yaklaşık yüz sahâbîye yemek vermiş nice askerin silâh ve diğer ihtiyaçlarını karşılamıştır. Efendimiz, bir gün onun bu cömertliğini dile getirince, Hz. Sa'd, "Biz, İslâm ile şereflenmekle Allah'a ve Resûlü'ne minnettarız." diyerek Efendimiz'e sonsuz bağlılığını ve tevazuunu ortaya koymuştu. Medine'nin en zengin ve asil ailesinden gelen Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)*, Hazreç kabilesinin reisi olup büyük bir servetin içinde şatolarda hayat geçirirken Allah Resûlü'ne iman etmesi, onun hakikat önünde boyun eğen bir yiğit olduğunu gösterir.

Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* Hazreç'in liderliğini yapmış olan dedesi Düleym, savaşlardaki kahramanlığı kadar cömertliği ile de tanınmıştı. Medine'nin bir köşesindeki şatosu her gün

307 Tirmizî, Birr, 40

ziyafete gelenlerle dolup taşmaktaydı. Her sabah bir görevli, şatonun üstüne çıkar, "Ey ahali! Ete ve yağa ihtiyacı olanlar! Düleym b. Hârise'nin şatosuna koşun!" der; Düleym b. Hârise de gelenlerin ihtiyaçlarını karşılardı. Düleym'in vefatından sonra oğlu Ubâde'nin devam ettirdiği bu geleneği Hz. Sa'd de sürdürmüştür.[308] Onun vefatından sonra da bu gelenek, oğlu Hz. Kays tarafından devam ettirilmiştir.[309]

Hz. Sa'd, bir prens gibi yaşarken özel bir eğitim almıştı. Toplumun en kültürlü ve asil insanı olan Hz. Sa'd, Arap dilinin bütün inceliklerini bilen ve bu sahada kendisine müracaat edilen insan hâline gelmişti. Onun bu özelliği, hiç şüphesiz ki Akabe'de Allah Resûlü'nden *(sallallahu aleyhi ve sellem)* dinlediği Kur'ân'ın ifadelerine hayran kalmasında ve ona gönül vermesinde etkili olmuştur.

Medineli bahtiyarların Efendimiz'e bağlılıklarını ifade ederek O'na biat ettikleri haberi etrafa yayılınca, Kureyş müşrikleri buna çok kızmışlardı. Ancak, biatin gece ortasında ve gizli bir şekilde yapılmasından dolayı müşrikler, bu bahtiyar Medinelilerin kimler olduğu öğrenememişlerdi. Onlar, bu biatte bulunan Medinelileri hemen tespit edip işlerini bitirmek istiyorlardı. Öteden beri sık sık Mekke'ye gelen Hz. Sa'd'den bir haber alabileceklerini sanmışlardı. Sır vermemenin önemini çok iyi bilen Hz. Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, müşriklerin bütün zorlamalarına rağmen Akabe'de bulunan arkadaşlarının isimlerini onlardan gizlerken büyük bir tehlikenin önüne geçmişti.

İSLÂM'LA ŞEREFLENMESİ VE AKABE BİATLERİNDE BULUNUŞU

Peygamberliğin 13. senesinde Medineli sahâbîler, hac mevsiminde Mekke'ye Efendimiz'le buluşmaya gelirken, onlarla bir-

308 İbn Sa'd, Tabakât, 3:614.

309 Sa'd b. Ubâde'nin oğlu Hz. Kays, bir defasında aç kalan askerleri doyurmak için dokuz tane binek deveyi kesmiştir. O'nun bu cömertliği Efendimiz'e haber verildiğinde Efendimiz, 'Cömertlik, onun ailesinden gelen ahlâkın güzelliklerindendir.' buyurdular. (Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:374.)

likte pek çok insan Mekke'ye hac ziyareti yapmak ve panayırlara katılmak için yola çıkmıştı. Sa'd b. Ubâde de ikinci grupla beraberdi. Sahâbîler, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile hasret gidermek ve O'na bağlılıklarını ifade etmek için buluşmak üzere çıktıkları bu yolculuğun asıl maksatlarını gizlemişlerdi.

Allah Resûlü ile buluşma sözü veren Medineli bahtiyarlar, Ebû Cehil ve adamlarının saldırılarına uğramamak için Akabe'ye gece vakti gelmişlerdi. Her şey Akabe'de kutlu buluşma hazırlıklarının yapıldığı anda ortaya çıkmıştı. Hz. Sa'd b. Ubâde bunu fark etmişti. Sahâbîler de, bu temiz fıtratlı insanı Efendimiz'in huzuruna götürmeyi uygun bulmuşlardı.

Kâinatın Efendisi'nin huzuruna götürülen Hz. Sa'd'ın kalbinde iman ışıkları, Sonsuz Nur'u görür görmez yanmıştı. O, yüce bir hakikatin peşinde idi. Ancak, Hz. İbrahim'den *(aleyhisselâm)* kalan tevhid inancına karıştırılmış putperestliğin arkasından giden ve putları için her sene on tane kurban kesen Hz. Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'den Kur'ân'ı dinler dinlemez aradığı yüce hakikati bulmanın sevinciyle iman etmişti. Her şey süratle gelişiyordu. Az sonra, hemşehrileri olan Medineli Müslümanlar Allah Resûlü'nün davasına sahip çıkma yolunda gerekirse canlarını dahi feda edeceklerine dair biat edeceklerdi. Hz. Sa'd b. Ubâde de *(radıyallahu anh)* bu yüce Kur'ân davasına sahip çıkmaya karar vermişti. O, kabilesinin önderiydi. Hz. Sa'd Allah Resûlü'ne biat sırasında kabilesinin temsilciliğini yaparken İslâm'a girer girmez büyük hizmetlerde öncü olacağını göstermişti.

MEDİNE'DE EFENDİMİZ İLE BİRLİKTE GEÇEN GÜNLER

Efendimiz Medine'ye geldiklerinde ne ikamet edecekleri bir yer ne de yemeğini yapacak hanımı vardı. Muhterem zevceleri, mü'minlerin annesi Hz. Hatice, hicretten üç sene önce vefat etmişlerdi. Ensâr, Şeref Misafirine evlerinin kapılarını sonuna kadar açmıştı. Ancak, bu devlet kuşu Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin *(radıyallahu anh)* başına konmuştu. Bu mübarek eve Efendimiz ile şereflenmek üzere pek çok sahâbî geliyordu. Bu arada, İslâm'a

yeni girecek olanlar da, ziyaretçiler arasındaydı. Günün her saatinde sayıları oldukça yüksek olan bu misafirlerin yemek ihtiyaçlarının çoğu, Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)* tarafından karşılanırdı. Hz. Sa'd, çok zaman akşamları Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tirit gönderirdi. Bu yemek, et, süt, sirkeli zeytinyağı veya tereyağı gibi malzemelerden birinin ekmek üzerine dökülmesiyle yapılıyordu. Bir defasında Hz. Sa'd, kesmiş olduğu devenin beynini pişirip Efendimiz'e ikram etmişti. Efendimiz de, kendilerine yapılan bu ikramdan dolayı Hz. Sa'd'a hayır dua etti.[310]

SUFFE ASHÂBINI DOYURMASI

Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* şatosunda dedesi Düleym zamanından beri devam eden muhtaç insanlara ikram etme geleneği, hicretten sonra daha da anlam kazanmıştı. Yüce Allah, Hz. Sa'd'ın İslâmiyet'ten önce göstermiş olduğu cömertliğinin mükâfatı olarak onu Allah Resûlü'ne kavuşturmuştu. Artık o, inançları uğrunda, barındıkları evlerini ve sahip oldukları mallarını Mekke'de bırakıp gelen Muhacirlere sahip çıkıyordu. Bunlar arasında özellikle, bütün vaktini Allah Resûlü'nden ilim talebiyle geçirenlerin ihtiyaçlarını karşılamak Hz. Sa'd için ayrı bir anlam ifade ediyordu.

Eğitime ve talebe yetiştirmeye büyük önem veren Allah Resûlü, Mescid-i Nebevî'nin bir bölümünü okul hâline getirmişlerdi. Suffe adı verilen bu okuldaki talebelerin ihtiyaçları Efendimiz başta olmak üzere Ensâr tarafından karşılanırdı.

Akşam olduğunda Ensâr'dan bazıları ikişer, üçer kişiyi evine götürürlerdi. Onlardan sekiz-dokuz kadarını evine götüren sahâbîler dahi bulunmaktaydı. Hayatının tamamını Efendimiz'den ilim öğrenmeye tahsis eden bu talebelerin maddi ihtiyaçlarını karşılayan sahâbîlerin başında gelen Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, her akşam evine seksen talebeyi davet ederdi. Suffe talebelerinin bazıları odun toplayıp satarak geçimlerini temin etmelerine

310 Zehebî, Siyer, 1:271; Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:355.

rağmen genellikle, onların ilimden başka bir şeyle meşgul olmalarını istemeyen Ensâr onların ihtiyaçlarını karşılarlardı.[311]

ALLAH RESÛLÜ İLE SAVAŞ MEYDANLARINDA HZ. SA'D B. UBÂDE

Kureyş, Müslümanları yok etme amacıyla kurulacak büyük bir ordunun masraflarını karşılamak üzere Suriye'ye bir ticaret kervanı göndermişti. Bu malların çoğu, hicrete zorlanan Muhacirlerin gasbedilen mallarıydı. Bunları geri almak ve Kureyş'in savaş hazırlığına engel olmak üzere Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, kadar sahâbîsiyle Medine'den hareket etmişlerdi. Maksatları savaşmak olmadığından yanlarında sadece tehlikelere karşı kendilerini savunacakları kılıçları vardı. Ancak, Bedir'e geldiklerinde, at ve develerine binmiş, her türlü silâhla donanmış kalabalık bir müşrik ordusunun üzerlerine doğru geldiğini gördüler. Böyle bir manzara karşısında Allah Resûlü, "Kervanı takip için yola çıkmıştık. Düşmanla karşılaştık. Sizin görüşünüz nedir?" diyerek sahâbîleriyle istişarede bulundular.

Muhacirlerin ileri gelenleri savaşmak için Allah Resûlü ile birlikte olduklarını bildirmişlerdi. Oradaki cemaatin çoğu Ensâr'dan meydana gelmekteydi. Efendimiz onların görüşlerini almak istediklerinde Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anh)* etkili bir konuşma yaparak bu uğurda her türlü tehlikeyi göze almaya hazır olduklarını belirtti. Daha sonra söz alan Sa'd b. Ubâde de *(radıyallahu anh)* yaptığı konuşmada:

"Nefsimi kudret elinde tutan Zât'a yemin ederim, eğer bize bineklerimizi denize sürmemizi emredecek olsanız, mutlaka (gözümüzü kırpmadan) daldırırız. Bize onlara binip Berkı'l-Gımâd'a gitmemizi emretseniz onu da yaparız!"[312]diyerek her türlü tehlikeyi göze aldıklarını ifade etti.

Efendimiz ashâbıyla Bedir'e doğru ilerlerken yolda Hz. Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* ayağını yılan sokmuş; büyük sahâbî, bu

311 İbn Hacer, İsâbe, 2, 30
312 Müslim, Cihad 83

beklenmedik kaza sebebiyle savaşa katılamamıştı.[313] Hz. Sa'd tedavi edilirken, Efendimiz de *(sallallahu aleyhi ve sellem)* onu ziyaret ederek şifaya kavuşması için dua etmişlerdi.[314]

Bedir Savaşı'na mazereti sebebiyle katılamayan Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Allah Resûlü'nün önünde savaşamadığından dolayı çok üzülüyordu. O, evinde hasta hâlde yatarken Bedir'de Müslümanların savaşı kazandıklarının müjdesini aldığında çok sevinmişti.

Bedir'de fecî bir şekilde hezimete uğrayan müşrikler, bir sene sonra intikam duyguları ile Uhud'a gelmişlerdi. Hz. Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, bu defa, daha önce kaçırmış olduğu fırsatı elde ettiğine çok seviniyordu. Savaşın en tehlikeli anlarında on beş kadar sahâbî Allah Resûlü'nün yanında vuruşuyordu ve Hz. Sa'd da bu fedakârlardan birisiydi. Efendimiz'e gelen tehlikelere karşı göğüslerini siper eden bu kahraman sahâbîlerin gayretleri ve Allah'ın *(celle celâluhu)* izniyle savaş kazanılmıştı.

Hz. Sa'd, Hendek Savaşı'nda da Efendimiz'in yanında yerini almıştı. Allah Resûlü, Hendek Savaşı'nda düşmanın birliğini dağıtmak üzere Gatafanlılara Medine'nin hurma gelirlerinin üçte birini vermeyi teklif etmişti. Gatafan kumandanları, daha fazla hurma almak için Efendimiz ile pazarlık yapmaya çalıştıkları sırada Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, arkadaşı Sa'd b. Muâz *(radıyallahu anhumâ)* gibi, yapmış olduğu konuşma ile düşmanın bir şeyler koparmasını engellemiş ve onlara gözdağı vererek savaştan geri çekilmelerini sağlamıştı.[315]

Uhud Savaşı'ndan itibaren Allah Resûlü ile bütün savaşlara katılan Hz. Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Beni Mustalık, Hendek, Hayber ve Huneyn savaşları ile Mekke'nin fethinde birlik komutanı olarak bulunmuştur. Hz. Sa'd, Hudeybiye Barışı'nı takip eden Bey'at-i Rıdvan'da Efendimiz'e bağlılık yemini edenler arasında yer almıştı. Allah Resûlü ile sahâbîlerinin Umre ziya-

313 İbn Sa'd, Tabakât, 3:614; Zehebî, Siyer, 1:271.
314 Buhârî, Cihâd 127, Mardâ 15, Libâs 98, Edeb 115, İsti'zân 20, Müslim, Cihâd 116
315 İbn Adilberr, İstîâb, 2:162.

reti için Medine'den silâhsız olarak yola çıktıkları bir anda müşrikler tarafından Mekke'ye girmelerine engel olunması oldukça üzücü bir hadise idi. Sahâbîlerin büyük bir tepki gösterme eğiliminde oldukları bu hadiseden dahi istifade etme yoluna giden Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, müşrikler ile bir barış antlaşması yapmıştı. Bu arada Mekke'ye elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberinin gelmesi Hz. Sa'd'ın da bulunduğu sahâbîleri derinden yaralamış;bu yolda canları pahasına da olsa, onlara gereken dersi vermek için savaşmak üzere Allah Resûlü'ne biat etmişlerdi. Yüce Allah, Kur'ân'da, Bey'at-ı Rıdvan'a katılan bu sahâbîlerden "razı" olduğunu haber vererek onların yüce makamlara ulaştığını bildirmiştir. *(Fetih, 48/18)*

MEKKE FETHİNDE HZ. SA'D B. UBÂDE

Hudeybiye Barışı'nın müşrikler tarafından bozulmasından sonra şartlar Mekke'nin fethini gerekli kılmıştı. Sekiz sene kadar önce, müşriklerin işkenceleri sebebiyle Efendimiz'in ashâbıyla terk etmek zorunda kaldığı bu mübarek şehrin kapıları şimdi Müslümanlara açılmıştı. Allah Resûlü, on bin kişilik sahâbî ordusuyla Mekke'ye yaklaşmıştı. Ashâbına kesinlikle kan dökülmemesini emretmişti. Yıllarca her fırsatta Müslümanları yok etmeye çalışan Mekkelilere karşı caydırıcı bir güce de sahip olan Allah Resûlü, sahâbîlere askerî bir düzen vermişti. Birlikler hâlinde hareket eden sahabîlerin başlarında bulunan ordu komutanları ellerinde sancaklar taşımaktaydı. Efendimiz, Ensâr'ın sancağını Sa'd b. Ubâde'ye *(radıyallahu anh)* vermişlerdi. Mekke'nin girişinde Hz. Ebû Süfyan ile karşılaşan Hz. Sa'd, henüz Ebû Süfyan'ın İslâm'a girdiğinden habersiz olduğundan onun eski dönemini hatırlayarak, "Bugün savaş günüdür. Bugün Allah Kureyş'i zelil edecektir. Şeref ve haysiyetleriniz ayaklarımız altına alınacaktır." demişti. Bu ifadeler, henüz kısa bir süre önce İslâm'a girmiş olan bir şahsın bazı duygularını harekete geçirebilirdi. Hz. Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* bu sözlerini işiten Efendimiz, Sa'd b. Ubâde'yi kumandanlık vazifesinden alarak,

sancağın, oğlu Kays'ın eline verilmesini emrettiler.[316] Emre itaatteki inceliği kavramış büyük sahâbî Hz. Sa'd da, Efendimiz'in bu kararına boyun eğme inceliğini göstermişti.

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, bu hareketiyle Kureyş'i savaşa sevk edecek bir hareketi önlemişlerdi. Hz. Sa'd'ın düşman zannettiği bir şahsa söylemiş olduğu bu sözler, Mekke'nin fethi sırasında kan akıtılmasına sebep olabilirdi. Efendimiz Hz. Sa'd'a, "Bugün Kâbe'nin tazim ve hürmet göreceği gündür."[317] buyururken bu kutsî mekânda kan akıtılmasının uygun olmayacağını belirtmişlerdi. Allah Resûlü ile birlikte bulunduğu bütün savaşlarda Ensâr'ın başında birlik komutanı olarak görev yapan Hz. Sa'd, Mekke'nin fethi günü, bir nefer olarak üzerine düşecek askerî vazifeyi yapmaya hazır olduğunu göstermişti. Onun bu hareketi hakiki bir mü'minin vasfı olan tevazua güzel bir örnektir.

Mekke'nin fethinden kısa bir süre sonra Efendimiz, Huneyn'e giderken sancağı yine Sa'd b. Ubâde'ye *(radıyallahu anh)* vermişti. Savaş henüz başlamadan düşmanın pususuna düşen sahâbîlerin kritik anlar yaşadığı dakikalarda Hz. Sa'd, Efendimiz'e gelen tehlikelere karşı göğsünü siper etme fedakârlığını göstermişti.

HZ. SA'D'IN TEBUK SAVAŞI İÇİN YARDIMLARI

Hudeybiye Barışı, İslâm'ın Arap Yarımadası'nda hızla yayılması için gerekli hoşgörü ortamını sağlamıştı. Mekke'nin ileri gelenlerinden Hâlid b. Velid gibi niceleri bu barış ortamı döneminde İslâm'a girerken, Allah Resûlü İslâm'a davet için komşu devlet başkanlarına mektuplar ve elçiler göndermişti. Bu arada Mekke'nin fethedilmesiyle Arabistan bölgesinde sadece Allah ve Resûlü'nün yüce adı hâkim olmuştu. Bütün bu güzel gelişmelerden rahatsız olan Bizans imparatorunun, büyük bir ordu ile Medine'ye saldırmak için hareke geçtiği haberi alındı. Allah Resûlü, düşmanın saldırısını durdurmak üzere büyük bir ordu hazırlamaya başlamıştı. Etraftaki Müslüman kabilelerin de işti-

316 İbn Abdilber, İstiâb, 2:163-164.

317 Buhârî, Meğazi, 48

rakiyle otuz bin kişilik ordu hazırlanmıştı. Bu ordu Suriye önlerine kadar gidecekti. Mevsim sıcak olduğundan bineklere ihtiyaç vardı. Ancak savaşa katılan sahâbîlerin çoğu yoksul insanlardı. Efendimiz, ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için varlıklı sahâbîlerine müracaat etmişlerdi. Allah yolunda malların infak edileceği bugün Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)* ordunun büyük bir bölümünün silâh ve binek ihtiyacını karşılayacak miktarda malı getirip Efendimiz'e teslim etmiştir.[318]

SA'D B. UBÂDE'NİN SON SENELERİ

Hicretin 10. senesinde Efendimiz, ashâbıyla birlikte hac ibadetini yerine getirmek üzere Mekke'de toplanmıştı. Hac sırasında vermiş olduğu hutbede Allah Resûlü, ashâbına fâni dünyadan ebediyet âlemine göç vaktinin yaklaştığını hissettirmişti. Veda Haccı ismi verilen bugünlerde, Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)* Allah Resûlü'nün yanından ayrılmayan sahâbîlerden biri idi.

Veda Haccı'ndan kısa bir süre sonra Efendimiz ahirete irtihal ettiğinde, sahâbîler bu üzücü hadise karşısında derinden yaralanmıştı. Yaşadıkları şokun tesirinden zor da olsa uzaklaşmaya çalışan sahâbîler, hadisenin ikinci gününde, Efendimiz'in yerine, ümmetin birliğini sağlayacak bir halife seçmek üzere Sâideoğulları mahallesinde, Sa'd İbni Ubâde'nin etrafında toplandılar. Bu konuda, sahâbîlerden bazıları Ensâr ve Muhacirler için birer halife seçilmesini teklif etmişlerdi. Ensâr kendileri arasından Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* halife olmasını istiyordu.[319] İslâm toplumunda iki halife olmasının zaman içinde toplumun parçalanması anlamına geleceğini düşünen sahâbîlerden bazılarının Araplar üzerinde Kureyş'in idaresinin etkili olacağını ifade etmeleri üzerine Hz. Ebû Bekir halife seçildi. Medine'de Hazreç kabilesinin yıllarca liderliğini yapmış, ileri görüşlü, cesaretiyle ve cömert oluşuyla halkın gözünde önemli bir yeri olan Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, bu hadiseden sonra siyasetle bir ilişkisinin

318 Kandehlevi, Hayatü's-sahabe, 1:421-423

319 Buhârî, Fedâilu'l-Ashâb, 5

kalmadığını anlamıştı. Yıllarca Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanından ayrılmayan, Allah Resûlü'nün ahirete irtihalinden sonra Medine'de bulunmanın dayanılmaz bir durum olduğunu ifade eden nice sahâbîler gibi Hz. Sa'd da, Şam'a giderek oralarda İslâm'ı tebliğ etmeye karar vermişti. Nitekim o, yıllarca yemek ve diğer ihtiyaçlarını karşılayan seksen kadar Suffe talebesini de kendisiyle birlikte Şam'a götürerek orada irşad hizmetlerinin yapılmasını sağlamıştır. Ömrünün son senelerini Şam bölgesinde geçiren Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Hz. Ömer *(radıyallahu anhumâ)* zamanında Havran'da vefat etmiştir.[320]

SA'D B. UBÂDE'NİN HAYATINDAN İBRETLİ TABLOLAR

Ashâbının, kendilerine karşı göstermiş oldukları teveccühlere fazlasıyla karşılık veren vefa örneği Efendimiz onlara ayrı ayrı iltifat ederlerdi. Hz. Sa'd'ın Efendimiz'in iltifatlarına mazhar oldukları pek çok örnek bulunmaktadır. Tarihin kaydettiği bu tablolardan bazıları şunlardır:

EFENDİMİZ'İN İLTİFATINA MAZHAR OLMASI

Efendimiz ashâbıyla sohbet ettiği bir sırada Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)* oğlu Kays ile mescide gelmişti. O, selâm vererek boş bulduğu bir yere oturmak istemişti. Allah Resûlü, "Şuraya buyurun." diyerek onu sağ tarafına oturttular. Efendimiz, "Ensâr'a merhaba! Ensâr'a merhaba!" diyerek Hz. Sa'd'a iltifat ettiler. Allah Resûlü, ayakta durmakta olan Hz. Sa'd'ın oğluna, "Bana yaklaş!" deyince o da Efendimiz'in yanına gidip ellerini ve ayaklarını öpme bahtiyarlığına ermişti. Peygamberimiz ashâbıyla konuşmaya devam ederken, "Ben de Ensâr'dan biriyim. Onların çocuklarındanım." buyurdular. Hz. Sa'd da, "Sizler bize şeref verdiğiniz gibi Allah da, sizi şereflendirsin." deyince Efendimiz, "Sizlere şeref vermeden önce Yüce Allah sizleri şereflendirmiştir..." buyurdular.

320 İbn Hacer, İsâbe, 2:30.

Efendimiz ile her fırsatta birlikte olmaya çalışan Hz. Sa'd, zaman zaman O'nu kendi evine davet ederek ona ikramda bulunurdu. Bir defasında kendilerine hurma ve süt ikram eden Hz. Sa'd'a Efendimiz, "Sizin yemeklerinizi sâlih kimseler yediler. Oruçlular sofranızda iftar ettiler. Melekler de size hayır duada bulundular. Ey Rabbim! Sa'd b. Ubâde'nin üzerine nimetlerini indir!" diye dua ettiler.[321]

HZ. SA'D'IN EFENDİMİZ'İN SELÂMINI ARTIRMAK İSTEMESİ

Hz. Sa'd'ın oğlu Kays anlatıyor: Efendimiz, bir defasında Hz. Sa'd'ın evine teşrif buyurmuşlar ve "Esselâmu aleyküm ve rahmetullâh" diye selâm vermişlerdi. Babam hafif bir sesle selâmı almıştı. Allah Resûlü, babamın sesini duymadığından yine selâm verdi. Babam bu defa da selâmı sessizce aldı. Ben babama "Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* içeri girmesi için izin vermeyecek misin?" deyince, "Bırak da bize çokça selâm versin!" dedi. Efendimiz "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah" diye selâmını tekrar edince babam da yine selâmı gizlice aldı. Daha Sonra Allah Resûlü, "Esselâmu aleykum ve rahmetullah" deyip geri gitmeye başladı. Babam hemen koşarak "Ey Allah'ın Resûlü! Sizin selâmınızı işitiyor ve gizlice cevap veriyordum. Sizin bize daha fazla selâm vermenizi arzulamıştım!" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, babamla birlikte evimize teşrif buyurdular. Bu sırada, Efendimiz abdest alınca babam O'na, safrân bitkisi suyuyla boyanmış bir havlu takdim etti. Allah Resûlü havluyla kurulanırken, "Ey Rabbim! Salâvatını ve rahmetini Sa'd ailesi üzerine kıl!" diye dua ettiler.[322] Efendimiz, kendisine ikram edilen yemeklerden sonra evimizden ayrılmak istediğinde babam; sırtına kadife atılmış bir merkep getirdi ve "Ey Kays! Resûlullah ile beraber git!" dedi. Yola çıktığımızda Efendimiz

321 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:356.
322 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:222.

"Benimle beraber merkebe bin." deyince ben, bunu kabul etmeyerek geri dönüp eve geldim.[323]

HZ. SA'D B. UBÂDE'NİN HOŞGÖRÜLÜ OLUŞU

Allah Resûlü birkaç sahâbîyle birlikte, Sa'd b. Ubâde'ye *(radıyallahu anh)* geçmiş olsun ziyaretine giderlerken, yolda İbnu Selül'ün de aralarında bulunduğu bir topluluğa rastladılar. Onlar arasında müşrik, putperest, Yahudi olduğu gibi Müslümanlar da vardı. Merkebin ayaklarından kalkan tozları gören İbnu Selül, burnunu örtüsüyle sarıp, "Bizi toz içinde bırakma!" diye küstahlık yaptı. Allah Resûlü, onun bu sözüne aldırış etmeden cemaate selâm verip Allah'a davet etti ve onlara Kur'ân okudu. İbnu Selül, Aleyhissalâtu vesselâm'a:

"Baksana! Bundan daha güzel bir şey yok. Eğer söylediğin hak ise, bizim cemaatimizi rahatsız etme, evine dön! Yanına kim gelirse bunları onlara anlat!" dedi. Bunun üzerine cemaatin arasında bulunan Abdullah İbnu Ravâha da:

"Ey Allah'ın Resûlü! Sen bizim toplantılarımıza gel! Zira biz bunu istiyoruz!" dedi. Bundan sonra Müslümanlar, müşrikler ve Yahudiler aralarında atıştılar. Nerdeyse birbirleriyle kavga edeceklerdi. Efendimiz'in gayretleri sonucu kısa sürede aralarındaki tartışma sona ermiş, ortalık sükûnete kavuşmuştu.

Resûlullah da bineğiyle yoluna devam etti. Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* evine ulaştı, kendilerine geçmiş olsun diyerek dua buyurdular. Daha sonra, oradaki sahâbîler ile, İbnu Übey'in yaptıkları küstahlık üzerinde konuşmaya başladılar.

Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde:

"Ey Allah'ın Resûlü! Onu affet, Sana Kitabı gönderen Yüce Rabbine yemin ederim ki, Allah'ın Sana indirdiği Hak geldiği zaman, bu topluluğun tamamı, İbnu Übey'e taç giydirmeye karar vermişti. Yüce Allah, Sana bu yüce hakikati verince onun başa geçmesi engellenmiş oldu. O adam bunu bir türlü hazmedemiyor. İşte, karşılaşmış olduğun küstahlığı bu sebepten yapmıştır." dedi.

323 Ebû Dâvûd, Edeb 138

Sa'd b. Ubâde'nin *(radıyallahu anh)* bu düşüncesini Allah Resûlü çok beğendiler. Zaten, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de kendilerine kaba davranan nicelerini affetmiş değil miydi? O, İslâm'ı yayma davasında mübarek şahsına yapılanları görmezden gelerek bu kutsî yolda yürüyenlere rehberlik etmişti. Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, bu dersi Efendimiz'den almıştı. Efendimiz bu konuda onlara şu âyet-i kerimeleri öğretmişti "Muhakkak siz, malınızla ve canınızla imtihan olunacaksınız ve sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve Allah'a ortak koşanlardan pek çok incitici sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takvaya sarılırsanız, işte bu, uğrunda azim ve sebat edilmeye değer işlerdendir." *(Âl-i İmrân, 3, 186)* "Kitap ehlinden çoğu, imanınızdan sonra sizi tekrar inkâra döndürmek isterler. Bu, kendilerine hak iyice belli olduktan sonra nefislerinde duydukları kıskançlık yüzündendir. Allah'ın emri gelinceye kadar onlara aldırış etmeyin ve onları kınamayın. Muhakkak ki, Allah her şeye hakkıyla kâdirdir." *(Bakara, 2, 109)*

Efendimiz'in bu müspet hareketi, daha önce kendilerine kaba davrananların kalplerini yumuşatmış ve onların İslâm'a girmelerine vesile olmuştu.[324]

SA'D B. UBÂDE'NİN DUALARI

Hz. Sa'd'ın evi, sayıları yüze yakın insanın her gün yiyip içtiği bir yerdi. Onun ihtiyaç sahibi insanlara yaptığı yardımların haddi hesabı yoktu. Kendileri Medine'nin varlıklı bir ailesinden gelmekteydi. O, sahip olduğu servetini insanlara yardım için harcamaktan büyük bir zevk alırdı. Bunun için daha çok mal sahibi olmayı arzular Allah'a şöyle dua ederdi:

"Ey Allah'ım! Sana hamdetmeyi bana nasip et ve bana şeref ihsan et. Şeref ancak çalışmakla olur. Çalışmak da mal ile olur. Ey Allah'ım! Az mal beni ıslah etmez ve az mal ile gereği gibi çalışamam."[325]

324 Buhârî, Edeb 115
325 Zehebî, Siyer, 1:274.

HZ. SA'D'IN ANNESİ İÇİN HAYIR DUALARI PEŞİNDE KOŞMASI

Hz. Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, sahabî hanımlar arasına girme şerefine ulaşmış olan annesi Umre binti Mes'ud için, vefatından sonra pek çok hayırlar yapmıştır. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de Hz. Sa'd'ın annesinin vefatından sonra kabrine gidip dua etmişlerdir. Annesinin vefatından sonra Hz. Sa'd, Allah Resûlü'ne gelip, "Sevabını anneme bağışlamak üzere onun adına bir köleyi hürriyete kavuştursam, ona faydası olur mu?" diye sormuştu.[326] Efendimiz'den almış olduğu "Evet!" cevabı üzerine annesi için daha çok hayır yaptırma yollarını aramıştı. Efendimiz bir defa da, Medine'de Müslümanların içme suyu sıkıntısı çektiğini hatırlatarak bir su kuyusu açtırmasını istemişti. Hz. Sa'd'ın, sevabının annesine bağışlanmak üzere açtırmış olduğu "Sikâyetü âl-i Sa'd", Hz. Osman'ın bir Yahudi'den satın alarak vakfettiği "Rume" kuyusu saadet asrında Müslümanların su ihtiyacını karşıladığı önemli kaynaklardandır.

SA'D B. UBÂDE'NİN EFENDİMİZ'DEN RİVAYET ETTİĞİ BAZI HADİS-İ ŞERİFLER

Allah Resûlü'nü görme ve uzun seneler o Nur Kaynağı'ndan istifade etme şerefini elde etmiş olan Sa'd b. Ubâde *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'den pek çok kutsî sözler işitmiştir. Hz. Sa'd'ın Efendimiz'den naklettiği bir hadis-i şerif şöyledir: "Kur'ân-ı Kerîm'i okuyan bir kimse sonradan (terk eder ve okumayı) unutursa kıyamet günü cüzzamlı olarak Allah'a kavuşur."[327]

326 Muvattâ, Itk, 13
327 Ebû Dâvud, Vitr, 21

9-ABDULLAH B. CÜBEYR

Birinci Akabe'den sonraki dönemde Hz. Mus'ab ve arkadaşlarının Medine'de yaptıkları irşad çalışmaları sırasında İslâm'a girenlerden biri de, Abdullah b. Cübeyr'dir.[328] Uhud Savaşı'nda, Okçular Tepesi'ndeki nöbet yerini terk etmeyerek şehit oluncaya kadar çarpışan Abdullah b. Cübeyr *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* emirlerini yerine getirmedeki hassasiyetiyle örnek bir şahıs hâline gelmiştir.

Akabe'den Medine'ye döner dönmez yakınlarından başlamak üzere çevresinde pek çok insanın İslâm'a girmesine vesile olan Abdullah b. Cübeyr, Müslüman olanların evlerindeki tahta putları parçalayıp odun hâline getirerek ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktan mutluluk duyardı.

Abdullah b. Cübeyr, en iyi ok atan sahâbîlerden biriydi. Attığı oklar düşmanları yere sermede çok etkiliydi. Ebû Cehil'in, adamlarıyla birlikte Bedir'e savaşmaya geldiğini duyan Abdullah b. Cübeyir *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'e düşmanlık yapanlara unutulmaz bir ders vermenin vaktinin geldiğini düşünmüştü. O bu savaşta seri ve isabetli şekilde ok atışlarıyla Efendimiz'in takdirlerine mazhar olmuştur.

Sahâbîlerin, Efendimiz'in uğrunda gözünü budaktan sakınmadan göstermiş oldukları gayretleriyle Bedir'de büyük bir yenilgiye uğrayan müşrikler, bir sene sonra da Uhud'a gelmişlerdi. Hayata dair her türlü problemi çözmede Yüce Allah'ın Resûlü olduğunu gösteren Efendimiz, askerlik sahasında da başarılı bir komutandı. Uhud Savaşı öncesinde, savaşın başarıyla sonuçlanması

328 İbn Sa'd, Tabakât, 3:475; İbn Abdilber, İstiâb, 14.

için Yüce Allah'a dua etmenin yanı sıra, askerini görev yerlerine yerleştirerek onlara talimatlar vermişti. Uhud Dağı'nın arka kısmındaki "Ayneyn" tepesine, ok atmada usta olan elli sahâbîsini yerleştirirken başlarına da, Abdullah b. Cübeyr'i *(radıyallahu anh)* komutan tayin ettiler. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, düşmana geçit vermemeleri için, onların savaş sonuna kadar buradan ayrılmamalarını emrederek, "Yerlerinizden hiçbir şekilde ayrılmayın! Bizim onlara galip geldiğimizi görseniz dahi yerinizi terk etmeyin. Onların bize galebe çaldıklarını (ve kuşların cesetlerimize üşüştüklerini) görseniz dahi (ben size adam göndermedikçe) bize yardıma gelmeyin!" buyurmuşlardı.[329]

Savaşın başlangıcında hezimete uğrayan müşrikler, dağılmaya başlamışlardı. O anda Müslümanlar, Bedir'i hatırladılar. O zaman da düşman ordusu böyle kaçmıştı. Sahâbîlerden bir kısmı, kaçan müşrikleri takibe başladılar. Okçular Tepesi'nde bu manzarayı gören nöbetçiler de, savaşın sona erdiği ve artık tepede beklemeye gerek kalmadığı kanaatine varmışlardı. Tam bu sırada, Abdullah b. Cübeyr *(radıyallahu anh)* onlara, "Resûlullâh'ın size ne söylediğini unuttunuz mu? Sizlere 'Yerlerinizi terk etmeyin!' diye emretmemiş miydi!" diyerek yalvarıyordu.

Allah Resûlü'nün "Yerinizden ayrılmayınız." emrine rağmen, Okçular Tepesi'nden ayrılanlar, bu emri, "Savaşın sonuna kadar sebat edin!" şeklinde yorumlamışlardı... Okçuların yerlerinden ayrılmasıyla, tepenin gerisinde fırsat kollayan bir grup düşman hücuma geçmişti. Abdullah b. Cübeyr, yanından ayrılmayan birkaç Müslüman ile birlikte kahramanca düşmana karşı koymaya çalışmıştı... Ancak, on kadar mücahit, büyük ordu karşısında teker teker şehit düşmüştü. Abdullah b. Cübeyr *(radıyallahu anh)*, yalnız kalmış ve ok atarak düşmana geçit vermemeye çalışmıştı. Okları bitince, mızrağıyla vuruşmaya başladı. Ancak, o da kırılmıştı. Sonra da kılıcını çekerek dövüşmeye devam etti. Bir müddet sonra da, üzerine kalabalıklar hâlinde gelen müşrikler tarafından şehit edildi.[330]

329 Buhârî, Megâzî 17, Cihad 164
330 Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:263-264

10-ABDULLAH B. ZEYD

Şair Yahya Kemal'in,

"Emr-i bülendsin, ey ezân-ı Muhammedî-Kâfî değil sadâna cihân-ı Muhammedî" sözleriyle tanıttığı ve Efendimiz'den *(sallallahu aleyhi ve sellem)* beri her gün minarelerden beş defa yükselerek Allah'ın ve Efendimiz'in yüce adını ilân eden ezan, Hz. Abdullah'ın tertemiz ruhuna akseden bir rüya ile ortaya çıkmıştı.

Efendimiz ile İkinci Akabe günlerinde tanışıp İslâm'a giren Abdullah b. Zeyd b. Abdi Rabbih, O'nu yurtlarına davet etmiş, gelecek saldırılara göğüs germek üzere biat etmiştir.[331]

Hicretten sonra, Müslümanlar Medine'de Resûlullah'ın yanında mutluluk içinde günlerini geçiriyorlardı. Namaz vakitlerinde Efendimiz ile buluşarak O'nun arkasında cemaatle namaz kılmak Müslümanlar için ayrı bir mutluluk vesilesi idi. Namaz vakitleri geldiğinde, görevlilerin "Namaz, namaz" diye bağırmalarıyla veya yüksek bir yerde yaptıkları işaretlerle Müslümanlar namaza çağrılıyordu. Görevlilerin ses veya işaretlerinin kendilerine ulaşamadığı bazı sahâbîler bazen namaz vakitlerinde mescide yetişemiyorlardı. Bu husus da onları üzüyordu.

Allah Resûlü bir gün, namaza çağırma konusunda daha etkili bir yol bulmak için ashâbıyla istişare ediyordu. Sahâbîlerden bazıları, namaz vakti geldiğinde, çan çalınmasını, bazıları ateş yakılmasını, bazıları da boru çalınmasını teklif etmişti. Efendimiz, Hristiyanlara, Mecusilere ve Yahudilere ait bu âdetler ile Müslümanların namaza davet edilemeyeceğini ifade ettiler. Toplantıda bulunan Abdullah b. Zeyd *(radıyallahu anh)* hadiseyi şöyle anlatıyor:

331 İbn Sa'd, Tabakât, 3:356.

Allah Resûlü, Kendilerine yapılan bu tekliflerden hiçbirini kabul etmemişlerdi. Namaza davet için çare olacak bir çözüm bulunamadığı için Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in, çok üzüldüğünü gördüğümden ben de, üzüntülü bir hâlde evime dönmüştüm. Bu üzüntü ile uyuyakalmıştım. Sabah namazına yakın, bir rüya görmüştüm. Rüyamda, üzerinde yeşil elbiseli bir adamın elinde bir çan vardı. Onu satın almak istediğimi söyledim. Bana ne yapacağımı sorunca, "Müslümanları onunla namaza çağıracağım." dedim. Bana, "Sana bu iş için daha hayırlı bir yol göstereyim mi?" dedi. Ben de ona, "Elbette!" cevabını verdim. Bunun üzerine o zat, "Öyleyse şunu söyle" dedi. (Ve ezandaki kutsî cümleleri öğretti), daha sonra benden biraz uzaklaştı ve sonra tekrar söze başlayıp:

"Sonra namazı kılacağın zaman şunu söylersin." dedi ve (Namaz öncesinde okunan kameti) öğretti.

Sabah olunca Resûlullah'a gelerek (rüyamda) gördüklerimi haber verdim. Bana:

"İnşallah bu hak bir rüyadır. Kalk, rüyada öğrenmiş olduğunu Bilâl'e öğret. O bunları söyleyerek ezan okusun. Zira onun sesi seninkinden daha gürdür!" buyurdu. Ben de Bilâl'le birlikte kalktım. Ona teker teker arz ediyordum. O da bunları yüksek sesle söyleyerek ezan okumaya başladı.

Okunan ezanı işiten Hz. Ömer, Efendimiz'e gelip, "Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bu kutsî sözler, rüyamda bana da öğretilmişti!" deyince, Peygamberimiz, "Elhamdülillah! Şimdi bu daha sağlam oldu!" dedi.[332]

Bütün davranış ve sözleri Yüce Allah'tan gelen vahiy ile yönlendirilmekte olan Allah Resûlü, Müslümanları namaza davet için bulunacak aracı tespit için ashâb ile görüş alışverişinde bulunmasıyla, istişareye verdiği önemi göstermişlerdir.

Ezan'ın, namaz vakitlerinin geldiğini belirtmenin yanı sıra, bir beldede İslâm'ın varlığının en büyük işaretlerinden biri olması gibi bir özelliği vardır. Böylesine büyük bir öneme sahip

332 Ebû Dâvûd, Salât 28; Tirmizî, Salât 139

olan ezanın, Abdullah b. Zeyd'in ruhunda aksederek, O'nun rüyasıyla öğrenilmesi oldukça önemli bir hadisedir...

Abdullah b. Zeyd, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yakınlığı ile O'nun ibadetlerindeki davranışlarını izleme fırsatı bulmuş ve bunları kendisinden sonraki nesillere aktarmıştır. Allah Resûlü'nün abdest alışını O'ndan öğrendiği şekliyle göstererek tarif eden Abdullah b. Zeyd'in bu konudaki rivayetleri hadis kitaplarında yer almıştır.[333]

Bedir başta olmak üzere, saâdet asrındaki bütün savaşlarda Allah Resûlü'nün yanında bulunan Abdullah b. Zeyd *(radıyallahu anh)*, Mekke fethinde kabilesinin bayrağını taşıyarak onların komutanlığını yapmıştır.

Geçimini sahip olduğu koyunlarını gütmekle temin eden Abdullah b. Zeyd, zaman zaman bunları ihtiyaç içindeki Müslümanlara dağıtmıştır. Mekke'nin fethinden sonra bütün koyunlarını fakirlere dağıtan Abdullah b. Zeyd'in elinde sadece bir hurma bahçesi kalmıştı. Efendimiz'e gelerek onu da, Allah ve Resûlü yolunda sadaka olarak verdiğini belirtmişti. Bunu haber alan anne ve babası Peygamberimize gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu bahçeden başka geçimimizi temin edecek bir şey kalmadı." deyince, Allah Resûlü, onu kendilerine geri verdi. Bu bahçe, onların vefatlarından sonra Abdullah'a verilmişti.[334] Hz. Abdullah, geçimini bahçesinden sağlayarak, Hz. Osman zamanında Medine'de vefat edinceye kadar, vakitlerinin tamamını ilim ve ibadetle geçirmişti.

---

333 Buhârî, Vudû 38

334 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:160

11-BERÂ B. MA'RÛR

Hicretten önce Medine'de insanların İslâm'a koştukları günlerde Berâ b. Ma'rûr da, bu kutluların arasında yerini almıştı. Medine'nin maddi imkân ve nüfuz bakımından önde gelenlerinden biri olan Berâ b. Ma'rûr, Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yurtlarına davet etmek üzere Medine'den yola çıkan kafileye başkanlık yapma şerefine de erişmişti.

Berâ b. Ma'rûr'un, Mekke'ye doğru giderken içinde bir heyecan başlamıştı. Konakladıkları bir yerde namaz vakti gelince bu duygusunu arkadaşlarına açıklamaya karar verdi. Onlara, "Namaz kılarken Kâbe'ye sırtımızı dönerek Şam'a doğru yönelmenin uygun olmadığı içime doğdu. Sizin bu konuda görüşünüz nedir?" dedi. Onlar da;

"Bizim öğrendiğimize göre, Allah Resûlü namazlarını Şam'a doğru yönelerek kılıyor. Biz O'nun öğrettiklerinin aksine hareket edemeyiz!" cevabını verdiler. Onların bu görüşüne rağmen Hz. Berâ, namazını Kâbe'ye yönelerek kıldı.

Medine'nin kutlu yolcuları Mekke'ye vardıklarında Berâ b. Ma'rûr *(radıyallahu anh)*, Ka'b b. Mâlik ile birlikte Peygamberimizi aramaya başladı. O'nu daha önce hiç görmemişti. Kâfile başkanı olarak gidip Efendimiz ile Akabe'de buluşmak için randevu alacaktı. Karşılaştığı bir Mekkeli'den Allah Resûlü'nün, amcası Hz. Abbas ile birlikte Kâbe'nin yanında olduğunu öğrendiler. Medine'ye ticaret için gelip giden Hz. Berâ, Hz. Abbas'ı tanıyordu. Yanına birkaç kişiyi alarak doğruca Kâbe'ye gittiler ve Efendimiz'in huzurlarında diz çöktüler. Hz. Abbas, Efendimiz'e

onları takdim ederken, "Ben bunları tanıyorum. Bu zat, kavminin liderleri, Berâ b. Ma'rûr'dur. Bu da, Ka'b b. Mâlik'tir." dedi. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Hz. Ka'b hakkında, "Meşhur şair mi?" diye iltifat ettiler. Onların peşinden Efendimiz'in huzuruna gelen sahâbîler de, Efendimizle hasret giderdikten sonra kendilerinden, biat için gün ve saat belirlemesini istediler. Efendimiz de onların bu isteklerine cevap verdiler.

Bu kutlu karşılaşmada, onlar Efendimiz'in huzurundan ayrılmadan önce Hz. Berâ, Mekke'ye gelirken kıble konusunda düşündüklerini ve arkadaşlarıyla aralarında geçenleri dile getirip, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu konuda görüşleriniz ve emirleriniz nelerdir?" diye sordu. Peygamberimiz de, "Sen bir kıbleye yönelmiş bulunuyorsun. Onda, kararlı olmaya devam et!" buyurdular. Bunun üzerine Hz. Berâ, Efendimiz ve sahâbîlerinin yaptığı gibi Kudüs'e doğru namaz kılmaya başladı.[335]

Akabe'de belirlenen gün ve saatte sahâbîler Efendimiz'in huzurunda toplandıklarında gecenin yarısıydı. Hz. Abbas, Efendimiz'i Medine'ye davet eden sahâbîlerden, saldırı ve tehlikelerden O'nu koruyacaklarına dair söz almak istemişti. Bunun üzerine Berâ b. Ma'rûr:

-Biz, Allah Resûlü yolunda canlarımızı feda etmek arzusundayız. Bu konuda verdiğimiz söze de bağlı kalıyoruz. Bizim silâhımız çoktur ve O'nu koruyacak güce de sahibiz. Putlara taptığımız günlerde dahi düşmana karşı güçlü idik. Şimdi de, başkalarının göremediği hakikatleri Allah bizlere göstermiş; Peygamberi ile bizleri güçlendirmiştir, dedi.

Hz. Berâ'nın bu sözlerinden sonra, diğer sahâbîler de, buna benzer konuşmalar yaptılar. Efendimiz de onlara Kur'ân okuyup, Allah'a şirk koşmamaları ve ibadetlerini yerine getirmeleri konusunda konuşma yaptılar. Kendileriyle biatleşme sırası gelmişti. Allah Resûlü, kendisini himaye ve savunma konusunda onlardan söz almak istediğini belirtti. Bunun üzerine Hz. Berâ, Efendimiz'in mübarek elini tutarak:

335 İbn Hişâm, Sire, 2:82-83; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:207.

"Seni hak bir din ve Kitap ile Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, hanım ve evlatlarımızı koruduğumuz gibi, Seni de himaye edeceğiz. Seninle biatleşmek istiyoruz Ey Allah'ın Resûlü!" dedi.[336]

Hz. Berâ'dan sonra birkaç sahâbî de, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* himaye konusunda güvence verdiklerini belirten konuşmalar yaptılar.

Artık, beklenen an gelmişti. Medineli Müslümanlar, teker teker Peygamberimizin mübarek elini sıkarak biat ediyorlardı. Yetmiş iki sahâbînin Efendimiz'e biat etmesinden sonra söz alan Berâ b. Ma'rûr:

"Yüce Allah bizlere, Resûlullah ve O'nun Allah'tan getirdiği şeylerle ihsanda bulundu. Buna hamd olsun! Bizler Mekkelilerden çok daha sonra İslâm'a davet olunduğumuz hâlde İslâm'a girenlerin ilki olduk. Allah'ın davetini kabul ettik. Dinleyip itaat ettik. Allah bizleri din ile şereflendirdi.

Ey Evs ve Hazreçliler! Allah'ın bizleri İslâm ile şereflendirmesine şükür olarak Allah ve Resûlü'ne itaat ediniz." dedi.[337]

Akabe'de Efendimiz'i koruma sözü veren nice sahâbîlerin hayatında gördüğümüz gibi, Hz. Berâ da, bu uğurda gerekirse canını dahi feda edecekti. Ancak, Yüce Allah'ın hikmeti, Akabe'deki bu kutlu buluşmadan sonra Hz. Bera, Medine'ye döner dönmez hastalanmıştı. Vefat edeceğini de anlamıştı. Derhal bir vasiyet yazdı. Mallarının üçte biri, Peygamberimize teslim edilerek, Allah yolunda harcanacaktı. Vefat edeceği anda da mezarında cesedinin Kâbe'ye yöneltilmesini isteyen Hz. Berâ, yüzü Kâbe'ye dönük hâlde ruhunu Allah'a teslim etmişti.

Berâ b. Ma'rûr'un *(radıyallahu anh)* vefatından bir ay sonra Medine'ye teşrif eden Allah Resûlü, Akabe'de kendilerine gönülden bağlılık sözü veren dostunun kabirlerini ashâbıyla birlikte ziyaret ederek cenaze namazı kılmışlardır. Dostlarına karşı çok

336 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:245-6

337 İbn Sa'd, Tabakât, 3:318-319.

vefalı davranan Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, onun için, "Allah'ım! Berâ b. Ma'rûr'a merhametinle muâmele buyur! Onu bağışla! Kendisinden razı ol! Kıyamette onu mahcup eyleme! Onu cennetine dâhil eyle!" diye dua ettiler.

Allah Resûlü, Hz. Berâ'nın Allah yolunda harcanmak üzere vasiyet etmiş olduğu malın üçte birini O'nun ailesi ve çocuklarının daha fazla ihtiyacı olduğunu belirterek, onlara verilmesini emir buyurmuşlardı.

Berâ b. Ma'rûr *(radıyallahu anh)*, İslâm ile müşerref olduktan sonra çok kısa bir ömür sürmüştü. Ancak, onun bu kısa dönemde, Allah Resûlü'ne derinden bağlılığını ortaya koyması, az bir ömürde ebedî bir hayat kazanmasına vesile olmuştur.

Hz. Berâ'nın, Bişr b. Berâ adıyla bilinen oğlu uzun yıllar Allah Resûlü ile birlikte Kur'ân davasına hizmet etmiştir.[338]

338 Bkz: Çalışmamızın Bişr b. Berâ bölümü.

12-BEŞÎR B. SA'D

Sahâbî Efendilerimizin Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* derin bir muhabbet duyduklarını tarihî rivayetlerden öğrenmekteyiz. Ancak, onlardan bazılarının Peygamberimiz'e olan gönül bağlılığı, Şirin için Ferhat'ın dağları deldiren tutkusundan daha kuvvetlidir. Beşîr b. Sa'd, böyle sahâbîlerden biridir. Efendimiz'e olan aşk derecesindeki bağlılığından dolayı, O'nun huzurundan ayrılmak istemiyordu... Huzurunda bulunamadığı zamanlarda da, hayalen O'nun yanında bulunmaya çalışır; O'na dua ve Selâm gönderirdi. Efendimiz'e "salavat", Allah'a yaklaşmanın en kısa yollarından biriydi. Kıyamete kadar mü'minlerin Allah Resûlü'ne yolladıkları salavat, Beşîr b. Sa'd'ın O'ndan öğrenip okuduğu duadır...

Yüce Allah tarafından, "Muhakkak ki Allah ve melekleri, Peygamber'e hep salavat getirirler. Ey iman edenler! Siz de O'na salavat getirin ve tam bir içtenlikle selâm verin." *(Ahzâb, 33/56)* âyeti nâzil olunca, Beşîr b. Sa'd, "Yâ Resûlallah! Sizlere salavâtı getirmemiz emredildi. Bunu nasıl yapacağız?" diye sordular. Efendimiz de ona, şu salavatı öğrettiler;

"Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed, kemâ salleyte alâ İbrâhime ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin kemâ bârekte alâ ibrâhime ve alâ âl-i İbrâhime inneke hamidûn mecîd."[339]

---

339 Müslim, Salât, 65

Cahiliye döneminde az sayıda okuma-yazma bilen sahâbîlerden biri olan Beşîr b. Sa'd, Medine'nin önde gelen şahsiyetlerindendir. İslâm'a dair hakikatleri işitir işitmez, Müslüman olmuştu. Beşîr b. Sa'd ve arkadaşları, Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* görmemişlerdi. Onlar mürşidleri olan Hz. Mus'ab'dan Allah Resûlü hakkında çok şeyler işitiyorlardı ve anlatılan bu güzellikler, Beşîr b. Sa'd'ın *(radıyallahu anh)* kalbinde Efendimiz'e derin bir muhabbet uyandırmıştı. Mekke'de Müslümanlara müşriklerin reva gördükleri işkenceleri de duymuştu. Allah Resûlü ve ashâbını Medine'ye davet için Mekke'ye giden kutlu kervandan Hz. Beşîr geri kalamazdı. İkinci Akabe Biati'nde, Efendimiz'in mübarek elini sıkarken, O'nu Medine'ye davet ettikten sonra, himaye edeceğine; bu uğurda canı ve malı ile her türlü fedakârlığı yapacağına söz vermişti...

Hicret ile Allah Resûlü'ne kavuşan Hz. Beşîr, O'nun manevi ikliminde bir hayat sürmeye başlamıştı. Ensâr'ın Akabe'de Efendimiz'e biatleri, kendileri için Mekke müşriklerinin düşmanlığını üzerlerine çekme anlamına geliyordu. Nitekim, hicretten iki sene sonra müşrikler Bedir'de Müslümanların karşısına çıkmıştı. Beşîr b. Sa'd *(radıyallahu anh)* bu savaşta Allah Resûlü'nü korumak için gözünü budaktan sakınmamıştı. Böylece, Bedir ashâbı arasına girme şerefine nâil olan Hz. Beşîr daha sonra Uhud, Hendek, Kureyzaoğulları, Huneyn ve Tebuk savaşları başta olmak üzere, bütün savaşlarda Efendimiz'in yanında olmuştur.

Hendek Savaşı'nda Hz. Beşîr'in kızının askerlere hurma dağıtması, onun ailesinin de Allah Resûlü'nün yolunda koştuklarını gösteren önemli bir tablodur. Allah Resûlü'nün duaları ile, iki kişiye yetecek kadar hurmanın, Hendek'te savaşan askerlere yetmesiyle meydana gelen mucizeyi, Hz. Beşîr'in kızının dilinden dinleyelim:

- Abdullah b. Revâha'nın kardeşi olan annem, bana bir miktar hurma verip, "Bunları, baban ile dayın Abdullah b. Revâha'ya götür.' dedi. Hurmaları, babam ve dayıma götürürken Efendimiz görmüşler ve bana, 'Onları bana getir.' dedi. Ben

de, Peygamberimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzuruna gidip onları, mübarek avucuna boşalttım. Hurmalar, iki avucun içini doldurmuyordu. Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, yere serdiği bir elbise üzerine hurmaları yayıp bereket için dua ettiler. Daha sonra orada bulunanlardan birine, 'Git! Hendek kazanları çağır, ziyafete gelsinler!' buyurdu. Onların tamamı gelerek hurmalardan yemeğe başladılar. Onlar yedikçe hurma artıyordu. Yatsı namazı vaktine kadar sahâbîler, gruplar hâlinde gelip ziyafet çektiler. Onlar yedikçe, çoğalan hurmalar elbisenin üzerinden etrafa taşıyordu...

Efendimiz'in ahirete irtihallerinin ikinci günü Müslümanlar, halife seçimi için Sâideoğulları gölgeliğinde toplanmışlardı. Orada, Ensâr ile Muhacirler, halife seçimi için, çeşitli görüşler ileri sürerken bu hizmeti yapacak şahsın kendilerinden çıkması için yarışıyorlardı. Çeşitli görüşlerin ileri sürüldüğü bu mecliste, Hz. Ömer, halifelik için Hz. Ebû Bekir'i en uygun şahıs olarak gördüğünü ifade etmişti. Bu sözleri işiten Beşîr b. Sa'd *(radıyallahu anh)*, derhal Hz. Ebû Bekir'e biat ederek, ümmetin birliğini bozacak tartışmaların kapısını kapatmıştı. Bu bakımdan, Hz. Beşîr, halife'ye ilk biat eden olması bakımından İslâm siyasi tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Hz. Beşîr, şehit olduğu Yemâme'ye kadar Hz. Ebû Bekir'e yardımcı olarak devlet idaresinde söz sahibi olmuştu. Bu konu hakkındaki, şu rivayet dikkat çekicidir:

Hz. Ömer, devlet idaresinde Hz. Ebû Bekir'in yardımcısı idi. O, nefis muhasebesi yapmak üzere bir gün sahâbîlere, "Eğer bazı işlerde gevşeklik göstererek hata yapsaydım, bana nasıl davranırdınız?" deyince, Beşîr b. Sa'd, "Eğer bu şekilde davransaydın, okları doğrulttuğumuz gibi Seni de doğrulturduk." cevabını vermişti. Onun bu cevabından memnun kalan Hz. Ömer de: "Benim istediğim gibi, sizler hakkı müdafaa eden Müslüman topluluğusunuz." dedi.

Allah Resûlü'nün irtihâllerinden bir müddet sonra, Yemâme'de ortaya çıkan yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı Hz. Hâlid

komutasında yapılan savaşa Hz. Beşîr de katılmıştı. Yemâme’de yalancı peygamberin ortadan kaldırılarak Allah Resûlü’nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* adının kıyamete kadar baki kalacağının bir daha ortaya konulduğu bu savaş sırasında, Beşîr b. Sa’d *(radıyallahu anh)* da şehitlik mertebesine ulaşmıştı.[340]

340 İbn Sa’d, Tabakât, 531; İbn Abdilber, İstiâb, 1:172: İbnu’l- Esîr, Üsdü’l-Gâbe, 1:231.

13-ABDULLAH B. AMR B. HARAM

Uhud Savaşı'nın, müşriklerin bütün güçleri ile Allah Resûlü'ne saldırdıkları; hatta mübarek yüzünü yaraladıkları, en şiddetli anında, bir grup sahâbî Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* etrafında etten bir kale oluşturmuştu. Kâinatın Efendisi'nin, uğrunda her şeyini feda etmeye hazır olan bu sahâbîlerden biri de, Abdullah b. Amr Haram idi. Yapılan şiddetli çarpışmalar sırasında şehit olan bu şanlı sahâbînin Yüce Allah huzurunda nâil olduğu iltifatları Peygamberimiz, Hz. Câbir'e müjdelemişti.

Abdullah b. Amr b. Haram'ın *(radıyallahu anh)* yüksek mânevi derecelere ulaşmasının sebepleri arasında onun ihlâs sahibi oluşunu gösterebiliriz. Efendimiz'in huzurundan uzun yıllar ayrılmayarak kendilerinden binlerce hadis-i şerif nakletme şerefine ulaşan Hz. Câbir'in babasının da Abdullah b. Amr b. Haram olduğunu hatırlarsak onu daha yakından tanımış olacağız.[341]

İSLÂM'A GİRİŞİ VE İKİNCİ AKABE'DE BULUNUŞU

Allah Resûlü'ne biat etmek üzere Mekke'ye kadar gelmiş olan Ka'b b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Abdullah b. Amr'ın en yakın arkadaşı idi. Hz. Abdullah'ın akıllı ve terbiyeli bir insan olduğunu biliyordu. Nur'un kaynağına gelmişken, onu da küfrün karanlıklarından çıkarmaya karar vermişti. Dostunun yanına yaklaşarak:

---

341 Abdullah b. Amr isimli başka bir sahabî daha bulunmaktadır. Hz. Cabir'in babası, Abdullah b. Amr b. Haram ile Abdullah b. Amr b. As arasındaki isim karışıklığı, dedelerinin isimlerini belirtmek suretiyle giderilmiştir.

– Ey Abdullah! Sen bizim aramızda önde gelen asil bir insansın. Senin iyi bir insan olduğunu biliriz. Buralarda, kendisinin Allah'ın Resûlü olduğunu söyleyen birisi var. "Putlara tapmak batıl bir inançtır" diyor. Sen, bizlere öncülük etsen de, birlikte O'nun huzuruna gitsek, bu yeni hak dine girsek ne dersin! Biz, seni çok seviyoruz. Senin cehenneme gitmene de gönlümüz razı olmaz. Haydi, hep birlikte gidip İslâm'a girmekle şereflenelim, dedi.

Bu sözler, Hz. Abdullah b. Amr'ın üzerinde büyük bir etki meydana getirmişti. Dostunun bu teklifini kabul ederek Peygamberimizin *(sallallahu aleyhi ve sellem)* huzuruna vardı. O'nun, Efendimiz'i görmesi Efendimiz'e bağlanmasına yetmişti. Hiç tereddüt etmeden İslâm'a girip Allah Resûlü'nün mübarek ellerini öptü. O, İslâm'a girer girmez sevindirici bir haber işitmişti. Arkadaşları, Allah Resûlü'nü Medine'ye davet ediyorlardı. Kendi yurtlarına gelecek olan bu Kutlu Misafir'e gelecek saldırılara karşı koymak için her şeylerini feda etmek üzere Peygamberimiz'e biat edeceklerdi. Hz. Abdullah da, bu gönüllüler ordusuna katılarak İkinci Akabe'de Kâinatın Efendisi'ne biat etme şerefine nâil olmuştu.

Kaynaklarda, Abdullah b. Amr'ın *(radıyallahu anh)* Bedir Savaşı'na katıldığını görmekteyiz. Hz. Abdullah hakkında, Bedir Savaşına kadar geçen döneme ait rivayetlere ulaşamadık. Elde edebildiğimiz bu bilgileri, buzdağının su üstündeki kısmı olarak değerlendirip, onun faziletine dair pek çok hadisenin yaşanmış olabileceğini düşünmek mümkündür.

UHUD'DA ULAŞILAN BÜYÜK MÜJDE

Uhud Savaşı'ndan kısa bir süre önce Abdullah b. Amr'ın rüyasında gördüğü ve gidip Efendimiz'e anlattığı bir rüya oldukça anlamlıdır. Hz. Abdullah hadiseyi şöyle anlatır:

"Mübeşşir b. Abdulmünzir'i rüyamda gördüm. Bana, 'Önümüzdeki günlerde sen de bizim yanımıza geleceksin.' diyordu.

Şu anda neredesin, diye sorduğumda, 'Cennetteyim. Burada dilediğimiz yerlere gidip geliyoruz.' cevabını verdi. Ben de, sen, Bedir gününde öldürülmemiş miydin? dediğimde, 'Evet; ama Yüce Allah beni tekrar diriltti.' karşılığını verdi. Rüyamı Allah Resûlü'ne anlattığımda 'Yâ Ebâ Ca'fer! İşte şehitlik mertebesi böyledir.'[342] buyurdular."

342 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 3:672

14-CEBBÂR B. SAHR

Dünyamız, Kâinatın Efendisine *(sallallahu aleyhi ve sellem)* muhabbet ile yanıp tutuşan nice hak âşıklarına şahit olmuştur. Bunlardan biri de, Cebbâr b. Sahr *(radıyallahu anh)*'dır. Kaynaklar, onun Efendimiz'e, aşırı sevgi ve bağlılığından bahsetmekle beraber, yazık ki, Peygamberimiz'e olan bu muhabbetini gösteren tablolara ait rivayetleri nakletmemişlerdir.

Allah Resûlü'nün Medine'ye tebliğ için gönderdiği Hz. Mus'ab'ın Kur'ân hakikatlerini insanların gönüllerine yerleştirmeye çalıştığı günlerde İslâm'a giren Hz. Cebbâr, İkinci Akabe'de Peygamberimiz'e biat etmiştir. Bu biat, Efendimiz'e olan derin sevgisini ve O'nunla birlikte Medine'de yaşamanın heyecanını göstermeye kâfi idi. Ayrıca, biat sırasında, Efendimiz'e gelecek tehlikelere göğüs gereceklerine dair söz vermek, bütün sahâbîlerde olduğu gibi, Cebbâr b. Sahr için de Allah Resûlü'ne bağlılığın ifadesi idi.

Hicretten sonra, Cebbâr b. Sahr, Efendimiz'in emriyle Muhacirlerden Mikdad el-Esved ile kardeş olmuştu. İmanları uğrunda Mekke'de bütün varlıklarını bırakıp Medine'ye hicret eden bu fedakâr insanlar ile kardeş olan Ensâr'ın, mallarını onlar ile bölüşmeleri, tarihte benzerine neredeyse hiç rastlanmayan bir fedakârlık örneği idi.

Bedir Savaşı'nda Allah Resûlü'nün önünde savaşan Hz. Cebbâr, bu savaşa katılan diğer mü'min kardeşleri ile birlikte, sahâbîler arasında da ayrı bir değere sahiptir. Zira, bu savaş müşriklerin Müslümanları yok etmek için giriştikleri büyük bir

hamle idi. Onların bu planlarını sonuçsuz bırakan Bedir savaşçıları, Allah Resûlü tarafından her zaman büyük bir övgü ile anılmıştır.

Bedir'den sonraki savaşlarda da Hz. Cebbâr, Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında yerini alarak Efendimiz'e gelebilecek tehlikelere göğüs germiştir.

Hayber'in fethinden sonra Hz. Cebbâr, Efendimiz tarafından vergi toplama görevi ile vazifelendirilmişti. Hesap işlerine olan derin maharetinden dolayı, Medine'de uzun yıllar zekât memurluğu yapmıştır.

Hz. Cebbâr Peygamberimiz ile aralarında geçen şöyle bir hadiseyi anlatmaktadır:

Allah Resûlü bir gün ashâbıyla Mekke'ye doğru yolculuk yaparken, "Aranızdan biri, bizden önce hareket edip, su kaynağına ulaşsa ve kapları doldurarak onu süzse nasıl olur?" buyurdular. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben gideyim." dedim ve hemen koşup su kaplarını doldurarak onları süzdüm.

Bu arada çok yorulduğumdan Allah Resûlü'nü beklerken oturduğum yerde uyuyup kalmışım. Bir müddet sonra bana doğru gelen biri, "Ey havuz sahibi!" diye sesleniyordu. Ben hemen kalktım. Gelen zatın Efendimiz olduğunu fark ettim. Abdestlerimizi tazeledik. Allah Resûlü namaza başlayınca ben de, sol tarafında ona tâbi olacaktım. Efendimiz, elleriyle beni sağ tarafına geçirdiler. Birlikte namaz kıldık.

İmam arkasında tek cemaatin bulunması durumunda, bu kişinin imamın sağında yer alması gerektiği, Hz. Cebbâr'ın bu rivayetiyle ortaya konmuştur.

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde devletin muhasebe ve zekât işleri ile görevlendirilmiş olan Hz. Cebbâr, Hz. Osman'ın hilafetinin ilk senesinde Medine'de vefat etmiştir.[343]

343 İbn Sa'd, Tabakât, 3:576; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:316; İbn Abdilber, İstiâb, 1:228

15-EBU'L-YESAR B. KÂ'B

Ebu'l-Yesar *(radıyallahu anh)*, on altı yaşında İslâm'a girerek Peygamberimize *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gönül vermiş bir sahâbîdir. Efendimiz'in ahirete irtihallerinden sonra, ömrünü bu ayrılığın hicranı ile geçirmiştir.

Ebu'l-Yesar, Allah Resûlü'nün, elçisi Hz. Mus'ab'ın Medine'de halkı İslâm'a davet ettiği günlerde; hayata gözlerini yeni açtığı, günahların kendisini tehdit etmediği bir dönemde Müslüman olmuştu. İkinci Akabe'de Allah Resûlü'nü Medine'ye davet eden ve onu korumak için gerekirse canlarını feda edeceklerini ifade eden grup için de o da vardı.

Hicretten sonra, Allah Resûlü ile birlikte olmanın bütün heyecanını taşıdığı günlerde *(radıyallahu anh)*, 20 yaşlarında bir delikanlıydı. Ebu'l-Yesar, Allah Resûlü ve ashâbının, ölüm kalım mücadelesi verdiği Bedir Savaşı'nda, müşriklerin bayrağını taşıyan Ebû Üzeyr'i öldürerek düşmanın moralini bozmuştu. Daha sonra müşrik bayrağını alan Münebbih b. Haccac'ı da öldüren Ebu'l-Yesar *(radıyallahu anh)*, düşmana ikinci bir şok yaşatmıştı. O, bu başarıları ile büyük bir kahraman olmuştu. O, Uhud, Hendek, Hayber, Huneyn ve Tebuk savaşlarında da Efendimiz'in yanında düşmanla vuruşmuştu.

Hayber Savaşı sırasında ordunun yiyecek ihtiyaçlarını temin etmek vazifesi Efendimiz tarafından Hz. Ebu'l-Yesar'a verilmişti. O, bu vazifeyi başarı ile yerine getirdiği sırada Allah Resûlü, "Ey Rabbim! O'na uzun bir ömür ihsan eyle!" diye dua etmişlerdi.

Mekke fethinde ve Vedâ Haccı'nda da Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanından ayrılmayan Hz. Ebu'l-Yesar, Allah Resûlü'nün irtihâllerinden sonra Medine'de irşad ve ibadetle hayatını geçirmiştir.

İnsanlara karşı merhametli ve cömert davranması ile tanınmış olan Ebu'l-Yesar *(radıyallahu anh)*, zaman zaman kendisine borcu olanlara alacaklarını bağışlamıştır.

Allah Resûlü'ne olan kalbî bağlılığından dolayı Medine'den ayrılmayan Hz. Ebu'l-Yesar, yıllar geçtikçe Efendimiz'e kavuşacağı anın heyecanı ile yanıp tutuşuyordu. Olgunlaşan meyvelerin teker teker koparılması gibi, şu fani dünyada işi biten sahâbîlerin teker teker ahirete göç ettiğini gören Hz. Ebu'l-Yesar, "En son ben kaldım." diyerek dostuna kavuşmayı arzulamaya başlamıştı. Bu iştiyak içinde günlerini geçirirken, nihayet hicretin 55. senesinde 73 yaşında Dostuna kavuşmuştu. Ebu'l-Yesar'ın *(radıyallahu anh)* vefatıyla da, Bedir Savaşı'na katılan sahâbîlerin tamamı, ahiret yurdunda toplanmış oluyordu.[344]

344 İbn Sa'd, Tabakât, 3:581; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:484; İbn Abdilber, İstiâb, 4:1776; İbn Hacer, İsâbe, 4:221.

16-FERVE B. AMR

Medine'de, her yıl iki yüz ton hurma dağıtacak kadar zengin ve cömert olan Ferve b. Amr *(radıyallahu anh)*, Tebuk Seferi için İslâm ordusunun maddi sıkıntı içinde olduğu günde, malının tamamını Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yolunda vermişti...

Cahiliyede dahi cömertliğiyle meşhur olan Hz. Ferve, Efendimiz'in "Cömert kişi, Allah'a yakındır; cennete yakındır..."[345] kutsî sözlerinde buyurduğu üzere, temiz fıtratıyla İslâm'ı arıyordu...

Hz. Mus'ab'ın Medine halkını irşad ettiği günlerde, Ferve b. Amr *(radıyallahu anh)* aradığı güzelliğe ulaşarak İslâm'a girmişti.

O fıtratındaki güzel vasıflarla kısa zamanda, Efendimiz'in davasına sahip bir şahsiyet hâline gelmişti. Medineli mü'minlerin, Mekke müşriklerinin baskı ve zulümleri altında bulunan Efendimiz ve ashâbını kucak açmaya karar verdiklerinde Hz. Ferve çok sevinmişti. Sahip olduğu cömertlik duygusu, en geniş şekliyle hicretten sonra ortaya çıkacaktı. Onlar, bu kutlu kararlarını açıklamak üzere Efendimiz'in huzurunda bulunduklarında, Ferve b. Amr da, Allah Resûlü'nün yolunda her türlü fedakârlığı yerine getireceğine dair biat etmişti.

Hicretten sonra, Muhacirleri evlerinde barındırma ve ihtiyaçlarını giderme konusunda Ensâr birbirleriyle yarışırlarken Hz. Ferve de ihtiyaç sahiplerine cömertçe ikramda bulunuyordu. Efendimiz'in Ensâr-Muhacir arasında kardeşlik ilân ettiği

345 Tirmizî, Birr, 40

günde, Hz. Ferve, Abdullah b. Mahrame *(radıyallahu anh)* ile malını paylaşırken Allah yolunda yapılması gereken fedakârlıkların en güzel örneklerini sergilemişti.

Bedir Savaşı başta olmak üzere; Uhud, Hendek, Kurayzaoğulları, Huneyn, ve Tebuk savaşlarında Allah Resûlü'nün yanında bulunan Ferve b. Amr, İslâm'ın yayılmasına engel olmaya çalışanlarla mücadele etmiştir. Katılmış olduğu bu savaşlarda Hz. Ferve, binmiş olduğu atın yanında bir ikincisini bulundurarak, onlardan birinin ölmesi hâlinde diğerini kullanacağını veya ihtiyacı olan kardeşine vereceğini ifade ederdi.

Ferve b. Amr'ın Tebuk Savaşı hazırlığı için yaptığı fedakârlık, onu fedakârlıkta zirveye çıkaran başlı başına bir hadisedir:

Bizans İmparatorluğu'nun, büyük bir orduyla Medine'ye gelmekte olduğu haberi alınmıştı. Müslümanlar açısından durum çok kritikti. Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, İslâm'ın geleceğini tehlikeye sokacak bu düşman kuvvetine karşı savaş hazırlığına başlamışlardı. O günlerde kuraklık insanları sıkıntıya sokuyordu. Meyveler de toplanmak üzereydi. Bütün bunlar, savaşa gidecek askerleri techiz etmek için gerekli paranın teminini olumsuz etkiliyordu.

Allah yolunda, her zaman mallarını feda etmeye hazırlıklı olan sahâbîler, bu zor günde de Efendimiz'in yanında oldular. Artık hayır ve fedakârlık yarışı başlamıştı. Bu yarışta, Hz. Osman'ın malının tamamını getirdiği bilinmektedir. Hz. Ferve de malının tamamını Allah yolunda bağışlamıştı.

Medine'nin tanınmış ticaret ehlinden olan Ferve b. Amr *(radıyallahu anh)*, malların miktarını ve kıymetini belirlemede hiç hata yapmamasıyla meşhurdu. Ashâbının kabiliyetlerine göre görev vermede örnek bir şahsiyet olan Efendimiz, ona Tâif ve Medine'de öşür ve zekât toplama vazifesini vermişlerdi.

Hz. Ferve, Allah Resûlü'nün irtihallerinden sonra, mürtetlerle yapılan savaşlara katılmıştır. Yalancı peygamberlerin İslâm nurunu söndürmek için girişimlerini kırma açısından

"Mürtedlerle yapılan" savaşların önemi çok büyüktür. Siyasi bir güç hâlinde büyük ordusuyla bazı bölgeleri ele geçiren yalancı peygamberlere karşı Hz. Ebû Bekir komutanlar tayin ederek bu fitnenin başını ezmişti. Müseyleme de onlardan biriydi. Ordu komutanı Hz. Hâlid, oldukça kalabalık olan Müseyleme ordusuyla yapılacak savaşa, Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* görerek ona gönül vermiş sahâbîlerin katılmasını istiyordu. Onun bu isteğini yerine getiren Hz. Ebû Bekir *(radıyallahu anh)*, Ferve b. Amr'ı da bu kutlu ordu içine almıştı.

Hz. Osman aleyhine ayaklanarak Mısır'dan Medine'ye gelenlere direnenler arasında, Hz. Ferve de bulunmaktaydı.

Kaynaklarda, Allah Resûlü'ne olan derin sevgisiyle tanınan Hz. Ferve'nin hayatının son senelerini nerede geçirdiğine ve ne zaman vefat ettiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.[346]

346 İbn Sa'd, Tabakât, 3:599; İbn Abdilber, İstiâb, 1:1260; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:357

17-HALLÂD B. SÜVEYD

Kureyzaoğulları muhasarasında şehit olan Hallâd b. Süveyd hakkında, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Onun için iki şehit sevabı vardır." buyurmuşlardı. Kur'ân'da mutlak fazilet bakımından; şehitlere verilen makamın, peygamberleri takip eden sıddıklardan sonra geldiğini *(Nisâ, 4/69)* göz önünde bulunduracak olursak, Hz. Hallâd'ın manevi makamını anlamış oluruz.

Medine'de İslâm'ın yayıldığı ilk yıllarda Müslüman olan Hallâd b. Süveyd, Efendimiz'i yurtlarına davet etmek ve O'nu himaye yolunda her türlü tehlikeye göğüs gereceğine dair söz vermek üzere İkinci Akabe Biati'nde bulunmuştur.

Bedir Savaşı'nda Efendimiz'in yanında savaşarak O'na gelecek tehlikeleri geri püskürten Hz. Hallâd, Bedir ashâbı arasında olma şerefine nâil olur.

Uhud Savaşı'nda, müşriklerin bütün güçlerini kullanarak Allah Resûlü'ne hücum ettikleri tehlikeli dakikalarda, Hz. Hallâd, oğlu Sâib ile birlikte Efendimiz'in etrafında savaşarak, O'na gelecek her türlü kötülüğe göğüs geriyordu.

Hendek Savaşı'nda da büyük fedakârlıklar gösteren Hz. Hallâd, Kaynukaoğulları kuşatmasında da bulunmuştur.[347]

Allah Resûlü, Medine'ye teşriflerinde, ortaya koydukları vatandaşlık antlaşmasıyla oradaki Müslümanların ve şehrin halkından olan Nadîroğulları, Kureyzaoğulları ve Kaynukaoğulları'nın

347 Kaynukaoğulları Kuşatması'nın sebepleri için, Sa'd b. Muaz'ın *(radıyallahu anh)* hayatına bakınız.

aynı toplumun fertleri olduğunu ilân etmişlerdi. Bu antlaşmaya göre, din ve etnik yapı ayrımı yapılmaksızın müşterek düşmana karşı birbirlerine yardım edeceklerdi. Uhud yenilgisinden sonra Kureyş'in Müslümanlara olan intikam duygusu oldukça kabarmış hâlde iken, Kureyzaoğulları onları savaşa teşvik etmişti.[348] Aradaki mevcut antlaşmayı bozmaları ve düşmanı kışkırtmaları sebebiyle Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, onlara hukukî yollarla ceza vermek istemişlerdi. Ancak, onların böyle bir teklifi kabul etmemeleri sebebiyle Allah Resûlü, ashâbıyla birlikte onları kuşatma altına almıştı. Hallâd b. Süveyd de *(radıyallahu anh)* Efendimiz ile bu savaşa katılıyordu. Bu sırada kale üzerinden atılan bir değirmen taşı Hz. Hallâd'ın şehit olmasına yol açmıştı. Uzun süre kuşatılma altında tutulan Kaynukaoğulları, sonunda teslim oldular. Hz. Hallâd'ın şehit edilmesine çok üzülen Allah Resûlü, onun ölümüne sebep olan şahsa kısas uygulatmıştır.[349]

348 Hicretten sonra, Medine'de dayanışma içerisinde yaşamaya başlayan sahâbîler, kısa zamanda şehrin ekonomik gücünü ele geçirmişlerdi. Bu arada, Efendimize suikast girişiminde bulunan Nadîroğulları, Medine'den sürülmüştü. Kaynukaoğulları, ekonomik güçlerinin kaybolmasından dolayı intikam hisleriyle doluydu. Nadîroğulları'nın şehir dışına sürülmesi düşmanlık duygularını kamçılamıştı. Bu sebepten, Kureyş'i Müslümanların üzerine gitmeye kışkırtmıştı.

349 İbn Sa'd, Tabakât, 3:530; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:142; İbn Abdilber, İstiâb, 2:451.

18-HÂRİCE B. ZEYD

Sahâbîler arasında, merhametli oluşuyla, Hz. Ebû Bekir'e benzeyen Hz. Hârice b. Zeyd, Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hususî iltifatlarına mazhar olmuş bir sahâbîdir. Ensâr-Muhacir kardeşliğinde, Hârice b. Zeyd *(radıyallahu anh)*, Hz. Ebû Bekir ile kardeş olma şerefine nâil olmuştur.

Allah Resûlü'nün mukaddes davasına sahip çıkacağına ve bu uğurda her şeyini feda edeceğine söz vererek, İkinci Akabe Biati'nde bulunma bahtiyarlığına ulaşan Hârice b. Zeyd *(radıyallahu anh)*, hayatını bu yolda geçirmiştir.

Müşriklerin bütün güçleri ile Müslümanları yok etmeye çalıştıkları Bedir Savaşı'nda, onların kötü planlarını bozan sahâbîler arasında yerini alan Hârice b. Zeyd, Uhud Savaşı'nda da düşmana karşı büyük bir vazifeyi yerine getirmiştir.

Uhud Savaşı'nın en şiddetli anında, gözünü budaktan sakınmadan Allah Resûlü'nün çevresindeki müşrikleri geri püskürten Hz. Hârice, pek çoğunu yere serdiği sırada, onların hedefi hâline gelmişti. Böylece, düşmanın yakın takibe aldığı Hz. Hârice, atılan oklardan, âdetâ, kirpi hâline döndüğü hâlde savaşa devam etmişti. O, yaralarından kanlar akmasına rağmen, Efendimiz'in önünde savaşmaya devam etmiş, bir müddet sonra da şehadet âlemine yükselmişti.

Peygamberimiz'in emri ile Uhud şehitleri ikişer ikişer defnedilirken, Hârice b. Zeyd de, Sa'd b. Rabî' *(radıyallahu anhumâ)* ile aynı kabre konulmuştu.

Hârice b. Zeyd, Hz. Ebû Bekir'e olan sevgisini, akrabalık bağları ile güçlendirmek için kızı Cüneybe binti Hârice'yi onunla evlendirmiştir. Zeyd b. Hârice isimli oğlu da, ashâbın ileri gelenlerinden olup, Hz. Osman zamanına kadar yaşamış, babasının yolunu takip ederek İslâm'a hizmet etmiştir.[350]

350 İbn Abdilber, İstiâb, 1:169; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:80.

19-MUAVVİZ B. HÂRİS (AFRÂ)

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâbına Mekke'de on iki sene boyunca akla hayale gelmedik kötülükler yapan Ebû Cehil, Müslümanlara öldürücü bir darbe vurma hayalleriyle Bedir'e gelmişti; fakat yakalanan bu fırsatı değerlendirerek müşriklerin başını çeken bu adamı ortadan kaldırmaya yemin etmiş dört genç vardı. Bunlar, Muâz b. Amr *(radıyallahu anh)* ile Hz. Afrâ Hanımın oğulları Hz. Muâz, Hz. Muavviz ve Hz. Avf isimli kardeşlerdi. Savaşın başlamasından kısa bir süre sonra, Ebû Cehil cansız bir hâlde yere serilirken zalimlerin hesabının feci bir şekilde görüleceği bir dünyaya gitmişti. Onu ortadan kaldırma şerefine ulaşan gençlerden Muavviz b. Hâris de *(radıyallahu anh)* vuruşma sırasında şehit olarak ebedî güzelliğin yurdu olan cennete, ölümsüzlüğe kavuşuyordu.[351]

Mekke'de İslâm'a davetin yapıldığı ilk günlerde, Hz. Ali, Hz. Zeyd, Hz. Ammar, Hz. Mus'ab gibi gençler, Peygamberimizin yanında yerlerini almışlardı. Hicretten bir-iki sene önce, İslâm Medine'de yayılırken, Allah Resûlü'ne ilk gönül verenlerin de, Hz. Câbir, Hz. Ebu'l-Heysem, Hz. Muâz b. Amr gibi gençler olduğunu görüyoruz. Medine'de İslâm'a ilk giren bahtiyar gençlerden biri de, Muavviz b. Hâris'dir. O, on üç, on dört yaşlarında, hayatının henüz günahlara pencere açmadığı günlerde İslâm'a girmişti.

Hz. Muavviz *(radıyallahu anh)*, ağabeyleri ile birlikte İkinci Akabe Biati'nde Allah Resûlü'nün mübarek elini sıkarak, kendi-

351 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:554

lerini Medine'ye davet ederken, O'nu himaye yolunda her türlü tehlikeye göğüs gereceğini dair söz vermişti.

Bedir gününde Hz. Muavviz, Akabe'de verdiği bu söze bağlı kaldığını göstermişti. Müşriklerin Efendimiz'i yok etmek için savaşmaya geldiklerini öğrenen Hz. Muavviz, yaşının küçüklüğüne rağmen, onlarla vuruşmaya karar vermişti. Efendimiz, Bedir öncesinde ordusunu teftiş ederken yaşı küçük olanları savaştan geri çeviriyordu. Araştırmacıların ifadesine göre, belki de, Hz. Muavviz, askerler arasında dururken ayak parmaklarına basarak kendini büyük göstermişti. Böylece, savaşa girmeyi başaran Hz. Muavviz, ağabeyleri ile birlikte büyük bir işi bitirmeye karar vermişti. Savaş öncesi, ağabeyi ile birlikte Hz. Abdurrahman b. Avf'a *(radıyallahu anh)*, "Allah'a *(celle celâluhu)* söz verdim. Allah Resûlü'nün bu düşmanını görürsem öldüreceğim." diyerek şimdiye kadar İslâm ve Kur'ân nurunun neşredilmesine mâni olan bu karanlık ve kötü ruhlu Ebû Cehil'i öldüreceğini ifade etmişti.

Savaşın başladığı anda Hz. Avf, önündeki engelleri aşarak Ebû Cehil'e kadar ulaşıp ilk hamleyi yapmıştı. Ancak, o, bu vuruşma sırasında şehit düştü. Ağabeyinin şehit olmasından sonra, bu defa, Hz. Muavviz, Ebû Cehil'le vuruşmaya başladı. O, da yaralanarak şehit oldu. Daha sonra, Hz. Afrâ'nın diğer oğlu Muâz ile Muâz b. Amr b. Cemûh *(radıyallahu anh)*, yıldırım hızı ile Ebû Cehil'in üzerine koşarak onu öldürdüler.

20-MUÂZ B. AMR

Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâbına yıllarca en feci işkenceleri yapan Ebû Cehil, zulüm adına en büyük planını uygulamak için Bedir'e kadar gelmişti. Savaş sırasında, onlarca müşrik tarafından korunduğu için de, "O'nun yanına kimse yaklaşamaz." diye ortalıkta sözler dolaşıyordu. Muâz b. Amr *(radıyallahu anh)*, Allah'a giden yolda insanların önünde bir kütük gibi duran Ebû Cehil'i ortadan kaldırmaya karar vermişti. Onu görür görmez, hedefi üzerine ok gibi giderek bir kılıç darbesiyle, onu atından düşürdü. Yıllarca, savunmasız Müslümanları pençesi ile parçalayan Ebû Cehil, yerde yatarken yediği kılıç darbeleri altında cansız hâle geldi... Bu zorlu mücadele sırasında Hz. Muâz da, Ebû Cehil'in yakınlarından birinin kılıç darbesiyle omzundan yaralanmış, kolu kopacak hâle gelmişti. Bu hâldeyken dahi, o gün akşama kadar savaşmaya devam eden Hz. Muâz, bir deri parçası ile omzuna asılı kalan kolunun sağa sola sallanmasının, düşmanla rahat vuruşmasına engel olduğunu görmüştü. Bir aralık, sallanan kolunu ayağı ile basarak kopardı ve Allah Resûlü önünde savaşa devam etti.

İSLÂM'A GİRİŞİ VE İKİNCİ AKABE'DE BULUNUŞU

Hz. Mus'ab'ın Medine'de İslâm'ı tebliğ ettiği günlerde, Selemeoğulları kabilesi gençleri Müslüman olurken, Hz. Muâz da annesi Hind binti Amr b. Haram ile birlikte İslâm'a girmişti. Hz. Muâz'ın dayısının, Efendimiz'e yıllarca hizmet etmiş Hz. Câbir'in babası ve İkinci Akabe ashâbından olan Abdullah b.

Amr b. Haram olduğunu hatırlarsak, bu aileyi daha yakından tanımış oluruz.

Hz. Muaz İkinci Akabe Biati'nde bulunmuştur. İkinci Akabe Biati'nde yapılan kutsî davet üzerine Efendimiz'in Medine'ye teşriflerinde Allah Resûlü'nün her zaman yanı başında bulmanın heyecanını yaşayan Hz. Muâz, kabilesi içinde İslâm'ın yayılması için büyük hizmetler vermiştir. Bu konuda onun en büyük hizmeti, hicretten ancak bir müddet sonra İslâm'a girebilen babasının hidayeti için gösterdiği gayretleridir.

BABASI AMR B. EL-CEMÛH'UN HİDAYETİ İÇİN GÖSTERDİĞİ GAYRET

Hz. Muâz'ın, babasının İslâm'a girmesi için gösterdiği gayretlerle ilgili şöyle bir rivayet nakledilir:

Oğlunun Hz. Mus'ab'ın yanına gidip ondan ders aldığını işiten Amr b. Cemûh *(radıyallahu anh)*, öğrendiklerini kendisine anlatmasını istemişti. Hz. Muâz da, Fatiha Sûresi'ni yarısına kadar okuyunca, Hz. Amr, "Ne kadar güzel sözler bunlar! Onun okudukları hep böyle güzel midir?" diye sordu. Hz. Muâz, "Evet babacığım! Onun söyledikleri ve okudukları birbirinden güzeldir! İslâm'a girmek istemez misin?" deyince O da, "Menât'a gidip danışmalıyım. Onu dinlemeden İslâm'a giremem." dedi. Tahtadan yapılmış putun önüne varınca ona saygı gösterisinde bulunduktan sonra, "Ey Menât! Olup bitenlerden haberin yok! Ortaya çıkan yeni bir peygamber, sana ibadeti yasaklıyor." dedi. Ondan hiçbir cevap gelmiyordu. Bu defa kendi kendine; "Zannederim, Müslüman olmadığım hâlde bana kızdınız."[352] diyerek oradan ayrıldı.

Medine'de Müslümanların sayısı çoğaldığı hâlde, babasının hâlâ İslâm'a girmeyişine üzülen Muâz b. Amr, bir gün, arkadaşı Muâz b. Cebel *(radıyallahu anh)* ile onu putlardan uzaklaştıracak bir plan kurdu. Selemeoğulları'ndan Müslüman arkadaşlarıyla birlikte bir gece vakti, Menât'ı yerinden alarak fosseptik çukuru-

352 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:213-214.

na attı. Sabah olunca putunu pislik içinde bulan Amr b. Cemûh, onu alıp temizleyerek evinin baş köşesine koydu. Ertesi gün gençler, aynı şekilde Menât'ı pislik çukuruna attılar; O da putunu tekrar temizleyip yerine koydu; fakat bu defa putun boynuna bir kılıç asarak, "Gerçekten, bu işi kimin yaptığını bilmiyorum. Eğer senin kendine bir hayrın varsa, bu kılıç ile kendini savun!" dedi. Gece vakti Hz. Muâz ve arkadaşları Menât'ı bir köpek leşine bağlayıp aynı pislik çukuruna attılar. Sabahleyin putunu pislikler içinde boynundaki köpek leşi ile gören Amr, kendini savunmaya dahi gücü yetmeyen bir puta tapmanın gülünçlüğünü anlayarak Müslüman olmaya karar verdi. İslâm'a girdikten sonra Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gönülden bağlanan Amr b. Cemûh *(radıyallahu anh)*, Uhud Savaşı'nda Allah Resûlü'nün önünde savaşırken şehitlik mertebesine ulaştı.

21-MÜNZİR B. AMR

Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yapılan müracaat üzerine, Necid bölgesine Münzir b. Amr başkanlığında 70 kişilik bir irşad heyeti gönderilmişti. Onlar büyük bir vazife yapmanın heyecanı içinde yollarına devam ediyorlardı... Bi'r-i Mâune'ye geldiklerinde, küfürleri sebebiyle canavarlaşmış kalabalık bir grubun saldırısına uğrayarak şehit edildiler. Kendilerine hak ve hakikati öğretecek olan masum ve savunmasız irşad heyetine yapılan bu cinayet, tarihin en üzücü komplolarından biridir.

Sâideoğulları'nın ileri gelen şahsiyetlerinden olan Münzir b. Amr, Cahiliye döneminde, sayıları oldukça az okuma-yazma bilenlerden biriydi. Hicret öncesi, Hz. Mus'ab'ın Medine'de Kur'ân okuyarak insanları İslâm'a davet ettiği günlerde Müslüman olmuştu. Allah Resûlü; ve Mekke'deki ashâbını çektikleri sıkıntıdan kurtarmayı, kendisine büyük dert edinen Hz. Münzir, hac mevsiminde yetmiş kadar iman kardeşiyle birlikte Mekke'ye gitti. İkinci Akabe Biati denilen bu kutlu günde, Efendimiz'in mübarek elini sıkma şerefine kavuşan Münzir b. Amr *(radıyallahu anh)*, O'nun davasına sahip çıkmaya ve gerekirse bu yolda her şeyini feda etmeye hazır olduğuna dair söz verdi.

Hicret sonrası, Muhacirlerden Tuleyb b. Umeyr'e *(radıyallahu anh)* bağrını açarak O'nunla kardeş olan Hz. Münzir, Allah'ın rızası yolunda her türlü fedakârlığı göstermişti.

Peygamberimiz'in özel olarak yetiştirdiği talebelerin toplandığı yer olan Suffe okuluna genellikle Muhacirler katılırken,

Münzir b. Amr *(radıyallahu anh)* da, bu ilim ve iman kaynağına devam ederek geleceğin mürşitlerinden biri hâline gelmişti.

Bedir'e katılma şerefine nâil olan Hz. Münzir, daha sonra Uhud'da da bulunarak Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* önünde savaşmıştı.

Bİ'R-İ MAÛNE'DE NECİD İRŞAD EKİBİ

Bedir ve Uhud savaşlarında Efendimiz'in ve ashâbın, fedakârlık ve kahramanlıkları karşısında perişan olan İslâm düşmanları, komplo ve suikastlarla Müslümanlara zarar verme yoluna girmişlerdi. Bazı kabile temsilcileri veya reisleri, Efendimiz'in huzuruna gelerek, İslâm'a girdiklerini ve dolayısıyla Kur'ân ile dinî hükümleri öğretecek mürşitler istediklerini belirterek, yanlarında götürdükleri sahâbîleri tuzağa düşürüp kalleşçe öldürüyorlardı. Adal ve Karra kabilelerinin komplosuyla Suffe ashâbından altı sahabînin öldürüldüğü Reci' Faciası'ndan bir müddet sonra meydana gelen Bi'r-i Maûne'de de aynı sinsi plan uygulanmıştı.

Âmiroğulları kabilesinin önde gelenlerinden Ebû Berâ Amr b. Mâlik, İslâm'a girmemekle beraber, Peygamberimiz'i ve Müslümanları severdi. Uhud Savaşı'ndan beş ay sonra, birtakım hediyelerle birlikte Efendimiz'in ziyaretine gelmişti. Ancak, Müslüman olmayanların hediyesini almayan Efendimiz, onun hediyesini kabul etmemişlerdi. Bu ziyaret sırasında Ebû Berâ, Efendimiz'e, "Eğer, Necid halkına İslâm'ı anlatacak bir irşad heyeti gönderirseniz, onların büyük bir kısmının Müslüman olacağını ümit ediyorum." dedi. Allah Resûlü, gönderecek olduğu irşad ekibine Necid halkının zarar vereceğinden endişe ettiğini ifade edince, Ebû Berâ, onları himaye edeceğini söyledi.

Peygamberimiz, Suffe ashâbından yetmiş kişilik bir heyet hazırlayarak onları Ebû Berâ ile birlikte uğurlamıştı. Münzir b. Amr başkanlığındaki irşad heyeti, Allah'ı ve Resûlü'nü Necid halkına anlatacak, onları İslâm'a davet edecekti. Peygamberlerin gönderiliş gayesi olan irşad vazifesini yapmak onlar için büyük

bir şerefti. Onlar bu güzel duygular ile yollarına devam ederek, Bi'r-i Mâune denilen yerde istirâhat için konakladıklarında, yanlarındaki Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* mektubunu Harâm b. Milhan *(radıyallahu anh)* ile kabile başkanı Âmir b. Tufeyl'e gönderdiler. Efendimiz'in mektubunu açıp okuma nezaketini dahi göstermeyen Âmir, elçiyi şehit ettiği gibi, irşad heyetine saldırı için kabilesini hareke geçirmeye çalıştı. Ebû Berâ Amr, Efendimiz'e verdiği koruma sözünü hatırlatarak onların bu çirkin hareketlerine engel oldu. Bunun üzerine Âmir, çevrede bulunan Tufeyl Süleym Kabîlesi'ne mensûp Usayye, Rı'l, Zekvân ve Lihyânoğularını yapacağı cinayet için kışkırttı. Onlar da, Bi'r-i Mâûne'ye gelerek, insanların hidayetinden başka düşünceleri olmayan Münzir b. Amr *(radıyallahu anh)* başkanlığındaki o savunmasız masum sahâbîleri şehit ettiler. Bu feci katliamdan yaralı hâlde kurtulabilen Râib b. Zeyd, Medine'ye gelerek karşılaştıkları olayları Allah Resûlü'ne anlattı. İrşad ekibinden Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile Amroğulları Kabilesi'nden olan bir sahâbî, cinayet sırasında arkadaşlarının hayvanlarını otlatmak için oradan uzak bir yerde bulunduklarından ilk anda katliamdan kurtulmuşlardı. Daha sonra onlar, canilerin saldırısına uğrarken Amroğulları'ndan bir sahâbî şehit olmuş, Amr b. Ümeyye de esir edilmişti. Daha sonra, canilerin elinden kaçarak kurtulan Amr b. Ümeyye *(radıyallahu anh)*, Medine'ye gelerek uğradıkları cinâyeti Efendimiz'e anlattı.

Allah Resûlü, insanlara ilim ve fazilet dersi vermek için görev yapmaya giden bu sahâbîlerine yapılan vahşeti haber alınca, çok üzülmüş; bir ay boyunca sabah namazlarından sonra caniler hakkında bedduada bulunmuştu. Caniler çok geçmeden uğradıkları kıtlık sebebiyle perişan bir hâle düştüler.

Tarihin en feci hadiselerinden biri olan Bi'r-i Mâûne'nin baş katili ve tertipleyicisi olan Âmir b. Tufeyl, irşad heyetini Necid'e davet eden Ebû Berâ'nın yeğeni idi. Ebû Berâ, onları korumak için vermiş olduğu sözü sonuna kadar yerine getiremediğinden,

Efendimiz ona kırgındı. Bunu haber alan Ebû Berâ, üzüntüsünden bir müddet sonra vefat etmiştir.

Akabe'de Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* himaye etmek üzere biat eden Münzir b. Amr *(radıyallahu anh)*, Bedir ve Uhud'da fedâkarlıkları ve kahramanlığıyla verdiği söze bağlı kaldığını gösterdiği gibi, Efendimiz'in hayatının başlıca gayesi olan tebliğ yolunda hayatını noktalamıştır.[353]

---

353 İbn Sa'd, Tabakât, 3:618; Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:526 (Bidâye, 4:73 ve Heysemî, 4:129'den); Tecrid Tercemesi, 8, 305, (Hadis No: 1183)

22-SA'D B. HEYSEME

Hicret öncesi Medine'de İslâm'a ilk koşanlardan biri de, Sa'd b. Heyseme'dir. Babası, Heyseme b. Hâris de *(radıyallahu anh)* meşhur sahâbîlerdendir. Bugünlerde İslâm'a girenlerin, Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gönül vererek, O'nun yolunda her şeylerini fedaya hazır olduklarını ortaya koymaları, en fazla dikkat çeken husustur. Onlar, Efendimiz ve sahâbîlerini Mekke'de müşriklerin saldırısından kurtarmayı, kendileri için en önemli iş olarak görüyorlardı. Sa'd b. Heyseme *(radıyallahu anh)* de, bu kutsî düşünceyi taşıyan yetmiş kadar Medineli Müslüman ile birlikte, Peygamberimiz'i ve arkadaşlarını Medine'ye davet etmek üzere, hac mevsiminde Mekke'ye gitmişti. Böylece, İkinci Akabe Biati'nde Allah Resûlü'nün mübarek elini sıkma şerefine ulaşan Hz Sa'd, O'nu koruma yolunda her türlü tehlikeye göğüs gereceğine dair söz vermişti.

Efendimiz hicretlerinde, bir ayda ancak tamamlanan beş yüz kilometrelik yolu düşman takibi altında sekiz gün kadar kısa sürede aştıklarından Medine'ye yaklaştıklarında çok yorgunlardı. Medine'ye bir saat mesafedeki Kuba, O'nun istirahatı için uygun bir yerdi. Bu Kutlu Misafir, iki hafta istirahat buyurdukları Kuba'da ilk birkaç gün Sa'd b. Heyseme'nin akrabası olan Gülsüm b. Hedm'in *(radıyallahu anhâ)* evini şenlendirmişti. Medine'deki Müslümanlar, Peygamberimizin ziyaretiyle şereflenmek için Hz Gülsüm'ün evine akın ediyorlardı. Bu evin gelen ziyaretçiler için dar olduğunu gören Sa'd b. Heyseme, Efendimiz'in huzuruna gelerek, evinin daha geniş olduğunu ve kendisinin de bekâr

olduğunu arz edip O'nu hanesine davet etti. Peygamberimizin *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir müddet ikamet ettikleri bu mübarek ev, hicretten sonra yıllarda uzun sure, bekâr Müslümanların barınağı hâline gelmiş ve "Beytü'l-Ebkâr" (Bekârların evi) adını almıştır. Bu evin sahibi olan Sa'd b. Heyseme de *(radıyallahu anh)*, misafirlerine yaptığı ikramlardan dolayı, "el-Hayr" adı ile tanınmaya başlanmıştı.

Sa'd b. Heyseme *(radıyallahu anh)*, hicret sonrasında, Efendimiz'in emriyle Ebû Selem b. Abdulesed *(radıyallahu anh)* ile kardeş olmuştu. İnancı uğruna Mekke'yi sahip olduğu mallarıyla terke mecbur kalan kardeşini himaye ederek onun maddi sıkıntılarını giden Hz Sa'd, böylelikle İkinci Akabe'de Efendimiz'e verdiği sözü yerine getirmiş oluyordu. O, destanlara konu olacak bir fedakârlığını da, Bedir'de göstermiştir:

Allah Resûlü, Bedir Savaşı'na giderken Sa'd b. Heyseme de, orduya katılma hazırlığı yapıyordu. Bu sırada, babası Heyseme b. Hâris de savaşa katılacağını ve oğlunun evde kalmasını istemişti. Fakat, o buna razı olmadı. Durumu, Allah Resûlü'ne arz ettiklerinde, Allah Resûlü ikisinden birinin savaşa katılmamasını emir buyurdular. Babası, "İkimizden birinin savaştan geri kalması gerektiğine göre, sen evde kal!" deyince Sa'd b. Heyseme, "Bu konu, neticesi cennetten başka bir şey olsaydı, seni kendime tercih ederdim... " diyerek savaşa gitmek istediğini belirtti. Onlar, bu konuda bir neticeye ulaşamayınca, aralarında kur'a çekmeye karar verdiler. Kur'a, Hz. Sa'd'a çıkmıştı... Böylece, Bedir'e giden Hz. Sa'd, Efendimiz'in etrafında savaşırken şehitlik mertebesine ulaşmıştı.[354]

354 İbn Sa'd, Tabakât, 3:607; İbn Abdilber, İstiâb, 2:588; İbn Hacer, İsâbe, 2:25; İbnu'l- Esîr Üsdü'l-Gâbe, 2:346¸Zehebî, Siyer, 1: 193.

23-SELEME B. SELÂME

Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* nâm-ı celîlinin Medine'de ilk duyulmaya başlandığı günlerde, O'na gönül vererek İslâm'a girmiş şanlı sahâbîlerden biri de, Seleme b. Selâme'dir. Kur'ân davasına sahip çıkan ilklerden olması itibariyle, O'nun İslâm'da özel bir yeri vardır. Mekke'de müşriklerin elinde ızdırap çeken Allah Resûlü ve ashâbını, işkencelerden kurtarmak için Medine'ye davet etme derdine düşen Ensâr'dan biri olan Seleme b. Selâme, İkinci Akabe'de Efendimiz'in mübarek elini sıkarak biat etmiştir.

Hicret ile birlikte Mekke'den gelen Muhacir kardeşlerine kucak açan Seleme b. Selâme *(radıyallahu anh)*, Efendimiz'in emriyle Zübeyr b. Avvam ile kardeş olarak O'nu maddi sıkıntılardan kurtarmıştır.

Seleme b. Selâme, Bedir'e katılarak, Peygamberimizin bu savaşta bulunanlar için övgü ifadeleri kullandığı sahâbîler arasında yerini almıştır. Efendimiz ahirete irtihâl edinceye kadar bütün savaşlarda O'nunla birlikte bulunan Seleme b. Selâme, hiç şüphesiz ki, destanlara konu olacak nice kahramanlıklar ve fedakârlıklar sergilemiştir. Ancak, kaynaklar O'nun, Allah Resûlü ile bütün savaşlarda birlikte bulunduğunu kaydetmesine rağmen, bu konuda geniş bilgi vermemiştir. Bununla birlikte, çok çetin vuruşmaların cereyan ettiği Uhud'da, Hudeybiye'de, Huneyn'de bulunmuş olan sahâbîlerin, büyük tehlikelerle karşı karşıya kaldıklarını göz önünde bulunduracak olursak, bu savaşlarda Seleme b. Selâme'nin Allah ve Resûlü yolundaki gösterdiği fedakârlıkları anlayabiliriz.

Hz. Seleme, Mekke'deki varlıklarını terk ederek Medine'ye gelen Muhacir kardeşlerine göstermiş olduğu ilgi ve sevgiyle, Allah'a imanının ve Efendimiz'e bağlılığının derecesini ispat etmiştir. Müreysî Gazâsı dönüşünde, münafıkların başı olan İbn Übeyy'in Muhacirler hakkında söylediği küçük düşürücü sözlere Seleme b. Selâme de *(radıyallahu anh)*, bütün sahâbîler gibi çok büyük tepki göstermiştir. Bir su kaynağında Ensâr'dan biri ile Muhacirlerden biri arasında geçen basit bir hadise, hemen tatlıya bağlanıp kapandığı hâlde İbn Übeyy, Muhacirleri Medine'ye sığınmış ikinci sınıf vatandaş gibi göstermeye çalışarak onlar hakkında ileri geri sözler söylemişti. Ordu Medine'ye döndüğünde, Hz. Seleme, Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gelerek yolda cereyan eden hadiseleri anlatıp, İbn Übeyy'e gereken dersi vermek istediğini belirtmişti. Allah Resûlü, münafıklar ile Müslümanlar arasındaki sorunların daha da büyümemesi için daha farklı bir yolla İbn Übeyy'e gereken dersi vererek, bu konuda ashâbın içindeki acıyı gidermişti.

Hz. Ebû Bekir döneminde, yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı yapılan zorlu savaşlarda kahramanlıklar gösteren Seleme b. Selâme, savaş sonrasında halife tarafından Yemâme'ye vali olarak tayin edilmiştir.

O, Allah Resûlü'nden almış olduğu ilim ve tecrübe ile yetişmiş bir insan olarak, uzun yıllar burada hem halkı irşad etmiş hem de valilik görevini sürdürmüştür.

Hz. Osman dönemine kadar, yaklaşık 10 sene Yemâme'de idareci olarak bulunduktan sonra Medine'ye geri gelen Seleme b. Selâme, vefatına kadarki vaktini burada ilim ve ibadetle geçirmiştir.

Peygamberimiz'in hâl ve davranışlarını titizlikle uygulamaya çalışan Seleme b. Selâme, bu konuda çevresine örnek olmuştur. Allah Resûlü ile birlikte geçen uzun yıllar içinde Hz. Seleme, Ondan öğrendiği hadisleri etrafa yaymıştır. Hadis kitaplarında O'nun nakletmiş olduğu pek çok hadis-i şerif bulunmaktadır.[355]

355 İbn Sa'd, Tabakât, 3:439; İbn Hacer, İsâbe, 3:111; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:337.

24-UKBE B. VEHB B. KELEDE

Uhud'da müşriklerin bütün hınçlarıyla saldırdıkları bir anda, talihsiz bir müşrikin kılıç darbesiyle Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* miğferi kırılmış, demir halkalarından ikisi de O'nun gül yüzüne batmıştı. İnsanlığın yegâne kurtarıcısı ve huzur kaynağı olan Kur'ân'a yaptığı çağrı sebebiyle Habibullah'a yapılan bu insanlık dışı hareket, tarihin en çirkin lekesiydi. Sayıları on beş kadar olan sahabînin Efendimiz'in etrafında etten bir duvar meydana getirip savaştıkları sırada, Ukbe b. Vehb de, Ebû Ubeyde *(radıyallahu anhumâ)* ile birlikte miğferin demir halkasını Peygamberimizin yüzünden çıkarmıştı.[356]

Ukbe b. Vehb *(radıyallahu anh)*, Medine'de İslâm ile şereflenen ilk sahâbîlerdendir. Allah Resûlü'ne aşk derecesinde bağlı ve O'nun mübarek ayaklarına bir dikenin dahi batmasına gönlü razı olmayan sahâbîler, Efendimiz'in Mekke'de müşriklerin zulümleri altında daha fazla yaşamalarına tahammül edemiyorlardı. Mekke'de işkence çeken Efendimiz ve ashâbını Medine'ye davet etmek üzere yetmiş kadar sahâbî Mekke'ye giderken Ukbe b. Vehb de, bu kutlular kervanına katılmıştı. Tarihin en önemli hadiselerinden biri olan İkinci Akabe'de Hz. Ukbe, Allah Resûlü'nün mübarek elini sıkarak biat ederken, O'nu himaye için her türlü tehlikeye göğüs gereceğine dair söz vermişti...

Medineli bahtiyarlar, biatten sonra yurtlarına dönmüşler, O Kutlu Misafir'i beklemeye başlamışlardı. Peygamberimizi gör-

356 İbn Sa'd, Tabakât, 3:545; İbn Hacer, İsâbe, 2:492; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:62, İbn Abdilber, İstiâb, 4:186.

düğü sırada, Ukbe b. Vehb'in *(radıyallahu anh)* içinde dalgalanan sevgi, kendisini Mekke'ye gitmeye zorlamıştı. Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hicretinden sonra da, o yine, Hakikat Güneşi'nin arkasından Medine'ye gelmişti. Böylece o, Yüce Allah'ın Kur'ân'da sitayişle bahsettiği Ensâr ve Muhacir zümresinden her ikisi arasında girme şerefine ulaşarak, onlara verilen sevaplara nâil oldu.

Hicretten iki sene sonra, Allah Resûlü'ne kötülük yapmaya alışmış olan müşrikler Bedir'e kadar geldiklerinde, Ukbe b. Vehb *(radıyallahu anh)*, onlara gereken dersi vermek üzere Efendimiz'in yanında bulunarak düşmanı geri püskürtmüştü. Küfrün ve zulmün, Allah Resûlü ve ashâbına karşı güçsüz olduğuna dair dersin verildiği bu tarihî günde, Hz. Ukbe, Bedir ashâbı arasında zikredilme şerefine nâil olmuştu.

Uhud Savaşı, Ukbe b. Vehb *(radıyallahu anh)* için daha büyük bir anlam taşımaktadır. Savaşın başlangıcında, büyük bir hezimete uğrayan müşrikler kaçmaya başlamışlardı. Fakat Okçular Tepesi'ndeki askerler yerlerini terk edince bir anda tekrar toplanarak, bütün güçleri ile Efendimiz'e saldırmaya başlamışlardı. Müşriklerin bir sel gibi saldırdıkları anda, Kâinatın Efendisinin yüzündeki miğfer kırılmıştı. O'nun mübarek yüzünden yere kan damlamaya başlamıştı; hatta savaş meydanında Peygamberimizin öldürüldüğüne dair sesler bile yükselmeye başlamıştı. Hâlbuki, sahâbî efendilerimiz, kendi canlarından ziyade Allah Resûlü'nü düşünüyorlardı. O'nun etrafında etten bir duvar hâline gelip, hücum eden düşmanı geri püskürtmüşlerdi. Tam bu sırada, Efendimiz'in yanından ayrılmayan Ukbe b. Vehb de *(radıyallahu anh)* Ebû Ubeyde b. Cerrah ile birlikte, Efendimiz'in mübarek yüzüne batan miğferin parçalarını çıkarırken, O'nun ızdırabını dindirmeye çalışıyordu. Hz. Ukbe'nin, Kâinatın Efendisi'nin gül yüzünden demir parçalarını çıkarırken, içi kim bilir ne kadar parçalanmıştı...

Uhud'un o talihsiz dakikalarında, küfür ve inatları sebebiyle canavar hâline gelen müşrikler, tarihin en büyük cinayetlerinden

birini işlerken, sahâbîler de Allah Resûlü'nü kendi canlarından daha aziz tutuyorlardı... Ukbe b. Vehb *(radıyallahu anh)* ve arkadaşlarının azim ve samimiyetlerine Allah'ın yardımı da eklenince, zor anlar sona erdi ve kılıçlar müşriklerin başları üzerinde dolaşmaya başladı. Böylece, bozguna uğrayan müşrikler, canlarının derdine düşerek çareyi kaçmakta buldular...

Hendek Savaşı'nda da Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanından ayrılmayan Hz. Ukbe, Kureyzaoğulları kuşatmasında da bulunmuştu.

Kaynaklarda, hicret günlerinde ve Uhud'da kendisini yakından tanıdığımız, Ukbe b. Vehb'in *(radıyallahu anh)* Kureyzaoğulları kuşatmasından sonraki hayatına dair kayıtlara rastlanamamasından dolayı, Allah Resûlü'nün bu şerefli sahâbîsinin daha sonraki hayatını takip imkânından mahrum bulunmaktayız.

25-BİŞR B. BERÂ

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, fâni dünyadan ayrılacağı son günlerde, “Hayber’de yediğim zehirli et, bana hep ızdırap veriyordu. Şimdi de kalp damarım koptu.”[357] buyurmuşlardı. Hayber’de bir düşman kadını, içerisine zehir koyduğu kızartılmış koyun etiyle Efendimiz’i ve ashâbını öldürmek istemişti. Allah Resûlü ile Bişr b. Berâ yemeğe başladıkları sırada, Efendimiz’e bir mucize eseri olarak sofradaki etin zehirli olduğunun haber verilmesiyle, sahâbîler katliamdan kurtulmuştu. Bişr b. Berâ, bu üzücü hadise sırasında almış olduğu zehrin etkisiyle şehit olurken, Allah Resûlü’nün yolunda kurban olmuştu. [358]

Hicretten önce, Medine’de Efendimiz’in adının yayıldığı, insanların teker teker İslâm’a girme sevincini yaşadığı dönemde, Bişr b. Berâ da, babası Berâ b. Ma’rûr ile birlikte bu kutsîler kervanına katılmıştı. Allah Resûlü’nü Medine’ye davet etme heyecanıyla yanıp tutuşan Ensâr gibi, Hz. Bişr de, İkinci Akabe’de bulunmuştu. O bahtiyar topluluğun başkanı olan Berâ b. Ma’rûr, Efendimiz’i yurtlarına davet ederken, O’nu koruyacaklarına dair çok kuvvetli teminat vermişti. Ancak, Hz. Berâ’nın Efendimiz’in Medine’ye hicretinden kısa bir süre önce vefat etmesiyle, babasının vadettiği bu büyük görevi oğlu Hz. Bişr üstlenmişti.

Efendimiz hicretten sonra Bişr b. Berâ *(radıyallahu anh)* ile Muhacirlerden Vâkid b. Abdullah arasında kardeşlik ilân etmiştir.

---

357 Buhârî, Megâzî 83

358 İbn Sa’d, Tabakât, 3:570-571; İbnu’l- Esîr, Üsdü’l-Gâbe, 1:218; Zehebî, Siyer, 1:195.

Medine’de meşhur okçulardan biri olarak bilinen Bişr b. Berâ *(radıyallahu anh)*; Bedir başta olmak üzere, Hayber’e kadar bütün seferlerde Efendimiz’in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* önünde savaşmıştır. Beni Mustalik Seferi’nde, Müreysi bölgesinin kuşatma altında tutulmasındaki hizmeti ile dikkatleri çeken Hz. Bişr, Hendek’te düşmana attığı oklarla, büyük hizmetler yerine getirmiştir.

Hudeybiye Barışı sonrası yapılan “Bey’atü’r-Rıdvan”da, Allah Resûlü’nün Mekke’ye gönderdiği elçilere kötülük yapan müşriklere gereken dersi vermek için ölünceye kadar savaşmaya söz vermişti.

Bişr b. Berâ *(radıyallahu anh)*, Akabe Biati, Bedir Savaşı ve Beyatü’-Rıdvân gibi İslâm’ın geleceği açısından önemli hadiselerde bulunmuştur. Söz konusu hadiselere katılan sahâbîler, Yüce Allah ve Efendimiz tarafından yüksek manevi makamlara ulaştıklarına dair müjdelenmişlerdir. Bu itibarla, Hz. Bişr de, haklarında müjdeler verilen sahâbîler arasında yer almaktadır.

İslâm ile tanıştığı andan itibaren, Allah Resûlü’nün yolunda koşturan Hz. Bişr’in bir diğer büyük hizmeti de, Hayber fethine katılmasıdır. Bu üzücü hadise şöyle cereyan etmiştir:

Hayber fethinden sonra Allah Resûlü, ashâbıyla yemeğe oturmuşlardı. Hayberli bir kadının pişirerek kendilerine gönderdiği et yenilecekti. Efendimiz’e karşı saygıda kusur etmeyen sahâbîler, önce O’nun yemeğe başlamasını beklerlerdi. Allah Resûlü, yemekten bir parça almıştı. O’nu takiben Hz. Bişr de etten bir parça almıştı. Tam bu sırada, Efendimiz, keçinin dile gelerek kendisine “Ben zehirliyim.” dediğini haber verdi. Bunun üzerine, herkes etten elini çekmişti. Bu sırada, Hz. Bişr almış olduğu bir parça etten zehirlenmişti.

Yüce Allah, Peygamberini yıllarca öldürmeye çalışan düşmanlarının komplosunu o gün de boşa çıkarmıştı. O *(celle celâluhu)*, Habibini düşmanlarından koruyacağını vadetmişti. Nitekim, Allah Resûlü, ahirete göç edinceye kadar emniyet içinde bir hayat yaşamıştı. Efendimiz için bir komplonun kurulduğu günde Hz. Bişr şehit olurken, âdeta, Fahr-ı Kâinatın yerine vefat etmişti.

26-ABBÂD B. KAYS

İnsanlık tarihinde Hakk'a gönül vermiş, Allah Resûlü'ne *(sallallahu aleyhi ve sellem)* derin bir sevgi ile bağlanmış ve onun yolunda canını feda etmiş nice erler vardır. Bunların bazılarının isimlerini tarih kitapları arasında görmekle beraber, onların fedakârlık ve gönül coşkunluğu anlatan kayıtlara -ne yazık ki- rastlayamıyoruz. Abbâd b. Kays b. Âmir *(radıyallahu anh)* da, bu kahramanlarımızdan biridir.

Hicretten sonra, Efendimiz'in meclislerinden hiç ayrılmayan Hz. Abbâd'ın Peygamberimize derin bir muhabbeti vardı.

Bedir'den başlamak üzere, Uhud, Hendek, Kureyzaoğulları seferlerinde Allah Resûlü ile birlikte bulunan Hz. Abbâd, bu savaşlardaki kahramanlıkları ile Hak eri olduğunu göstermişti.

Hudeybiye Seferi'nde de bulunan Hz. Abbâd, Hudeybiye barışı sırasında gelen, Hz. Osman'ın müşrikler tarafından şehit edildiği haberi üzerine; yapılan bu ihanetin hesabını sormak için ölünceye kadar savaşacağına dair Bey'atü'-Rıdvân'da söz vermişti. Bu biatte bulunan sahâbîler hakkında Kur'ân'da sitayişle bahsedilmektedir. Bu yönüyle, Hz. Abbâd, ayrı bir şeref elde etmiştir.

Allah yolunda her türlü fedakârlığa katlanan Hz. Abbâd'ın bu fâni dünyadaki son durağı Mute Savaşı olmuştur. Zeyd b. Hârise'nin, Ca'fer b. Ebî Tâlib'in ve Abdullah b. Revâha'nın şehit olduğu 100 bin kişilik Bizans ordusuna karşı 3 bin Müslüman'ın savaştığı bu zorlu günde Abbâd b. Kays da şehitler kervanına katılmıştır...

Sahâbîler arasında Bedir ashâbından olan Abbâd b. Kays b. Ayşe ile yukarıda hayatı hakkında bilgi verdiğimiz Hz. Abbâd'ın yakın dost olduğu bilinmektedir.[359]

359 İbn Sa'd, Tabakât, 3:594.

27-ÜMMÜ MENÎ' ESMÂ BİNTİ AMR

Tarihte, kuvvet ve kahramanlık örneklerinin her zaman erkeklerden gösterilmesi alışılagelmiş bir durumdur. Ancak, İslâm tarihinde, Hakk'a gönül veren nice kadınlar kahramanlıklarıyla erkekleri geride bırakmışlardır.

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, "Allah'a iman ederek, Beni yurdunuza çağırın. Tebliğ davasında, Bana yardımcı olun." diyerek yıllarca dolaşmasına rağmen, O'nun bu çağrısına niceleri kulak vermemişti. Efendimiz'in uzun gayretlerinden sonra, O'nun bu arzusunu Medine'den bir grup bahtiyar insan yerine getirmişti. Bu insanlar içinde, iki kadın da bulunmaktaydı. Bunlardan biri, Ümmü Menî' künyesi ile de bilinen Esmâ binti Amr idi.

Allah Resûlü ile İkinci Akabe'de buluşmadan kısa bir süre önce, Medine'de oğlu Hz. Muâz b. Cebel ile İslâm'a giren Hz. Esma, Allah Resûlü'nü yurtlarına davet edip, O'nun yolunda her türlü fedakârlığı yapacağına dair söz vermişti. Böylesine büyük bir vazifeyi üstlenmek üzere, Medine'den kalkıp beş yüz kilometrelik yolu çöl sıcağı altında aşıp Mekke'ye gelmesi, Hz. Esma'nın Allah Resûlü'ne ve O'nun davasına sahip çıktığını göstermesi açısından önemlidir.

Allah Resûlü'nün huzurundan ayrılmaması için oğlu Hz. Muâz'ı teşvik eden Hz. Esmâ, Mescid-i Nebevî'de namazlara devam ederek her zaman Efendimiz'in etrafında yerini almaya ve sohbetlerinden istifade etmeye çalışırdı.

Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile savaşlara katıldığına[360] dair geniş malumat bulunmamasından dolayı, bu sahabînin hayatını bütün yönleri ile görebilmekten mahrumuz. Bu kısa bilgilerle de olsa, Hz. Esma, ismini şeref levhasına yazdırmış bir hanımdır.[361]

360 Bkz M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:203.
361 İbn Abdilber, İstiâb, 4:1784; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 7:400.

28-ÜMMÜ ÜMÂRE NESÎBE BİNTİ KA'B

Uhud Savaşı'nda müşriklerin bozguna uğrayıp kaçışmaya başladıkları sırada, bir grup sahâbînin nöbet yerini terk etmesiyle, savaşın yönü değişmiş; Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâb çok tehlikeli anlar yaşamıştı. Bu kısa zaman içerisinde, müşrik kılıçları sahâbîlerin üzerlerinde dolaşırken on kadar fedakâr sahâbî, Efendimiz'in etrafında etten bir duvar meydana getirmişti. Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)* de, kocası ve iki oğlu ile birlikte Allah Resûlü'ne gelen saldırıları geri püskürtmek için gözünü budaktan sakınmıyordu. Askerlere su dağıtmak ve yaralıları tedavi etmek için Uhud'a gelmişti; ancak, kendisine vazifenin düştüğünü anladığı anda eline geçirdiği kılıç ve kalkan ile Allah Resûlü'ne gelen saldırıları geri çevirirken bir anne aslan gibiydi.

Ka'b'ın kızı Nesibe isminden ziyade, Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)* adı ile tanınan bu sahâbî hanım, Uhud'da yazdığı destandan başka, Yemâme'de de bulunmuştu. 60 yaşında bir kadın olmasına rağmen o gün de bir aslan gibi savaşarak yalancı peygamber Müseyleme'yi öldüren sahâbî grubunun içinde yer almıştı. Uhud ve Yemâme'de pek çok yerinden derin yaralar alan Ümmü Ümâre'nin Efendimiz'in uğrunda gösterdiği fedakârlıkların tafsilatını ele almadan önce, İslâm ile şereflendiği günleri hatırlayalım.

Medine'nin ilk mürşit ve muallimi Hz. Mus'ab'ın Allah ve Resûlü'nü insanlara anlatmaya devam ettiği günlerde, Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)* yüce hakikatlere kalbini açıp İslâm'a

girme bahtiyarlığına ermiştir. O, İman ve Kur'ân hakikatlerini gönlüne yerleştirir yerleştirmez, Allah ve Resûlü'nün davası yolunda büyük bir mücadele insanı hâline gelmişti. O'nun bu yoldaki ilk heyecan ve gayretini İkinci Akabe'de görmekteyiz. O tarihî günde Hz. Nesibe, Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yurtlarına davet etmek üzere Mekke'ye giden bahtiyar Müslüman erkeklerden geri kalmayarak Akabe'de Efendimiz'e biat ediyordu.[362] Bu biatin, Allah Resûlü'nün tebliğ davasına sahip çıkmak ve O'na yapılacak saldırılara karşı koymak anlamına geldiğini bilen Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, bu yolda kocasını, çocuklarını şehit verirken gerektiğinde de eline kılıç alıp savaşarak Allah Resûlü'nün davasına sahip çıkmıştı.

Medine'nin bahtiyar sahâbîlerinin daveti üzerine Medine'ye hicret eden Allah Resûlü'nü aralarında görmek Ensâr için sonsuz mutluluk vesilesiydi. Artık, Medine, sahâbîler için huzur ve güven şehri hâline gelmişti. Peygamberimizin oraya gelişinden sonra meydana gelen kutsî atmosfer altında, okunan Kur'ân ve Efendimiz'in sohbetleriyle Müslümanlar bu dünyada dahi cennet hayatı yaşıyorlardı.

Medine'de hicretten sekiz ay sonra inşa edilmiş olan Mescid-i Nebevî bütün Müslümanların Allah Resûlü ile bir araya gelebildikleri ve herkese açık, kutlu bir yerdi. Cemaatle namazların kılındığı bu mescit aynı zamanda Allah Resûlü'nün sohbetlerinin dinlenildiği, çeşitli toplantıların yapıldığı bir mekândı. Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, pek çok hanım sahâbî gibi namazlarını mescidin arka tarafında Efendimiz'e tâbi olarak kıldığı gibi, namazlardan sonra da Hakikat Güneşi'nin sohbetlerinden istifade etmeye çalışırdı.

Mekkeli müşrikler, Bedir'de aldığı ağır darbenin intikamını almak üzere Uhud'da Müslümanların karşısına çıkınca, Ensâr ve Muhacirlerden bir sene önceki savaşa katılamamış olanlar ayaklarına gelen bu fırsattan dolayı çok sevinmişlerdi. Onlar, bu duygu ve hareketleriyle, Allah Resûlü'ne düşmanlık yapanlara

362 İbn Sa'd, Tabakât, 412-415, İbn Hacer, İsâbe, 4:418.

gerekli dersin verildiği bir yerde Efendimiz'e bağlılıklarını ortaya koymak istiyorlardı. Peygamberimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* katılacağı bir savaştan Ümmü Ümâre'nin *(radıyallahu anhâ)* geri kalması düşünülemezdi. O da savaş sırasında su dağıtmak ve yaralıları tedavi etmek üzere Uhud'a katılan hanım sahâbîlerden idi.

Uhud'da Okçular Tepesi'nin terk edilmesiyle meydana gelen zor durumda Efendimiz'in etrafını çevreleyerek O'nu canları pahasına koruyan sahabî efendilerimiz arasında, Ümmü Ümâre'nin *(radıyallahu anhâ)* oğulları Abdullah ve Habîb ile birlikte kocası Zeyd b. Asım da *(radıyallahu anh)* vardı.

Ümmü Ümare Nesibe'nin *(radıyallahu anhâ)* savaşın en tehlikeli anında sergilemiş olduğu kahramanlığı kendisinden dinleyelim;

"Savaş Müslümanların üstünlüğü ile devam ederken bir anda, az sayıda sahâbînin Allah Resûlü'nün etrafında savaştığını gördüm. Onlardan bir kısmı da şehit düşüyordu. Peygamberimiz'e bir zarar verirler diye endişelendim. Hemen elime geçirdiğim bir kılıçla Efendimiz'e gelen saldırılara karşılık vermeye başladım. Bu arada Allah Resûlü bir sahâbîye, kalkanını bana vermesini söyledi. Böylece Efendimiz'e gelen kılıç darbelerine daha kolay karşılık vermeye başladım. Tam bu sırada bir müşrik atlının saldırısı ile karşılaşınca, önce kalkanımla kendimi korudum, sonra da adamı atından düşürdüm. Allah Resûlü'nün emri ile, oğlum ile birlikte o müşriği öldürdük."[363]

Savaşın şiddetle devam ettiği bir anda oğlu Abdullah *(radıyallahu anh)* yaralanmıştı. Hemen onun yanına koşan Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, "Kalk oğlum! müşriklerle vuruşmaya devam et!" dedi. Onların bu durumunu gören Allah Resûlü, "Ey Nesibe! Senin katlandığına kim güç yetirebilir?" diyerek onun bu fedakârlıklarını ve cesaretini dile getirmişlerdi.[364]

Müşriklerin Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile Müslümanlara karşı en çirkin planlarını sergilediği o günde Ümmü

363 Zehebî, Siyer, 2:269.
364 Zehebî, Siyer, 2:280,

Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, oğlunun savaştan geri kalmasını istemiyordu. Hz. Abdullah düşman saflarına dalarken annesi de, müşriklere kılıç sallamaya başlamıştı. Tam bu sırada Efendimiz, "İşte oğlunu vuran kâfir!" diyerek birine işaret edince Hz. Nesibe, süratle koşup bir kılıç darbesi ile adamı yere seriverdi.

Savaş bütün şiddeti ile devam ederken bir müşrik Allah Resûlü'ne saldırarak mübarek yüzünü yaralayıp iki dişini şehit etmişti. Bu sırada Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, yaralı bir aslan hâline gelmişti. Hemen o eli kanlı müşriğin üzerine çullanıp kılıç ile vurmaya başladı. Adamın üstünde iki zırh olduğundan bir türlü yere yıkılmıyordu. Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, onunla vuruşurken omzundan ağır bir şekilde yaralanmıştı. Onu bu hâlde gören sahâbîler süratle harekete geçip o müşriki yere serdiler. Allah Resûlü, Ümmü Ümâre'nin *(radıyallahu anhâ)* sırtındaki yarayı görünce oğluna, "Annenin yarasını tedavi et!" buyurdu.

Hz. Abdullah annesinin yarasını sararken Efendimiz onlara şu müjdeyi vermişti:

"Yüce Allah ailenize rahmet etsin! Allah'ın bereketi üzerinize olsun! Annenin cennetteki yeri şu insanların makamından üstündür. Babanın makamı da filân ve filânınkinden yüksektir. Senin makamın da, filânların makamlarından üstündür." buyurdu. Almış olduğu yaranın etkisi ile kan kaybetmekte olan Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, bu müjdeli haberi işitince bütün acılarını bir tarafa bırakarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Dua edin de, cennette size komşu olayım!" talebinde bulundu. Vefa insanı Allah Resûlü de o anda mübarek ellerini Mevlâ'sına açarak, "Allah'ım, Nesibe'yi bana cennette komşu eyle!"[365] diye duada bulundu. Ümmü Ümâre Nesibe *(radıyallahu anhâ)* bu müjde karşısında, "Artık kıyamete kadar O'nun önünde savaşabilirim!" diyerek sonsuz sevincini dile getirdi.[366]

Uhud'da sahâbîlerin yeniden toparlanıp savaşmaya başlamasına kadar geçen şiddetli anlarda pervane gibi Efendimiz'i

365 İbn Hacer, İsâbe, 4:419.
366 Bkz: M. F. Gülen, Sonsuz Nur, 2:268.

korumaya devam eden Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)* o gün 12 yerinden yaralanmıştı. Onun kahramanlık ve fedakârlığı Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tarafından da şöyle ifade edilmiştir. "Uhud Savaşında, etrafımda nereye baksam, Allah yolunda Nesibe'yi savaşırken görüyordum."

Uhud Savaşı Müslümanların üstünlüğü ile sona ermişti. Bu savaşta Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)* gibi onlarca sahâbînin Allah Resûlü'nü koruma yolunda gözlerini budaktan sakınmayarak cesaret ve fedakârlıklarını göstermesi müşriklere verilen büyük bir gözdağı ve ders olmuştu. Savaşın en tehlikeli anında bir aslan gibi vuruşan Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, pek çok yerinden yaralanmıştı. Omzundan almış olduğu yaranın tedavisi de bir sene sürmüştü. Dünyanın en büyük vefa insanı Allah Resûlü de bu zaman içinde zaman zaman gelerek onun sağlık durumu ile yakından ilgilenmişti.

Ümmü Ümâre'nin *(radıyallahu anhâ)* yaşlandığı bir dönemde torunları, "Ninemizin omzundaki yara, iki yumruğumuzu içine alacak kadar büyüktü." diyerek onun Uhud'da aldığı bu yaranın derinliğini dile getirmişlerdir. Askerlere su dağıtmak üzere Uhud Savaşı'na katılan Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, Efendimiz'e uzanan elleri kırma görevinin kendine düştüğü anda tehlikelere karşı koyabilen bir aslan hâline gelmişti. O, kazanmış olduğu bu savaş tecrübesinden sonra Efendimiz'in katıldığı savaşlardan geri kalmayı düşünmemiş, Hayber ve Huneyn seferlerine de katılmıştı.

Hudeybiye barış ortamı, o güne kadar İslâm'dan kaçan Mekkelilerin kalplerini fethetmişti. İki sene gibi kısa bir zaman sonra, gelişen şartlar sonucu Allah Resûlü, ordusuyla Mekke'ye kan dökmeden girerken Ümmü Ümâre Nesibe *(radıyallahu anhâ)* de bu kutlu askerler arasında idi. Efendimiz, daha iki sene önce, Allah'ın evi Kâbe'yi ziyaret etmelerine karşı çıkan müşriklere karşı yıldırıcı askerî bir gücü yanında bulundurmayı ihmal etmemişti. Böyle bir savaşta Hz. Nesibe, Efendimiz'e gelecek

saldırıları kırmak için vuruşmaya hazır bir hâlde fetih ordusuna katılmıştı.

Peygamber Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ahirete irtihâllerinden sonra ortaya çıkan yalancı peygamberlere karşı yapılan savaşlarda bu kahraman sahabîyi savaş meydanlarında görüyoruz. İnsanlar arasından özel olarak seçtiklerine peygamberlik vazifesini veren Yüce Allah, Efendimiz'den sonra da peygamber göndermeyeceğini Kur'ân'da bildirmişti. Dünyaya ait çıkarlar peşinde olan bazı bozuk yaratılışlı insanlar, kötü maksatlarını gerçekleştirmek için Efendimiz'in irtihalini ganimet bilmişlerdi. Ancak, bu gibi insanlar, karşılarında Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)* ve oğulları gibi hakikate gönül veren ve bu uğurda canlarını seve seve feda edecek insanların varlıklarını unutma gafletini göstermişlerdi. Bu konuda fedakârlık örneğini önce Ümmü Ümâre'nin *(radıyallahu anhâ)* oğlu Habib'de görelim:

Efendimiz'in irtihalinden sonra Müseyleme, yalancı peygamber olarak ortaya çıktığında, ona gerekli nasihatleri vermek ve bu düşüncesinden vazgeçmemesi hâlinde kendisi ile savaşılacağını bildirmek üzere, Habib *(radıyallahu anh)* elçi olarak gönderilmişti. Peygamberlik, Allah'ın özel bir ihsanı idi. Allah'a bağlılıkta samimi olan insanlar için sıddıklık ve şehitlik gibi yüce makamlar açıktı. Fakat, Efendimiz'den sonra peygamber gelmeyecekti. Bütün bu hakikatlere kulaklarını kapatan Müseyleme, kendisine gönderilen bir elçiye kötülük yapacak kadar kaba bir insandı. Ona, Efendimiz'in peygamberliğini tasdik edip etmediğini sordu. Hz. Habib'in, "Evet!" cevabını vermesi üzerine Müseyleme bu savunmasız insanın önce bir kolunu kesme cinâyetini işledi. Kendi sapık düşüncelerini baskı ile insanlara kabul ettirmeye çalışan Müseyleme, bu hakikat erinden, kendisinin peygamber olduğuna şahadet etmesini isteyince de, yine red cevabı aldı. Bu defa Hz. Habib'in diğer kolunu kestiren bu küfür canavarı, bu savunmasız insanı işkence ile şehit etmişti. Haber bütün fecaatiyle Hz. Ümmü Ümâre'ye *(radıyallahu anhâ)* ulaşınca bu aslan anne, oğlunun peygamberlik iddiasına kalkışan bir zalim karşısında

hakkı savunmasından dolayı çok sevinirken onun şehit olmasına üzülmemişti. O, almış olduğu bu son haberlerden sonra, oğlunun öldürüşüne üzülme yerine bir an önce peygamberlik iddiasında bulunan bu sahtekârın ortadan kaldırılması için yapılacak harbi beklemeye başlamıştı. Müseyleme, onun bir oğlunu öldürmüştü; fakat onun, peygamberlik iddiasında bulunan bu sahtekâra gerekli dersi verecek bir oğlu daha vardı.

Hz. Ebû Bekir'in Hz. Hâlid b. Velid komutasında Yemâme'ye göndermiş olduğu orduya oğlu Abdullah b. Zeyd ile birlikte katılan Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, yalancı peygamber ve askerlerine karşı aslanlar gibi vuruşurken pek çok yerinden yaralanmıştı. Müseyleme'nin etrafına topladığı bozguncular ile Müslümanlar arasında vuruşma çok şiddetli bir şekilde devam ederken Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, "Ey aslanlarım! Allah aşkına dayanın! Yalancı peygamber ve adamlarına vurun!" diye bağırıyordu. Nihayet Hz. Abdullah'ın yalancı peygamberi ağır bir şekilde yaralaması anne aslanı çok sevindirmişti. Zırhlar içinde yaralı hâlde savaşmaya çalışan Müseyleme, Hz. Vahşi'nin atmış olduğu mızrak ile yere yuvarlanırken bir bozguncu sahtekâr ortadan kaldırılmıştı. Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, bu sevindirici haberi işittiğinde şükür secdesine kapanmıştı. Savaşın şiddetle devam ettiği sırada, oğlu Abdullah da almış olduğu derin bir yara neticesinde şehitlik mertebesine ulaşıyordu. Uhud'da Efendimiz'i *(sallallahu aleyhi ve sellem)* koruma yolunda 12 yerinden yaralanan Ümmü Ümâre *(radıyallahu anhâ)*, Efendimiz'in irtihâlinden sonra ortaya çıkan yalancı peygamberi yok etmek için yapılan savaşta da 12 yerinden yaralanmış, elini şehit olarak vermişti. O, bu yolda iki oğlunu da şehit olarak verirken Allah'ın yardımı ile Müseyleme'nin ortadan kaldırılması Hz. Ümmü Ümare için en büyük saadetti.[367]

Saadet asrına yakın bir dönemde, Arap Yarımadasının çeşitli yerlerinde yalancı peygamberler ortaya çıkmıştı.

367 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:384.

Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, 22 sene sabır ile çalışarak Arap Yarımadası'ndan şirki ortadan kaldırmış, bedevi bir toplumu kendilerinden sonra gelecek insanlara örnek birer şahsiyet hâline getirmişti. O'nun, ahirete irtihal ettiği günlerde yalancı peygamberin ortaya çıkması, İslâmiyet'in geleceği açısından ciddi bir tehlike olabilirdi. Hz. Ebû Bekir çeşitli cephelere göndermiş olduğu ordular ile yalancı peygamberleri teker teker ortadan kaldırmıştı. Ümmü Ümâre de *(radıyallahu anhâ)*, böylesine önemli savaşlara katılmayı Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bağlılığın bir ifadesi olarak görüyordu. Hiç şüphesiz ki, İslâm'ı ortadan kaldırmaya teşebbüs edenlere karşı, O'nu koruyan Yüce Allah'tır. Ancak, cennetin en değerli mükâfatlarını insanlara lütfedecek olan Yüce Allah, bu büyük vazifeye gönül vererek bu uğurda koşturanları ortaya çıkarmayı dilemektedir. Yalancı peygamberlere karşı yapılan savaşlarda binlerce sahâbî şehit olup ebedî hayatı kazanırken, onlardan her birisi Allah'ın adının yüceltilmesi davasında samimi olduklarını göstermişlerdi...

Yalancı peygamberin ortadan kaldırılmasının sevinci ile Medine'ye gelen Ümmü Ümâre'nin, yaraları tedavi edilirken Allah Resûlü'nün halifesi Hz. Ebû Bekir, bu hakikat kahramanını ziyaret etmişti.

Bu büyük annemizin Yemâme'de gazi olmasından sonraki hayatına; nerede ve ne zaman Rabbine kavuştuğuna dair kaynaklarda bilgilere rastlanılmamıştır.

Dördüncü Bölüm

İKİNCİ AKABE BİATİ'NE KATILAN DİĞER SAHÂBÎLER

İKİNCİ AKABE BİATİ'NE KATILAN DİĞER SAHÂBÎLER

Önceki bölümde, Akabe ashâbının, bir kısmının Allah Resûlü'yle *(sallallahu aleyhi ve sellem)* münasebetlerini yakından görmüştük. Bu bilgiler, bizi sahabî dünyasına götürürken, onların Efendimiz'e olan bağlılıkları ve tebliğ davasına sahip çıkışlarına şahit olduk. Ancak bu bölümde göreceğimiz, Akabe ashâbının, hayatları hakkında kaynaklarda geniş bilgiye rastlayamamanın üzüntüsü içindeyiz. Efendimiz'e gönül vererek O'nun davasına sahip çıkan bu bahtiyar sahâbîlerin hayatlarını ana hatlarıyla da olsa hatırlamak onlara karşı bir vefa borcumuzdur.

Bu bölümde ele alacağımız, Akabe ashâbının, hiç şüphesiz ki, Efendimiz'e biat edişleri, O'nu ve ashâbını Medine'de bağırlarına basmaları, Bedir ve Uhud başta olmak üzere savaşlara katılmaları gibi konulardan her biri destanlara konu olacak mahiyettedir.

Kur'ân'da, "Zulme mâruz kaldıktan sonra Allah uğrunda hicret edenleri, elbette dünyada güzel bir yere yerleştiririz..." *(Nahl, 16/41)* buyuran Yüce Allah, bu ayette bir yönüyle, Mekke'de inançları sebebiyle işkence çeken kardeşlerine "dünyada en güzel bir yer" hazırlayan Ensâr'ın hizmetlerinin yüceliğine işaret etmektedir.

Efendimiz ve Mekkeli ashâbın, Medine'ye hicretleriyle güçlü bir İslâm toplumu meydana geliyordu. Büyük başarılar ve sevindirici sonuçlar, küçük başlangıçlar üzerine bina edilir. Efendimiz'in "Hayra delâlet eden O'nu yapan gibidir."[368] şeklindeki kutsî sözlerinde buyurduğu üzere, İslâm'ın güçlenmesi ve hayata geçi-

368 Tirmizî, İlim, 14

rilmesi yolundaki sahâbîlerin hizmetleri, kendilerini üstün kılan vasıflardır. sahabînin kendi aralarında dereceleri olması bakımından, Mekke'nin ilk dönem Müslümanlarının, İslâm'a ilk girenler olmaları yönüyle hususi fazilete sahip oldukları gibi; Akabe ashâbı da, Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ve ashâbını Medine'ye davet edip İslâm'ın yayılmasında yeni bir dönem başlamasına vesile olmalarıyla sahabî arasında özel bir yere sahip olmuşlardır.

Bedir Savaşı'na katılan sahâbîlerin Allah ve Resûlü yolundaki maddi-manevi fedakârlıkları onları yücelten değerlerden biridir. Mekkeli müşriklerin yıllarca eziyet ederek dinlerinden döndürmeye çalıştıkları ashâb, Medine'de Allah'a kulluk içerisinde huzurlu bir hayata kavuşmuşlardı. Küfürleri sebebiyle inançlı insanlara kötülük yapmaya alışık olan müşrikler, hicretten iki sene sonra çirkin bir planı gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdi. Hedefleri Müslümanları tamamen kılıçtan geçirmekti. Allah Resûlü ashâbıyla birlikte, silâh ve asker bakımından Müslümanlardan kat kat güçlü olan müşrikler karşısına çıkarken, mübarek sırtından cübbesi düşecek kadar kollarını semaya kaldırmış ve, "Allah'ım! Bana zafer ver! Ey Allah'ım, eğer ehl-i İslâm'ın bu bölüğünü helâk edersen artık yeryüzünde sana ibadet edecek kalmayacaktır!" diye dua etmişti. Böylesine tehlikeli bir anda, sahâbîlerin fedakârlık göstererek Allah ve Resûlü yolunda savaşmalarıyla Ebû Cehiller ortadan kaldırılmıştı. Bedir'in bu ehemmiyetinden dolayı o gün müşriklere gerekli dersi veren sahâbîlerin Yüce Allah katında makamlara nâil oldukları Efendimiz tarafından müjdelenmiştir.[369]

Bedir'de uğradıkları ağır yenilginin intikam hisleriyle müşrikler Uhud önlerine gelmişlerdi. Orada yetmiş kadar şehit verme pahasına da olsa, sahâbîler müşriklere gereken dersi vermişlerdi. Daha sonraki senelerde de sahâbîler, Allah'ın yüce adını yeryüzünden kaldırmaya çalışanlara karşı maddi-mânevi fedakârlıklarda bulunmuşlardı. Aşağıdaki satırlarda ele aldığımız Akabe ashâbının, mutlu sonlarını belirtirken bu hususlara

369 Müslim, Cihad 58; Buhârî, Megâzî 4

işaret edeceğiz... Bu kısa notlardan sonra, söz konusu otuz Akabe ashâbını tanımayalım.

1-Abdullah b. Üneys

Medineli olan Abdullah b. Üneys *(radıyallahu anh),*[370] hicretten önce Medine'de İslâm'a girmiş ve İkinci Akabe'ye iştirak etmiştir. Uhud başta[371] olmak üzere bütün savaşlarda Efendimiz'in yanında bulunmuştur. Uhud Savaşı'ndan bir müddet sonra, Hüzeyl kabilesi liderinin büyük bir ordu toplayarak Müslümanlara karşı savaş hazırlığı içine girdiği haber alındı. Bunun üzerine, Hz. Abdullah b. Üneys, Hüzeyl lideri Hâlid b. Süfyan'ın yanına kadar giderek onun askerleri arasına katıldı. Bu adamın büyük bir felakete kapı açmakta olduğunu gözüyle gördü. Yakaladığı bu fırsatı değerlendiren Hz. Abdullah b. Üneys, Hâlid b. Süfyan'ı öldürdü ve büyük bir fitneyi ortadan kaldırdı. Bu hizmetine mükâfat olarak da, Peygamberimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, asasını ona vererek kıyamet gününde, "Bu asa seni tanımam için bir işaret olacaktır." buyurdular. Hz. Abdullah'ın hayatı boyunca yanından ayırmadığı bu asa, vefat ettiğinde vasiyeti gereği kefeni içine yerleştirilerek onunla beraber kabrine konulmuştur. Hayatının son senelerini Medine'de ilim ve ibadetle geçiren Hz. Abdullah, hicretin elli dördüncü senesinde bu mukaddes beldede vefat etmiştir.

2-Ebû Bürde b. Niyâr

Asıl adı, Hanâ' b. Niyar *(radıyallahu anh)* olan bu sahâbî, daha ziyade, Ebû Bürde b. Niyâr[372] künyesi ile tanınmıştır.[373] İkinci Akabe'de Efendimiz'e biat ederken, onun davası yolunda her türlü fedakârlığı göğüsleyeceğine dair söz veren Hz. Ebû Bürde, Bedir'de düşmana gereken dersi vermişti. Sahâbîler arasında ok atmadaki maharetiyle tanınan Ebû Bürde *(radıyallahu anh)*, düş-

370 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3:179; .

371 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 1:482 (İbn Kesîr, Bidâye, 4:140'dan)

372 İbn Sa'd, Tabakât, 3:451; İbn Abdilber, İstiâb, 4:1609; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:30; Zehebî, Siyer, 2:23

373 Sahâbi arasında, Ebû Bürde ismi ile tanınan iki sahâbi vardır. Bunlardan biri, Ebû Musâ el-Eşarî'nin kardeşi olup Yemenlidir. Diğeri ise, yukarıda bahsedilen Medineli sahâbîdir.

mana Bedir'in geçilemez olduğunu ispat ettikten sonra, Uhud'da da aynı kahramanlığı göstermişti. Uhud'da Efendimiz'e *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yönelmiş müşrikleri, atmış olduğu seri ve isabetli oklarla geri püskürtmüştü. Bu savaştan sonra da, Efendimizle birlikte Hendek, Mekke'nin fethi, Hayber, Tebuk ve Huneyn savaşlarına iştirak etmiş olan Ebû Bürde *(radıyallahu anh)*, Akabe'de vermiş olduğu sözünün arkasında olduğunu göstermişti.

Hz. Ebû Bekir döneminde, Yemâme'de yalancı peygamber Müseyleme'yle yapılacak savaş çok zorlu olacaktı. Böyle bir savaşta, Efendimiz devrinde samimiyetini ve kahramanlığını ispat etmiş olan seçkin sahâbîlerin bulunmasını arzulayan Hz. Hâlid'in bu isteği üzerine Hz. Ebû Bekir, yalancı peygambere karşı Hz. Ebû Bürde ve arkadaşlarını göndermişti. Onların bu savaştaki gayretiyle Müseyleme gibi büyük bir gailenin aşılması sağlanmıştı. Daha sonra, Suriye bölgesine gitmiş olan Ebû Bürde *(radıyallahu anh)*, Hz. Muaviye döneminde vefat edinceye kadar burada ilim neşri ve ibadetle hayatını geçirmiştir.

3-Evs b. Sâbit

Peygamberimiz'in şairi Hassan b. Sâbit'in kardeşidir. Ensâr'-Muhacir kardeşliğinde Efendimiz tarafından Hz. Osman ile kardeş ilânedilen Evs b. Sâbit *(radıyallahu anh)*, Bedir ashâbındandır. Uhud Savaşında şehit olmuştur.[374]

4-Abs b. Âmir

Bedir Ashâb'ındandır. Uhud Savaşı'na katılmıştır. Bu savaştan bir müddet sonra vefat etmiştir.[375]

5-Amr b. Gameme b. Adiyy

Bedir Ashâb'ındandır.[376] Daha sonraki hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

374 İbn Sa'd, Tabakât, 503; İbn Abdilber, İstiâb, 1:117; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:165
375 İbn Sa'd, Tabakât, 3:580; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3:520; İbn Abdilber, İstiâb, 3:1008.
376 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:258; 3:9; İbn Abdilber, İstiâb, 3:1195

6-Amr b. Gâzîye

Bedir Ashâb'ındandır.[377] Bedir'den sonraki hayatına dair kaynaklarda ayrıntılı bilgiye rastlanılmamaktadır.

7-Amr b. Hâris b. Lebde

İkinci Akabe'ye[378] katılmış olan bu sahabînin hayatına dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

8-Dahhâk b. Hârise

Bedir Savaşı'na katılan sahâbîlerdendir.[379]

9-Hadîc b. Sa'lebe

Uhud başta olmak üzere Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile birlikte bütün savaşlara katılmıştır.[380]

10-Hâlid b. Amr

Bedir'e katılmıştır.[381] Hz. Câbir'in babası Abdullah b. Amr'ın kardeşidir.

11-Hâlid b. Kays b. Mâlik

Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır.[382]

12-Hâris b. Kays b. Hâlid

Bedir başta olmak üzere, Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlarda Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile bulunmuş olan Hâris b. Kays b. Hâlid *(radıyallahu anh)*[383] Hz. Ebû Bekir zamanında, yalancı

377 İbn Abdilber, İstiâb, 3:1197, İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:260
378 İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:211; İbn Hacer, İsâbe, 2:531.
379 İbn Sa'd, Tabakât, 3:576; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3, 46; 2:205; İbn Abdilber, İstiâb, 2:741
380 İbn Abdilber, İstiâb, 2:459; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:124.
381 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:105; İbn Hacer, İsâbe, 1: 410.
382 İbn Sa'd, Tabakât, 2:599; İbn Abdilber, İstiâb, 2:433; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:107; İbn Hacer, İsâbe, 1:411
383 Hz. Hâris b. Kays, Hz. Abbâd b. Kays b. Âmir ile ana-baba bir kardeş değildir.

peygamber Müseyleme'ye karşı Yemâme'de yapılan savaşta şehit olmuştur.[384]

13-Kays b. Ebî Sa'saa

Asıl adı Amr b. Zeyd olan Kays b. Ebî Sa'saa *(radıyallahu anh)*, Bedir savaşı başta olmak üzere Uhud ve diğer savaşlarda Efendimiz'in yanında bulunmuştur.[385]

Hz. Kays b. Sa'sa'a bir gün Efendimiz'e gelip:

"Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân'ı kaç günde bir hatmedeyim." diye sorar. Efendimiz:

"On beş gecede", cevabını verince Hz. Kays'ın:

"Bundan daha kısa zamanda hatim etmeye gücüm yeterse?" demesi üzerine, Allah Resûlü:

"Cuma'dan Cuma'ya, haftada bir hatmet." tavsiyesinde bulunurlar.

Efendimiz'in bu tavsiyesi üzerine uzun seneler haftada bir Kur'ân'ı hatmeden Hz. Kays, yaşlanmaya başlayınca:

"Keşke Efendimiz'in, on beş günde bir hatim tavsiyesini kabul etseydim." der. O, gözlerinin zayıflamasına rağmen Efendimiz'in kendisini bıraktığı hâl üzere, haftada bir hatmetme sadakatini göstermişti...[386] Hz. Kays'ın ne zaman vefat ettiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

14-Ma'kil b. Münzir

Bedir ve Uhud Savaşları'na katılmıştır.[387]

15-Ma'n b. Adiyy

Cahiliyede az sayıda okuma yazma bilenlerden birisidir. İkinci Akabe Biati'nde bulunmuş olan Ma'n b. Adiyy *(radıyallahu anh)* hicretten sonra, Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tarafından Zeyd b. Hattâb ile kardeş ilânedilmiştir. Böylece Hz. Ömer ile de yakınlık

384 İbn Sa'd, Tabakât, 3:591; İbn Abdilber, İstiâb, 2:299.
385 İbn Sa'd, Tabakât, 3:517 ; İbn Abdilber, İstiâb, 3:1294.
386 İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:429.
387 İbn Sa'd, Tabakât, 3:575.

kurmuş olan Hz. Ma'n, Bedir başta olmak üzere, Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlarda Efendimiz'in yanında bulunmuştur.[388]

Efendimiz'in ahirete irtihalleri üzerine sahâbîler, üzüntülerinden büyük bir sarsıntı geçirmişlerdi. Onların üzüntüleri, bir taraftan Resûlullah'tan ayrılığın meydana getirdiği acıdan, diğer taraftan da O Hidâyet Güneşi'nden sonraki durumlarından endişe etmelerindendi. Bu yüzden sahâbîler, "Keşke, Allah Resûlü'nden önce biz ölseydik! Zira, O'ndan sonra yoldan çıkmaktan endişe ediyoruz." dediler. Sahâbîlerin bu endişelerine rağmen Hz. Ma'n onlardan daha farklı düşünüyordu. O, imanından şüphe etmiyordu. Bu düşüncesini şöyle dile getirmişti:

"Allah Resûlü'nden önce ölmeyi temenni edenlerden değilim. Zira O'nu, vefatından önce tasdik ettiğim gibi, vefatından sonra da tasdik etme sevabına erişmek istiyorum." dedi.[389]

Hz. Ma'n, Hz. Ebû Bekir döneminde Yemâme'de şehit olmuştur.

16-Mes'ud b. Yezîd

Bedir Ashâb'ındandır. Uhud'da şehit olmuştur.[390]

17-Nüheyr b. Heysem

İkinci Akabe'de Efendimiz'e biat etme şerefine nâil olan[391] bu sahabînin daha sonraki hayatı hakkında kaynaklarda daha fazla bilgiye rastlanılmamaktadır.

18-Rifâa b. Abdulmünzir

Hicret sırasında Hz. Ömer'in de aralarında bulunduğu pek çok Muhaciri evinde misafir etmiş olan bu sahâbî, Bedir ashâbındandır. Uhud'da şehit olmuştur[392]

388 İbn Sa'd, Tabakât, 3:465; İbn Abdilber, İstiâb, 4:1441; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 5:238; Zehebi, Siyer, 1:232.

389 Kandehlevî, Hayâtü's-sahabe, 2:3 47.

390 İbn Hacer, İsâbe, 3:413 ; İbn Abdilber, İstiâb, 3:1394; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 5:165

391 İbn Abdilber, İstiâb, 4:1534; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 5:364;

392 İbn Sa'd, Tabakât, 3:456; İbn Abdilber, İstiâb, 2:500; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:230

19-Rifâa b. Amr b. Zeyd

Bedir ashâbından olma şerefine nâil olmuş olan Rifâa b. Amr*(radıyallahu anh)*, Uhud'da şehit olmuştur.[393]

20-Sa'lebe b. Ganeme

Bedir ashâbından olan Hz. Sa'lebe b. Ganeme *(radıyallahu anh)*, Uhud'da bulunmuştur. Hendek savaşında şehit olmuştur.[394]

21-Sâbit b. Ciz' (Sa'lebe) b. Zeyd

Sâbit b. Sa'lebe *(radıyallahu anh)*, Bedir ashâbındandır. O, harplerde Peygamberimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* önünde savaşırken gösterdiği cesaretinden dolayı adı, Ciz' olarak kalmıştır. Uhud başta olmak üzere, Hendek Hudeybiye, Hayber savaşlarında Efendimiz'in yanında bulunmuştur. Mekke'nin fethinde de bulunmuş olan Hz. Sâbit b. Sa'lebe, Tâif muhasarasında şehit olmuştur.[395]

22-Sayfî b. Esvâd

İkinci Akabe ve Bedir ashâbından olan[396] Hz. Seyfî'nin hayatı hakkında kaynatlarda daha geniş bilgiye rastlanılmamıştır.

23-Sehl b. Atik

Bedir ashâbından olan bu sahabî Hz. Osman'ın hilafeti zamanda vefat etmiştir[397]

24-Sinân b. Sayfî

Bedir ashabındandır. Uhud Savaşı'nda da Efendimiz'in *(sallallahu aleyhi ve sellem)* yanında bulunmuş olan Hz. Sinân, Hendek Savaşı'nda şehit olmuştur.[398]

393 İbn Sa'd, Tabakât, 3:456; İbn Abdilber, İstiâb, 2:500; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:230
394 İbn Sa'd, Tabakât, 3:580; İbn Abdilber, İstiâb, 1:207; 1:201; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:291
395 İbn Sa'd, Tabakât, 3:569; İbn Abdilber, İstiâb, 1:193; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 1:265.
396 İbn Abdilber, İstiâb, 2:734; 2:196; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3:41
397 İbn Sa'd, Tabakât, 3:50;2:666; İbnu'l- Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:474
398 İbn Hacer, İsâbe, , 2:83; İbn Sa'd, Tabakât, 3:572.

25-Süleym b. Amr

Bedir ashâbındandan olan Hz. Süleym b. Amr katılmış olduğu Uhud'a Savaşı'nda şehit olmuştur.[399]

26-Tufeyl b. Mâlik

Bedir ashâbından olan Tufeyl b. Mâlik *(radıyallahu anh)*, Uhud Savaşı'na da Efendimizle beraber katılmıştır.[400]

27-Tufeyl b. Nu'mân

Bedir ashâbındandır. Uhud'da on üç yerinden yaralanmıştır. Hendek Savaşı'nda şehit olmuştur.[401]

28-Ümâre b. Hazm

Bedir'den başlamak üzere saâdet asrındaki bütün savaşlarda Efendimiz'in yanında bulunmuştur. Hz. Ümâre, Hz. Ebû Bekir döneminde, Yemâme'de yalancı peygambere karşı savaşırken şehit olmuştur.[402]

29-Umeyr b. Hâris

Bedir ashâbından olan Hz. Umeyr b. Hâris *(radıyallahu anh)*,[403] Uhud Savaşı'nda Efendimiz'in yanında savaşmıştır.

30-Yezid b. Âmir

Bedir ashâbındandır. Uhud'a katılmıştır.[404]

31-Yezid b. Haram

İkinci Akabe'de bulunmuş olan bu sahâbî efendimiz, Uhud'dan itibaren bütün savaşlarda Efendimiz *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in yanında bulunmuştur. Kaynaklarda vefatı ile ilgili bilgiye rastlanılmamıştır.

399 İbn Sa'd, Tabakât, 3:580; İbn Abdilber, İstiâb, 647; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:447; 2:74.
400 İbn Sa'd, Tabakât, 572.
401 İbn Sa'd, Tabakât, 573.
402 İbn Sa'd, Tabakât, 486; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:137; İbn Abdilber, İstiâb, 3:1441
403 İbn Sa'd, Tabakât, 3:569; İbn Abdilber, İstiâb, 2:1213; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4:288
404 İbn Sa'd, Tabakât, 3:579; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 5, 498

32- Yezid b. Münzir b. Serh

Medine'ye ilk hicret eden Muhacir Âmir b. Rebîa'yı Efendimiz, Yezir b. Münzir *(radıyallahu anh)* ile kardeş ilan etmiştir. Ensâr'dan olan ve İkinci Akabe'de bulunan kardeşi Ma'kil b. Münzir ile birlikte Bedir'e katılan Yezid b. Münzir, Uhud Savaşı'nda da bulunmuştur. Hayatının son seneleri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmıştır.[405]

33-Züheyr b. Râfi

Züheyr b. Râfi b. Adiy,[406] Uhud başta olmak üzere[407] bütün savaşlarda Efendimiz ile birlikte bulunmuştur.

405 İbn Sa'd, Tabakât, 3:575; İbn Abdilber, İstiâb, 4:4; 3:663.

406 İbn Abdilber, İstiâb, 2:778; İbnu'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 2:104

407 Bu sahâbî de, Bedir'e katılamayan sahâbîler gibi aynı mazeretten dolayı savaşa katılamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Aclûnî, Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas*, Beyrut, 1988

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut 1985/1405

Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Şamil Yay. İstanbul, t. y.

Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvali Sahibi'ş-Şeria*, Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali (458/1066) [thk. Abdurrahman Muhammed Osman]. Beyrut 1985.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahihü'l-Buhari*, İstanbul, 1979.

Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (990/1582); *Tarihü'l-hamis fî Ahvali Enfesi Nefis*, Beyrut, t.y.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, [thk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, c. 1-2, Haydarabad, 1369.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* [sdl. İsmail Karaçam, Emin Işık], c.1-8, İstanbul, t.y.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. el-Hasen, *Nevâdiru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Rasûl*, [thk: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

H. Cemal Öğüt, *Eyyûb Sultan Hz. Hâlid Ebû Eyyûb el-Ensârî*, Eyüb Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1988

İbn Abdilber, *İstiâb fî Ma’rifeti’l-Eshâb*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut

İbn Abdirabbih Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed el-Kurtubi (328/940); *el-Ikdü’l-ferid*, Kahire, t.y.

İbn Asâkîr, Ebü’l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan b. Hibetullah (571/1176); *Tehzibu Tarihi Dımaşki’l-kebir*, Beyrut, 1979.

İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-Safve* c.1-4,Daru İbni Haldun, İskenderiyye, 1994.

İbnu’l-Esîr Ebü’l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (630/1233), *Üsdü’l-Gâbe*, [thk: Muhammed İbrahim el-Bennâ ve arkadaşları], Daru’l-Fikr

________________, *el-Kamil* fi’t-tarih, Beyrut, Dârü’l-Marife, 2002.

İbn Hacer, Ebü’l-Fazl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer el-Askalani, *el-İsâbe fî Temyizi’s-sahabe*, c.1-4, Beyrut, 1328.

İbn Hişâm, *es-Siretü’n-Nebeviyye* [thk: Mustafa es-Sakâ ve arkadaşları], c.1-4, Dârul’l-Kalem, 1971.

İbn Kesîr, Ebü’l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 1-12, Beyrut, 1408/1988

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); es-Sünen, I-II, Dâru’l-fikr, Beyrut, tsz.

İbn Sa’d, Ebu Abdullah Muhammed (230/845), *et-Tabakatü’l-kübra*, c.1-6, Beyrut, 1414/1994

M. Fethullah Gülen, *Kur’ân’dan İdrake Yansıyanlar*, İstanbul 2000

________________, *İnsanlığın İftihar Tablosu: Sonsuz Nur* c.1-3, İzmir, 1994

M.Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Ankara, 2003.

Müslim, Ebu’l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); *Sahîhu Müslim*, I-V, Dâru ihyâi’t-türâsi’l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, [thk: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

Suyûtî, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (849-911 h.); *ed-Dürru'l-mensûr*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1993.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 h.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Uğur, Mücteba, *Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu*, İstanbul l980

Zebidî, Zeynü'd-Din Ahmed b. Ahmed, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi* [çev. Ahmed Naim, Kamil Miras], c.1-12, Ankara, 1970

Zehebî, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1348), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, (Neşr: Şuayb Arnavut-Hüseyin el-Esed), c.1-20, Beyrut 1992

________________, *Tarihu'l-İslam ve vefeyatü'l-meşahir ve'l-a'lam (Peygamberimizin Hayatı)*, [thk. Ömer Abdüsselam Tedmuri], c.1-5, Beyrut 1990